

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yağmur ALTIPARMAK

SUÇLULARIN İADESİ

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yağmur ALTIPARMAK

SUÇLULARIN İADESİ

Danışman

Doç. Dr. Necla ÖZTÜRK

Özel Hukuk Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2021

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Yağmur ALTIPARMAK'ınbu çalışması, jürimiz tarafından Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Dr. Öğr. Üyesi Mahmut KAPLAN

Üye (Danışmanı) :Doç. Dr. Necla ÖZTÜRK

Üye :Dr. Öğr. Üyesi Güven YARAR

Tez Başlığı: SUÇLULARIN İADESİ

Onay :Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 05/10/2021

Mezuniyet Tarihi : 13/11/2021
/

Prof. Dr. Suat KOLUKIRIK
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “SUÇLULARIN İADESİ” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Yağmur ALTIPARMAK

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Yağmur ALTIPARMAK
Öğrenci Numarası	20175225033
Enstitü Ana Bilim Dalı	Özel Hukuk Anabilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Necla ÖZTÜRK
Tez Başlığı	SUÇLULARIN İADESİ
Turnitin Ödev Numarası	1667756068

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 157. sayfalık kısmına ilişkin olarak, 07/10/2021 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 18

alıntılar dahil % 23 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

07/10/2021

Doç. Dr. Necla ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	viii
SUMMARY	x
TEŞEKKÜR.....	xii
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇLULARIN İADESİ MÜESSESESİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1.1.Kavram	4
1.1.1.Genel Olarak.....	4
1.1.2.Kavram Sorunu.....	5
1.1.3.İadenin Hukukî Niteliği ve Temeli	6
1.1.4. Yabancılar Hukukundaki Yeri ve Önemi	9
1.1.4.1. Yabancı Gerçek Kişi Kavramı.....	9
1.1.4.1.1. Yabancı Tanımı	9
1.1.4.1.2. Kapsam	10
1.1.4.1.2.1. Vatansızlar	10
1.1.4.1.2.2. Mülteciler ve Şartlı Mülteciler	11
1.1.4.1.2.3. Göçmenler	12
1.1.4.2. Yabancılar Hukukundaki Yeri ve Önemi	12
1.1.5. İnsan Hakları Boyutu.....	13
1.2. Tarihçe	15
1.2.1. Genel Olarak.....	15
1.2.2. Türk Hukukunda.....	17
1.3. Türk Hukukunda Suçluların İadesine İlişkin Kaynaklar	18

1.3.1. Uluslararası Hukuk Kuralları.....	18
1.3.1.1. İkili ve Çok Taraflı Anlaşmalar.....	19
1.3.1.2. Hukukun Genel İlkeleri	24
1.3.1.3. Milletlerarası Teamül Kuralları ile Örf ve Adet Kuralları	26
1.3.2. Ulusal Hukuk Kuralları	26
1.3.2.1. Anayasa	26
1.3.2.2. Ceza Kanunu	27
1.3.2.3. Suçluların İadesine İlişkin Hüküm İçeren Özel Kanun	28
1.3.3. Kaynaklar Arasındaki İlişkiler.....	28
1.4. Benzer Kurumlardan Farkı	30
1.4.1. Sınır Dışı Etme Müessesesinden Farkı.....	30
1.4.2. Hükümlülerin Nakli Müessesesinden Farkı	33
1.4.3. Geri Gönderme Müessesesinden Farkı.....	35
1.5. Karşılaştırmalı Hukukta Suçluların İadesi.....	36
1.5.1. Almanya	36
1.5.2. İsviçre	38
1.5.3. Avusturya	40
1.6. Uluslararası Ceza Mahkemesine İade.....	41
1.7. Türk Hukukunda Suçluların İadesi Koşulları.....	43
1.7.1. Suçluların İadesine İlişkin Olumlu Koşullar	44
1.7.1.1. Çifte Cezalandırılabilirlik İlkesi	44
1.7.1.2. Suçun Kovuşturulabilir Olması	45
1.7.1.2.1. Zamanaşımına Uğramamış Olma	46
1.7.1.2.2. Şikâyet	47
1.7.1.2.3. Af.....	47
1.7.1.3. Non Bis In Idem İlkesi.....	48
1.7.1.4. Suçun İade Edilebilir Olması.....	50
1.7.4.4.1. Sayma Sistemi	50

1.7.4.4.2. Asgari Ceza Sistemi	51
1.7.2. Suçluların İadesine İlişkin Olumsuz Koşullar	52
1.7.2.1. Talep Edilen Devletin Yargı Hakkı Olması	52
1.7.2.2. İade Edilemeyecek Kişiler	54
1.7.2.2.1. Vatandaş	54
1.7.2.2.2. Mülteci	59
1.7.2.2.3. Kişisel Nedenler	61
1.7.2.3. İadeye Konu Olmayacak Suçlar	62
1.7.2.3.1. Siyasî Suç	62
1.7.2.3.1.1. Genel Olarak	62
1.7.2.3.1.2. Siyasî Suçlardan Dolayı İade Edilmezlik İlkesi	64
1.7.2.3.1.3. Siyasî Suçlardan Dolayı İade Edilmezlik İlkesinin İstisnaları	66
1.7.2.3.1.3.1. Belçika Şartı	66
1.7.2.3.1.3.2. Terör Suçu	67
1.7.2.3.1.3.3. İnsanlığa Karşı Suçlar, Soykırım Suçu	74
1.7.2.3.1.3.4. Barışa Karşı İşlenen Suçlar (Saldırı Suçu)	75
1.7.2.3.1.3.5. Savaş Suçları	75
1.7.2.3.2. Düşünce Suçu	76
1.7.2.3.3. Askerî Suç	77
1.7.2.3.4. Malî Suç	79
1.7.2.4. İadeye Konu Suçun Yaptırımı Nedeniyle İade Edilemeyecek Durumlar	80
1.7.2.4.1. Ölüm Cezası	80
1.7.2.4.2. İnsan Onuru İle Bağdaşmayan Ceza	82

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇLULARIN İADESİNE DÂHİL ULUSLARARASI KURULUŞLAR, ARAMA YÖNTEMLERİ İLE İADE USULÜ VE SONUÇLARI

2.1. Suçluların İadesine Dâhil Uluslararası Kuruluşlar	85
--	----

2.1.1. Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı (Interpol)	85
2.1.2. Avrupa Birliği Kolluk İşbirliği Ajansı (Europol)	87
2.2. Arama Yöntemleri	90
2.2.1. Interpol Bünyesinde	90
2.2.2. Avrupa Tutuklama Müzekkeresi	92
2.3. İade Usulü ve Sonuçları	94
2.3.1. İade Usulü	94
2.3.1.1. Klasik İade Usulü	94
2.3.1.1.1. Türkiye’den Yabancı Devlete İade (Pasif İade)	94
2.3.1.1.1.1. İade Talepnamesi ve Değerlendirilmesi	94
2.3.1.1.1.1.1. Merkezi Makam	96
2.3.1.1.1.1.2. Aynı Kişi Hakkında Birden Fazla Talep Olması Durumu	98
2.3.1.1.1.2. İade Yargılaması ve İade Kararı	99
2.3.1.1.1.3. İade Amacıyla Geçici Tutuklama ve Diğer Koruma Tedbirleri	101
2.3.1.1.1.3.1. İade Talebinden Önceki Süreç	102
2.3.1.1.1.3.2. İade Talebinden Sonraki Süreç	104
2.3.1.1.1.4. Teslim	106
2.3.1.1.1.4.1. Doğrudan Teslim	107
2.3.1.1.1.4.2. Transit Teslim	107
2.3.1.1.1.4.3. Şartlı Teslim	108
2.3.1.1.1.4.4. Eşya ve Değerlerin Teslimi	108
2.3.1.1.1.5. Masraflar	109
2.3.1.1.2. Türkiye’nin İade Talepleri (Aktif İade)	109
2.3.1.2. Rızaya Dayalı İade Usulü	111
2.3.1.2.1. Türkiye’den Yabancı Devlete Rızaya Dayalı İade Usulü	112
2.3.1.2.1.1. Genel Olarak	112
2.3.1.2.1.2. Geçici Tutuklama	113
2.3.1.2.1.3. Rıza Beyanı ve Rızanın Geri Alınması	114

2.3.1.2.1.4. Teslim ve Masraflar.....	115
2.3.1.2.2. Yabancı Devletten Türkiye’ye Rızaya Dayalı İade Usulü	115
2.3.2. İadenin Sonuçları.....	116
2.3.2.1. Hususilik İlkesi.....	116
2.3.2.1.1. Genel Olarak.....	116
2.3.2.1.2. Klasik İade Usulünde Hususilik İlkesi	117
2.3.2.1.3. Rızaya Dayalı İade Usulünde Hususilik İlkesi	118
2.3.2.1.5. Üçüncü Bir Devlete İade	119
2.3.2.1.6.Hususilik İlkesinin İstisnaları	120
2.3.2.1.6.1. Talep Edilen Devletin İzin Vermesi	120
2.3.2.1.6.2. Ülkenin Terk Edilmemesi veya Tekrar Geri Gelinmesi	120
2.3.2.1.6.3. İadesi Talep Edilen Kişinin Rızası	121
2.3.2.2. Yeniden Yargılama Teminatı	122
2.3.2.3. Bilgi Verme Yükümlülüğü	123
SONUÇ	124
KAYNAKÇA.....	127
Ö Z G E Ç M İ Ş	139

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATM	: Avrupa Tutuklama Emri
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AK	: Avrupa Konseyi
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
Bkz	: bakınız
C	: cilt
CMK	: Ceza Muhakemeleri Kanunu
C.G.K	: Ceza Genel Kurulu
CD	: Ceza Dairesi
Çev	: çeviren
ÇK	: Çerçeve Karar
DDGK	: Dava Daireleri Genel Kurulu
DÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E	: Esas
EUROPOL	: Avrupa Birliği Kolluk İşbirliği Ajansı
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İK	: İskân Kanunu
Interpol	: The International Criminal Police Organization-Uluslararası Kriminal Polis
Teşkilatı	
ILC	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu
K	: Karar
KVKK	: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MASAK	: Mali Suçları Araştırma Kurulu
MÖHUK	: 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
NATO	: The North Atlantic Treaty Organization
No	: numara

RG	: Resmi Gazete
s	: sayfa
S	: sayı
SASMUS	: Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
SİDAS	: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi
TVK	: 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TÖS	: Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi
TÖDAS	: Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
UAİK	: 6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu
UCD	: Uluslararası Ceza Divanı
MHB	: Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
vd	: ve devamı
YUKK	: 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖZET

Küreselleşen dünya ile birlikte suç ve suçlulukla devletlerin tek başına mücadelesi yetersiz kalmış ve devletlerarasında suçluların iadesine ilişkin adlî işbirliği yapılması zorunlu hale gelmiştir. Suçluların iadesi, iadeyi talep eden devletin egemenlik alanında suç işlediği iddia edilen kişinin yargılanması veya kesinleşmiş bir hükmün infazı amacıyla, ülkesinde bulunduğu devlet tarafından iadesini ifade eden yabancılara kişi dokunulmazlığının istisnalarından biridir. Yabancılar hukuku ve insan hakları hukuku bakımından da önem arz eden müessese cezai konularda uluslararası en eski adlî işbirliği işlemidir.

Suçluların iadesi müessesine ilişkin hükümler uluslararası iki taraflı ve çok taraflı anlaşmalarda ve hemen her devletin ulusal hukukunda pozitif düzenlemelerde yerini alır. Türkiye 1959 tarihinde Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi¹, 1987 yılında SİDAS'a Ek 2 No.lu Protokole² ve 2016 tarihinde Avrupa Birliği ile vize müzakereleri sırasında suçluların iadesine ilişkin protokollerin tamamının kabulünün şart koşulması nedeniyle SİDAS'a Ek 1³,3⁴,4⁵ No.lu Protokollere taraf olmuştur. Anayasa m.38/11'de vatandaşın iade edilemeyeceği, m.90/5'te usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası anlaşmaların kanun hükmünde olduğu düzenlenmiştir. Türk hukukunda suçluların iadesini de kapsayan düzenleme 23.04.2016 tarihinde yürürlüğe giren 6706 sayılı Uluslararası Adlî İşbirliği Kanunu'dur⁶ (UAİK). UAİK'in yürürlüğe girmesi ile birlikte 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu⁷ m.18 hükmü ilga edilmiştir.

Bu çalışmada, suçluların iadesi konusu iki bölümde incelenmiştir. Birinci Bölümde suçluların iadesi müessesesine ilişkin genel bilgilere yer verilecektir. Bu bağlamda, suçluların iadesi kavramı, yabancılar hukukundaki yeri ve önemi, insan hakları boyutu, tarihçesi, Türk hukukunda konuya ilişkin kaynaklar, suçluların iadesi müessesesinin benzer kurumlardan farkı, karşılaştırmalı hukukta düzenlenişi, uluslararası ceza mahkemesine iade incelenecektir. Bu Bölümde son olarak Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin koşulları başlığı altında UAİK ile 5237 sayılı mülga TCK m.18 hükmü karşılaştırılarak UAİK'in getirdiği yeni düzenlemeler ele alınmıştır.

¹RG:18.11.1059/7376.

²RG: 21.05.1991/20877.

³RG: 22.05.2016/29719.

⁴RG: 22.05.2016/29719.

⁵RG: 22.05.2016/29719.

⁶RG: 5.5.2016/29703.

⁷RG: 12.10.2004/25611.

Çalışmamızın İkinci Bölümünde suçluların iadesine dâhil uluslararası kuruluşlar, arama yöntemleri incelenecektir. Bu Bölümde son olarak iade usulü ve sonuçları klasik iade usulü ve Türkiye'nin SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokolüne taraf olması ile Türk hukukuna kazandırılan rızaya dayalı iade usulü olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenecektir.

SUMMARY

EXTRADITION

With the globalizing world, the struggle of states against crime and criminality alone has been insufficient and judicial cooperation between states regarding extradition has become mandatory. Extradition is one of the exceptions to the personal immunity of foreigners, referring to the extradition of the person who is alleged to have committed a crime in the sovereignty of the requesting state, by the state in which s/he resides, for the purpose of prosecuting or executing a final judgment. Moreover, it is the oldest international judicial cooperation procedure in criminal matters of importance in terms of law of foreigners and law on human rights.

Provisions on extradition take place in international bilateral and multilateral agreements and positive regulations in the national law of almost every state. Turkey became a party to the European Convention on Extradition (ECE) in 1959⁸, and to Additional Protocol No. 2 of ECE⁹ in 1987. However, it also became a party to Additional Protocols 1¹⁰, 3¹¹, 4¹² of ECE due to the requirement to accept all extradition protocols during visa negotiations with the European Union in 2016. In Article 38/11 of the Constitution, it is regulated that a citizen cannot be extradited, and international agreements duly put into effect in Article 90/5 have the force of law. The regulation of international judicial cooperation law, including extradition in Turkish law, became possible with the entry into force of the International Judicial Cooperation Law¹³ (IJCL) numbered 6706 on 23.04.2016. Article 18 of the Turkish Penal Code No. 5237¹⁴ was abolished with this law.

In our thesis, the subject of extradition has been examined in two parts. In the first part, general information about the extradition institution will be given. In this context, the concept of extradition, its place and importance in law of foreigners, its human rights dimension, its history, resources in Turkish law, its difference from similar institutions, its arrangement in comparative law, extradition to the international criminal court will be examined. Finally, in this part, the new regulations brought by IJCL are shown by comparing

⁸RG:18.11.1059/7376.

⁹RG: 21.05.1991/20877.

¹⁰RG: 22.05.2016/29719.

¹¹RG: 22.05.2016/29719.

¹²RG: 22.05.2016/29719.

¹³RG: 5.5.2016/29703.

¹⁴RG: 12.10.2004/25611.

the provision of IJCL and Article 18 of the abolished TCK (Turkish Penal Code) No. 5237 under the title of extradition conditions in Turkish law.

In the second part, international organizations involved in extradition and search methods will be examined. Finally, in this part, the extradition procedure and its consequences will be examined under two separate headings namely the classical extradition procedure and the consent-based extradition procedure brought into Turkish law by Turkey's becoming a party to the Additional Protocol No. 3 to ECE.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmasının her aşamasında desteğini esirgemeyen, görüş ve önerileriyle önderlik eden kıymetli hocam Sayın Doç. Dr. Necla ÖZTÜRK'e, Ar. Gör. Döndü KUŞÇU'ya ve Ar. Gör. Nurullah KANTARCI'ya teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca yüksek lisans tez aşamasının uzun ve zorlu sürecinde manevi desteğini esirgemeyen ve herhalde ki ömrüm boyunca haklarını ödeyemeyeceğim kıymetli annem Doç. Dr. Saliha ÖZPINAR, babam Uzm. Dr. Osman ALTIPARMAK ve kardeşim Göktuğ ALTIPARMAK'a teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖNSÖZ

Kavram olarak yabancı olmadığımız ve hukuk tarihi açısından bilinen en eski uluslararası adlî işbirliği yöntemi suçluların iadesi müessesesi, yabancıların kişi dokunulmazlığının istisnalarından biridir. Suçluların iadesi müessesesi esasen yabancı gerçek kişiye uygulanması nedeniyle yabancılar hukuku açısından önemli olup, insanın sırf insan olmasından kaynaklanan insan haklarıyla da yakından ilişkilidir.

Suçluların iadesi suç olgusuna ilişkin bir müessese olması nedeniyle ceza hukuku, uluslararası anlaşmalarda yer alması nedeniyle devletler genel hukuku, yabancıların kişi dokunulmazlığının istisnası olması nedeniyle uluslararası özel hukuk alanlarını ilgilendirir¹⁵. Dolayısıyla bu çalışma konusunun multidisipliner bir alan olduğunu söylemek yanıltıcı olmaz.

Tezde suçluların iadesi konusu iki bölümde incelenecektir; suçluların iadesi müessesesine ilişkin genel bilgiler, suçluların iadesine dâhil uluslararası kuruluşlar, arama yöntemleri ile iade usulü ve sonuçları.

¹⁵ Özgen, Eralp, “Suçluların Geri Verilmesi”, **AÜHF**, No:167, Ankara, 1962, s. 1.

GİRİŞ

Konunun Önemi

Günümüzde küreselleşen dünya ile değişen kurallar elbette insana dair bir sosyal bilim olarak hukukta da değişiklik yaratmıştır. Küreselleşme sonucu toplumlararası etkileşimin artmasıyla sınır aşan suçlar artmış, özellikle örgütlü suçlarda örgüt liderinin diğer ülkelerde suç işlenmesi için örgüt üyelerini harekete geçirebilmesi gibi durumlar¹⁶ meydana gelmiştir. Her geçen gün gelişen teknoloji nedeniyle ülkelerarası seyahatin çok kolay olması ve ulaşım araçlarının çok hızlı olması nedeniyle¹⁷ devletlerin tek başına suç ve suçlulukla mücadelede yetersiz kalması adaletin tesisinin gecikmesine neden olmuştur¹⁸. Tüm bu nedenlerle uluslararası suç ve suçlulukla mücadelede devletlerarasında adli işbirliği yapılması zorunlu hale gelmiştir¹⁹. Keza milletlerarası nezaket kuralları gereği devletler birbirine yardım etmelidir²⁰.

Suçluların iadesi müessesesi ile uluslararası alanda devletlerin suç ve suçlulukla mücadelesinde ve suç işleyen kişinin başka bir devlete kaçarak yargılanmaktan veya mahkûm olduğu cezanın infazından kurtulmaktan bertaraf edilmesi ile devletlerin suça sığınak olmasının önlenmesinde büyük ilerleme kaydedilmiştir²¹. Ancak devletlerarasında adli işbirliği yapılmasının yanı sıra iade sürecinde insan haklarına saygılı olmalıdır. Nitekim günümüzde hükümetler ve mahkemeler tarafından iadenin insan hakları boyutuna verilen önem giderek artmaktadır²².

Suçluların iadesi müessesesine ilişkin hükümler uluslararası iki taraflı ve çok taraflı anlaşmalarda ve hemen her devletin ulusal hukukunda pozitif düzenlemelerde yerini alır. Türkiye 1959 tarihinde Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi'ne²³, 1987 yılında SİDAS'a Ek 2 No.lu Protokole²⁴ ve 2016 tarihinde Avrupa Birliği ile vize müzakereleri sırasında suçluların iadesine ilişkin protokollerin tamamının kabulünün şart koşulması

¹⁶Doğan, Vahit, **Türk Yabancılar Hukuku**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019, s. 128.

¹⁷Doğan, s. 128, Ergül, Ergin, **Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakli**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, (Suçluların İadesi), s. 19.

¹⁸Kalabalık, Halil, “**Suçluların İadesi Kavramı ve Siyasî Suçlarda Suçlunun İade Edilmezliği**”, Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı, C. 2, İstanbul, 2001, ss.1339-1410, s. 1339.

¹⁹Yenisey, Feridun, “Yurtdışında İşlenen Suçlar”, **MHB**, C. 6, S. 2, 1986, ss. 180-190, s. 22.

²⁰Doğan, s.129.

²¹Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020, s. 159, Doğan, s. 128.

²²Ulutaş, Ahmet, “Türkiye-İran Adli İşbirliği Sözleşmesinin Geri Vermeye İlişkin Bölümün Değerlendirilmesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.17, S. 1-2, 2013, s. 1687.

²³RG:18.11.1059/7376.

²⁴RG: 21.05.1991/20877.

nedeniyle SİDAS'a Ek 1²⁵, 3²⁶, 4²⁷ No.lu Protokollere taraf olmuştur. Anayasa m.38/11'de vatandaşın iade edilemeyeceği, m.90/5'te usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası anlaşmaların kanun hükmünde olduğu düzenlenmiştir. Türk hukukunda suçluların iadesini de kapsayan uluslararası adli işbirliği kanunu düzenlemesi 23.04.2016 tarihinde 6706 sayılı Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu'nun²⁸ (UAİK) yürürlüğe girmesiyle mümkün olmuştur. UAİK ile birlikte 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu²⁹ m.18 hükmü ilga edilmiştir.

Konunun Sınırlandırılması

Tezde, suçluların iadesi müessesesi genel itibariyle SİDAS ve Ek 1, 2, 3, 4 No.lu Protokoller ve UAİK bağlamında incelenmiştir. Türkiye'nin taraf olduğu ikili iade anlaşmalarından yer yer örnekler verilse de kapsamlı olarak değinilmeyecektir.

Tezin Birinci Bölümünde, suçluların iadesi müessesesinin tarihçesinin ve kaynaklarının incelenmesi Türk hukuku ile sınırlı tutulmuştur. Karşılaştırmalı hukukta suçluların iadesi müessesesinin incelenmesi yalnız Türkiye gibi AB üyesi olmayan devletlerin (*extradition*) Avrupa ülkelerinden Almanya, İsviçre ve Avusturya'dan iade taleplerinde aranan koşullar ile sınırlı tutulmuştur. Türk hukukunda suçluların iadesinin koşulları başlığı altında suçluların iadesine ilişkin ilkelere yeri geldikçe değinilecektir.

Tezin İkinci Bölümünde, suçluların iadesi ve usulü yalnız Türk hukuku bakımından incelenmiştir.

İnceleme Plânı

Tezde, suçluların iadesi konusu iki bölümde incelenmiştir.

Birinci Bölümde suçluların iadesi müessesesine ilişkin genel bilgilere yer verilecektir. Bu bağlamda, suçluların iadesi kavramı, yabancılar hukukundaki yeri ve önemi, insan hakları boyutu, tarihçesi, Türk hukukunda konuya ilişkin kaynaklar, benzer kurumlardan farkı, karşılaştırmalı hukukta düzenlenişi, uluslararası ceza mahkemesine iade incelenecektir. Bu Bölümde son olarak Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin koşulları başlığı altında UAİK ile 5237 sayılı mülga TCK m.18 hükmü karşılaştırılarak UAİK'in getirdiği yeni düzenlemeler gösterilmiştir.

İkinci Bölümde suçluların iadesine dâhil uluslararası kuruluşlar, arama yöntemleri incelenecektir. Bu bölümde son olarak iade usulü ve sonuçları klasik iade usulü ve

²⁵RG: 22.05.2016/29719.

²⁶RG: 22.05.2016/29719.

²⁷RG: 22.05.2016/29719.

²⁸RG: 5.5.2016/29703.

²⁹RG: 12.10.2004/25611.

Türkiye'nin SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokolüne taraf olması ile Türk hukukuna kazandırılan rızaya dayalı iade usulü olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇLULARIN İADESİ MÜESSESESİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1.1.Kavram

1.1.1.Genel Olarak

İade, Latince kökenli “*extradere*”den gelen “kişinin, ona egemen olana zorla geri verilmesi anlamını taşıyan”³⁰ sığınma hakkının istisnasını teşkil eden ve yabancıya gösterilen misafirliğe aykırı “*extra-tradition*” yani gelenek dışı bir davranıştır³¹. Suçluların iadesi müessesine ilişkin doktrinden birçok tanım bulunmaktadır. Doktrinde yer alan bir tanıma göre yabancı bir ülkede suç işleyip yargılanmakta veya cezası infaz edilmekteyken başka bir ülkeye kaçan kişilerin yargılanması veya cezasının infazı amacıyla iadesini ifade eden uluslararası en eski³² adli işbirliği işlemidir. Benzer bir tanıma göre şüpheli veya sanık ya da hükümlünün cezasını çekmek üzere yabancı bir devlete teslimidir³³.

Doktrinde yer alan başka tanıma göre yabancı bir devletin ülkesinde işlemiş olduğu bir suçtan şüpheli veya sanık olan kişinin, hakkında soruşturma veya kovuşturma işlemlerinin yapılabilmesi için ya da hükümlü olan kişinin cezasının infazı amacıyla talep üzerine teslimini ifade eden adli ve siyasi nitelikte adli yardım kurumudur³⁴.

Türk hukukunda UAİK m.10’a göre suçluların iadesi, yabancı bir ülkede işlenen suç nedeniyle hakkında soruşturma veya kovuşturma başlatılan ya da mahkûmiyet kararı verilen yabancının talep üzerine soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlandırılması veya cezanın infazı için iadesi olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımlarda geçen terimlerden soruşturma ve kovuşturmanın da tanımını yapmak yerinde olacaktır. Nitekim Ceza Muhakemesi Kanunu³⁵ (CMK) m.2’ye göre soruşturma, suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi şüpheli soruşturma evresinde suç şüphesinde olan kişiyi ifade eder. Kovuşturma ise, iddianamenin kabulüyle

³⁰Özgenç, İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınları, 16. Baskı, Ankara, 2020, s. 1053.

³¹Alparslan, M. Şükrü, **Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik**, Teknik Yayınları, İstanbul, 1983, s. 246.

³²Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Önok, R. Murat, **Uluslararası Ceza Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 202, Akbulut, Berrin, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara, 2019, s. 203.

³³Baytemir Kontacı, Burcu, “Suçluların Geri Verilmesinde Yeni Arayışlar: Geri Vermede Basitleştirilmiş Usul”, **Dr. Dr. h.c. Silvia Tellenbach’a Armağan**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s.1099.

³⁴Özgenç, s. 1054.

³⁵RG: 12.10.2004/25611.

başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi, sanık kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar suç şüphesi altında olan kişiyi ifade eder³⁶.

Bizim tanımımıza göre suçluların iadesi, devletlerarasında yapılan iade anlaşmaları temelinde adaletin tecellisinin gerçekleştirilmesi amacıyla ve en nihayetinde insan haklarına uygun olarak hakkında soruşturma, kovuşturma yapılan veya mahkûmiyet hükmü verilmiş bir kişinin iadesini ifade eden adlî ve siyasî nitelikte adlî işbirliği müessesesidir.

1.1.2.Kavram Sorunu

Suçların iadesi kavramının literatüre girmesi ilk olarak 19 Şubat 1791 tarihli Fransız Emirnamesi ile olmuştur. Daha sonra 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde³⁷ öncelikle “suçluların teslimi” terimi kullanılmış, daha sonra uluslararası hukuk uyumsuzlukları nedeniyle hazırlanan 1977 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek 1 No.lu Protokol’de³⁸ bu terim “suçluların iadesi” olarak değiştirilmiştir. Birleşmiş Milletler Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesinde³⁹ suçluların iadesi müessesesi yer almıştır. 1996 yılında Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu (International Law Commision-ILC) tarafından ikinci oturumda kabul edilen “İnsanların Güvenliğine ve Barışa Karşı Suç Kuralları Taslak Metninde” aynı şekilde ifade edilmiştir. Birleşmiş Milletler Sınır Aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesinde” (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime-SASMUS)⁴⁰ “iade veya teslim” şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca “Uluslararası Ceza Mahkemesi” (UCM) ve “Avrupa Tutuklama Emri” (ATM) müessesesinde suçluların teslimi gibi yeni hukukî yöntemlerin ortaya çıkmasına da hukukî zemin hazırlanmıştır⁴¹.

Doktrinde “suçluların iadesi” teriminin kullanılmasının “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi gereği ancak bir kişinin suç işlemiş olduğu mahkeme kararıyla sabit olması durumunda o kişinin suçlu olarak atfedilebileceği nedeniyle yanlış olduğu ileri sürülmektedir⁴². Kanaatimizce ceza hukuku bakımından suçluların iadesi teriminin kullanımı teknik olarak

³⁶Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınları, 12. Baskı, Ankara, 2019, s. 188, 189, 217, 514; Ünver, Yener/Hakeri, Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 17. Baskı, Adalet Yayınevi, 2020, s. 226, 227, 500, 539.

³⁷ RG: 30.01.1953/8322. Türkiye 1949 tarihli dört Cenevre Sözleşmesine de taraf olmuştur. Bu sözleşmeler şunlardır: Harb halinde silahlı kuvvetlerin hasta ve yaralılarının vaziyetlerinin ıslahı için Cenevre Sözleşmesi; Silahlı kuvvetlerin denizdeki hasta, yaralı ve kazazedelerinin vaziyetlerinin ıslahı için Cenevre Sözleşmesi; Harb esirleri hakkında tatbik edilecek muameleye dair Cenevre Sözleşmesi; Harb zamanı sivillerin korunmasına için Cenevre Sözleşmesi.

³⁸ Türkiye bu Protokole taraf değildir.

³⁹ RG: 29.03.1950/7469. “Tezde Soykırım Sözleşmesi şeklinde kullanılacaktır.”

⁴⁰ RG: 30.01.2003/4804.

⁴¹ Savaş, Coşkun Necmi, Suçluların Geri Verilmesi, (yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s.10.

⁴² Donay, Süheyl, “Suçluların İadesinde Yeni Gelişmeler”, **İÜHFM**, 50 (1-4), 1984, s. 239.

hatalı olsa da uzun yıllardır kullanımı kalıplaşmış bir terim olduğu için bu şekilde adlandırılmış olması nedeniyle kendisini oluşturan kelimelerden bağımsız ayrı bir terminoloji oluşturmuştur.

Suçluların iadesi müessesine ilişkin hükümler uluslararası iki taraflı ve çok taraflı anlaşmalarda ve hemen her devletin ulusal hukukunda pozitif düzenlemelerde yerini alır⁴³. Suçluların iadesi kavramı Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalardan en çok uygulanan⁴⁴ SİDAS ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda⁴⁵ Arapça kökenli olan "iade" terimi ile ifade edilirken bazı uluslararası anlaşmalarda ve 5237 sayılı TCK'da "geri verme" şeklinde ifade edilmiştir⁴⁶. 6706 Sayılı Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanununun (UAİK) Gerekçesi m.10/2'de 5237 sayılı TCK'da "geri verme" teriminin yalnız Türkiye'den yabancı devlete iade usulünün düzenlenmesi sebebiyle tercih edildiği ifade edilmiştir⁴⁷. Kanun koyucunun 2016 yılında yürürlüğe giren konuya ilişkin düzenlemeler getiren özel kanun niteliğindeki UAİK'te son olarak "iade" terimi tercih edilmesi⁴⁸ nedeniyle tezde "iade" terimini kullanılacaktır.

1.1.3.İadenin Hukukî Niteliği ve Temeli

Suçluların iadesi konusu suç olgusuna ilişkin bir müessese olması nedeniyle ceza hukukunu, uluslararası antlaşmalarda yer alması nedeniyle devletler genel hukukunu, yabancıların kişi dokunulmazlığının istisnası olması nedeniyle de uluslararası özel hukukunu ilgilendiren bir meseledir⁴⁹. Devletlerarasında dayanışma ve karşılıklı yardımlaşmayı sağlamanın yanında suçlunun cezalandırılmasını tesis etmesiyle bu alanlar için kesişme noktasında yer alır⁵⁰.

Suçluların iadesi hukukî niteliği itibarıyla cezaî konularda uluslararası adli işbirliği yöntemidir⁵¹. Günümüzde "adli işbirliği" ve "adli yardımlaşma" kavramları hatalı olarak birbirini yerine kullanılmaktadır. Adli yardımlaşma, adli makamların soruşturma, kovuşturma veya mahkûmiyet kararlarının yerine getirilmesi amacıyla ihtiyaç duyduğu yardımlaşma

⁴³Doğan, Vahit, **Türk Yabancılar Hukuku**, 4. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019, s.129.

⁴⁴Asar, Aydoğan, **Yabancılar Hukuku**, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 62, Ergül, Ergin, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2012, (Ergül, Avrupa İnsan Hakları), s. 54.

⁴⁵RG: 13.11.2004/25642. 5252 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır. "Tezde TCK olarak kısaltılacaktır."

⁴⁶Turan, Cemile, Suçluların Geri Verilmesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 3-4.

⁴⁷Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Mevzuatı, Adalet Bakanlığı Yayını, Ankara, 2020, s. 31.

⁴⁸**Özgenç**, s. 1053.

⁴⁹**Özgenç**, s. 1.

⁵⁰**Asar**, s. 62.

⁵¹Orhan, Zehra Cansu, Suçluların İadesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 7.

talepleri ve bilgi paylaşımını ifade ederken, adli işbirliği bir üst kavram olarak suçluların iadesi, hükümlülerin nakli, infazın devri, soruşturma ve kovuşturulmaların aktarılmasını da kapsamaktadır. Nitekim kanun sistematigi bakımından da adli yardımlaşma UAİK m.2/1-c'de⁵², adli yardımlaşma ise ikinci bölüm m.7,8'de⁵³ düzenlenmiştir⁵⁴.

Suçluların iadesi müessesesinin hukukî temeli hususunda farklı görüşler mevcuttur. Doktrinde bir görüşe göre, hukukî temelinde suç işleyen kişiyi mükâfatlandırmamak ve suçlulukla etkin mücadele vardır.⁵⁵ Bir diğer görüşe göre ceza verme hakkı, toplumsal fayda ve adalet vardır⁵⁶. Kanaatimizce her iki görüş de kabul edilebilir değildir. Suçluların iadesinin hukukî temelinde teknoloji konusundaki gelişmeler sonucu suç işlemenin ve devletlerarası seyahatin kolaylaşması ile suç ve suçlulukla mücadelede uluslararası boyutta etkin bir mücadele gereksinimi vardır. Suçluların iadesini konusunun her iki görüş temelinde

⁵²Hükme göre uluslararası adli iş birliği, *cezaî konularda bir devletin adli mercilerinin diğer bir devletin adli mercileri adına yerine getirdiği işlemlerini ifade eder.*

⁵³Hükme göre Türk adli mercilerinin talepleri

Adli merciler, soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlandırılması ya da verilen mahkûmiyet kararlarının yerine getirilmesi için ihtiyaç duyulan konularda adli yardımlaşma talebinde bulunabilir. Bu durumda aşağıdaki hükümler uygulanır:

- a) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde adli yardımlaşma talebinden önce delillerin korunması amacıyla geçici tedbirlerin alınması istenebilir.
- b) Tebligata ilişkin adli yardımlaşma taleplerinde, kısıtlayıcı veya zorlayıcı tedbir uygulanacağına ilişkin ihtarlar yer verilmez.
- c) Adli yardımlaşma talebine konu işlemin yerine getirilmesi sırasında hazır bulunma talebinde bulunulabilir.
- ç) Adli yardımlaşma talebi kapsamında ilgili devletin iç hukukuna uygun olarak yerine getirdiği işlemler, Türk hukuku bakımından da geçerli sayılır.
- (2) Adli mercilerce, yürütülen bir soruşturma veya kovuşturma kapsamında başka bir devletin ceza soruşturması başlatmasına neden olabilecek bilgilerin öğrenilmesi hâlinde, talep olmaksızın bu bilgiler, ilgili devlete gönderilmek üzere Merkezî Makama bildirilebilir.

Hükme göre yabancı adli mercilerin talepleri

(1) Adli yardımlaşma talepleri hakkında aşağıdaki hükümler uygulanır:

- a) Talepler, Türk hukukuna uygun olarak yerine getirilir. Özel bir usulün talep edilmesi hâlinde, Türk hukukuna aykırı olmadığı takdirde, talep bu usule uygun olarak yerine getirilebilir.
- b) Türk adli mercileri, talepleri kısmen veya tamamen reddedebilir ya da gerek görülen hâllerde ek bilgi veya belge isteyebilir.
- c) Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, adli yardımlaşma talebi gönderilmeden önce delillerin korunması amacıyla geçici tedbirler alınabilir. Geçici tedbirin alındığı tarihten itibaren kırk gün içinde adli yardımlaşma talebinin Merkezî Makama ulaşmaması hâlinde tedbir, yetkili makam veya merciler tarafından derhâl kaldırılır.
- ç) Arama veya el koyma talebinde bulunulması hâlinde, talebin konusu olan suçun iadeye elverişli bir suç olması gerekir. Talep üzerine el konulan malvarlığı değerleri ile taşınmaz, hak ve alacaklarla ilgili olarak Türk adli mercileri yılda en az bir defa talep eden devletten tedbirin devamının istenip istenmediğine ilişkin bilgi ister.
- d) Tebligata ilişkin adli yardımlaşma talebinde kısıtlayıcı veya zorlayıcı tedbir uygulanacağına ilişkin ihtar bulunması hâlinde talep reddedilir.
- e) Adli yardımlaşma talebine konu işlemin yerine getirilmesi sırasında yabancı adli merciler, Türk adli mercileri önünde hazır bulunma talebinde bulunabilir. Talep, uygun görülmesi hâlinde yerine getirilir.
- f) Kişi hakkında Türk mahkemelerince verilen mahkûmiyet veya beraat hükmü bulunması ya da suçun affa veya zamanaşımına uğramış olması hâlinde, aynı fiile ilişkin adli yardımlaşma talepleri yerine getirilmeyebilir.

⁵⁴Baytemir Kontacı, Burcu, "İnfazın Devri ve Hükümlünün Naklinde Güncel Gelişmeler", **13-14 Nisan 2018 Antalya Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Sempozyumu**, Dış İlişkiler ve Avrupa Genel Müdürlüğü, Ankara, 2020, (Baytemir Kontacı, İnfazın), s. 199, 200.

⁵⁵Soyaslan, Doğan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 5. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 168.

⁵⁶Demirbaş, Timur, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 183.

değerlendirilmesi durumunda suçun ülkesinde işlenen devlet tarafından cezalandırılması yeterli olacak ve iade hükümlerine gidilmesine gerek kalmayacaktır. Burada “mülkîlik ilkesi” önemlidir.

TCK m.8'deyen alan TCK'nın yer bakımından uygulama alanını düzenleyen hükme göre bir ülkede suç işlendiğinde suç işleyen kişinin vatandaşlığına bakılmaksızın, kendi ceza hukuku kuralları uygulanır⁵⁷. Uluslararası hukuk bakımından da kabul gören bu kural “mülkîlik ilkesi”⁵⁸ (*principle of territoriality*) olarak adlandırılır⁵⁹ ve bazı ikili iade anlaşmalarında da bu ilke yer almaktadır⁶⁰. Kişinin bir ülkede suç işledikten sonra başka bir ülkeye kaçması veya suç örgütü liderinin diğer ülkedeki taraftarlarını harekete geçirmesi gibi durumlar ceza hukukunda mülkîlik ilkesi gereği devletlerin kendi ülkesinde adaleti ve düzeni sağlaması, koruması için suç ve suçlulukla mücadelede uluslararası adlî işbirliği yapılmasını gündeme getirmektedir. Suçluların iadesi bir nevi devletlerin egemenlik hakkından tasarruf etmesidir⁶¹. Mülkîlik ilkesinin katı şekilde uygulanması, devletlerin yabancı ülkelerde işlenen suçlarda yargı yetkisini kısıtlar ve suçun cezasız kalmasına sebep olması nedeniyle suç mağduru kişilerin ve uluslararası toplumun ortak menfaatiyle bağdaşmaz⁶². Bu nedenle devletlerarasında yapılan iade anlaşmaları ile mülkîlik ilkesinin sakıncaları ortadan kaldırılmaktadır⁶³. Nitekim Yargıtay 15. Ceza Dairesi, 2015 yılında verdiği bir kararda; kararında suçta mülkîlik prensibi gereği bir devlet suçun tamamen veya kısmen kendi ülkesinde işlendiğinden bahisle kişiyi iade etmeyebileceği ifade edilmiştir⁶⁴. Sonuç olarak

⁵⁷ Özgenç, s. 1054.

⁵⁸ Mülkîlik ilkesi, suçun işlendiği ülke kanunlarına göre takip edilerek cezalandırılmasıdır. Farklı tanımlar için bkz. Demirbaş, s. 146, Özgenç, s. 1009, Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 759, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 135.

⁵⁹ Şahin, İlyas, “Ceza Kanunlarının Yer Bakımından Uygulanması ve Türk Ceza Kanununda Esas Alınan İlkeler”, **ERÜHFD**, C. X, S. 1, 2015, s. 109.

⁶⁰ Buna örnek olarak Türkiye ile Çin arasında yapılan iade anlaşması verilebilir. Bu anlaşma 13 Mayıs 2017 tarihinde Pekin’de imzalanmıştır. 22 maddeden oluşmaktadır. İçerik olarak iade etme yükümlülüğü, iadesi mümkün suçlar, zorunlu ret nedenleri, takdiri ret nedenleri, talep edilen tarafın işlem başlatma yükümlülüğü, iletişim kanalları, iade talebi ve gerekli belgeler, ek bilgi, geçici tutuklama, iade hakkında karar, hızlandırılmış iade, kişinin teslimi, ertelenmiş ve geçici teslim, eşzamanlı talepler, hususilik kuralı, eşyanın teslimi, transit geçiş, sonuç bildirimini, masraflar, diğer anlaşmalarla ilişki, uyuşmazlıkların çözümü, yürürlüğe girme, değişiklik ve fesih başlıklarından oluşmaktadır. Bu anlaşma m.3/d’de yer alan iadesi talep edilen ülkenin vatandaşı olma şartı mülkîlik ilkesi gereği her ülkenin kendi vatandaşını yargılama hakkını ifade eder. Mülkîlik ilkesini içeren bu anlaşmanın metni için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/2/2-1798.pdf>

⁶¹ Soysal, Tamer, “Sınır dışı ve Suçluların İadesi İlişkisi: Bağlantılar, Farklar ve Değerlendirmeler”, **Adalet Dergisi**, Eylül (59), 2017, s. 20.

⁶² Mert, Harun, Ceza Kanunun Yer Bakımından Uygulanmasında Esas Alınan İlkeler, Uluslararası Hukuk Bülteni, s. 3.

⁶³ Özgenç, s. 1055.

⁶⁴ “Suçta mülkîlik prensibi uyarınca, ülkesinde suç işlenen devletin o kişiyi işlemiş olduğu suçtan dolayı yargılama hakkı vardır. Suç tamamen veya kısmen iade talep edilen ülkede işlenmiş ise yukarıda anılan sözleşmenin (SIDAS) 7/1. maddesi uyarınca kişiyi iade etmeyebilir. 5237 sayılı TCK’nın 18/1-d maddesi de Türkiye’nin yargılama yetkisine giren suçlarda geri verme talebinin kabul edilmeyeceğine amirdir. Burada suçun hangi ülkede işlendiğine ise iade talep edilen devlet karar verecektir. 5237 sayılı TCK’nın 8. maddesine göre “Fiilin kısmen veya tamamen Türkiye’de işlenmesi veya neticenin Türkiye’de gerçekleşmesi

suçluların iadesi müessesesinin hukukî temelinin suçlulukla mücadele veya ceza verme hakkı olduğu hususundaki her iki görüşe devletlerin kendi ülkesinde işlenen suçları mülkîlik ilkesi gereği kendisi cezalandırabildiğinden dolayı katılmıyoruz.

1.1.4.Yabancılar Hukukundaki Yeri ve Önemi

Suçluların iadesi müessesesinin kural olarak yabancı gerçek kişilere uygulanması nedeniyle yabancılar hukukundaki yeri ve önemi konusundan bahsetmeden önce yabancı gerçek kişi kavramına kısaca değinmek gerekecektir.

1.1.4.1. Yabancı Gerçek Kişi Kavramı

Tezimizde bu başlık altında öncelikle yabancı gerçek kişiyi tanımlayacağız; akabinde yabancı gerçek kişi kapsamında kimlerin bulunduğunu tespit edeceğiz.

1.1.4.1.1. Yabancı Tanımı

Yabancı, Farsça kökenli “yaban” kelimesinden türemiştir⁶⁵. Hukuk sözlüğünde yer alan tanımına göre yabancı bir devletin ülkesinde oturan ve o devletin uyruğunu iddia etme hakkı olmayan kimseyi ifade eder⁶⁶. Doktrinde çoğunluk görüşe göre yabancı gerçek kişi bulunduğu devletin vatandaşlığına sahip olmayan kişi şeklinde ifade edilmiş ve yabancının tanımında vatandaşlık bağı esas alınmıştır⁶⁷. Azınlık görüşe göre ise “sosyal gerçekleri” esas alınarak gerçek kişinin hayatının devamını sağlayabilmesi için lüzumlu olan işlemleri bir ülkede toplaması vatandaşla eşit muameleye tabi tutulması için yeterli görülmüştür⁶⁸. Doktrinde yer alan çoğunluk görüş klasik görüş, azınlık görüş ise sosyolojik görüş olarak isimlendirilir⁶⁹. Kanaatimizce yabancı gerçek kişinin tanımında vatandaşlık unsurunun dikkate alınması gereklidir.

Uluslararası hukukta yabancının tanımı Devletler Hukuku Enstitüsü’ nün 1892 Cenevre toplantısındaki vatandaşlık unsuru nazara alınarak “bir devletin ülkesinde bulunan ve

hâlinde suç, Türkiye’de işlenmiş sayılır.” ve aynı Kanunun 9. maddesine göre “Türkiye’de işlediği suçtan dolayı yabancı ülkede hakkında hüküm verilmiş olan kimse, Türkiye’de yeniden yargılanır.” Yarg. 15.CD, T. 13.04.2015, E. 2015/4956, K. 2015/23469, (Erişim Tarihi:13.05.2021),

<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/kullaniciGiris.jsf?dswid=-4595#>

⁶⁵ Kelimelerin etimolojisi, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=yabanc%C4%B1>, (Erişim Tarihi:13.05.2021)

⁶⁶ T.C. Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğü, <https://sozluk.adalet.gov.tr/yabanc%C4%B1>, (Erişim Tarihi:13.05.2021)

⁶⁷ Çelikel, Aysel/Öztekin Gelgel, Günseli, **Yabancılar Hukuku**. Beta Yayınları, İstanbul, 2018,s. 16, Tekinalp, Gülören, **Türk Yabancılar Hukuku**, 8. Baskı, İstanbul. 2003, s. 16.

⁶⁸ **Yarar, Güven**, s. 4.

⁶⁹ Göger, Erdoğan, **Yabancılar Hukuku**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1976, s. 3, 4.

o devletin vatandaşlığını henüz iddiaya hakkı olmayan kimse” şeklinde ifade edilmiştir⁷⁰. Kanaatimizce gerçek kişi yabancı ülkede bulunmasa dahi diğer bir devlet bakımından yabancı sayılabilir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK)⁷¹ m.3/ 1-ü ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK)⁷² m.3/1-d’de yabancı Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağıyla bağı bulunmayan kişidir. 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)⁷³ m.4/b’ye göre çifte vatandaşlıklardan birinin Türk vatandaşlığı olması halinde Türk vatandaşlığının esas alınacağı ifade edilmiştir. Sonuç olarak Türk hukuku bakımından Türk vatandaşlığına sahip olmayan kişi yabancıdır⁷⁴.

1.1.4.1.2. Kapsam

Yabancı kavramı yalnız yabancı devlet vatandaşlarını kapsayan dar bir kavram olmayıp, vatansızları, uluslararası koruma talep eden veya uluslararası koruma statüsüne sahip kişileri, göçmenleri, özel statüdeki yabancıları (diplomatik temsilciler, uluslararası kuruluş NATO mensupları gibi) kapsayan geniş bir kavramdır⁷⁵.

Yabancı gerçek kişiler yabancı devlet vatandaşları, vatansızlar, mülteciler ve sığınmacılar, göçmenler olmak üzere dört grupta incelenir.

1.1.4.1.2.1. Vatansızlar

Vatansızlık hiçbir devlet ile vatandaşlık bağı olmayan kişilerin statüsünü ifade ederken, vatansız kişi herhangi bir devletin mevzuatına göre vatandaş sayılmayan kimsedir⁷⁶. YUKK m.3/1-ş’de yer alan tanıma göre vatansız kişi hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişidir.

Vatansız kişinin bir devletle vatandaşlık bağının etkin olarak kurulamaması nedeniyle haklarını savunabileceği bir devlet bulunmadığından dolayı vatansızlığa ilişkin ortaya çıkan sorunlara uluslararası sözleşmelerle çözüm getirilmeye çalışılmıştır⁷⁷. Vatansızlığın ortaya çıkardığı sorunlar genel itibariyle göçlerin artışı, etnik gruplar arasında çatışma çıkması ve egemenlik değişiklikleri olarak sıralanabilir⁷⁸.Türkiye vatansızların hukukî durumuna ilişkin BM bünyesinde “Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeye”⁷⁹ ve “Vatansızlık

⁷⁰Ergül, s. 14.

⁷¹RG: 11.04.2013/28615.

⁷²RG: 12.06.2009/27256.

⁷³RG: 12.12.2007/26728.

⁷⁴Çelikel/Öztekin Gelgel,s. 38.

⁷⁵Ekşi, Nuray, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2018, s. 39.

⁷⁶Asar, s. 119.

⁷⁷Ergül, s. 18, 19,Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 18.

⁷⁸Asar, s. 121.

⁷⁹RG: 10.7.2014/29056.

Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşmeye”⁸⁰ taraf olmuştur. Ancak BM bünyesinde imzalanan “Vatansızlığın Azaltılmasına Dair BM Sözleşmesi”⁸¹ ise henüz taraf olmamıştır. Bu sözleşmelerde vatansız kişilerin iadesine ilişkin hüküm bulunmamaktadır.

1.1.4.1.2.2. Mülteciler ve Şartlı Mülteciler

Mülteci kavramı Arapça kökenli “iltica” kelimesinden türemiş, sözlük anlamı güvenilir bir yere sığınma; terim olarak bir kişinin vatandaşı olduğu devlette vuku bulan siyasî olaylar nedeniyle iradesiyle veya zorla terk etmesi anlamına gelir⁸². Bir diğer tanıma göre zulme uğrayacağı korkusuyla vatandaşı olduğu devleti terk edip başka ülkeye sığınan kişiler mülteci olarak nitelendirilir⁸³. Kişi başka bir devlet vatandaşlığına geçmemiştir ve başka bir devletin diplomatik himayesi altında bulunmamaktadır⁸⁴.

Uluslararası hukukta mültecilerin hukukî statüsüne ilişkin sözleşmelerle mülteciler koruma altına alınarak diğer yabancı kişilerden imtiyazlı hale getirilmiştir⁸⁵. 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre’de imzalanmış olan Mültecilerin Hukukî Durumuna dair Cenevre Sözleşmesi⁸⁶ m.1/a-2’de mülteci ırkı, dinî, tâbiyeti veya belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşünceleri sebebiyle zulme uğrayacağından haklı sebeple korktuğundan dolayı vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından faydalanmayan veya söz konusu korku sebebiyle faydalanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen ya da söz konusu korku sebebiyle dönmek istemeyen kişi olarak tanımlanmış olmakla birlikte bir kimseye mülteci statüsünün verilebilmesi için hükümde yer alan tüm unsurları taşıması gerekmektedir⁸⁷.

⁸⁰RG: 4.5.1975/15226.

⁸¹30.08.1961 tarihli BM bünyesinde imzalanmış ve 31 Aralık 1975 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye taraf değildir.

⁸²Asar, s. 187.

⁸³Doğan, s. 10.

⁸⁴Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 20.

⁸⁵Doğan, s. 10.

⁸⁶RG: 05.09.1961/10898, Türkiye 1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Durumuna dair Cenevre Sözleşmesine zaman bakımından ve coğrafi bakımdan olmak üzere iki yönden çekince koymuştur. 31 Ocak 1967 tarihli Ek Protokol (Mültecilerin Hukukî Durumuna dair Protokol, RG: 5.8.1968/12968) ile zaman bakımından çekince kaldırılarak 1951 yılından önceki olaylar da kapsama alınmış ve Avrupa’da meydana gelen olaylar ile yapılan coğrafi sınırlama kaldırılmıştır. Ancak Türkiye coğrafi sınırlamanın kaldırılmasına 1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Durumuna dair Cenevre Sözleşmesine üye olurken çekince koymuş olduğundan dolayı bu sınırlamanın kaldırılması Türk hukuku bakımından uygulama alanı bulmayacaktır. (Doğan, s. 11, Eksi, s. 144) Bir diğer çekince ise Türkiye’de mültecilere tanınacak hakların Türk vatandaşlarına tanınan haklardan fazla olamayacağı hususundadır. (Doğan, s. 12) Ulusal hukukta paralel olarak yabancı kişilerin Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle gelmeleri durumunda YUKK m.61’egöre mülteci, Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle gelen yabancılara YUKK m.62’ye göre şartlı mülteci statüsü verilmektedir. (Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 159)

⁸⁷Doğan, s. 10.

1.1.4.1.2.3. Göçmenler

Göçmen ekonomik, siyasî, dinî vd. nedenlerle vatandaşlık bağıyla bağlı olduğu devleti terk ederek yerleşmek maksadıyla başka bir ülkeye giden kişi olarak tanımlanabilir⁸⁸. Her devletin siyasî ve sosyal politikası ile iç hukuk düzenlemelerine göre göçmen kabulü değişkenlik gösterir⁸⁹. Türk hukukunda göçmenler hususunda temel mevzuat 5543 sayılı İskân Kanunudur⁹⁰.

Göçmen esasen kavram olarak bir devletin ülkesinde bulunan tüm yabancıları kapsamakla birlikte Türk hukukunda farklı bir anlam taşımaktadır⁹¹. 5543 Sayılı İskân Kanunu m.3/d'ye göre bir yabancı gerçek kişinin göçmen olarak kabul edilebilmesi için Türk soyundan gelmesi, Türk kültürüne bağlı olması ve yerleşmek amacıyla Türkiye'ye gelmesi gerekmektedir.

1.1.4.2. Yabancılar Hukukundaki Yeri ve Önemi

Yabancılar hukuku, yabancıların, hangi haklara ve yükümlülöklere sahip olduğu, bulunduğu devletin vatandaşından farklı olarak hangi kısıtlamalara tabi olduğunu düzenleyen hukuk dalıdır⁹².

Kişi dokunulmazlığı, kişiye yaşam hakkı tanıyan ve kişiye vücut bütünlüğünü koruma hakkı veren anayasal bir hak olarak tanımlanabilir.⁹³ Uluslararası hukukta kişi dokunulmazlığı “BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”⁹⁴, “Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Koruma Sözleşmesi” ve “Ek Protokol”⁹⁵ ile koruma altına alınmıştır⁹⁶. Türk hukukunda kişi dokunulmazlığı Anayasa m.17⁹⁷ vd. düzenlenmiş olup, bu hak vatandaş-yabancı ayrımı yapılmaksızın herkese tanınmıştır⁹⁸.

Yabancı gerçek kişilere tanınan kişi dokunulmazlığı hakkı mutlak değildir. Bu hakka iki istisna getirilmiştir. Bunlardan ilki devletlerin ölkeleri üzerinde hâkimiyeti gereği kendi menfaatleriyle bağdaşmayacak faaliyette bulunan yabancıları sınır dışı etme hakkıdır. İkinci

⁸⁸ Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 28, Doğan, s. 12.

⁸⁹ Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 28.

⁹⁰ RG: 26.9.2006/26301.

⁹¹ Ekşi, s. 58.

⁹² Doğan, s. 23.

⁹³ Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s. 10.

⁹⁴ RG: 27.05.1949/7217.

⁹⁵ RG: 19.3.1954/8662.

⁹⁶ Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 127.

⁹⁷ Hükme göre; herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

⁹⁸ Doğan, s. 110, Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 127.

istisna ise bir suçtan dolayı şüpheli, sanık veya mahkûm olan yabancıyı iade etmek hakkıdır⁹⁹.

Suçluların iadesi müessesesi yabancıların kişi dokunulmazlığının istisnası olması sebebiyle yabancılar hukuku bakımından önem arz etmektedir. Türk hukukunda da uluslararası hukuka uygun olarak kişi dokunulmazlığına getirilen istisnaların keyfi olmama kıstası kabul edilmiş ve yalnız sınırdışı ve iade müesseselerinde bu hakka müdahale edilebileceği kabul edilmiştir¹⁰⁰. Kanaatimizce suçluların iadesi yalnız yabancı gerçek kişilere uygulandığından dolayı ve yabancıların kişi dokunulmazlığı hakkına ciddi boyutta bir müdahaleye neden olduğundan yabancılar hukukundaki yeri yadsınamaz.

1.1.5. İnsan Hakları Boyutu

Suçluların iadesi müessesesi, uluslararası hukukun en önemli unsurlarından olan insan hakları hukukunun etkisinden bağımsız değildir¹⁰¹. Devletler uluslararası suç ve suçlulukla mücadelede işbirliği yapmasının yanı sıra iade sürecinde insan haklarına saygılı olmalıdır. Nitekim günümüzde hükümetler ve mahkemeler tarafında iadenin insan hakları boyutuna verilen önem giderek artmaktadır¹⁰². İnsan haklarına ilişkin “BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”, AİHS¹⁰³, “BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezalara Karşı Sözleşme”¹⁰⁴, “BM Medeni ve Siyasî Haklar Sözleşmesi”¹⁰⁵, “BM Terörist Bombalamalarının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme”¹⁰⁶ gibi uluslararası sözleşmeler çerçevesinde iade süreci gerçekleştirilmelidir¹⁰⁷. Ancak insan haklarına ilişkin sözleşmeler suçluların iadesine ilişkin özel hükümler içermemekte¹⁰⁸ dolaylı olarak iade sürecine uygulanmaktadır. AİHM kararlarında AİHS m.2 “yaşama hakkı”, m. 3 “işkence ve kötü muamele yasağı”, m.5 “özgürlük ve güvenlik hakkı”, m.6 “adil yargılanma hakkı”, m.7 “suç ve cezaların geriye yürümezliği ilkesi”, m.8 “aile yaşamının korunması”, m.13 “etkili başvuru hakkı”, m.14 “ayrımcılık yasağı”, AİHS Ek 6 No.lu Protokol¹⁰⁹ ve AİHS

⁹⁹ Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 127.

¹⁰⁰ Doğan, s. 110.

¹⁰¹ Ulutaş, s. 1687.

¹⁰² Ulutaş, s. 1687.

¹⁰³ RG: 19.03.2954/8662.

¹⁰⁴ RG: 29.04.1988/19799.

¹⁰⁵ RG: 18.06.2003/25142.

¹⁰⁶ RG: 19.01.2002/24645.

¹⁰⁷ Savaş, Coşkun Necmi, İnsan Hakları Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 2013/1, ss. 252-284, Ankara, 2013, s. 253.

¹⁰⁸ Yalnız AİHS m.5/1-f’te “özgürlük ve güvenlik hakkını” düzenleyen hükümde suçluların iadesi işlemlerinin yürütülmekte olması nedeniyle kişinin yakalanabileceği ve tutuklanabileceği şeklinde özel hüküm bulunmaktadır.

¹⁰⁹ RG: 02.11.2005/25984.

Ek 13 No.lu Protokol¹¹⁰ “ölüm cezasının kaldırılması” hükümlerini suçluların iadesi müessesesine uygulamaktadır¹¹¹. AİHM’nin suçluların iadesine ilişkin kararlarının birkaçını inceleyeceğiz.

AİHM Öcalan/Türkiye kararında başvuru iade süreci gerçekleştirilmeden Türk makamları tarafından fiilen alıkonulduğunu iddia etmiştir. Mahkeme başvuruyu AİHS m.5 özgürlük ve güvenlik hakkı kapsamında incelemiştir. Mahkeme kararında kaçak failerin yakalanarak yargılanması amacıyla devletlerarasında gerçekleştirilen işbirliği atipik bir şekilde olsa dahi kaçağın ülkesinde çıkarılmış yakalama kararı bulunması kaydıyla AİHS’ye aykırılık teşkil etmeyeceğine hükmetmiştir¹¹².

AİHM’nin AİHS ve Ek Protokollerinin ölüm cezası olan ülkeye iade yasağına ilişkin hüküm olmadığı dönemde konuyla doğrudan ilgili¹¹³ *Soering* Kararı¹¹⁴ suçluların iadesi ve ölüm cezası açısından önem arz etmektedir. Babasının diplomat olması sebebiyle ABD’de yaşayan Alman vatandaşı *Soering*, karar verildiği zaman İngiltere’de ABD’ye iade amacıyla tutuklanmış ve ABD’de hakkında iki ayrı cinayet sebebiyle dava açılmış bulunmaktaydı. *Soering* ve kız arkadaşı *Elizabeth Haysom* birlikte planlayarak ilişkilerine engel olmak isteyen Elizabeth’in ebeveynlerini *Soering* öldürüyor. Birlikte Ekim 1985’te İngiltere’ye kaçıyor ve burada çekte sahtecilik nedeniyle ayrı bir suçtan tutuklanıyorlar. *Elizabeth Haysom* 1987’de ABD’ye iade edilip yargılama sonucu doksan yıl hapis cezasına çarptırılıyor. ABD, İngiltere ile aralarında iki taraflı suçluların iadesine ilişkin anlaşmaya dayanarak *Soering*’i talep etse de İngiliz hükümetinin ölüm cezası infaz edilmeyeceğine ilişkin teminat istemi karşılanmıyor. İngiltere İçişleri Bakanı iadenin gerçekleşmesini emretse de *Soering*’in Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’na müracaatı ve iadenin engellenmesi yönünde geçici tedbir alınması üzerine durduruluyor. AİHM *Soering*’in ölüm cezasına ilişkin teminat olmaksızın iadesinin AİHS m.3’te yer alan işkence yasağına aykırı olduğuna hükmetmiştir¹¹⁵.

AİHM *Quinn*/Fransa kararında başvuru Fransa’da İsviçre’ye iade sürecinde yaklaşık iki yıl tutuklu kalmıştır. Mahkeme kararında iade işlemlerinin ve ceza yargılamalarının aynı

¹¹⁰RG: 01.07.2003/25155.

¹¹¹*Savaş*, s. 254.

¹¹²AİHM, Öcalan/Türkiye, T. 12.05.2005, Başvuru No:46221/99, Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Hakkındaki Avrupa Sözleşmelerinin Uygulanmasına Yönelik İlgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı, Adli İşbirliği Serisi 1, s. 2013, s. 87, 88.

¹¹³Turhan, Faruk, “Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanununa” Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları: Doktrin ve Uluslararası Gelişmeler Işığında Bir Değerlendirme”, *SDÜHFD*, 8(2):1-87, 2018, s. 49.

¹¹⁴AİHM, *Soering* / Birleşik Krallık, T. 07.07.1989, No. 14038/88.

¹¹⁵Turhan, Faruk, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açısından Suçluların İadesinde Ölüm Cezası ve Avrupa İnsan Hakları Divanının *Soering* Kararı”, *Yargıtay Dergisi*, 24(1-2):85, 1998, (Turhan, Avrupa İnsan Hakları), s. 85.

anda yürütülüyor olması iade sürecinin ihlali niteliğinde değildir. Ancak iade işlemlerinin çok uzun sürmesi ve makul sürede sonuçlanmaması AİHS m.5/1-f'e aykırıdır¹¹⁶.

1.2. Tarihçe

Bu başlık altında uluslararası en eski adli işbirliği işlemi¹¹⁷ olan suçluların iadesi müessesesinin öncelikle dünya tarihindeki gelişimini; akabinde Türk hukukundaki gelişimi incelenecektir.

1.2.1. Genel Olarak

Suçluların iadesi müessesesi devletlerarasında cezai konularda en eski adli yardımlaşma türüdür¹¹⁸. Konuya ilişkin ilk yazılı kaynak Hititler ve Mısırlılar arasında yapılan barış anlaşmasıdır¹¹⁹. II. Ramses ve Muvattalli arasında M.Ö. 1274 yılında Kadeş önünde yapılan meydan savaşı sonucu Hititler ve Mısırlılar arasında Kadeş Anlaşması yapılmış ve bu anlaşmaya bağlı olarak Kadeş şehri Hititlere kalmıştır. Kadeş anlaşması metninde ilkel anlamda suçluların iadesine ilişkin hükümler mevcuttur¹²⁰.

Roma hukukunda suçluların iadesinin ilkel örnekleri tâbi devletlere karşı üstünlük göstergesi olarak uygulanıyordu¹²¹. Bu dönemde suçluların iadesi müessesesi bir anlaşmaya değil devletin bu konuda sahip olduğu hakka dayanıyordu¹²² ve iade yalnız devletin en yüksek otoritesi tarafından talep edilebiliyordu¹²³. Roma'ya bağlı olmayan devletler açısından Roma devletine veyahut Roma vatandaşına yapılmış saldırının tamiri mahiyetinde olup iade

¹¹⁶ AİHM, Quinn/Fransa kararı, T. 22.05.1995, 18580/91, Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Hakkındaki Avrupa Sözleşmelerinin Uygulanmasına Yönelik İlgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı, Adli İşbirliği Serisi 1, s. 2013, s. 88, 89.

¹¹⁷ Tezcan/Erdem/Önok, vs. 202, Akbulut, Berrin, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 203.

¹¹⁸ Tezcan/Erdem/Önok, s. 202

¹¹⁹ İçel, Kayihan/Donay, Süheyl, Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım 1. Kitap. Beta Yayınları, İstanbul, 1999, s. 207, Demirbaş, s. 182.

¹²⁰ "...Eğer bir asilzade Hatti memleketinden kaçarsa böyle bir adam Mısır memleketi Kralı, Büyük Kral Rea Maşeşa Mai Amana'ya iltica ederse vazifesini yerine getirmek için, ister Hatti memleketi Kralı Hattuşili'ye ait olsun, ister ayrı bir şehre ait olsun, onu yakalayacak ve onu Hatti Kralı, Büyük Kral Hattuşili'ye iade edecektir.

Eğer bir asilzade Mısır memleketi Büyük Kralı Rea-Maşeşa Mai Amana'dan kaçarsa ve böyle birisi Hatti memleketine, Hatti memleketi Kralı Büyük Kral Hattuşili'ye gelirse onu yakalayacak, kardeşi Mısır memleketi Kralı Büyük Kral Rea-Maşeşa Mai Amana'ya iade edecektir.

Eğer bir adam veya iki üç adam Hatti memleketinden kaçarsa, Mısır memleketi Kralı, Büyük Kral Rea-Maşeşa Mai Amana'ya gelirse Mısır memleketi Kralı Büyük Kral onları yakalayacak ve kardeşi Hattuşili'ye iade edecek. Mısır Kralı ve Hatti Kralı kardeşirler, bu sebepten onları bu kabahatleri için şiddetle cezalandırmaları, onların gözlerinden yaş akmasını, bu şahıslardan karıları ve çocuklarından intikam alınmasını..." Bkz. <https://corum.ktb.gov.tr/TR-58685/kades-savasi-ve-baris-antlasmasi.html>

¹²¹ İçel/Donay, s. 207, Demirbaş, s. 182.

¹²² Donay, s. 241.

¹²³ Demirbaş, s. 182.

talebinin reddi halinde zımni savaş tehdidi sayılıyordu¹²⁴. Roma geleneğinin hâkim olduğu Orta Çağ İtalya'sında çok sayıda devletin varlığı ve aradaki mesafenin yakın olması nedeniyle devletlerin suçlulara sığınak olmaması amacıyla suçluların iadesine ilişkin birçok antlaşma yapılmıştı. Bu dönemde suçluların iadesi müessesesinin konusunu siyasî suçlular oluştururken 17. yüzyıldan itibaren adi suçlular da kapsama alınmıştır¹²⁵. 18. yüzyılın sonlarından itibaren adi suçlular, asker kaçakları, suikastçiler da siyasî suçlular gibi iade edilmeye başlanmış ancak bu hususta suçluların iadesine ilişkin anlaşma yapılmamıştır¹²⁶.

Suçluların iadesi müessesesinin modern anlamda vücut bulması 19. yüzyıl başlarına kadar sürmüştür¹²⁷. Bu yüzyıldan itibaren suçluların iadesi müessesesine ilişkin iki taraflı ve çok taraflı anlaşmalar yapılmış, usul ve temel esaslar belirlenmiştir¹²⁸. Devletlerin suçluların iadesi müessesesine ilişkin taraf oldukları uluslararası anlaşmaların uygulanmasına ilişkin müstakil kanunlar çıkarması dönemi milli kanunlar safhası olarak adlandırılır¹²⁹ ve tarihte ilk müstakil iade kanunu tanzim eden devlet Belçika'dır¹³⁰. Fransa kralı 3. Napolyon'un Belçika ziyareti sırasında Belçika'da yaşayan Fransız vatandaşı bir şahıs tarafından suikasta uğraması sonucu gelişen olaylar silsilesi sonucunda bu şekilde bir kanun tanzim edilerek sorun çözüme kavuşturulmuştur¹³¹. Günümüzde Fransa, Belçika, İsviçre, Almanya, Avusturya müstakil bir iade kanununa sahiptir¹³².

Suçluların iadesi müessesesine ilişkin ilk kez müşterek uygulamanın tesisi 13 Aralık 1957'de imzalanan ve 18 Nisan 1960'da yürürlüğe giren SİDAS ile mümkün olmuştur. SİDAS'a Avrupa ülkeleri dışında Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan gibi ülkeler de olmak üzere toplam 33 devlet taraf olmuştur. Suçluların iadesine ilişkin Avrupa bölgesinde çoklu anlaşma yapılmış olması müessesenin siyasî karakterini zayıflatarak hukukî nitelik kazandırmıştır¹³³.

¹²⁴Demirbaş, s. 182.

¹²⁵İçel/Donay, Karşılaştırmalı, s. 207.

¹²⁶Demirbaş, s. 182.

¹²⁷Kayıhan İçel, "Suçluların Geri Verilmesi Üzerine Bir İnceleme", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt:30, Sayı: 3-4, ss.692-721, 1965, s. 698, Demirbaş, s. 182.

¹²⁸Köprülü, Timuçin, Suçluların Geri Verilmesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001, s. 13, (Suçluların), Demirbaş, s. 182.

¹²⁹İçel, s. 699.

¹³⁰Suçluların iadesi konusunda ilk müstakil iade yasası kabul eden devlet Belçika'dır (1 Ekim 1833). Belçika'yı takiben, Lüksemburg (31 Aralık 1841, sonra 13 Mart 1870 Yasası), Hollanda (13 Ağustos 1849, sonra 6 Nisan 1875 Yasası), İngiltere (9 Ağustos 1870, daha sonra 6 Temmuz 1891 Yasası, 1989 Yasası ve en son olarak da 2003 tarihli İade Yasası), Arjantin (20 Ağustos 1885), Peru (27 Ekim 1888) ve İsviçre (22 Ocak 1892) suçluların iadesi ile ilgili yasalar yapmışlardır. (İçel, Suçluların Geri Verilmesi, s. 699)

¹³¹Donay, s. 272.

¹³²Tezcan/Erdem/Önok, s. 207.

¹³³Kolbaş, Bahri Tuğcan, Suçluların İadesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021, s. 30.

1.2.2. Türk Hukukunda

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önce suçluların iadesi müessesesine ilişkin veri mevcut değildir¹³⁴. Bu nedenle Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin tarihsel gelişim konusunda öncelikle Osmanlı Devleti'nde geçerli olan İslam hukukunu inceleyeceğiz.

İslam hukukunun hâkim olduğu Osmanlı Devleti'nde suçluların iadesi ilke olarak kabul edilmiş ve iade için devletlerarasında yazılı anlaşma bulunması şartı aranmıştır¹³⁵. İadenin gerçekleşebilmesi için anlaşmanın devlet temsilcileri tarafından görüşülerek geçici olarak karara bağlanmış olması ve yetkililerce imzalanmış olması gerekmektedir¹³⁶. Bu dönemde suçluların iadesine ilişkin özel anlaşmalar bulunmayıp, barış anlaşmalarında iadeye ilişkin hükümler bulunmaktadır¹³⁷. Suçluların iadesine ilişkin özel anlaşmalar bulunmaması nedeniyle iadeye ilişkin genel kurallar benimsenmemiş ve iade konusunda devletlere geniş takdir yetkisi tanınmıştır¹³⁸.

Osmanlı Devleti'nin ceza hukukuna ait başlıca hükümlerinin yer aldığı Kur'an'da suçluların iadesi müessesesine ilişkin hüküm mevcut değildir. Bu nedenle konuya ilişkin İslam hukuku uygulamaları önem arz etmektedir. İslam hukukuna göre, şariat hükümleri ülkede bulunup bulunmamasına bakılmaksızın tüm Müslümanlara uygulanmaktadır. Yabancıların ülke içerisinde suç işlemesi halinde hâkimiyet ilkesi¹³⁹ geçerli olduğundan dolayı İslam hukuku uygulanacaktır¹⁴⁰.

18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde kapitülasyonlarla birlikte Türk mahkemelerinin yargı yetkisi sınırlandırılarak hâkimiyet ilkesi ciddi mahiyette zedelenmiştir. Ceza davalarında aynı tabiiyetteki yabancılar açısından kendi konsoloshaneleri, farklı tabiiyetteki yabancılar arasındaki davalar bakımından ise davalının konsoloshanesi görevli hale gelmiştir. Davanın taraflarından birinin Türk olması durumunda ise Türk mahkemeleri yetkili kılınmıştır¹⁴¹. Yabancıların işlediği suçlar bakımından Türk mahkemelerinin görevli olmaması nedeniyle bu dönemde suçluların iadesi müessesesi önemini kaybetmiştir¹⁴². Bu dönemde Osmanlı Devleti prensip olarak siyasî suçluları iade etmese de bunun istisnaları mevcuttur. Pasarofça¹⁴³,

¹³⁴Turan, 2010, s. 30.

¹³⁵İçel/Donay, Karşılaştırmalı, s. 208, Özgen, s. 23.

¹³⁶Karakoç, İrem, Türk Hukuk Tarihinde Uluslararası Anlaşmaların Uluslararası Hukukun Gelişim Sürecindeki Yeri, DEÜHF Dergisi, C. 6, S. 2, 2004, s. 231.

¹³⁷İçel, s. 701, Köprülü, Suçluların, s. 15.

¹³⁸Özgen, s. 22.

¹³⁹Ülke sınırları içerisinde suç işleyen yabancıya da mahalli hukuk uygulanır. Bkz. İçel, s. 700.

¹⁴⁰Özgen, s. 23, İçel, s. 700.

¹⁴¹Turan, s. 31, Demirbaş, s. 183.

¹⁴²Donay, s. 241.

¹⁴³Bu anlaşma Osmanlı ile Avusturya, Venedik arasında 1718 tarihinde yapılmıştır.

Belgrad¹⁴⁴, Küçük Kaynarca Anlaşması¹⁴⁵ örnek verilebilir. Kapitülasyonlar döneminde Türk hukukunda gerçek anlamda ilk suçluların iadesi anlaşması Osmanlı Devleti ile ABD arasında 1874'te imzalanmıştır¹⁴⁶. Bu anlaşma karşılıklılık ilkesine dayanmakla birlikte kapitülasyonlara da herhangi bir sınırlama getirmemiştir¹⁴⁷.

Türk hukukunda kapitülasyonların kaldırılmasından 765 sayılı TCK'nın 1926 tarihinde yürürlüğe girmesine kadar olan süreçte suçluların iadesi müessesesi devletlerarasında yapılan iade anlaşmaları doğrultusunda uygulama alanı bulmuştur. 765 Sayılı TCK'nın 1926 tarihinde yürürlüğe girmesiyle beraber bu kanunun 9. maddesinde suçluların iadesi müessesesi mevzuatımızda yer almıştır.

Türk hukukunda suçluların iadesi müessesine 1 Haziran 2005'te yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK m.18'de yer verilmiştir. TCK'da yer alan tek bir maddelik düzenlemenin, günün ihtiyaçlarını karşılamadığı gerekçesi ile çıkarılan UAİK ile TCK'da yer alan suçluların iadesine ilişkin m. 18'i yürürlükten kaldırılmış ve suçluların iadesi müessesesi günümüzdeki halini almıştır¹⁴⁸.

1.3. Türk Hukukunda Suçluların İadesine İlişkin Kaynaklar

Suçluların iadesi müessesesi kişi dokunulmazlığının istisnası olması sebebiyle uygulanacak kuralların öngörülebilir olması gerekmektedir¹⁴⁹. Bu nedenle Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin uluslararası hukuk kuralları ve ulusal hukuk kurallarının ve bu kuralların kendi içerisinde veya birbiri içerisinde çatışması durumunda nasıl bir yol izleneceğinin tespiti gerekmektedir.

Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin kaynaklar uluslararası hukuk kuralları ve ulusal hukuk kuralları olmak üzere ikiye ayrılır.

1.3.1. Uluslararası Hukuk Kuralları

Uluslararası hukuk kuralları ikili ve çok taraflı anlaşmalar, milletlerarası teamül kuralları ile örf ve adet kuralları, hukukun genel ilkeleri olmak üzere dörde ayrılır¹⁵⁰.

¹⁴⁴ Bu anlaşma Osmanlı ile Rusya arasında 1739 tarihinde yapılmıştır.

¹⁴⁵ Bu anlaşma Osmanlı ile Rusya arasında 1774 tarihinde yapılmıştır.

¹⁴⁶ İçel/Donay, Karşılaştırmalı, s. 208.

¹⁴⁷ İçel, s. 701.

¹⁴⁸ UAİK'te suçluların iadesine ilişkin hükümler iade başlığı altında üçüncü bölümde, m.10-22 arasında düzenlenmiştir.

¹⁴⁹ Kolbaş, Bahri Tuğcan, Suçluların İadesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021, s. 70.

¹⁵⁰ Turan, s. 18.

1.3.1.1. İkili ve Çok Taraflı Anlaşmalar

Konunun daha iyi anlaşılması bakımından öncelikle Türk hukukunda suçluların iadesi müessesesinin işletilebilmesi için ikili veya çok taraflı anlaşma bulunmasının gerekli olup olmadığı; akabinde suçluların iadesine ilişkin ikili ve çok taraflı anlaşmaları inceleyeceğiz.

Suçluların iadesi müessesesinin işletilebilmesi için talep edilen devletin ulusal hukukunda iadeye ilişkin anlaşmanın varlığı ön şart olarak yer alıyorsa suçluların iadesine ilişkin yapılan anlaşma iade anlaşması olarak kabul edilir¹⁵¹. İade anlaşmasından maksat münhasıran adlî işbirliği veya iadeye ilişkin bir anlaşma olmayıp, bu nitelikte bulunmayan bazı çok taraflı anlaşmalar da suçluların iadesine ilişkin hüküm içerebilir¹⁵². Buna örnek olarak 5.11.2000 tarihli SASMUS'un suçluların iadesi müessesesini düzenleyen m.16¹⁵³ hükmü verilebilir. Bu durumda taraf devletlerarasında iade anlaşmasının bulunması

¹⁵¹ **Ulutaş**, Suçluların İadesine Dair, s. 75.

¹⁵² **Ergül**, s. 43.

¹⁵³ Hükme göre;

1. *Bu madde, bu Sözleşmede yer alan suçlarda veya 3. Maddenin 1 (a) veya (b) fıkrasında belirtilen bir suçta örgütlü bir suç grubunun karıştığı durumlarda ve iadeye konu olan suçun hem talepte bulunan hem de talepte bulunulan Taraf Devletin iç hukuklarına göre cezalandırılabilir olması kaydıyla, iade talebine konu olan kişinin, talepte bulunulan Taraf Devletin ülkesinde bulunması halinde uygulanacaktır.*
2. *Eğer iade talebi, bazıları bu madde kapsamına girmeyen birbirinden ayrı birçok ağır suçla ilişkin ise, talepte bulunulan Taraf Devlet bu maddeyi kapsama girmeyen suçlara da uygulayabilir.*
3. *Bu maddenin uygulandığı suçların her birinin, Taraf Devletlerarasında suçluların iadesine ilişkin herhangi bir antlaşmaya, failin iade edilebileceği suçlar olarak dâhil sayıldıkları kabul edilecektir. Ayrıca bu suçlar, Taraf Devletler arasında akdedilecek her iade antlaşmasına da faili iade edilebilir suçlar olarak dâhil edilecektir.*
4. *Suçluların iadesini bir antlaşmanın bulunması koşuluna dayandıran bir Taraf Devlet, antlaşma akdetmemiş olduğu diğer bir Taraf Devlettten alabileceği bir iade talebi karşısında, bu maddenin uygulandığı suçlarda, bu Sözleşmeyi, suçluların iadesine ilişkin yeterli bir yasal zemin olarak kabul edebilir.*
5. *Suçluların iadesini bir antlaşmanın bulunması koşuluna dayandıran Taraf Devletler: (a) Bu Sözleşmeye ilişkin onaylama, kabul, uygun bulma veya katılım belgelerinin tevdiî sırasında, Sözleşmeye Taraf diğer Devletlerle suçluların iadesi için işbirliğinde, bu Sözleşmeyi yasal zemin olarak kabul edip etmeyeceklerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirecekler; ve (b) Bu Sözleşmeyi suçluların iadesi için işbirliğinde yasal zemin olarak kabul etmezlerse, gereğine göre, bu maddeyi uygulayabilmek için, bu Sözleşmeye Taraf diğer Devletlerle suçluların iadesi konusunda antlaşmalar yapmak için çaba göstereceklerdir.*
6. *Suçluların iadesini bir antlaşmanın bulunması koşuluna dayandırmayan Taraf Devletler, bu maddenin uygulandığı suçları, kendi aralarında faili iade edilebilir suçlar olarak kabul edeceklerdir.*
7. *Suçluların iadesi, diğer hususlar meyanında, iade için asgari cezanın gerekliliğine ilişkin koşullar ve talepte bulunulan Taraf Devletin iadenin reddini dayandırabileceği nedenler dâhil, talepte bulunulan Taraf Devletin iç hukukunca veya yürürlükteki iade antlaşmalarınca belirlenmiş koşullara tabi olacaktır.*
8. *Taraf Devletler, kendi iç hukuklarına bağlı kalmak kaydıyla, iade işlemlerini hızlandırmak ve bu maddenin uygulandığı herhangi bir suçla ilgili delil sunma gerekliliklerini basitleştirmek için çaba göstereceklerdir.*
9. *Talepte bulunulan Taraf Devlet, kendi iç hukuk hükümlerine ve taraf olduğu suçluların iadesi antlaşmalarına bağlı kalmak kaydıyla, durumun gerekli ve acil olduğuna kanaat getirmesi halinde ve talepte bulunan Taraf Devletin istemi üzerine, iadesi istenen ve kendi ülkesinde bulunan bir kişiyi gözaltına alacak veya kişinin iade işlemleri sırasında hazır bulunmasını teminen, uygun diğer önlemleri alacaktır.*
10. *Suç isnat edilen bir kişi ülkesinde bulunan bir Taraf Devlet, bu maddenin uygulandığı suçlarda, bu kişiyi sırf kendi vatandaşı olduğu gerekçesiyle iade etmez ise, anılan Taraf Devlet iade isteyen Taraf Devletin isteği üzerine, vakit geçirmeksizin, kovuşturma amacıyla, olayı kendi yetkili makamlarına iletecektir. Bu makamlar, anılan Taraf Devletin iç hukukunda diğer ağır suçlarda olduğu gibi karar alacak ve işlemleri de aynı şekilde yürüteceklerdir. İlgili Taraf Devletler, bu tür bir kovuşturmanın etkinliğini teminen, özellikle usul ve ispata ilişkin konularda, birbirleriyle işbirliği yapacaklardır.*

koşulu sağlanmaktadır. İade anlaşması ile birlikte devletlerin ulusal hukukunda suçluların iadesine ilişkin düzenleme bulunuyorsa bu hükümde anlaşmalarını tamamlayıcı niteliğe sahip olup,¹⁵⁴ aykırı hükümleri uygulanmaz, tamamlayıcı nitelikteki hükümleri ise uygulanır

Suçluların iadesine ilişkin kural iade anlaşmasının bulunması olmakla birlikte iade anlaşması bulunmaması mutlak ret sebeplerinden değildir¹⁵⁵. İade anlaşması bulunmasa dahi, devletlerin dayanışma ve karşılıklılık ilkesi veya iyiniyet ve nezaket kuralları gibi milletlerarası teamül kuralları ile örf ve adet kuralları gereği iade müessesesini işletebilmesi mümkündür¹⁵⁶; ancak böyle bir yükümlülüğün bahsedilemez¹⁵⁷. Uygulamada devletlerarasında iade anlaşmasının bulunmaması iade talebinin mutlak ret sebebi olmadığından dolayı Türkiye'nin Fransız vatandaşını Fransa'ya iade kararnamesinin iptali istemi Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulunun (DDGK) 06.11.1953 tarihli ve 1953/153 sayılı kararıyla reddedilmiştir¹⁵⁸.

İade anlaşması bulunmaması durumunda suçlunun iade edilip edilmeyeceği hususu iade talep edilen devlet karar verir. Uygulamada çocuğun cinsel istismarı suçundan aranan bir Türk vatandaşı Türkiye ile Kanada arasında iade anlaşması bulunmaması nedeniyle iade talebi

-
11. Bir Taraf Devlet, vatandaşı olan bir kişiyi iç hukukuna göre, yalnızca kişinin iadesinin veya tesliminin istendiği bir dava veya takibat sonucu çarptırılabilirliği cezayı bu Taraf Devlette çekmesi için geri verilmesi koşuluyla iade veya teslim edebiliyorsa ve bu Taraf Devlet ile iadeyi İsteyen Taraf Devlet gerek bu hususta, gerek uygun görecekları diğer şartlarda anlaşmışlar ise, bu şekilde yapılacak şartlı bir iade veya teslim, bu maddenin 10. Fıkrasında yer alan yükümlülüğün yerine getirilmesi için yeterli olacaktır.
 12. Bir hükmün infazı amacıyla yapılan iade talebi, iadesi istenen kişinin talepte bulunulan Taraf Devletin vatandaşı olması nedeniyle reddedilirse, talepte bulunulan Taraf Devlet, talepte bulunan Tarafın başvurusu üzerine, kendi iç hukuku izin verirse ve yasalarının gerektirdiği hususlara uygun olarak, talepte bulunan Tarafın iç hukukunca verilmiş cezanın veya bu cezanın geriye kalan kısmının infazını sağlama yollarını araştıracaktır.
 13. Bu maddenin uygulandığı suçlarla bağlantılı olarak, hakkında yargı işlemleri yürütülen herhangi bir kişiye, davanın bütün safhalarında, bütün haklarının ve kişinin ülkesinde bulunduğu Taraf Devletin iç hukukunca sağlanan güvencelerin kullanılması da dahil olmak üzere, adil muamele garantisi verilecektir.
 14. Eğer talepte bulunulan Taraf Devlet, talebin, bir kişiyi cinsiyeti, ırkı, dini, vatandaşlığı, etnik kökeni veya siyasi görüşleri nedeniyle yargılamak veya cezalandırmak için yapıldığına veya bu nedenlerden herhangi biri bakımından, talebe uymanın anılan kişinin durumuna hâlel getireceğine inanmak için ciddi nedenlerin varlığına kanaat getirirse, bu Sözleşmedeki hiçbir hüküm, iadeye ilişkin bir zorunluluk getirdiği biçiminde yorumlanmayacaktır.
 15. Taraf Devletler, sadece suçun mali konulan da içerdiği gerekçesiyle, suçluların iadesi talebini reddedemezler.
 16. Talepte bulunulan Taraf Devlet, iadeyi reddetmeden önce, gerektiğinde, görüşlerini sunmak ve iddialarına ilişkin bilgi sağlamak için kendisine geniş imkân tanımak amacıyla talepte bulunan Taraf Devletle istişare edecektir.
 17. Taraf Devletler, iadenin sağlanması veya etkinliğinin arttırılması için, ikili veya çok taraflı anlaşmalar veya düzenlemeler yapmak için çaba harcayacaklardır.

¹⁵⁴Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s. 75.

¹⁵⁵Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s. 75.

¹⁵⁶Ulutaş, Ahmet, Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye, (yayımlanmamış doktora tezi), Ankara, 2010, s. 55. (Suçluların İadesine Dair)

¹⁵⁷Özgenç, s. 1066.

¹⁵⁸Ergül, s. 43.

reddedilmiştir¹⁵⁹. Türkiye ile Tunus arasında iade anlaşması bulunmadığı dönemde teamül kuralları gereği Türkiye'nin iade talebi kabul edilmiştir¹⁶⁰. Benzer şekilde kişiyi hürriyetinden yoksun kılma ve şantaj suçundan aranan bir Türk vatandaşı, Suudi Arabistan tarafından karşılıklılık ilkesi ve teamül kuralları gereği Türkiye'ye iade edilmiştir¹⁶¹.

Türk hukukunda 765 Sayılı mülga TCK m.6'da yer alan “*İade-i mücrimin muahedesi bulunmamak veyahut iade keyfiyeti cürmün irtikab edildiği mahallin veya failin tebaasından bulunduğu Devletin Hükümeti tarafından kabul edilmemiş bulunmak.*” ifadesi ile iade müessesesinin işletilebilmesi için iade anlaşması koşulu aranmıştır¹⁶². 5237 sayılı TCK'nın UAİK ile yürürlükten kaldırılan m.18'de iade müessesesinin işletilebilmesi için böyle bir koşul aranmamaktadır.

UAİK m.10'da iade anlaşmasının bulunması, suçluların iadesine ilişkin koşullar arasında yer almamaktadır. Merkezi makamın görev ve yetkilerinin yer aldığı UAİK m.3/1'de. “*Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar veya karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, yabancı devletlerin adli iş birliği taleplerinin kabulü ile Türk adli mercilerinin yapacağı iş birliği taleplerinin uygunluğu konusunda karar verilmesi*” ifadesiyle iade anlaşması bulunmasa dahi karşılıklılık ilkesi gereği iade müessesesinin işletilebileceği kabul edilmiştir. Nitekim UAİK'in amaçlarından biri de Türkiye ile iade anlaşması bulunmayan devletler arasında cezaî konularda adli işbirliğini hususunu düzenlemektir¹⁶³. Bu nedenle Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin objektif ve genel nitelikte bir iade anlaşması bulunması şartı¹⁶⁴ geçerliliğini yitirmiştir¹⁶⁵.

Suçluların iadesine ilişkin kurallar genel olarak devletler arasında iki veya çok taraflı anlaşmalarda yer alan objektif normlarla düzenlenmiştir¹⁶⁶. Uluslararası hukuk bakımından her iade talebi anlaşma yapma teklifi niteliğinde olup, bu teklifin kabulü ile anlaşma gerçekleşmektedir¹⁶⁷. Bu nedenle suçluların iadesi müessesesinin işletilebilmesi için talep eden ve talep edilen devlet arasında barış esasına dayalı diplomatik ilişki bulunması gerekmektedir¹⁶⁸.

¹⁵⁹Orhan, s. 50.

¹⁶⁰Ergül, Suçluların İadesi, s. 43.

¹⁶¹Orhan, s. 23.

¹⁶²Köprülü, Suçluların, s. 180.

¹⁶³Turhan, s. 13.

¹⁶⁴Özgen, s. 7.

¹⁶⁵Turhan, Faruk, Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliğin Kanununa Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları, 13-14 Nisan 2018 Antalya Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Sempozyumu, Dış İlişkiler ve Avrupa Genel Müdürlüğü, Ankara, 2020, s. 56.

¹⁶⁶Soyaslan, s. 168, Sağiroğlu, Mustafa, Ceza İnfaz Sistemi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 531.

¹⁶⁷Uluş, Avrupa İnsan Hakları, s. 25, Özgenç, s. 930, Turhan, s. 55.

¹⁶⁸Özgenç, s. 1066.

Türkiye birçok iki taraflı cezaî konularda adli yardımlaşma ve suçluların iadesine ilişkin anlaşmaya taraf olmuştur¹⁶⁹. İki taraflı iade anlaşmaları genellikle aynı muhtevaya

¹⁶⁹Türkiye'nin taraf olduğu iki taraflı cezaî konularda adli yardımlaşma ve suçluların iadesine ilişkin sözleşmeler:

- Amerika Birleşik Devletleri:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Antlaşması” (RG: 20.11.1980/17166), “Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri Arasında Ceza Yargılamalarının Yerine Getirilmesine İlişkin Anlaşma” (RG: 20.11.1980/17166).
- Arnavutluk:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Arnavutluk Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli İşbirliği Anlaşması” (RG: 09.11.1997/23165).
- Avustralya:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Avustralya Suçluların Geri Verilmesi Andlaşması” (RG: 21.01.2001/24294).
- Azerbaycan:** **Çin:** Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli İşbirliği Anlaşması” (RG: 25.08.1993/21679).
- Belarus:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Belarus Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli İşbirliği Anlaşması” (RG: 31.07.2017/30140 Mükerrer).
- Bosna Hersek:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Bosna Hersek Arasında İade Anlaşması” (RG: 06.06.2017/30088), “Türkiye Cumhuriyeti ile Bosna Hersek Arasında Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması” (RG: 24.08.2017/30088).
- Brezilya:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Arasında Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması” (RG: 03.06.2015/29376), “Türkiye Cumhuriyeti ile Brezilya Federatif Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Nakli Anlaşması” (RG: 04.06.2015/29376).
- Bulgaristan:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Hukukî ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi” (RG: 24.05.1978/16169).
- Cezayir:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti Arasında Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Sözleşmesi” (RG: 21.05.1991/20877).
- Çin:** Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli İşbirliği Anlaşması” (RG: 12.10.1994/22109).
- Fas:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Fas Krallığı Arasında Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi” (RG: 07.10.1990/20658 Mükerrer).
- Gürcistan:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli İşbirliği Anlaşması” (RG: 24.08.1997/23090).
- Hindistan:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Hindistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Suçluların Geri Verilmesi Anlaşması” (RG: 12.08.2003/25197).
- Irak:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Cumhuriyeti Arasında Hukukî ve Adli İşbirliği Sözleşmesi” (RG: 02.08.1992/21303).
- İran:** “Türkiye Cumhuriyeti ile İran İslam Cumhuriyeti Arasında Hukukî ve Cezaî Konularda Adli İşbirliği Anlaşması” (RG: 05.07.2011/27985).
- Kazakistan:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Arasında Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Anlaşması” (RG: 06.05.2015/29347).
- Kırgızistan:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgız Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli İşbirliği Anlaşması” (RG: 05.07.2011/27985 Mükerrer).
- Kosova:** “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kosova Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Suçluların İadesi Anlaşması” (RG: 26.02.2018/30344 Mükerrer).
- Kuveyt:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Kuveyt Devleti Arasında Hususî Hukuk, Ticaret ve Ceza Hukuku Konularında Hukukî ve Adli İşbirliği Anlaşması” (RG: 30.05.2000/24064).
- K.K.T.C.:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların Geri Verilmesi ve Hükümlülerin Nakli Sözleşmesi” (RG: 13.02.1989/20079).
- Libya :** “Türkiye Cumhuriyeti ile Libya arasında Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi” (RG: 02.06.1987/19475).
- Lübnan:** Lübnan ile ülkemiz arasında cezaî tebligat alanında ayrı bir sözleşme bulunmamakla beraber, 17.06.1940 tarihli ve 3883 sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunan "Ankara'da 30 Mart 1940 Tarihinde İmzalanan 1 No.lu protokol gereğince Suriye ile ülkemiz arasında imzalanmış bulunan ikili anlaşma Lübnan için de geçerlidir.
- Macaristan:** “Türkiye Cumhuriyeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Arasında Cezaî Meselelerde Adli Kararların Karşılıklı Olarak İnfazına Dair Sözleşme (RG: 18.07.1987/19521).

sahiptir. Bu sözleşmelerde vatandaşın iade edilemeyeceği ilkesi ile siyasî suç veya siyasî suçla bağlantılı suçlardan dolayı iadenin kabul edilmeyeceği ilkesi yer almaktadır. İkili anlaşmaların bir kısmında iadeye tabi suçlar tespit edilmiştir¹⁷⁰. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile yapılan “Türkiye Cumhuriyeti ile ABD Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Antlaşması” m.1’de¹⁷¹ suçlunun tanımı yapılmış ve Ek Liste’de iadeye konu olabilecek 33 suç¹⁷² belirlenmiştir.

Makedonya: Türkiye Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyeti Arasında Hukukî ve Cezaî Konularda Adli İşbirliği Anlaşması” (RG: 14.05.2000/24049).

Meksika: Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşik Meksika Devletleri Hükümeti Arasında Örgütlü Suçlar ve Terörizmle Mücadelede İş Birliği Anlaşması (RG: 23.06.2017/30105 Mükerrer), Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşik Meksika Devletleri Hükümeti Arasında Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Yasadışı Uluslararası Ticaretiyle Mücadele Alanında İş Birliği Anlaşması (RG: 07.06.2017/30089 Mükerrer).

Moldova: “Türkiye Cumhuriyeti ile Moldova Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması” (RG: 28.05.2000/24062).

Mısır: “Türkiye Cumhuriyeti ile Mısır Arap Cumhuriyeti Arasında Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Sözleşmesi” (RG: 07.10.1990/20658).

Moğolistan: “Türkiye Cumhuriyeti ile Moğolistan Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması” (RG: 04.05.2004/25452).

Özbekistan: “Türkiye Cumhuriyeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi” (RG: 07.11.1997/23163).

Pakistan: “Türkiye Cumhuriyeti ile Pakistan İslâm Cumhuriyeti Arasında Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardımlaşma Sözleşmesi” (RG: 03.09.1984/18508).

Polonya: Türkiye Cumhuriyeti ile Polonya Cumhuriyeti Arasında Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma, Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakline Dair Sözleşme (RG: 07.10.1990/20658).

Romanya: Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Nakline İlişkin Sözleşme (RG: 14.11.1994/22111).

Rusya: “Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu Arasında Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi” (RG: 06.06.2017/30088 Mükerrer)

Sırbistan: “Türkiye Cumhuriyeti ile Sırbistan Cumhuriyeti Arasında Cezaî Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma Sözleşmesi (RG: 19.03.2018/30365 Mükerrer), “Türkiye Cumhuriyeti ile Sırbistan Cumhuriyeti Arasında Suçluların İadesine Dair Anlaşma (RG: 10.05.2019/30770 Mükerrer).

Suriye: “Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşması” (RG: 18.03.1983/17991).

Tacikistan: “Türkiye Cumhuriyeti ile Tacikistan Cumhuriyeti Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi” (RG: 30.05.2000/24064).

Tunus: “Türkiye Cumhuriyeti ile Tunus Cumhuriyeti Arasında Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi” (RG: 20.02.1983/17965).

Türkmenistan: : “Türkiye Cumhuriyeti ile Türkmenistan Arasında Hukukî ve Cezaî Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi” (RG: 22.05.2013/28654).

Umman: “Türkiye Cumhuriyeti ile Umman Sultanlığı Arasında Hukukî, Ticarî ve Cezaî Konularda Adli İşbirliği Anlaşması” (RG: 22.05.2010/27588).

Ürdün: “Türkiye Cumhuriyeti ile Haşimî Ürdün Krallığı Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Sözleşmesi” (RG: 11.08.1975/15323).

¹⁷⁰ Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 150.

¹⁷¹ Hükme göre suçlu, iade talep edilen devletin ülkesi içinde bulunup da bir suçtan ötürü hakkında kovuşturma yapılan veya bir suçla itham edilmiş veya bir suçtan hüküm giymiş olan veya iade talep eden devletin ülkesinde işlenmiş bir suç nedeniyle hakkında adli yargı organlarınca verilmiş ceza bulunan kişidir.

¹⁷² Bu suçlara örnek olarak “gasp, hırsızlık, yalan tanıklık, kasten veya taksirle adam öldürmek, yayın yoluyla hakaret, kalpazanlık suçları” verilebilir. Sözleşme metninde yer alan ek liste bu 33 suç tek tek sayılmıştır.

Sözleşme metni ek listesinde yer alan suçlar için bkz. https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/suclularin_iadesi_ek/ikili_anlasmalar/AMER%C4%B0KA%20B%C4%B0RLE%C5%9E%C4%B0K%20DEVLETLER%C4%B0.pdf (Erişim Tarihi: 08.12.2020)

Türkiye suçluların iadesine ilişkin birçok çok taraflı anlaşmaya da taraf olmuştur¹⁷³. Ancak gerek coğrafi konumu gerekse insan hareketinin daha yoğun oluşu gibi nedenlerle Türkiye daha çok Avrupa ülkeleri ile etkileşim halinde olduğu için SİDAS diğer iade anlaşmalarına nazaran daha fazla uygulanmaktadır¹⁷⁴.

SİDAS Avrupa Konseyi (AK) bünyesinde gerçekleştirilmiştir. SİDAS iade hukukuna ilişkin ilk milletlerarası anlaşma¹⁷⁵ olup, suçluların iadesi hususunda ortak hukuku oluşturmaktadır¹⁷⁶. SİDAS'a, Avrupa Konseyi 47 ve İsrail, Güney Kore, Güney Afrika taraf olmuştur¹⁷⁷. Türkiye'nin SİDAS'a taraf olmasıyla birlikte Türk hukuku bakımından suçluların iadesine ilişkin temel kaynak haline gelmiştir¹⁷⁸. Türkiye SİDAS'a Ek1, Ek 2, Ek 3, Ek 4 Protokollerine de taraf olmuştur. SİDAS ve Ek Protokolleri mahiyetleri gereği ancak taraf devletlerarasında uygulanmaktadır¹⁷⁹.

1.3.1.2. Hukukun Genel İlkeleri

Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin esas itibariyle üç temel ilke bulunmaktadır. Bunlar “karşılıklılık ilkesi”(principle of reciprocity), “iade et ya da yargıla ilkesi” (aut dedere aut judicare/aut punire), “işin esasının incelenmemesi ilkesi” (non inquiry) olarak sıralanabilir.

Suçluların iadesi konusunda ilk temel ilke olarak karşılıklılık ilkesi (principle of reciprocity), bir devletin başka bir devletin vatandaşlarına verdiği ayrıcalığı kendi vatandaşlarına uygulanması veya başka bir deyişle devletlerin birbirlerine karşı aynı davranış ve uygulamayı talep etmesi anlamına gelir¹⁸⁰. Türk hukukunda hem ulusal hukukta hem de

¹⁷³Bu sözleşmelere örnek olarak 24.06.1969 tarihli Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Avrupa Sözleşmesi, 29.03.1990 tarihli Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Avrupa Sözleşmesi Ek 1 No.lu Protokol, 07.01.1960 tarihli SİDAS, 16.07.1992 tarihli SİDAS'a Ek 2 No.lu Protokol, 03.09.1987 tarihli Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi, 27.10.1978 tarihli Ceza Yargılarının Milletlerarası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi, 27.10.1978 tarihli Ceza Kovuşturmalarının Aktarılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi verilebilir.

¹⁷⁴Ulutaş, Suçluların Geri Verilmesinde, s. 181, Ergül, Avrupa İnsan Hakları, s. 54.

¹⁷⁵Özgenç, s. 1067.

¹⁷⁶Ergül, s. 26, Özgenç, s. 1067.

¹⁷⁷SİDAS'a taraf olan Avrupa Konseyi devletler Almanya, Andora, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Birleşik Krallık, Bosna Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Karadağ, Kıbrıs Rum Kesimi, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan'dır. (Ertuğrul, Hüseyin, **Türk Ceza Hukukunda Hükümlülerin Nakli**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 90-91)

¹⁷⁸SİDAS'ın hazırlanma süreci hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ulutaş, Ahmet, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2012. (Ulutaş, Avrupa İnsan Hakları), Sağiroğlu, s. 532.

¹⁷⁹Özgenç, s. 1069.

¹⁸⁰Savaş, Coşkun Necmi, Suçluların Geri Verilmesi, (yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s.33, Mütakabiliyet esası ile aynı kavramlardır. T.C. Adalet Bakanlığı

suçluların iadesi ilişkin tarafı olduğu uluslararası anlaşmalarda karşılıklılık ilkesi ön şart olarak yer almaktadır¹⁸¹. Karşılıklılık ilkesi (*principle of reciprocity*) gereği devletlerarasında bir iade anlaşması bulunmasa dahi suçluların iadesi müessesesi işletilebilecektir¹⁸². Suçluların iadesi müessesesinin yalnız hukukî karakteri bulunmayıp, devletlerarasındaki siyasî ilişkilerle yakından ilgili olması nedeniyle iade anlaşması bulunmadığı gerekçesiyle müessesenin işletilmemesi siyasî krizlere yol açacaktır. Bu ilkenin uygulanmasıyla hukukî sorun çözüme kavuşacak ve gerçekleştirilen işlemler zamanla teamül kuralı haline gelip, iade anlaşmasına zemin hazırlayacaktır¹⁸³. Nitekim devletlerarasında iade anlaşması yapılabilmesi için ilişkilerin güçlü olması ve zaman gerektiği bilinen bir gerçektir¹⁸⁴. Her iade talebi uluslararası hukuk açısından sözleşme yapma teklifidir. Bu teklifin kabulü ile sözleşme gerçekleşmekte ve iade talebine konu suçlunun teslimi ise sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesi mahiyetindedir. Tüm bu hususlar neticesinde yabancı bir devletin iade talebi olmadan hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılan kimsenin iadesi devletlerarası adlî işbirliği olan iade kapsamında değerlendirilemez¹⁸⁵.

Suçluların iadesi müessesesine hâkim olan “iade et ya da yargıla” (*aut dedere aut judicare/aut punire*) ilkesi sözleşme kapsamına giren suçlar bakımından failerin suçun işlendiği ülkeye iadesini, iade edilmemesi halinde taraf devletlerin yargılama ve cezalandırma yükümlülüğünü ifade eder. Taraf devletin kişiyi iade etme veya cezalandırma yükümlülüğü bulunması için diğer devletin bu hususta talebi bulunmalıdır¹⁸⁶. Devletler re’sen bu kuralı uygulamaz. Bu temel ilkenin ortaya çıkışı suçun nerede işlenirse işlensin hem işlendiği toplum hem uluslararası toplum tarafından kınanan bir davranış olmasına dayanmaktadır¹⁸⁷.

Suçluların iadesi müessesesine hâkim olan “işin esasının incelenmemesi” (*non inquiry*) ilkesi iade talep edilen devletin, işin esasına girmeden sadece iade için olumlu ve

hukuk sözlüğünde yer alan tanıma göre bir devletin, başka bir devletin vatandaşlarına uyguladığı hukukî veya fiili bir davranış biçimine karşılık, diğer devletin de aynı şekilde davranması anlamına gelir. Bkz. <https://sozluk.adalet.gov.tr/m%C3%Bctekabiliyet>

¹⁸¹Doğan, s. 129. Buna örnek olarak Türkiye ile ABD arasında yapılan iade anlaşması verilebilir, Ancak Türk hukukunda karşılıklılık bulunmasa dahi adlî işbirliği talep eden devletin ileride Türkiye’nin aynı konudaki taleplerini karşılamasını garanti etmesi halinde talebin yerine getirilebileceği UAİK m.3/2’de kabul edilmiştir. (Kolbaş, Bahri Tuğcan, Suçluların İadesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021, s. 76.)

¹⁸²Soyaslan, s. 168, Turan, s. 19.

¹⁸³Kolbaş, Bahri Tuğcan, Suçluların İadesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021, s. 75, 76.

¹⁸⁴Yerlikaya, Mehmed, Türk Ceza Hukukunda Geri Verme Kurumu ve Avrupa Tutuklama Müzekkeresi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, 2010, s. 26.

¹⁸⁵Ulutaş, Avrupa İnsan Hakları, s. 25, Özgenç, s. 930.

¹⁸⁶Kocaoğlu, S. Sinan, “Evrensel Yetki”, *TBB Dergisi*, 2005, s. 195.

¹⁸⁷Ulutaş, Ahmet, “Suçluların Geri Verilmesinde Vatandaşlığın Rolü ve Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci Maddesinin Geri Verme Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, Nisan, 2011, s. 179. (Ulutaş, Suçluların Geri Verilmesinde)

olumsuz koşulların mevcut olup olmadığını araştırması gerekliliğini ifade eder¹⁸⁸. Bu ilke tezimizde iadenin koşulları başlığı altında daha ayrıntılı incelenecektir.

1.3.1.3. Milletlerarası Teamül Kuralları ile Örf ve Adet Kuralları

Devletlerarasında iade anlaşması bulunmasa dahi milletlerarası teamüller yahut örf ve adet kuralları gereği iade müessesesi işletilebilir¹⁸⁹. Nitekim milletlerarası nezaket (*comity*) kuralları gereği adaletin tecellisinde devletlerin birbirine yardım etmesi gerekir. Suç işlediği iddia edilen şüphelinin veya sanığın bir devletin ülkesinde bulunması devletler tarafından istenmeyen bir durumdur¹⁹⁰. Dolayısıyla devletlerarasında hukukî bir yükümlülük olmamasına rağmen milletlerarası teamüller yahut örf ve adet kuralları gereği iade müessesesinin işletilebilmesi uluslararası hukukta kabul edilmiştir¹⁹¹.

1.3.2. Ulusal Hukuk Kuralları

Devletler suçluların iadesi müessesesini ulusal hukuklarında farklı şekilde düzenlemişlerdir. Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin ulusal hukuk kurallarını Anayasalar, Ceza Kanunları, suçluların iadesine ilişkin hüküm içeren özel kanunlar olmak üzere üç gruba ayırabiliriz.

1.3.2.1. Anayasa

Anayasa hukuku, devletin temel organlarının kuruluşunu, işleyişini ve bu organlar arasındaki, devlet karşısında vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen hukuk kuralları¹⁹² iken anayasa bu nitelikte bulunan anayasal hukuk kurallarının toplamıdır¹⁹³. Devletler suçluların iadesi müessesesini yalnız anayasalarına koydukları hükümle düzenleyebilir. Örneğin Eski İtalyan Anayasası¹⁹⁴ suçluların iadesine ilişkin bu şekilde bir düzenleme içermekteydi. Ancak suçluların iadesine ilişkin düzenlemelerin yalnız anayasada bulunması durumunda konu hakkında düzenleme temel ilkelerden ibaret olacağı için uygulamada sorunlara yer açıp hak ihlallerine neden olacaktı¹⁹⁵.

Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin hem Anayasa'da hem de müstakil bir kanun olan UAİK'te düzenleme bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye konuya ilişkin

¹⁸⁸Ulutaş, Avrupa İnsan Hakları, s. 26.

¹⁸⁹Soyaslan, s. 168.

¹⁹⁰Doğan, s. 129.

¹⁹¹Turan, s. 19.

¹⁹²Gözler, Kemal, **Anayasa Hukukunun Temel Esasları**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ağustos, 2018, s. 22.

¹⁹³Gözler, s. 47.

¹⁹⁴27 Aralık 1947 tarihli İtalyan Cumhuriyeti Anayasası.

¹⁹⁵Güler, Ülkü, Türk Ceza Hukukunda Geri Verme, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 32.

SİDAS,SİDAS’aEk1, Ek 2, Ek 3, Ek 4 Protokollerine ve tezimizde bahsettiğimiz birçok ikili anlaşmalara taraf olmuştur. Anayasa m.38/11’de vatandaşın iade edilemeyeceği, m.90/5’te usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmünde olduğundan iç hukukumuzda doğrudan sonuç doğuracağı düzenlenmiştir. UAİK yürürlüğe girmeden önce uluslararası anlaşma bulunmaması durumunda karşılıklılık ilkesi doğrultusunda iade gerçekleşmekteydi¹⁹⁶.

1.3.2.2. Ceza Kanunu

Devletler suçluların iadesi müessesesini ceza kanunlarına koydukları hükümle düzenleyebilir. Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin ilk yasal düzenleme mülga 765 sayılı TCK m.9’da¹⁹⁷ iadenin kabul edilemeyeceği haller düzenlenmiş, iadeye ilişkin genel fakat yetersiz hükümler bulunmaktaydı¹⁹⁸. Benzer şekilde 5237 sayılı TCK m.18’de¹⁹⁹ iadeye

¹⁹⁶Başaran, Ahmet, “Ceza Konularında Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu’nun Getirdiği Yenilikler”, **Uluslararası Hukuk Bülteni**, Mayıs-Ağustos, 2016, s. 7.

¹⁹⁷Hükme göre bir cürümden dolayı bir Türkün ecnebi devletlere iadesi talebi devletçe kabul olunamaz. Siyasî veya ona murtabit cürümlerden dolayı bir ecnebinin ecnebi devletlere iadesi talebi devletçe kabul edilemez. Ecnebi devletçe vuku bulan iade talebi üzerine istenilen kimsenin Türkiye’de bulunduğu mahal mahkeme-i asliyesince tabiiyeti ve cürmünün mahiyeti hakkında bir karar verilmesi lazımdır. Türk tebaasından olduğu yahut cürmünün siyasî ve askerî veyahut bunlara murtabit cürümlerden bulunduğu mahkemece sabit olanların iadesi talebi kabul olunamaz. Ecnebi olduğuna ve cürmünün adı ceraimden bulunduğu karar verilen kimsenin iadesi talebi hükümetçe kabul olunabilir. İadesi talep ve kabul olunan kimse hakkında mahalli müstantikliğince tevkif müzekkeresi verilebilir.

¹⁹⁸Özgenç, s. 1076.

¹⁹⁹Hükme göre yabancı bir ülkede işlenen veya işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle hakkında ceza kovuşturması başlatılan veya mahkûmiyet kararı verilmiş olan bir yabancı, talep üzerine, kovuşturmanın yapılabilmesi veya hükmedilen cezanın infazı amacıyla geri verilebilir. Ancak iade talebine esas teşkil eden fiil; Türk kanunlarına göre suç değilse, düşünce suçu veya siyasî veyahut askeri suç niteliğindeyse, Türkiye devletinin güvenliğine karşı, Türkiye devletinin veya Türk vatandaşının veyahut Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmişse, Türkiye’nin yargılama yetkisine giren bir suç ise, suç zamanaşımına veya affa uğramışsa iade talebi reddedilir. Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, vatandaşı suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez. Kişinin, talep eden devlete iadesi hâlinde ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle kovuşturulacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebepleri varsa, talep kabul edilmez. Kişinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesi, iade talebi hakkında bu madde ve Türkiye’nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşme hükümlerine göre karar verir. Bu karara karşı temyiz yoluna başvurulabilir. Mahkeme iade talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verirse, bu kararın yerine getirilip getirilmemesi Bakanlar Kurulunun takdirine bağlanmıştır. İadesi istenen kişi hakkında koruma tedbirlerine başvurulmasına, Türkiye’nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşme hükümlerine göre karar verilebilir. İade talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi hâlinde, ayrıca Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerine göre tutuklama kararı verilebilir veya diğer koruma tedbirlerine başvurulabilir. İade hâlinde, kişi ancak iade kararına dayanak teşkil eden suçlardan dolayı yargılanabilir veya mahkûm olduğu ceza infaz edilebilir.

ilişkin hükümler genel ve tamamlayıcı nitelikte düzenlenmiştir²⁰⁰. UAİK ile birlikte bu hüküm yürürlükten kaldırılmıştır²⁰¹.

1.3.2.3. Suçluların İadesine İlişkin Hüküm İçeren Özel Kanun

Devletler suçluların iadesi müessesesini özel kanunlar ile düzenleyebilir. Bu kanunlar müstakil iade kanunu şeklinde olabileceği gibi suçluların iadesini de kapsayan uluslararası adli işbirliği kanunu şeklinde de olabilir. Türk hukukunda suçluların iadesini de kapsayan uluslararası adli işbirliği kanunu düzenlemesi 23.04.2016 tarihinde UAİK'in yürürlüğe girmesiyle mümkün olmuştur²⁰².

Bir devletin suçluların iadesine ilişkin hüküm içeren özel kanun düzenlemesinin bulunmasının uygulama açısından kolaylık sağlayıp sağlayamayacağı tartışmalıdır. Doktrinde çoğunluk görüşe göre devletin suçluların iadesine ilişkin hüküm içeren özel bir kanuna sahip olması durumunda mevcut kanunda yer alan hüküm gereği açık yetkiye dayanılarak iade talebinin reddi kararı verildiğinde siyasî sakıncaların doğmasının engellenebilecektir²⁰³. Kanaatimizce, Türkiye'nin taraf olduğu iade anlaşmaları suçluların iadesine ilişkin ayrıntılı düzenleme içerdiğinden konunun UAİK'te 5237 sayılı TCK mülga m.18'e göre daha ayrıntılı ve kapsamlı düzenlenmesi yerinde değildir. Hem uluslararası düzenlemelerin hem de ulusal düzenlemenin ayrıntılı olması hükümler arasında çatışmaya ve uygulamada sorunlara neden olmaktadır. 5237 sayılı TCK'da Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmaları tamamlayıcı ve daha genel nitelikte yeni bir düzenlemenin yapılması ve somut olaya uygulama bakımından mahkemelere daha geniş takdir yetkisi verilmesi yerinde olacaktır.

1.3.3. Kaynaklar Arasındaki İlişkiler

Günümüzde uluslararası hukuk kuralları, ulusal hukukun bir parçası olarak kabul edilmektedir²⁰⁴. Türk hukukunda Anayasa m. 90'a göre usulüne göre yürürlüğe konmuş uluslararası anlaşmalar kanun hükmünde kabul edilir ve ulusal hukukun bir parçası haline

²⁰⁰Özgenç, s. 1077.

²⁰¹Görev suçlarına ilişkin yabancı ülkede Türkiye namına memuriyet veya görev üstlenmiş olup da bundan dolayı suç işleyen kimsenin fiiline ilişkin olarak yabancı ülkede mahkûmiyet kararı verilmiş olsa dahi Türkiye'de yeniden yargılanacağına ilişkin TCK m.10 halen yürürlüktedir.

²⁰²Başaran, s. 9, UAİK'in Türk hukukuna getirdiği yenilikler için bkz. Turhan, Faruk, "6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası İş Birliği Kanunu'nun Kapsamı ve Genel Hükümleri Hakkında Bir Değerlendirme", DEÜ, 21(Özel Sayı), 2019, s. 3067-3107.

²⁰³Aynı yönde görüşler için bkz. Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s. 55, Özgen, s. 4, Övet, Talha, Suçluların Geri Verilmesi ve Suçluların Geri Verilmesi ve Siyasî Suç İstisnasının Uluslararası Terörizmle Mücadeledeki Rolü, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, s. 52, Ergün, Cihan, Suçluların İadesi ve İadede Hususilik Kuralı, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2001, s. 6.

²⁰⁴Savaş, s. 20.

gelir²⁰⁵. Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin düzenlemeler, ulusal hukukta UAİK m.10 vd. ile Türkiye'nin muhtelif devletlerle yaptığı iki taraflı anlaşmalar ve SİDAS ve SİDAS'a Ek1, Ek 2, Ek 3, Ek 4 Protokolleri'dir.

Türk hukukunda yer alan düzenlemelerin ana prensipleri arasında herhangi bir çelişki olmamakla birlikte uluslararası hukuk kuralları ile ulusal hukuk kuralları arasında çatışma olduğunda hangisinin öncelikli uygulanacağını tespiti gerekmektedir²⁰⁶. Bu durumda uluslararası anlaşmalar kanun değerinde olduğundan dolayı hukukî uyumsuzluk eski-yeni hüküm, özel-genel hüküm kuralları çerçevesinde çözümlenmelidir²⁰⁷. Anayasa m.90/5²⁰⁸ gereği SİDAS hükümleri iç hukukta yer alan özel düzenleme niteliğindeki UAİK'e göre önceliklidir. UAİK'te yer alan düzenlemeler genel ve tamamlayıcı niteliktedir²⁰⁹. UAİK m.1/3'te Türkiye'nin taraf olduğu adli iş birliğine ilişkin uluslararası anlaşma hükümleri saklı tutularak uluslararası hükümlerinin öncelikle uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Uluslararası anlaşma hükümleri ulusal hukuk kurallarına nazaran özel hüküm niteliğinde olduğundan, suçluların iadesine ilişkin uluslararası anlaşmalar ulusal hukuk kurallarının uygulama alanını daraltır²¹⁰. Sonuç olarak Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin UAİK'ın, SİDAS'a aykırı hükümleri uygulanmaz, tamamlayıcı nitelikteki hükümleri ise uygulanır.

Ulusal hukuk kurallarıyla suçluların iadesine ilişkin anlaşmaya aykırı düzenleme getirirse, yeni düzenleme genel hüküm niteliğinde olduğundan anlaşmaya taraf devletlerle ilişkilerde etkili olmaz²¹¹.

Suçluların iadesine ilişkin anlaşmalarda, devletlerin ulusal hukukuna atıf yapılmış ve akabinde ilgili ulusal hukuk kuralına ilişkin yeni bir düzenleme getirilirmişse maddi ceza hukukuna ilişkin zaman bakımından uygulama hükümlerine göre suçun işlendiği tarihte yürürlükte olan kanuna göre karar verilmelidir. Yeni tarihli kanun lehe sonuç doğuruyorsa lehe olan kanun geçmişe yürür ilkesi gereği bu kanun hükümleri uygulanmalıdır²¹².

Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin somut olaya uygulanacak hukuk kuralları bakımından ikili anlaşmalar ile SİDAS hükümleri arasında çatışma olduğunda hangisinin öncelikli uygulanacağını tespiti gerekmektedir. Bu durumda hukukî uyumsuzluğun nasıl

²⁰⁵Özkan, Işıl, "Uluslararası Hukuk-Ulusal Hukuk İlişkileri", **Journal of Yaşar University**, 2013, s. 2149.

²⁰⁶Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 149.

²⁰⁷Donay, s. 240.

²⁰⁸Hükme göre *usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır*.

²⁰⁹Özgenç, s. 1077.

²¹⁰Özgenç, s. 1080, Koca/Üzülmez, s. 811.

²¹¹Özgenç, s.1080.

²¹²Özgenç, s. 1081.

çözüleceğine ilişkin düzenleme SİDAS'ta yer almaktadır. SİDAS m.28'e²¹³ göre taraf devletlerin SİDAS'ın yürürlüğünden önce yapmış olduğu iki taraflı sözleşmeler ilga olmuştur. Ancak bunun için her iki devletin de anlaşmaya taraf olması ve her iki devlet hukuku bakımından SİDAS'ın yürürlüğe girmiş olması gerekmektedir. Türkiye'nin taraf olduğu suçluların iadesine ilişkin hüküm içeren ikili anlaşmaların birçoğu SİDAS'tan evvel imzalanmış ve SİDAS m.28 nedeniyle bu anlaşmaların yalnız suçluların iadesine ilişkin hükümleri ilga olmuştur²¹⁴. Ancak SİDAS m.28/2'ye göre taraf devletler SİDAS'ın yürürlüğe girmesinden sonra uygulanmasını tamamlamak veya uygulanmasına ilişkin usule ilişkin hususları açıklamak üzere iki veya çok taraflı anlaşma yapabilirler.

Türkiye'nin taraf olduğu ikili anlaşmalarla çok taraflı anlaşma hükümleri arasında çatışma olması durumunda yeni tarihli anlaşma hükümleri geçerli olacaktır²¹⁵.

SİDAS'ın m.22'de²¹⁶ sözleşmede aksine bir hüküm bulunmuyorsa, suçlunun iadesi ve geçici tutuklama usulünde talep edilen Taraf devlet hukukunun uygulanacağı ifade edilmiştir²¹⁷. Bu hüküm ile ulusal hukuk kurallarının suçluların iadesine ilişkin kaynak olarak önemi vurgulanmıştır²¹⁸. Dolayısıyla suçluların iadesi ve geçici tutuklama usulünde ulusal hukuk kuralları uygulama alanı bulacaktır.

1.4. Benzer Kurumlardan Farkı

Suçluların iadesi müessesesinin daha iyi anlaşılabilmesi için benzer kurumlardan sınır dışı etme, hükümlülerin nakli, geri çevirme müessesesinden farkının açıklanması gerekmektedir.

1.4.1. Sınır Dışı Etme Müessesesinden Farkı

Uluslararası hukukta devletler, menfaatleriyle bağdaşmayacak hareketlerde bulunan yabancıları ülkesinde bulundurmama ve sınır dışı etme hakkına sahiptir²¹⁹. Devletlerin bu yetkisinin sınırı ise uluslararası anlaşmalarla, ulusal hukuk kurallarıyla ve milletlerarası nezaket kuralları ile belirlenir²²⁰. Sınır dışı etme, davranışları tehlikeli görülen yabancıyı ülke

²¹³Hükme göre: SİDAS taraf devletler bakımında iade anlaşmalarını veyahut anlaşmaların iadeye ilişkin hükümlerini ilga eder. Taraflar aralarında sadece SİDAS hükümleri izin verdiği ölçüde veyahut bu hükümleri tamamlayıcı nitelikte anlaşma yapabilir.

²¹⁴Özgenç, s. 928, Doğan, s. 130.

²¹⁵Cin, Mustafa, Suçluların Geri Verilmesi ve Türk Hukuku, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996, s. 35.

²¹⁶Hükme göre suçlunun iadesi ve muvakkat tevkif usulüne, işbu Sözleşmedeki aksine hükümler müstesna, kendisinden iade talep edilen taraf kanunu tatbik olunur.

²¹⁷İçel, s. 698.

²¹⁸Zafer, Hamide, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayınları, İstanbul, 2015, s. 618.

²¹⁹Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 127.

²²⁰Eksi, s. 99.

güvenliği ve kamu düzenini korumak amacıyla, devletlerin ülkesinden çıkarması olarak tanımlanabilir²²¹. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse kamu düzenini bozma tehlikesi taşıyan yabancının ülke dışına çıkarılması sonucunu doğuran güvenlik önlemidir²²².

Sınır dışı işleminin uygulanabilmesi için yabancının suç işlemiş olması gerekli değildir²²³. Türkiye’de suç teşkil etmeyen bir fiil nedeniyle hakkında sınır dışı kararı alınan bir yabancı hakkında aynı zamanda iade talebinde bulunulmuşsa iade şartlarının oluşmaması nedeniyle iade edilmeyecek ancak sınır dışı işlemi uygulanabilecektir²²⁴. Ancak genel nitelikte bir düzenleme olan YUKK m.4’te²²⁵ yer alan “geri gönderme yasağı”²²⁶ şartları söz konusuysa veya özel nitelikte bir düzenleme olan YUKK m.55/1’de sınır dışı etme kararı alınamayacak kişiler arasında yer alıyorsa sınır dışı edilemez.

Sınır dışı etme müessesesi yabancıların kişi dokunulmazlığı bakımından kabul edilen eşitlik ilkesinin istisnalarından biri²²⁷ olmakla birlikte seyahat özgürlüğü ile de yakından ilgilidir²²⁸. Çünkü hakkında sınır dışı kararı alınan yabancının kolluk kuvvetlerince yakalanması ve idarî gözetim altına alınması söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla yabancıların temel hak ve hürriyetleri ile ilgili olduğu için Anayasa m.16 gereği ancak milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlandırılması mümkündür.

Sınır dışı işlemine ilk kez 5237 sayılı TCK’da yer verilmiştir. 5237 sayılı TCK m.59’da²²⁹ güvenlik tedbiri niteliğinde düzenlenmişken, 5328 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’da²³⁰ idarî tedbir niteliğinde düzenlenmiş ve yürütme erkine yabancıyı sınır dışı etme konusunda takdir yetkisi tanınmıştır²³¹.

Türk hukukunda sınır dışı etme işleminin niteliğinin tespiti için esas ve usullerine ilişkin hükümlerin yer aldığı özel kanun niteliğinde olan YUKK’un incelenmesi gerekecektir. Sınır dışı etme kararı YUKK m.53/3 gereği re’sen veya Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün

²²¹ Aybay, Rona, **Yabancılar Hukuku**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 252. (Yabancılar)

²²² **Ergül**, Avrupa İnsan Hakları, s. 39.

²²³ **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 204.

²²⁴ Koca/Üzülmüş, s. 810.

²²⁵ Hükme göre YUKK kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.

²²⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi(AİHM) kararlarında yer alan ve dayanağı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) m.3’te yer alan “işkence yasağı” olan bir ilkedir. (**Ekşi**, s. 63)

²²⁷ Aybay, Rona, “Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Sınır Dışı Edilme”, **Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2003/2, (Aybay, Bir İnsan Hakları), s. 143.

²²⁸ **Doğan**, s. 110.

²²⁹ Anılan hükme göre: “İşlediği suç nedeniyle hapis cezasına mahkûm edilen yabancı, koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve her halde cezasının infazı tamamlandıktan sonra, durumu, sınır dışı işlemleriyle ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal İçişleri Bakanlığına bildirilir.”

²³⁰ RG: 31.3.2005/5328.

²³¹ Değirmenci, Olgun/Karakurumer, Alkın, “Suç İşleyen Yabancıların Sınırdışı Edilmesi Tedbirinin Tarihîsel Gelişiminin Hukukî Bağlamda İncelenmesi”. **Ceza Hukuku Dergisi**, Ağustos, 2014, s. 127.

talimatı üzerine valilik tarafından alındığından dolayı idarî nitelikte bir karardır²³². Sınır dışı etme kararı almaya yabancıların bulunduğu ilin valiliği yetkilidir. YUKK m.54'te haklarında sınır dışı etme kararı alınacak olan yabancılar²³³, m.55'te ise haklarında sınır dışı etme kararı alınamayacak yabancılar²³⁴ düzenlenmiştir. Haklarında sınır dışı etme kararı alınan yabancılar YUKK m.53/3'e²³⁵ göre kararın kendisine tebliğ edilmesinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesinde iptal davası açabilir²³⁶. İdare mahkemesi on beş gün içerisinde ya başvurunun reddine ya da sınır dışı etme kararının iptaline karar verecektir. İdare mahkemesinin kararı kesin olup, temyiz yolu kapalıdır.

²³²Özgenç, s. 1057.

²³³Anılan hükme göre hakkında sınır dışı etme kararı alınacak yabancılar şunlardır:

- a) 5237 sayılı TCK m.59 kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler
 - b) Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar
 - c) Türkiye'ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar
 - ç) Türkiye'de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar
 - d) Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar
 - e) Vize veya vize muafiyeti süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler
 - f) İkamet izinleri iptal edilenler
 - g) İkamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler
 - ğ) Çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler
 - h) Türkiye'ye yasal giriş veya Türkiye'den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler
 - ı) Hakkında Türkiye'ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye'ye geldiği tespit edilenler
 - i) Uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra bu Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayanlar
 - j) İkamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye'den çıkış yapmayanlar
- Bununla beraber başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında, sadece ülke güvenliği için tehlike oluşturduklarına dair ciddi emareler bulunduğu veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı alınabilir.

²³⁴Anılan hükme göre YUKK m.54 kapsamında olsa dahi hakkında sınır dışı etme kararı alınamayacaklar şunlardır:

- a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar
 - b) Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler
 - c) Hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar
 - ç) Mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları
 - d) Tedavileri tamamlanuncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları
- Bu konudaki değerlendirmeler, herkes için ayrı yapılır. Bu kişilerden, belli bir adreste ikamet etmeleri, istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunmaları istenebilir.

²³⁵Hükme göre yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir. Mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. Yabancıların rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez.

²³⁶24 Aralık 2019 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren, Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile YUKK m.53/3-1'de değişiklik yapılarak sınır dışı etme kararına karşı kararı tebliğinden itibaren idare mahkemesine iptal davası açma süresi on beş günden yedi güne indirilmiştir.

Suçluların iadesi ile sınır dışı müessesesi arasında birçok farklılık bulunmaktadır. Hukukî niteliği bakımından suçluların iadesi müessesesinde yargısal makamlar sürece katılırken, sınır dışı etme işlemi yukarıda açıkladığımız üzere idarî bir işlemdir. Suçluların iadesi müessesesinde UAİK m.15'e²³⁷ göre yetkili ağır ceza mahkemesi karar vermektedir. Suçluların iadesinde çok taraflı veya iki taraflı antlaşmalar veya karşılıklılık ilkesi yasal dayanak olarak aranırken sınır dışı işleminde uluslararası bir dayanak aranmaz, devletlerin kendi iç hukukunda düzenlenmektedir²³⁸. Suçluların iadesi talep eden devlet ve talep edilen devlet olmak üzere iki taraflı bir işlem iken sınır dışı işlemi tek taraflı bir işlemdir²³⁹. Suçluların iadesinde söz konusu yabancı hakkında soruşturma, kovuşturma veya mahkûmiyet şartı aranır iken sınır dışı etmede bu şartlar aranmaz. Sınır dışı etmede suç olgusu gerekli değildir. Suçluların iadesi müessesesinde “çifte cezalandırılabilirlik”, “siyasî suçlarda iade edilmezlik” gibi güvenceler aranırken, sınır dışı etmede bu hususlar aranmaz. Tüm bu nedenlerle suçluların iadesi müessesesi daha uzun bir süreci kapsarken sınır dışı işlemi daha basit ve kısa bir işlemdir²⁴⁰. Sonuç olarak görülecektir her iki müessesenin de yabancılara uygulanması dışında herhangi bir benzer özelliği yoktur²⁴¹.

1.4.2. Hükümlülerin Nakli Müessesesinden Farkı

Hükümlülerin nakli müessesesi, kişi hakkında verilen mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra ve infazın tamamlanmasından önce²⁴² hükmü veren devletten diğer devlete cezanın infazı için naklinden ibarettir²⁴³. Kural olarak diğer devlet hükümlünün vatandaşı olduğu devlettir²⁴⁴. Ancak hükümlünün nakledilmesinin çeşitli nedenleri olabilir. Bu nedenlere örnek olarak hükümlünün cezasını kendi ailesinin bulunduğu veya dil, din ve sosyal ilişkiler yönünden kendini ait hissettiği devlette çekmek istemesi verilebilir²⁴⁵. Uygulamada Portekiz Devleti uyuşturucu kaçakçılığı suçundan hükümlü bulunan Türk vatandaşının nakil talebini, gerek hükümlünün yakınlarıyla görüşmesi gerek dini vecibelerini yerine getirmesinde kolaylık sağlayacağı gerekçeleriyle kabul etmiştir²⁴⁶.

²³⁷UAİK m.15/1'e göre; “İade talebi hakkında karar vermeye, kişinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesi yetkilidir. Kişinin bulunduğu yer belli değilse, Ankara ağır ceza mahkemesi yetkilidir.”

²³⁸Savaş, s. 39, Özgenç, s. 1080.

²³⁹Özgenç, s. 1080.

²⁴⁰Soysal, s. 22.

²⁴¹İçel, s. 695.

²⁴²Ertuğrul, s. 15.

²⁴³Ergül, s. 107.

²⁴⁴Tezcan/Erdem/Önok, s. 268.

²⁴⁵Ergül, s. 107.

²⁴⁶Ergül, s. 107.

Türkiye hükümlerinin nakli müessesesine ilişkin Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi²⁴⁷ (HÜNDAS) ve 1997 tarihli Ek Protokol'ü²⁴⁸ değiştiren 2017 tarihli Ek Protokol'e²⁴⁹, Ceza Yargılarının Milletlerarası Değerine İlişkin Avrupa Sözleşmesi'ne²⁵⁰ taraf olmuştur. HÜNDAS m.1'de²⁵¹ hükümlünün nakli şartları yer almaktadır. Türk hukukunda konuya ilişkin düzenleme UAİK'te bulunmaktadır. UAİK m.30'da²⁵² Türkiye'ye hükümlü nakli şartları, m.32'de²⁵³ Türkiye'den hükümlü nakli şartları yer almaktadır.

Hükümlülerin nakli ile suçluların iadesinden farklarını incelemek gerekirse; ilk olarak hükümlülerin naklinde rıza aranmaktayken suçluların iadesinde rıza aranmaz²⁵⁴.

²⁴⁷RG: 13.06.1987/3339.

²⁴⁸RG: 07.04.2016/29677.

²⁴⁹Henüz RG'de yayımlanmamıştır.

²⁵⁰RG: 14.12.1977/16139

²⁵¹ Hükme göre hükümlünün nakli şartları şunlardır:

- Hükümlü, yerine getiren Devletin uyruğu ise;*
 - Yargı kesinleşmiş ise;*
 - Nakil talebinin alındığı tarihte, hükümlünün yerine getirilecek en az altı aylık mahkûmiyetinin bulunması veya mahkûmiyet süresinin belirsiz olması;*
 - Hükümlü tarafından veya yaşı veya fizikî veya aklî durumu nedeniyle iki Devletten birinin gerekli görmesi halinde hükümlünün kanunî temsilcisi tarafından nakline rıza gösterilmiş ise;*
 - Mahkûmiyet verilmesine esas olan fiiller ve ihmaller yerine getiren Devlet hukukuna göre bir suç teşkil ediyor ise veya kendi ülkesinde işlenmesi halinde suç teşkil edecek ise;*
 - Hüküm Devleti ile yerine getiren Devlet nâkilin yapılmasında anlaşmışlar ise.*
- İstisnâ hallerde, Âkit Devletler, hükümlünün infaz edilecek mahkûmiyet süresinin 1 (c) fıkrasında belirtilenden daha az olması halinde dâhil, nakil konusunda anlaşabilirler.*

²⁵² Hükme göre Türkiye'ye hükümlü nakli şartları şunlardır:

- Hükümlünün Türk vatandaşı olması veya Türkiye ile güçlü sosyal bağlarının bulunması.*
 - Hükümlünün veya kanunî temsilcisinin rıza göstermesi.*
 - Mahkûmiyet kararının kesinleşmiş olması.*
 - Mahkûmiyet kararına konu fiilin Türk hukukuna göre suç teşkil etmesi.*
 - Merkezî makamlarca aksi kararlaştırılmadıkça, talep tarihinde, hükümlünün ceza infaz kurumunda infazı gereken en az altı ay hapis cezasının bulunması.*
- ²⁵³ Hükme göre Türkiye'den hükümlü nakli şartları şunlardır:
- Hükümlünün nakledileceği devletin vatandaşı olması veya bu devlet ile güçlü sosyal bağlarının bulunması.*
 - Hükümlünün veya kanunî temsilcisinin rıza göstermesi.*
 - Mahkûmiyet kararının kesinleşmiş olması.*
 - Mahkûmiyet kararına konu fiilin nakli istenen devlet hukukuna göre suç teşkil etmesi.*
 - Merkezî makamlarca aksi kararlaştırılmadıkça, talep tarihinde, hükümlünün ceza infaz kurumunda infazı gereken en az altı ay hapis cezasının bulunması.*
 - Hükümlü hakkında başka bir suçtan dolayı, Türkiye'de bir soruşturma veya kovuşturma bulunmaması.*

²⁵⁴ İadesi talep edilen kişinin rızası olmasa dahi suçluların iadesi müessesesinin işletilmesi iade anlaşmalarından kaynaklanan bir yükümlülüktür. (Duman, Berat, "Türk Hukukunda Geri Verme Kurumu ve Usulü", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 24, 2016, s. 667-668), Şunu da belirtmemiz gerekir ki Türkiye'nin SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol'e taraf olmasıyla birlikte rızaya dayalı iade usulü hukukumuzda yerini almıştır. Ancak klasik iade usulünde rıza aranmaz. Konuya ilişkin ayrıntılı açıklama ikinci bölümde iade usulü başlığı altında yer almaktadır. Hükümlülerin nakli müessesesinde uluslararası alanda rızasız nakil kabul görmüştür. Ancak Türkiye rızasız nakli düzenleyen HÜNDAS'a Ek 1977 tarihli Protokol m.3 ve bu hükmü değiştiren HÜNDAS'a Ek 2017 tarihli Protokolü Değiştiren Protokol m.2'ye çekince koymuştur. Bu nedenle Türk hukuku bakımından hükümlünün rızası bulunmadan nakli mümkün değildir. Söz konusu hükümler şu şekildedir: HÜNDAS'a Ek 1977 tarihli Protokol m.3 "Hüküm devleti tarafından talep edilmesi üzerine, yerine getiren devlet, işbu madde hükümlerine bağlı olarak, yerine getiren devlette verilen hükmün veya bu hükmün sonucu olan herhangi bir idari kararın ihraç veya sınır dışı emri veya kişi cezaevinden salındıktan sonra hüküm devleti ülkesinde kalmasına izin verilmemesi tedbiri içermesi halinde kişinin rızası olmadan hükümlünün naklini kabul edebilir." Bu hükmü değiştiren HÜNDAS'a Ek 2017 tarihli Protokolü Değiştiren

Hükümlülerin nakli hükümlünün kendi isteği ile cezanın infazına başlanmışken çoğunlukla vatandaşı bulunduğu devletin cezaevine nakli ile gerçekleşir. Suçluların iadesi yargılama henüz başlanmamış olsa dahi mümkündür²⁵⁵. İadesi talep edilen kişi suç işlediği iddia edilen şüpheli veya sanıktır²⁵⁶. Hükümlülerin nakli ise kesinleşmiş ve infaz edilebilir mahkûmiyet hükmü mevcut olması durumunda gerçekleşebilir. Amaç bakımından farkı ise suçluların iadesi devletlerarasında dayanışma ve karşılıklı yardımlaşmayı sağlamasının yanında suçlunun cezalandırılmasını sağlarken²⁵⁷, hükümlülerin nakli hükümlünün sosyal yaşamdan kopmayarak yeniden topluma faydalı birey olmasını sağlamaktadır²⁵⁸.

1.4.3. Geri Gönderme Müessesesinden Farkı

Geri gönderme müessesesi sınır kapısına geçerli bir pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi bulunmadan gelen veyahut kaçak olarak Türkiye sınırlarından girmeye çalışan yabancılara uygulanan bir işlemdir²⁵⁹. Burada sınır dışı müessesesinden farklı olarak yabancı hukuka uygun olarak ülke sınırlarından girmediği için ülke içerisinde hukuken var kabul edilmez ve sınır dışı edilemez, geri gönderme işlemi uygulanır²⁶⁰.

Geri gönderme müessesesi, Türk hukukunda YUKK'da düzenlenmiştir. Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek yabancılar YUKK m.7'de²⁶¹ sayılmıştır. Türkiye'nin taraf olduğu suçluların iadesine dair anlaşmalarda yer alan suçlardan sanık veya hükümlü olanlar Türkiye'ye girmesi memnu kişiler arasında sayılmasına ilişkin 5682 sayılı Pasaport Kanunu²⁶²m.8, YUKK m.124 ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Protokol m.2: “Hüküm devleti tarafından talep edilmesi üzerine, yerine getiren devlet, işbu madde hükümlerine bağlı olarak, yerine getiren devlette verilen hükmün veya herhangi bir idarî kararın ihraç veya sınır dışı emri veya kişi cezaevinden salındıktan sonra hüküm devleti ülkesinde kalmasına izin verilmemesi tedbiri içermesi halinde kişinin rızası olmadan hükümlünün naklini kabul edebilir.”(Baytemir Kontacı, İnfazın, s. 206, 207.)

²⁵⁵ Altun, Hasan. Mutlu, Suçluların Geri Verilmesi Hukuku, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 6.

²⁵⁶ Ertuğrul, Hüseyin, Uluslararası Ceza Hukukunda Hükümlülerin Nakli, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 105, 106.

²⁵⁷ Asar, s. 62.

²⁵⁸ Meray, Seha, Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1. Baskı, Ankara, 1977, s. 96.

²⁵⁹ Ekşi, s. 100.

²⁶⁰ Duran, Lütfü, “Yabancıların Türkiye’den Sınırdışı Edilmesi”, İnsan Hakları Yıllığı, S. 2, ss. 3-33, 1980, s. 4.

²⁶¹ Hükme göre Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyerek geri çevrilecek yabancılar şunlardır:

a) Pasaportu, pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile bu belgeleri veya izinleri hileli yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar
b) Vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün süreli pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar
c) m.15/2 saklı kalmak kaydıyla, vize muafiyeti kapsamında olsalar dahi, m.15/1’de sayılan yabancılar
Geri çevirme işlemleri ilgili yabancıya tebliğ edilir. Tebligatta, yabancıların karara karşı itiraz haklarını etkin şekilde nasıl kullanabilecekleri ve bu süreçteki diğer yasal hak ve yükümlülükleri de yer alır.

²⁶² RG: 24.07.1950/7564.

Uygulamada suçlunun iadesi talebi devletlerarası ilişkilerde sorun oluşturacaksa ilgili kişi yurda girme teşebbüsünde bulunduğu ulaşım yoluyla aynen devlete geri gönderilir²⁶³. Bu nedenle suçlunun iadesi ile geri gönderme kavramları birbiriyle karıştırılmaktadır. Geri gönderme ile suçluların iadesinin temel farklarını incelemek gerekirse; geri gönderme idarî bir işlem²⁶⁴, suçluların iadesi yargısal makamların sürece katıldığı karma bir işlemdir. Geri gönderme işlemi uygulanan kişi ülke sınırlarından hukuka uygun olarak girmediğinden dolayı hukukî varlığı kabul edilmez²⁶⁵, suçluların iadesinde kişinin ülke içerisinde hukukî varlığı kabul edilerek iade sürecine tabi tutulur.

1.5. Karşılaştırmalı Hukukta Suçluların İadesi

Suçluların iadesi müessesesi devletlerarasında yapılan iade anlaşmaları ve devletlerin ulusal hukuk kuralları ve uygulamaları çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle hem Türkiye'den yabancı devlete iade sürecinde hem de Türkiye'nin iade taleplerinde yabancı devletin cezaî konularda uluslararası adlî yardımlaşma hukuku önem kazanmaktadır. Türkiye, Avrupa ülkelerinde yaşayan birçok Türk vatandaşı olması nedeniyle cezaî konularda bu ülkelerle yoğun hukukî ilişki içindedir²⁶⁶. Bu başlık altında örnek niteliğinde olmak üzere Almanya, İsviçre ve Avusturya'dan iade taleplerinde aranan koşullar incelenecektir.

1.5.1. Almanya

Alman Ceza Alanında Uluslararası İşbirliği Kanunu (Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen-IRG) yabancı devlete iade başlığını taşıyan ikinci bölümde yer alan ilkelere göre Federal Alman Anayasası m.116/1'e²⁶⁷ göre Alman vatandaşı olmayan bir kişi hakkında yabancı devlette kovuşturma yapılıyorsa veya hakkında mahkûmiyet hükmü verilmişse yetkili makamın talebi üzerine iade edilebilecektir²⁶⁸.

Alman suçluların iadesine ilişkin kaynakları arasındaki ilişkiler IRG m.1/3'te düzenlenmiştir. Hükme göre iade anlaşmaları ulusal hukuk kurallarından öncelikle

²⁶³Ergül, s. 105.

²⁶⁴Ergül, s. 105.

²⁶⁵Duran, s. 4.

²⁶⁶Turhan, Faruk, Alman Suçluların İadesi Hukukunun Esasları, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 3-4, 2003, ss.75-113, (Turhan, Alman), s. 75.

²⁶⁷1. Bu Anayasadaki anlamda Alman, diğer yasal düzenlemeler saklı kalmak üzere, Alman vatandaşlığına sahip olanlar veya Alman soyundan olup 31 Aralık 1937 tarihindeki Alman İmparatorluğu sınırları içinde kabul edilmiş olan mülteci veya sürgün edilenler ile bunların eşi veya fîruu.

2. 30 Ocak 1933 ve 8 Mayıs 1945 tarihleri arasında siyasî, ırkî veya dinî nedenlerle vatandaşlıktan çıkarılanlar ve bunların fîruu, başvuruları üzerine tekrar vatandaşlığa alınır. Bunlar, 8 Mayıs 1945'den sonra Almanya'da yerleştikleri ve aksine bir istekte bulunmadıkları takdirde vatandaşlıktan çıkarılmış sayılmaz. **Federal Almanya Cumhuriyeti Yasası**, Tercüme: Prof Dr. Christian Rumpf ve Dr. Gökçe Uçar, Alman Federal Meclisi, Berlin, 2010, s. 107.

²⁶⁸Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adlî İşbirliği Kanunları ve Tercümeleri, Ankara, 2014, s. 9, 10.

uygulanacaktır. Ancak IRG uluslararası hukuk bakımından iade yükümlülüğü getirmemiş²⁶⁹, IRG m.5'e göre karşılıklılık ilkesi uyarınca iadenin gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir.

IRG'ye göre iadenin olumlu koşulları çifte cezalandırılabilirlik ilkesi, suçun kovuşturulabilir olması, *non bis in idem* ilkesi ve suçun iade edilebilir olmasıdır. Çifte cezalandırılabilirlik ilkesini düzenleyen IRG m.3/1'e göre yabancı bir devletin iade talebinin kabul edilebilmesi için iade talebine konu fiilin Alman hukukuna göre kanuna aykırı bir fiil olması veya suç teşkil etmesi gerekmektedir²⁷⁰. Suçun kovuşturulabilir olmasını düzenleyen IRG m.9/2'ye göre iadesi talep edilen kişi hakkında yapılan kovuşturma veya mahkûmiyet kararının infazı Alman hukukuna göre zamanaşımına veya affa uğramamış olmalıdır²⁷¹. Ancak hükümde yalnız zamanaşımı ve af sayıldığı için Alman hukukuna göre kovuşturulabilirliği şikâyet tabi bir suçta şikâyet yapılmamış olsa dahi kişi iade edilebilecektir²⁷². IRG m.9/1'de yer alan *non bis in idem* ilkesi gereği Alman Federal Cumhuriyeti için ceza muhakemesini sona erdirici nitelikte sayılan²⁷³ uluslararası ceza mahkemesi kararı, kesinleşmiş ceza mahkemesi kararı, ceza davasının itiraz edilemeyecek şekilde sona erdirilmesi veya bu hususta adlî kovuşturmanın yasaklanması durumunda iade gerçekleştirilmez. Görüleceği üzere üçüncü bir ülkede verilmiş mahkeme kararı veya mahkûmiyet kararının infazı iadeye engel değildir²⁷⁴. Alman adlî yardımlaşma hukukunda suçun iade edilebilir olması için IRG m.3/2'ye göre kovuşturma aşamasında suçun alt sınırı bir yıl olmalı, IRG m.3/3'e göre infaz edilecek mahkûmiyet hükmü en az dört ay olmalıdır.

IRG'ye göre iadenin olumsuz koşulları iadesi talep edilen kişinin Alman vatandaşı olması, iadeye konu suçun siyasî veya askerî suç olması, siyasî nedenlerle kovuşturma tehlikesi, iadeye konu suçun yaptırımının ölüm cezası olması, kamu düzeni (*ordre-public*) olarak sayılabilir. IRG'de yer almamakla birlikte AİHS m.3'e aykırı iade talepleri²⁷⁵, isnat yeteneğine sahip olmayan küçüklerin²⁷⁶ ve ağır akıl hastalarının²⁷⁷ iadesine ilişkin talepler, ağır hastalık nedeniyle yolculuğun risk taşıması²⁷⁸, kararın kişinin yokluğunda verilmesi²⁷⁹ gibi nedenler de iadeye engel teşkil edecektir.

²⁶⁹Turhan, Alman, s. 78.

²⁷⁰Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adlî İşbirliği Kanunları ve Tercümeleleri, Ankara, 2014, s. 10

²⁷¹Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adlî İşbirliği Kanunları ve Tercümeleleri, Ankara, 2014, s. 12.

²⁷²Turhan, Alman, s. 82.

²⁷³Turhan, Alman, s. 85.

²⁷⁴Turhan, Alman, s. 85.

²⁷⁵Alman Anayasası m.16'a aykırılık teşkil eder. Turhan, Alman Suçluların, s. 97.

²⁷⁶Federal Alman Ceza Kanunu m.19'a göre cezai sorumluluk on dört yaşından itibaren başlar. Bu nedenle suçu işlediği sırada on dört yaşından küçük kişi iade edilemeyecektir. Turhan, Alman Suçluların, s. 97.

²⁷⁷Adalet Bakanlığı UHĐĐM, Dosya No: 4.1.TR.481.2008 www.adalet.gov.tr

²⁷⁸Federal Alman Anayasası m.2/2 gereği iade gerçekleştirilmeyecektir. Turhan, Alman Suçluların, s. 97, Hüküm şu şekildedir: *Herkes, yaşam ve beden bütünlüğünün korunma hakkına sahiptir. Kişi özgürlüğüne dokunulamaz. Bu haklar, ancak bir yasaya dayanarak sınırlandırılabilir.*

IRG m.6/1'e göre iade talebine konu suç siyasî veya siyasî suçla bağlantılı bir suç olması durumunda iade gerçekleştirilmeyecektir²⁸⁰. Ancak iadesi talep edilen kişi ağır cinayet veya cinayet, soykırım teşebbüsü, soykırım ya da bu tür bir suça iştirak etmekten hakkında kovuşturma yapılıyorsa veya mahkûmiyet hükmü verilmişse iade gerçekleştirilecektir. Yine IRG m.7'ye göre iade talebine konu suç sırf askerî suç niteliğindeyse iade gerçekleştirilmeyecektir²⁸¹.

Siyasî nedenlerle kovuşturma tehlikesini düzenleyen IRG m.6/2'ye göre adi suç nedeniyle ırkı, dini, uyruğu, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle yargılamak amacıyla iade talebinde bulunuyorsa veya bu nedenlerden dolayı kişinin durumu ağırlaşacaksa iade gerçekleştirilmeyecektir²⁸². Keza Federal Alman Anayasa m.16a/1'de bu kişilere sığınma hakkı tanınmıştır²⁸³.

Talep eden devlet hukukuna göre iadeye konu suçun yaptırımını ölüm cezası olması durumunda IRG m.8'e göre ölüm cezasına verilmeyeceğine veya ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine ilişkin yeterli teminat verilirse iade gerçekleştirilebilir.

IRG m.73'e göre iade talepleri Alman hukuk düzeninin temel ilkelerine aykırı olmadığı takdirde gerçekleştirilebilir. Hükümde kamu düzeninin (*ordre-public*) sınırları Federal Alman Anayasa m.25'e²⁸⁴ göre Almanya için bağlayıcı olan uluslararası hukukun bağlayıcı asgari standartları ve anayasal haklardır²⁸⁵.

1.5.2. İsviçre

İsviçre Uluslararası Adli Yardımlaşma Hakkında Federal Kanun (Bundesgesetz über internationale Rechtshilfe in Strafsachen-IRSG) m.32'ye göre İsviçre vatandaşı olmayan bir kişi iade talep eden devletin yargı yetkisi olması koşuluyla hakkında yapılan kovuşturma veya mahkûmiyet hükmünün infazı amacıyla iade edilebilecektir²⁸⁶. IRSG m.8'e göre karşılıklılık

²⁷⁹Başta Federal Anayasa Mahkemesi olmak üzere yerleşik Alman mahkemesi içtihatlarına göre kişinin yokluğunda karar verilmesi AIHS m.6'ya aykırılık teşkil edeceği için iade gerçekleştirilmeyecektir. **Turhan**, *Alman Suçluların*, s. 99.

²⁸⁰IRG'de siyasî suçun tanımı yapılmamış, konu Alman mahkemelerinin içtihatlarına bırakılmıştır. **Turhan**, *Alman Suçluların*, s. 89.

²⁸¹Adalet Bakanlığı, *Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercüme*leri, Ankara, 2014, s. 11.

²⁸²Adalet Bakanlığı, *Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercüme*leri, Ankara, 2014, s. 11.

²⁸³**Federal Almanya Cumhuriyeti Yasası**, Tercüme: Prof Dr. Christian Rumpf ve Dr. Gökçe Uçar, Alman Federal Meclisi, Berlin, 2010, s. 21.

²⁸⁴*Devletler hukukunun genel kuralları, federal hukukun ayrılmaz parçasıdır. Bu kurallar, yasalardan üstündür ve Federasyonun topraklarında oturanlar için doğrudan hak ve yükümlülükleri doğururlar. Federal Almanya Cumhuriyeti Yasası*, Tercüme: Prof Dr. Christian Rumpf ve Dr. Gökçe Uçar, Alman Federal Meclisi, Berlin, 2010, s. 28.

²⁸⁵**Turhan**, *Alman*, s. 96.

²⁸⁶Adalet Bakanlığı, *Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercüme*leri, Ankara, 2014, s. 1206.

ilkesi uyarınca iadenin gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir²⁸⁷. İadesi talep edilen kişi İsviçre vatandaşıysa IRSG m.7'ye göre yazılı rızası olması durumunda iade edilebilecektir. Rızanın geri alınması teslim kararına kadar geçerli olacaktır²⁸⁸.

Aynı kişi hakkından birden fazla iade talebi bulunması durumunda IRSG m.40/1'e göre suçun işlendiği veya işlenmiş sayıldığı devlete iade edilecektir. Ancak farklı suçlardan dolayı birden fazla iade talebi bulunuyorsa suçların ağırlığı ve işlendiği yer, talep tarihleri, iadesi talep edilen kişinin uyruğu ve sosyal rehabilitasyonun en iyi gerçekleşebileceği yer, üçüncü bir devlete iade olasılığı gibi tüm koşullar göz önünde bulundurulur²⁸⁹.

İsviçre cezaî konularda adli yardımlaşma hukukuna göre suçun iade edilebilir olması için IRSG m.35/1'e göre hem İsviçre hukukuna hem de talep eden devlet hukukuna göre üst sınırı en az bir yıl hürriyeti bağlayıcı ceza gerektirmeli²⁹⁰ ve IRSG m.4'e göre suçun iade işlemlerini haklı gösterecek derecede önemli olması gerekmektedir²⁹¹.

IRSG m.3/1'e göre iade talebine konu suçun İsviçre hukukuna göre ağırlıklı olarak siyasî suç niteliğinde olması, iade talebine konu suçun sırf askerî suç niteliğinde olması veya talep eden devletin ulusal savunmasını veya askeri gücünü hedef alması durumunda iade gerçekleştirilmez. IRSG m.3/2'ye göre belirli bir kitleyi ırkı, dini, uyruğu, etnik, toplumsal, siyasî nedenlerle yok edilmesi ya da baskı uygulanması; uçak kaçırma, rehin alma ya da kitle imha silahları kullanma suretiyle hayatının tehlikeye atılması gibi baskı ve zorbalık filleri; savaş suçları²⁹² siyasî suç niteliğinde sayılmayacaktır²⁹³. IRSG m.3'e göre iade talebine konu suç mali suç niteliğindeyse iade gerçekleştirilmeyecektir²⁹⁴.

²⁸⁷ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleri, Ankara, 2014, s. 1197.

²⁸⁸ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleri, Ankara, 2014, s. 1196.

²⁸⁹ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleri, Ankara, 2014, s. 1208.

²⁹⁰ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleri, Ankara, 2014, s. 1206.

²⁹¹ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleri, Ankara, 2014, s. 1196.

²⁹² Hükümde "12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre sözleşmeleri çerçevesinde devletlerin insancıl hukuk kurallarının ihlali" şeklinde ifade edilmiştir.

²⁹³ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleri, Ankara, 2014, s. 1195.

²⁹⁴ Ancak davanın konusunun resim veya vergi yolsuzluğu olması halinde, bu Kanunun üçüncü kısmı kapsamındaki adli yardım talepleri; Davanın konusunun, İdari Ceza Kanunu ile ilgili 22 Mart 1974 tarihli Federal Kanunun 14. Maddesinin dördüncü fıkrası kapsamındaki ağır resim veya vergi yolsuzlukları olması halinde iade gerçekleştirilecektir. Adalet Bakanlığı, **Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleri**, Ankara, 2014, s. 1195.

1.5.3. Avusturya

Avusturya İade ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşmaya İlişkin Federal Kanunu (Bundesgesetz über die Auslieferung und die Rechtshilfe in Strafsachen-Auslieferungs- und Rechtshilfegesetz-ARGH) m.10'a göre bir kişi hakkında yabancı devlette iadeye konu suç nedeniyle soruşturma veya kovuşturma yapılıyorsa ya da hakkında mahkûmiyet hükmü veya önleyici verilmişse iade edilebilecektir²⁹⁵. ARGH m.16'ya göre iadenin gerçekleştirilebilmesi için iade talebine konu suç hakkında Avusturya'nın yargı yetkisi bulunmamalıdır²⁹⁶. Aynı kişi hakkında birden fazla iade talebi bulunması durumunda ARGH m.24'e göre iade anlaşmalarından doğan yükümlülükler, suçun işlendiği yer, talep tarihleri, kişinin uyruğu, iade ihtimali ve farklı sularla ilgili olması durumunda suçların ağırlığı dikkate alınmalıdır²⁹⁷.

Alman suçluların iadesine ilişkin kaynakları arasındaki ilişkiler ARGH m.1'de düzenlenmiştir²⁹⁸. Hükme göre iade anlaşmaları ulusal hukuk kurallarından öncelikle uygulanacaktır. Ancak uluslararası hukuk bakımından iade yükümlülüğü getirmemiş, ARGH m.3/1'e göre karşılıklılık ilkesi uyarınca iadenin gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir²⁹⁹. ARGH m.11'e göre bir suçun iade edilebilir olması için kovuşturma aşamasında suçun alt sınırı Avusturya hukukuna veya talep eden devlet hukukuna göre bir yıl olmalı, infaz edilecek mahkûmiyet hükmü veya önleyici tedbir en az dört ay olmalıdır³⁰⁰.

Avusturya cezaî konularda adli yardımlaşma hukukuna göre iade talebine konu suç ARGH m.14' göresiyasî veya siyasî suçla bağlantılı bir suç olması, ARGH m.15'e göre sırfaskerî suç veya malî suç niteliğinde olması durumunda iade gerçekleştirilmeyecektir³⁰¹. Yine iade talebi AİHS m.3, m.6'ya aykırılık teşkil ediyorsa veya iadesi talep edilen kişi ırkı, dini, uyruğu, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle yargılanacaksa veya bu nedenlerden dolayı kişinin durumu ağırlaşacaksa ARGH m.19'a göre iade gerçekleştirilmez³⁰². Talep eden devlet hukukuna göre iadeye konu suçun yaptırımını ölüm cezası olması durumunda ARGH m.20'ye göre ölüm cezasına verilmeyeceğine ilişkin yeterli teminat verilirse iade gerçekleştirilebilir. Ayrıca AİHS m.3'e uygun olmayan cezalar bakımından da geçerlidir³⁰³.

²⁹⁵ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleleri, Ankara, 2014, s. 357.

²⁹⁶ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleleri, Ankara, 2014, s. 358.

²⁹⁷ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleleri, Ankara, 2014, s. 360.

²⁹⁸ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleleri, Ankara, 2014, s. 355.

²⁹⁹ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleleri, Ankara, 2014, s. 355.

³⁰⁰ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleleri, Ankara, 2014, s. 357.

³⁰¹ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleleri, Ankara, 2014, s. 358.

³⁰² Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleleri, Ankara, 2014, s. 359.

³⁰³ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleleri, Ankara, 2014, s. 359.

Avusturya cezaî konularda adlî yardımlaşma hukukuna göre iade edilmeyecek kişiler ARHG m.12'ye göre Avusturya vatandaşı³⁰⁴ ve ARGH m.21'e göre cezaî ehliyeti olmayanlardır. Ayrıca ARGH m.22'ye göre iade talebine konu suçun ağırlığı dikkate alındığında kişinin genç olması, yurtiçinde uzun zamandır ikamet etmesi veya diğer kişisel sebeplerle iade edilecek kişi mağdur olacaksa iade gerçekleştirilmeyecektir³⁰⁵.

1.6. Uluslararası Ceza Mahkemesine İade

UCM'nin kurulmasından önce kuruluş sürecine katkı sağlayan ve *ad hoc* (geçici) nitelikte birçok UCM kurulmuştur. Bu nedenle konunun daha iyi anlaşılması amacıyla *ad hoc* nitelikte kurulmuş ve UCM'nin kuruluşuna katkı sağlayan Nuremberg Uluslararası Askerî Mahkemesi, Tokyo Uzakdoğu Uluslararası Askerî Mahkemesi, Eski Yugoslavya Savaş Suçluları Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden kısaca bahsedeceğiz³⁰⁶.

Nuremberg Uluslararası Askerî Mahkemesi, İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan ağır insan hakları ihlali sebebiyle 08.08.1945 tarihinde Londra'da müttefik devletlerden birkaçı³⁰⁷ tarafından "Avrupa Eksen Devletlerinin Büyük Savaş Suçlularının Yargılanması ve Cezalandırılmasına ilişkin Londra Antlaşması" imzalanmasıyla kurulmuştur. Mahkemenin yargı yetkisi ve usul ilkeleri Antlaşmaya ek "Nuremberg "Uluslararası Askerî Ceza Mahkemesi Statüsü" diğer bilinen adıyla "Nuremberg Şartı" ile belirlenmiştir³⁰⁸. Nuremberg Uluslararası Askerî Mahkemesi mağlup ve hatta tarafsız devletlerden herhangi bir yargıcın bulunmaması ve dolayısıyla tarafsız olmaması nedeniyle eleştirilmiştir³⁰⁹.

Tokyo Uzakdoğu Uluslararası Askerî Mahkemesi, 26.04.1946'da Nuremberg Uluslararası Askerî Mahkemesi örnek alınarak kurulmuştur. Bu nedenle her iki mahkemenin statüsü benzer niteliktedir³¹⁰. Nitekim her iki mahkeme yalnız İkinci Dünya Savaşı'nda işlenen suçları yargılamak üzere *ad hoc* nitelikte, kuruluş statülerinde yer alan fillerin işlenmesinden sonra (*ex post facto*) kurulmuş ve objektif adaleti sağlama amacı gütmeyip yalnız mağlup devlet yetkililerinin savaşa bağlantılı suçlarını yargılamışlardır. Her iki mahkemenin kararları kesin nitelikte olup, karara karşı başvuru yolu öngörülmemiştir³¹¹.

Eski Yugoslavya Savaş Suçluları Mahkemesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun(BMGK) 25.05.1993 tarih ve 827 sayılı kararı ile Eski Yugoslavya ülkesinde

³⁰⁴ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleri, Ankara, 2014, s. 357.

³⁰⁵ Adalet Bakanlığı, Uluslararası Adli İşbirliği Kanunları ve Tercümeleri, Ankara, 2014, s. 360

³⁰⁶ Alibaba, Arzu, "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu", **AÜHFD**, Cilt: 49, S. 1– 4, 2000, s. 181.

³⁰⁷ ABD, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği.

³⁰⁸ Orhan, Zehra Cansu, Nuremberg Askeri Ceza Mahkemesi ile Tokyo Uzakdoğu Uluslararası Askeri Mahkemesi Üzerine Bir İnceleme, **Uluslararası Hukuk Bülteni**, S. 7, 2016, (Orhan, Nuremberg), s. 17.

³⁰⁹ Alibaba, s. 185.

³¹⁰ Alibaba, s. 187.

³¹¹ Orhan, Nuremberg, s. 18.

1.1.1991 tarihinden itibaren işlenen uluslararası insancıl hukukun ağır ihlallerinden sorumlu suç faillerinin yargılanması amacıyla kurulmuştur. Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi, BMGK'nın 8 Kasım 1994 tarihli kararı ile kurulmuştur. Kuruluş amacı Ruanda ülkesinde 1 Ocak 1991 ve 31 Aralık 1994 tarihleri arasında işlenen uluslararası insancıl hukukun ağır ihlalleri ile soykırım eylemlerinden sorumlu suç faillerinin ve aynı eylem ve ihlalleri komşu ülkelerin topraklarında işlemiş Ruanda vatandaşlarının yargılanması olarak belirlenmiştir³¹².

UCM,BMGK kararıyla Roma'da gerçekleştirilen Tam Yetkili Temsilciler Konferansı'na katılan 160 devletin 120'sinin lehe, 21'inin çekimser, 7'sinin de ret oyu³¹³ sonucu 17 Temmuz 1998'de UCM Roma Statüsü kabul edilmiştir. Türkiye, Roma Statüsü'ne çekimser oy kullanmıştır. Roma Statüsünün kabulüyle uluslararası anlamda genel ve sürekli nitelikte bir mahkeme kurulmuştur³¹⁴. UCM BM'nin organı olmayıp, uluslararası tüzel kişiliğe sahip bir mahkemedir³¹⁵.Roma Statüsü'nde tamamlayıcılık ilkesi³¹⁶ kabul edilmiş ve ulusal mahkemelerin yargılama süreçlerine saygı gösterilmiştir³¹⁷.Roma Statüsü m.5'te UCM'nin yargı yetkisi insanlığa karşı suçlar, soykırım suçu, savaş suçları ve saldırı suçları ile sınırlandırılmıştır³¹⁸.

UCM'ye iade ile iade koşullarını sağlayan suçlunun iadeyi talep edendevlete iadesi niteliğinde değildir. Bu mahkemelerin kuruluşunu düzenleyen uluslararası sözleşmeler diğer bir tabirle Mahkeme Statüleri ile bu mahkemeler kendilerine has iade hukuku kurallarını belirlemişlerdir. Dolayısıyla UCM'ye iadede klasik suçluların iadesi kuralları uygulanmaz³¹⁹. Roma Statüsü'nde kabul edilen tamamlayıcılık ilkesi gereği faili yargılama konusunda öncelik ulusal mahkemelerde bulunmakla birliktem.17'ye göre devletin suçu takipte isteksiz veya aciz olduğu hallerde UCM'nin yargı yetkisi doğacağı ifade edilmiştir. Roma Statüsü m.86 ile taraf devletlere Divan'ın yargı yetkisine giren suçlara ilişkin tam işbirliği yükümlülüğü getirmiştir. Suçluların iadesinde iade talep eden ve iade talep edilen olmak üzere

³¹²Ergül, s. 22, 23.

³¹³Amerika, Çin, İsrail, Yemen, Katar ve Libya ret oyu kullanmıştır.

³¹⁴Şen, Ersan, **Uluslararası Ceza Mahkemesi**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 19-29, Aksar, Yusuf, **Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış, Uluslararası Hukuk ve Politika**, Yıl: 1, Sayı: 3, 2005, s. 1, Bayıllıoğlu, Uğur, **Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye**, AÜHFD, Yıl:2007, C: 56,Sayı: 1, s. 54.

³¹⁵Nitekim Roma Statüsü m.4'te Divan'ın uluslararası hukuk tüzel kişiliğine sahip olduğu ifade edilmiştir.

³¹⁶Roma Statüsü m.1'de UCM'nin ulusal yargı yetkisini tamamlayıcı nitelikte yargılama yapılacağı ifade edilmiştir. Nitekim uluslararası suçların yargılanmasında ulusal mahkemelerin yargı yetkisinin öncelikli olmasını kabul eden UCM'yi diğer uluslararası ceza mahkemelerinden ayırmaktadır. Aksar, Yusuf, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, 5. Baskı, Ankara, Seçkin Kitabevi, 2019, s. 192

³¹⁷Carter, Linda E, "2021 Yılında Uluslararası Ceza Mahkemesi", çev. Müslüm Fincan, **Küresel Bakış**, Yıl:7, Sayı:22 (Haziran) 2017, s. 122.

³¹⁸Hükme göre Divan'ın yargı yetkisine giren suçlar tüm uluslararası toplumu yakından ilgilendiren çok ciddi suçlarla sınırlı kalacaktır. Bu suçlar insanlığa karşı suçlar, soykırım suçu, savaş suçları ve saldırı suçları olarak sayılmıştır.

³¹⁹Zafer, s. 618, 619.

devletlerarasında anlaşma sonucunda suçlunun iadesi söz konusu olurken UCM'ye taraf devletin Roma Statüsü m.17'deki şartların somut olayda mevcut olması durumunda suçluyu UCM'ye iade ile yükümlüdür.

Türk hukukunda, tez konumuz olan suçluların iadesi ile UCM bakımından tartışılması gereken husus Anayasa m.38/son'da ve UAİK m.11/1-a'dayer alan vatandaşın iade edilemeyeceği ilkesine getirilen UCM'ye taraf olmanın gerektirdiği yükümlülüklerin istisna tutulmasına ilişkin düzenlemedir³²⁰. Türkiye'nin Roma Statüsü'ne lehe oy kullanmaması nedeniyle Roma Statüsü'ne katılma yoluyla taraf olduğu iddiasıyla sırf Roma Statüsü ile paralel olarak ulusal mevzuatında değişiklik yapmasından³²¹ bahisle hukuken bağlı olmasını sağlamaz³²². Kanaatimizce Anayasa m.38/son'da UCM'ye taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler ifadesinden Türkiye'nin Roma Statüsü'ne katıldığı anlaşılmamalıdır. Bunun için Anayasa m.90/1'de yer alan uluslararası anlaşmaların onaylama prosedürü gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

1.7. Türk Hukukunda Suçluların İadesi Koşulları

Bu bölümde, suçluların iadesine ilişkin hükümleri çoğunlukla örtüşen SİDAS ve UAİK bağlamında Türk hukukunda suçluların iadesinin koşullarını olumlu koşullar ve olumsuz koşullar olmak üzere iki ayrı başlık altında inceleyeceğiz. Burada hatırlatılmalıdır ki kaynaklar arasındaki ilişkiler başlığı altında ayrıntılı olarak açıkladığımız üzere Anayasa m.90/5 gereği SİDAS hükümleri iç hukukta yer alan özel düzenleme niteliğindeki UAİK'e göre önceliklidir³²³. Benzer şekilde UAİK m.1/3'te Türkiye'nin taraf olduğu adli iş birliğine ilişkin uluslararası anlaşma hükümleri saklı tutulmak kaydıyla, uluslararası anlaşma hükümlerinin UAİK'e göre öncelikle uygulanması gerektiği ifade edilmiştir.

³²⁰07.05.2004 tarihli 5170 Sayılı Kanun m.5/3 ile Anayasa m.38/son'a eklenmiştir. Maddenin gerekçesinde “Öte yandan Avrupa Birliği Muktesebatının parçası olan Uluslararası Ceza Divanına Türkiye'nin katılması ve Divan statüsüne taraf olması halinde belli durumlarda yargılanmak üzere kendi vatandaşlarını Divana teslim etme yükümlülüğü üstlenecektir. Maddenin son fıkradaki değişiklik ile söz konusu yükümlülüğün yerine getirilmesi amaçlanmaktadır” şeklinde ifade edilmiştir.

³²¹Ulusal mevzuatta yapılan değişiklikler:

- a)Anayasa m.38/sona göre Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.
- b)TCK m.18/2'ye göre Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, vatandaş suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.
- c)TCK özel hükümleri düzenleyen ikinci kitabının, “Uluslararası Suçlar” başlıklı birinci kısmında, UCM'nin yargı yetkisine giren soykırım suçu (m. 76) ve insanlığa karşı suçlar (m. 77) düzenlenmiştir.
- d)UAİK m.1/a'ya göre Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, iadesi talep edilen kişinin Türk vatandaşı olması durumunda iade talebi kabul edilmez.

³²²Bayıllıoğlu, Uğur, “Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye”, AÜHFD, 56:69, 2007, s. 69.

³²³Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 149, Doğan, s. 130, Koca/Üzülmez, s. 811, Özgenç, s. 1080, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 159.

1.7.1. Suçluların İadesine İlişkin Olumlu Koşullar

Suçluların iadesine ilişkin olumlu koşullar iade talebinin kabul edilebilmesi için gereken koşullardır. Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin olumlu koşulları çifte cezalandırılabilirlik ilkesinin gerçekleşmiş olması, suçun kovuşturulabilir olması ve suçun iade edilebilir olması şeklinde sayılabilir.

1.7.1.1. Çifte Cezalandırılabilirlik İlkesi

Uluslararası hukukun temel ilkesi olarak kabul edilen çifte cezalandırılabilirlik ilkesi, suçluların iadesi müessesesinin işletilebilmesi için iade talebine konu fiilin hem talep eden devlet hukukuna hem de talep edilen devlet hukukuna göre suç teşkil etmesidir³²⁴. SİDAS m.2/1’de³²⁵ yer almaktadır. Doktrinde bu ilke her iki tarafça cezalandırılabilirlik ilkesi³²⁶, çifte suçluluk prensibi³²⁷, aynı norm ilkesi, karşılıklı cezayı gerektirme kuralı³²⁸ olarak da adlandırılır. İade talebine konu fiilin hem talep eden devlet hukukuna hem de talep edilen devlet hukukuna göre suç teşkil etmesi yeterli olup her iki hukuk düzeninde de aynı şekilde nitelendirilme şartı aranmaz³²⁹.

Doktrinde ihlal edilen talep eden devletin kamu düzeni olduğu için iadeye konu fiilin talep eden devlet hukukuna göre suç teşkil etmesinin yeterli olacağına ilişkin görüşler mevcuttur³³⁰. Ancak bizim de katıldığımız çoğunluk görüşüne göre iade talebine konu fiilin hem talep eden devlet hukukuna hem de talep edilen devlet hukukuna göre suç teşkil etmesi gerekmektedir³³¹. Uygulamada Türkiye’nin PKK terör örgütü üyesi kişiyi iade talebi Danimarka’da özel bir örgüte üye olmak suç teşkil etmediğinden reddedilmiştir³³².

İade talebine konu fiilin hem talep eden devlet hukukuna hem de talep edilen devlet hukukuna göre suç teşkil etme koşulu fiilin gerçekleştiği anda mevcut olmalıdır³³³.

³²⁴Turhan, s. 56.

³²⁵İade talebi, iadeyi talebeden taraf ve kendisinden iade talep edilen tarafın kanunlarınca hürriyeti selbedici bir ceza veya mevkûfiyet kararı ile cezalandırılan müteaddit hareketlere taallûk etmekle beraber bunlardan bazıları ceza müddetlerine ait şarta uymuyorsa, kendisinden iade talep edilen taraf bu sonuncu suçlar için dahi iade etmek ihtiyarını haiz olacaktır.

³²⁶Turhan, Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliğin Kanununa Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları, s. 56.

³²⁷Ergül, Avrupa İnsan Hakları, s. 57, Özgenç, s. 1081.

³²⁸Ergül, s. 48.

³²⁹Ergül, s. 48, Köprülü, Suçluların, s. 182, Özgenç, s. 1082, Koca/Üzülmez, s. 812, Türkiye ile ABD arasındaki iade anlaşmasının m.2/1’de de suçların kategorisi veyahut suçun aynı deyimlerle nitelendirilip nitelendirilmemesinin önemli olmayacağı ifade edilmiştir.

³³⁰Ruhi, Ahmet Cemal, “Türk Hukukunda Suçluların İadesi”, AÜEHFD, 7(1-2):497-521, 2003, s. 503.

³³¹Ergül, s. 48, Köprülü, Suçluların, s. 181.

³³²Ergül, s. 49.

³³³Canpolat, Can, Yabancıların İadesi: “Türkiye’den Yabancı Devlete İadenin Şartları Yönünden Bir İnceleme, TAAD, Yıl: 11, Sayı: 43, 2020, s. 326.

Uygulamada İtalya'nın Fransa'dan iade talebine konu fiilin gerçekleştiği tarihte Fransa hukukuna göre suç teşkil etmemesi nedeniyle iade talebi reddedilmiştir³³⁴.

Hem talep eden devlet hukukuna hem de talep edilen devlet hukukuna göre iadeye konu fiile teşebbüs veya iştirakın cezalandırılabilirdiği hallerde iade gerçekleştirilebilir; ancak sadece hazırlık hareketlerini yapma veya fiilin icrasına başladıktan sonra gönüllü vazgeçme söz konusuysa iade gerçekleştirilmez³³⁵.

Türk hukukunda 5237 sayılı TCK'nın UAİK ile yürürlükten kaldırılan m.18 hükmünde asgari ceza miktarı belirtilmeden iade talebine konu fiilin yalnız TCK'ya göre suç oluşturması yeterli görülmüştür. 5237 Sayılı TCK m.18'de çifte cezalandırılabilirlik ilkesinin kabul edilip edilmediği doktrinde tartışmalıdır. Doktrinde bir görüş hükümde iade talebine konu fiilin TCK ile birlikte talep eden devlet hukukuna göre de suç oluşturması ifadesine yer verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür³³⁶. Diğer bir görüşe göre hükümde iadesi talep edilen kişi hakkında yabancı ülkede suç işleme iddiası, kovuşturması veya mahkûmiyeti bulunması koşulunun yer alması talep eden devlet hukukuna göre suç teşkil etme koşulunukarşılamaktadır³³⁷. Kanaatimizce 5237 sayılı TCK m.18'de hem TCK hem de talep eden devlet hukukuna göre suç teşkil etmesi koşulu aranmış ve çifte cezalandırılabilirlik ilkesi kabul edilmiştir. Yine UAİK m.10/2'de açıkça talep eden devlet hukuku ile Türk hukukuna göre suç teşkil etmesi gerektiği ifade edilmiş ve çifte cezalandırılabilirlik ilkesi kabul edilmiştir.

1.7.1.2. Suçun Kovuşturulabilir Olması

Suçluların iadesi müessesesinde suçun kovuşturulabilir olması koşulu, iadeye konu fiilin iade talep edilen devlette yargılanabilir nitelikte olmasıdır³³⁸. Suçun kovuşturulabilir olmasını engelleyen durumlar zamanaşımı, takibi şikâyetle bağlı bir suçta şikâyetin bulunmaması, af olarak sayılabilir³³⁹. “*Non bis in idem*” ilkesi gereği suç teşkil eden bir fiil nedeniyle birden fazla yargılama yapılamayacağı³⁴⁰ için suçun kovuşturulabilir olması başlığı altında bu konuyu da inceleyeceğiz.

³³⁴ Ergül, s. 49.

³³⁵ Ergül, s. 48.

³³⁶ Köprülü, Timuçin, “Suçluların ve Sanıkların Geri Verilmesi”, **Hukukî Perspektifler Dergisi**, Ağustos, 2005, s. 100.

³³⁷ Ergül, Avrupa İnsan Hakları, s. 57.

³³⁸ İçel, Kayıhan/Donay, Süheyl, **Ceza Hukuku**, Beta Yayınları, 5. Baskı, 2006, (İçel/Donay, Ceza), s. 214.

³³⁹ Ulutaş, Avrupa İnsan Hakları, s. 92.

³⁴⁰ Tezcan/Erdem/Önok, s. 209.

1.7.1.2.1.Zamanaşımına Uğramamış Olma

Zamanaşımı, kanunun belirlediği sürelerin geçmesi nedeniyle devletin yargılama hakkını sona erdirir³⁴¹, suç ve suçlu ile ilişkisini keser³⁴².Suçluların iadesi müessesesinin işletilebilmesi için hem talep eden devlet hukukuna hem de talep edilen devlet hukukuna göre dava ve ceza zamaaşımı dolmamış olması gerekmektedir³⁴³. Bu nedenle iadeye konu fiil hakkında zamaaşımını kesen ve durduran nedenler dikkate alınmalıdır³⁴⁴. Doktrinde bir görüşe göre adli makamlarca yapılan işlemler zamaaşımını keser³⁴⁵.Bir diğer görüşe göre adli makamlarca yapılan sorgu, iade tutuklaması gibi işlemler zamaaşımını kesmez³⁴⁶.

Suçluların iadesine ilişkin bazı ikili iade anlaşmalarında teslim anında zamaaşımının değerlendirilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır; ancak bu durum iade talep edilen devletin işlemleri geciktirerek suçun zamaaşımına uğramasına sebep olmaktadır³⁴⁷. Bu nedenle zamaaşımının ne zaman dolacağını tespitine ilişkin iade anlaşmasında hüküm yoksa teslimi geciktirmek suretiyle zamaaşımı dolmasına sebep olunmaması için iade talebinin resmen alındığı anın esas alınması gerekir³⁴⁸.

SİDAS m.10'a göre talep eden devlet hukukuna veya talep edilen devlet hukukuna göre iadeye konu fiilin dava veya ceza zamaaşımına uğramamış olması gerekmektedir. SİDAS'a Ek 4 No.lu Protokol m.1/3'tebu koşul değiştirilerek yalnız talep edilen devlet hukukuna göre zamaaşımına uğramasının iade talebinin reddi nedeni sayılamayacağı ifade edilmiş; ancak Türkiye bu hükme çekince koymuştur. Bu nedenle Türkiye'nin talep edilen devlet olması halinde, iadeye konu fiil Türk hukukuna göre zamaaşımına uğramışsa iade talebi kabul edilmez.

Türk hukukunda 5237 sayılı TCK'nın UAİK ile yürürlükten kaldırılan m.18/1-e'de suçluların iadesi müessesesinin işletilebilmesi için iadeye konu fiilin hem talep eden devlet hukukuna hem de talep edilen devlet hukukuna göre dava ve ceza zamaaşımı dolmamış olma koşuluna yer vermiştir. Yine UAİK m.11/c-5'te aynı koşula yer verilmiştir. Hükümde yer alan iade talebine konu fiilin zamaaşımına uğramamış olması hem ceza hem dava zamaaşımını kapsamaktadır³⁴⁹. Hangi devlet hukukuna göre zamaaşımının belirleneceğine ilişkin bir ifade bulunmamaktadır; ancak maddenin gerekçesinde5237 sayılı TCK mülga m.18'in aynen

³⁴¹ Hakeri, Hakan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 19. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 727.

³⁴² Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 162.

³⁴³ İçel/Donay, Ceza, s. 214, Ergül, Avrupa İnsan Hakları, s. 59.

³⁴⁴ Özgenç, s. 1084.

³⁴⁵ Köprülü, Suçluların, s. 184.

³⁴⁶ Erem/Artuk/Danışman, s. 222.

³⁴⁷ Artuk, M. Emin/Gökçen, Ahmet/Alşahin, M. Emin/Çakır, Kerim, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 1125.

³⁴⁸ Erem/Artuk/Danışman, s. 222, İçel/Donay, Ceza, s. 214, Özgenç, s. 1084.

³⁴⁹ Koca/Üzülmez, s. 815.

alındığı, TCK'nın mülga m.18 gerekçesinde ise hem talep eden devlet hukukuna hem talep edilen Türk hukukuna göre belirleneceği ifade edilmiştir. Doktrinde çoğunluk görüşe göre talep eden devlet hukukuna veya talep edilen devlet hukukuna göre zamanaşımı şartları gerçekleşmesi durumunda kişi iade edilmeyecektir.³⁵⁰.

1.7.1.2.2. Şikâyet

İade talebinde bulunan devlet hukukuna göre iadeye konu suçun soruşturması veya kovuşturulması şikâyete tabi ise ve şikâyet mevcut değilse iade talebi kabul edilmez³⁵¹; ancak iade talebinde bulunan devlet hukukuna göre re'sen takip edilebiliyorsa iade edilmelidir³⁵².

SİDAS'ta ve UAİK'te şikâyete tabi suçlara ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Suçun kovuşturulabilir olmasını engelleyen bu durumun düzenlenmemesi yerinde değildir³⁵³. Zamanaşımı ve af dışında şikâyetten vazgeçme, ölüm gibi davanın düşmesi durumunda iade talebi reddedilmelidir³⁵⁴. Doktrinde bu durumda talep eden devlet hukukunun esas alınacağı ifade edilmiştir³⁵⁵.

1.7.1.2.3. Af

Suçun kovuşturabilir olmasını engelleyen bir diğer durum olan af genel af ve özel af olmak üzere ikiye ayrılır. Genel af suçluluğu ortan kaldırırken özel af yalnız cezayı ortadan kaldırır³⁵⁶. Suçluların iadesi müessesesinde iadeyi talep eden devlet hukukuna göre affın özel af veya genel af niteliğinde olmasının bir önemi yoktur³⁵⁷. İade talebine konu fiil talep eden devlet hukukuna göre affa uğramışsa iade talebi kabul edilmeyecektir; ancak kısmi af durumunda kapsam dışında bırakılan ceza miktarı bakımından suç iadeye elverişliyse iade talebi kabul edilebilecektir³⁵⁸.

SİDAS'a Ek 2 No.lu Protokol m.4'te iadeye konu fiil iade talep edilen devlet hukukuna göre affa uğramışsa iade talebinin kabul edilemeyebileceği; ancak bunun için talep edilen devletin talep eden devletle birlikte kovuşturma yetkisinin bulunması gerektiği ifade edilmiştir³⁵⁹. Buna örnek olarak suçun af kanunu kapsamına girmesi ve faile göre veya mağdura göre şahsilik ilkesi gereği yargı hakkı bulunması durumunda iade talep edilen

³⁵⁰Koca/Üzülmez, s. 816, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 162.

³⁵¹Özgenç, s. 1085.

³⁵²Özgen, s. 41.

³⁵³Tezcan/Erdem/Önok, s.210.

³⁵⁴Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 163.

³⁵⁵Özgen, s. 41.

³⁵⁶Erem/Artuk/Danışman, s. 224.

³⁵⁷İçel/Donay, Ceza, s. 215.

³⁵⁸Özgenç, s. 1085.

³⁵⁹Ulutaş, Ahmet/Atabey, Ömer Serdar, **Ceza Alanında Uluslararası İşbirliği Hukuku**, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2011, s. 98.

devletin kişiyi iade etmemesi verilebilir. Türk hukukunda UAİK m.m.11/1-c-5’te iadeye konu fiilin affa uğramış olması durumunda iade talebinin reddedileceği ifade edilmiştir.

1.7.1.3. Non Bis In Idem İlkesi

“*Nonbis in idem ilkesi*” aynı davanın tekrar açılmaması ve yargılamanın yapılamamasıdır³⁶⁰. Bir diğer tanıma göre aynı kişi hakkında aynı somut olayla ilgili soruşturma veya kovuşturma mevcutsa o kişi hakkında yeniden yargılama yapılamayacağına ilişkin ilkedir³⁶¹. Bu ilke birçok uluslararası anlaşmada yer almaktadır. Buna örnek olarak Türkiye’nin taraf olduğu tüm iade anlaşmaları³⁶² ve Ceza Yargılamasının Milletlerarası Değer Anlaşması³⁶³ verilebilir³⁶⁴.

“*Nonbis in idem ilkesi*” adil yargılanma hakkının bir sonucudur ve AİHS Ek 7 No.lu Protokolü³⁶⁵ m.4/12’de yer almaktadır³⁶⁶. AİHS’nin “*non bis in idem*” ilkesini ulusal düzeyde bir hak olarak tanıdığı³⁶⁷ bu hükme göre bir kişi ceza yargılaması usulüne ve yasaya uygun olarak kesin bir hükme mahkûm edilmişse veya bir suçtan beraat etmişse; aynı devletin yargısal yetkisi altındaki yargılama usulleri çerçevesinde yeniden yargılanamaz veya mahkûm edilemez. Uygulamada Strazbourg’da gerçekleştirdikleri eylemlerden dolayı terör örgütü üyesi olmak nedeniyle Fransa’dan iadesi talep edilen kişiler Fransa’da yargılama yapıldığından “*non bis in idem ilkesi*” gereği iade edilmemiştir³⁶⁸.

Talep edilen devlet, SİDAS m.8’e göre iade talebine konu olan suçtan dolayı kendisi takibat yapıyorsa kişinin iadesini reddedebilir; ancak kovuşturma hakkının bulunması yeterli değildir, somut olarak kovuşturmaya geçmiş olması gerekmektedir³⁶⁹. Ayrıca “*non bis in idem*” etkisi doğuran kararın talep edilen devlet yetkili organlarınca verilmesi gerekmektedir³⁷⁰. Bundan farklı olarak Türkiye’nin taraf olduğu bazı iki taraflı iade

³⁶⁰ Köprülü, Suçluların, s. 165.

³⁶¹ Özgenç, s. 1105.

³⁶² Ergül, Suçluların İadesi, s. 64.

³⁶³ RG: 13. 3. 1977/15877, RG: 14. 12. 1977/16139.

³⁶⁴ Hükme göre bir Avrupa ceza yargısına konu olan kişi beraat etmişse yahut hakkında bir yaptırıma hükmolunup da bu yaptırım tamamen yerine getirilmişse veya yerine getirilmekte ise yaptırımın tamamı veya yerine getirilmemiş kısmı genel veya özel affa uğramışsa bu yaptırım zamanasını dolayısı ile yerine getirilemiyorsa, Mahkeme suçluluğu tespit edip yaptırımı belirlememişse, aynı eylemden dolayı diğer bir sözleşen devlette kovuşturulamaz, mahkûm edilemez veya hakkındaki yaptırım yerine getirilemez.

³⁶⁵ Bu Protokol, 24 Kasım 1984 tarihinde imzalanmış ve 1 Kasım 1988’de yürürlüğe girmiştir. Protokol’ü Türkiye 14 Mart 1985 tarihinde imzalamış ancak onaylanmamıştır.

³⁶⁶ Özen, Mustafa, “Non Bis İn İdem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 14(1):389-417, 2010, s. 391.

³⁶⁷ Çınar, Ali Rıza, “Hükmün Konusu ve Eylemi (Fiili) Değerlendirmede Mahkemenin Etkisi”, **Türkiye Baro Birlik Dergisi**, 84:30-62, 2009, s. 49.

³⁶⁸ Ergül, s. 64.

³⁶⁹ Ergül, s. 64.

³⁷⁰ Özgenç, s. 1106.

anlaşmalarında üçüncü bir devletin yargı organları tarafından verilen kararların da bu etkiyi doğuracağı kararlaştırılmıştır³⁷¹.

SİDAS m.9'a göre talep edilen devlet yetkili adli makamlarınca iade talebine konu suçtan dolayı nihai olarak karar verilmiş ise iade talebi reddedilir; ancak kovuşturma yapılmamasına veya kovuşturmaya son verilmesine karar verilmişse iade talebi ret olunabilir³⁷². Hükümde yer alan nihai karardan maksat kesin hükümdür³⁷³.

SİDAS'a Ek 1 No.lu Protokol ile eklenen SİDAS m.9/2'ye göre iadesi talep edilen kişi hakkında taraf devletlerden birinde beraat kararı verilmişse, hürriyeti bağlayıcı bir ceza veya tedbir kararı verilip infaz edilmiş olması veya af ile ortadan kalkması, kusurlu olduğunun tespitiyle birlikte cezaya hükmedilmemiş olması durumunda iade talebi reddedilir. Hükümle birlikte ihtiyari ret nedeni olan "*non bis in idem ilkesi*" mecburi ret nedeni haline gelmiştir³⁷⁴. SİDAS m.9/3'te yer alan üç istisnai halde kişinin iade edilebileceği ifade edilmiştir. Bunlardan ilki mahkûmiyet kararına konu suçun talep eden devletteki bir kişi, kurum veya kamu malına karşı işlenmesi, ikincisi iadesi talep edilen kişinin talep eden devlette kamu görevlisi olması, üçüncüsü iadeye konu suçun kısmen veya tamamen talep eden devletin ülkesinde veya ülkesi sayılan bir yerde işlenmiş olmasıdır.

Türk hukukunda 765 sayılı mülga TCK m. 9'da ve 5237 sayılı TCK'nın UAİK ile yürürlükten kaldırılan m.18'de "*non bis in idem ilkesi*" düzenlenmemiştir. 5237 sayılı CMK'da yer alan "*non bis in idem ilkesinin*" Türk hukukunda yansıması m.172/2³⁷⁵, m.223/2³⁷⁶, m.44³⁷⁷ sayılabilir. UAİK'te iade engeli olarak aynı fiille ilgili olarak ceza soruşturması veya kovuşturması yapılmakta olması hususu yer almamaktadır. Sadece beraat ve mahkûmiyet kararına *non bis in idem* etkisi tanımıştır³⁷⁸. Nitekim Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 2004 yılında verdiği bir kararda; sanıkların aynı suçtan dolayı İngiltere'de beraat ettiklerinden dolayı aynı fiilden iki kez yargılama yapılamayacağına karar vermiştir³⁷⁹. Her ne kadar UAİK'te "*non bis*

³⁷¹Örnek olarak İran(m.3/e), ABD(1980, m.3/1-d ve 2-c), Yugoslavya(1974, m.3/c,d)Tunus (m.26/1-b), Suriye(1983, m.3/1-d ve 2-d). Verilebilir. **Özgenç**, s. 1106.

³⁷²**Özgenç**, s. 1106.

³⁷³**Ergül**, s. 64, **Erem/Artuk/Danışman**, s. 222.

³⁷⁴**Ergül**, s. 64.

³⁷⁵Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra yeni delil meydana çıkmadıkça aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz

³⁷⁶Aynı fiil nedeniyle aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilir

³⁷⁷İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır.

³⁷⁸**Tezcan/Erden/Önok**, s. 220.

³⁷⁹"sanıkların Türkiye'de işledikleri iddia olunan uyuşturucu madde ihraç etmek, İngiltere Mahkemesi tarafından yapılan yargılama sonunda sanıklar hakkında verilen beraat hükümlerinin ise aynı uyuşturucu madde olmakla birlikte bu ülkede işlenen uyuşturucu madde ithal etmek ve bulundurmak eylemine dayanması nedeniyle aynı fiilden dolayı iki kez yargılamadan söz edilemeyeceğine; İnsan Haklarını ve Temel Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesine ek 7 numaralı Protokol'ün 4/1. maddesi, Birleşmiş

in idem” ilkesi yer almasa da iadesi talep edilen kişi hakkında iadeye konu fiille ilgili olarak ceza soruşturması veya kovuşturması yapılıyorsa, UAİK m.11’e dayanılarak Türkiye’nin yargı yetkisi olması nedeniyle kişi iade edilmeyebilir³⁸⁰.

1.7.1.4. Suçun İade Edilebilir Olması

Suçluların iadesine ilişkin olumlu koşullardan biri suçun iade edilebilir olmasıdır. Suçun iade edilebilir olup olmadığı uluslararası anlaşmalarla belirlenir. Bu anlaşmalarda genel olarak sayma sistemi ve asgari ceza sınırı sistemi olmak üzere iki tür sistem benimsenmiştir³⁸¹.

1.7.4.4.1. Sayma Sistemi

Sayma sistemini benimseyen uluslararası anlaşmalarda iade edilebilir suçlar liste şeklinde sıralanabileceği gibi yalnız suçun kurucu unsurları da belirlenebilir³⁸². Sayma sistemini benimseyen uluslararası anlaşmalarda iade süreci ağır, masraflı, talep edilen kişi üzerinde zorlayıcı olması nedeniyle yalnız ciddi suçlar öngörülmüş³⁸³ ve bu nedenle kabahatler kapsam dışı bırakılmıştır³⁸⁴.

Sayma sistemi iade talebine konu suçun somut olarak belirlenmesi nedeniyle uygulamada kolaylığa yol açacağından avantajlı, ceza hukukunda yaşanan gelişmeler sonucu ortaya çıkan yeni suç tiplerinin sözleşmeye dâhil edilememesi nedeniyle dezavantajlıdır³⁸⁵. Uygulamada sayma sistemi talep edilen devlet ve talep eden devlet kanunları arasında uyumsuzluk çıkması nedeniyle tercih edilmemektedir³⁸⁶. Bu sisteme örnek olarak Türkiye ile ABD arasındaki iade anlaşması verilebilir³⁸⁷.

Milletler Siyasî ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 14/7. maddesi ve Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinin 9. maddesi hükümlerinin bu durumda Türkiye’de yeniden yargılama yapılmasını engelleyici nitelikte bulunmamasından”... ONANMASINA karar verilmiştir. Yarg. 10. CD, T. 04.03.2004, E. 2003/4881, K. 2004/2451, (Erişim Tarihi:13.05.2021),

<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/kullaniciGiris.jsf?dswid=-4595#>

³⁸⁰Orhan, s. 50.

³⁸¹Özgenç, s. 1082.

³⁸²Kalabalık, s. 1365.

³⁸³Ergül, Suçluların İadesi, s. 59.

³⁸⁴Özgenç, s. 1082

³⁸⁵Özmen, Nevzat, Suçluların iadesi (yayımlanmamış yüksek lisans tezi) Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2020, s. 48.

³⁸⁶Özgenç, s. 1082, İade talep eden devlet hukukunda ve iade talep edilen devlet hukukunda yer alan düzenlemelerde terim farklılıkları bulunması, uyumsuzluklara neden olmaktadır (Özgenç, s. 43).

³⁸⁷Ergül, s. 59, Özgenç, s. 1082.

1.7.4.4.2. Asgari Ceza Sistemi

Uluslararası anlaşmalarda suçun iade edilebilir olmasına ilişkin belirlenen bir diğer sistem asgari ceza sistemidir. SİDAS'ta ve Türkiye'nin taraf olduğu iade anlaşmalarının birçoğunda benimsenen bu sisteme göre iade talebinin kabul edilebilmesi için hem talep eden devlet hukukuna göre hem de talep edilen devlet hukukuna göre³⁸⁸ suçun kanuni tanımında yer alan cezanın belirli bir sınırdan yukarı olması gerekmektedir³⁸⁹. Doktrinde uluslararası anlaşmalarda belirlenen asgari sınırın üzerinde hürriyeti bağlayıcı ceza içeren mahkûmiyet hükmü bulunması durumunda, ayrıca talep eden devlet hukukuna veya talep edilen devlet hukukuna göre asgari ceza sınırı miktarının araştırılması gerekmeyeceğine ilişkin görüş de mevcuttur³⁹⁰. İade talebine konu suç teşebbüs aşamasında kalmışsa, asgari sınır eylemin ağırlığına göre belirleneceğinden suçun tamamlanmış halindeki ceza miktarı esas alınır³⁹¹. Son olarak asgari ceza sisteminde iade talebine konu suçun cezasının alt ve üst sınırı belirlenmişse hem iade talep eden devlet hukuku hem de iade talep edilen devlet hukukunda³⁹² yer alan ceza üst sınırı dikkate alınmalıdır³⁹³.

Asgari ceza sisteminin geçerli olduğu SİDAS m.2/1'e³⁹⁴ göre suçluların iadesi müessesesinin işletilebilmesi için bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı süreli ceza veya hürriyeti bağlayıcı güvenlik tedbiri bulunmalıdır. SİDAS'ta adli para cezası gibi mali nitelikte yaptırımı gerektiren suçlardan dolayı iadeye ilişkin düzenleme yer almaz; ancak SİDAS'a Ek 2 No.lu Protokol m.1 ile bu suçlardan dolayı kişinin iade edilebileceği düzenlenmiştir³⁹⁵.

Türk hukukunda mülga 765 sayılı TCK m.9'da kabahat işleyen kişilerin iade edilmeyeceği düzenlenmiştir. 5237 sayılı TCK mülga m.18'de iadeye konu olabilecek suçlar bakımından taksirli suç kasten işlenen suç ayrımı bulunmamaktadır. Ancak her iki düzenlemede de asgari ceza sınırına ilişkin hüküm bulunmamaktadır. Türk hukukunda asgari ceza sistemi ilk kez UAİK ile düzenlenmiştir. İadeye konu suçun asgari sınırı Türkiye'den yabancı devlete iade UAİK m.10/2'de³⁹⁶, yabancı devletten Türkiye'ye iade UAİK

³⁸⁸Ulutaş, Avrupa İnsan Hakları, s. 99.

³⁸⁹Özgen, s. 43, Özgenç, s. 1083.

³⁹⁰Özgenç, s. 1083.

³⁹¹İçel/Donay, Ceza, s. 219.

³⁹²Özgenç, s. 1083.

³⁹³Özgenç, s. 1082.

³⁹⁴Gerek iadeyi talebeden tarafın ve gerek kendisinden iade talep edilen tarafın kanunlarınca en aşağı bir sene müddetle hürriyeti selbedici mahiyette olan bir cezayı veya emniyet tedbirini veya daha ağır bir cezayı mucip fiiller suçlunun iadesini istilzam eder. İadeyi talebeden tarafın ülkesinde bir cezaya mahkûmiyet hükmü veya bir mevkûfiyet kararı verilmişse, verilen ceza en aşağı dört aylık olmalıdır

³⁹⁵Özgenç, s. 1086.

³⁹⁶Hükme göre; talep eden devlet hukuku ile Türk hukukuna göre, soruşturma veya kovuşturma aşamasında üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlardan dolayı iade talebi kabul edilebilir. Kesinleşmiş mahkûmiyet kararları bakımından iade talebinin kabul edilebilmesi için hükmolunan cezanın en az dört ay hürriyeti bağlayıcı ceza olması gerekir. İadesi istenen kişinin birden fazla suçu

m.10/2'de³⁹⁷ belirlenmiştir. Türkiye'den iade taleplerinde kasıtlı suçlar ile taksirli suçlar arasında ayırım yapmaksızın³⁹⁸ talep eden devlet hukuku ve Türk hukukuna göre, soruşturma veya kovuşturma aşamasında üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı ceza veya kesinleşmiş mahkûmiyet kararları bakımından en az dört ay hürriyeti bağlayıcı ceza olması gerekmektedir. İade talebine konu birden fazla suç olması durumunda bazılarının cezası veya mahkûmiyeti asgari sınırın altında kalsa dahi kişinin iade edilebileceği ifade edilmiştir. SİDAS m.2/1'de güvenlik tedbiri nedeniyle iade kabul edilirken UAİK m.10/2'de yalnız hürriyeti bağlayıcı ceza nedeniyle iade kabul edilmiştir. Bu nedenle Türk hukukunda güvenlik tedbirini gerektiren yaptırım söz konusu olduğunda iade talebi kabul edilmeyebilir³⁹⁹.

1.7.2. Suçluların İadesine İlişkin Olumsuz Koşullar

Suçluların iadesine ilişkin olumsuz koşullar iade talebinin kabul edilemeyeceği hallerdir. Bu başlık altında konu talep edilen devletin yargı hakkı olması, iade edilemeyecek kişiler, iadeye konu olmayacak suçlar ve iadeye konu suçun yaptırımını nedeniyle iade edilmeyecek durumlar olmak üzere dört grupta incelenecektir.

1.7.2.1. Talep Edilen Devletin Yargı Hakkı Olması

Devletler egemenlik hakkının bir sonucu olarak kendi yargı hakkını önceler vebu nedenle suçluların iadesini müessesesinin işletilebilmesi için talep edilen devletin yargı hakkının olmaması gerekmektedir⁴⁰⁰. Talep edilen devletin yargı hakkı iki şekilde mümkün olur. Bunlardan ilki iadeye konu suçun talep edilen devletin ülkesinde işlenmiş olmasıdır. Kişinin bir devletin ülkesinde suç işlemesi nedeniyle o devletin yargılama hakkına sahip olması ceza kanunlarının mülkiliği ilkesi sonucudur⁴⁰¹. Bir diğeri iadeye konu suçun yabancı ülkede işlenmiş olmasına rağmen talep edilen devletin yargı hakkı olmasıdır. Her iki ihtimalde de talep edilen devletin yargı hakkı olması nedeniyle iade talebi reddedilir⁴⁰². Talep edilen devlet, suçun kendi ülkesinde işlenip işlenmediğini kendi hukukuna göre belirler. Talep

bulunması hâlinde, bunlardan bazılarının cezası belirtilen sürelerin altında olsa dahi birlikte iadeye konu edilebilir.

³⁹⁷Hükme göre; üst sınırı bir yıl veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kişinin iadesi talep edilebilir. Kesinleşmiş mahkûmiyet kararları bakımından iade talebinde bulunulabilmesi için hükmolunan hapis cezasının en az dört ay olması gerekir. İadesi istenen kişinin birden fazla suçu bulunması hâlinde, bunlardan bazılarının cezası belirtilen sürelerin altında olsa dahi birlikte iadeye konu edilebilir.

³⁹⁸Özgenç, s. 1082.

³⁹⁹Turhan, s. 12.

⁴⁰⁰Ahmet Can Yazgı, 6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu Çerçevesinde İadenin Kabul Edilemeyeceği Haller, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s.102, Erem/Artuk/Danışman, s.221.

⁴⁰¹Ergül, s. 63.

⁴⁰²Turan, s. 100.

edilen devlet hukukunda iadeye konu suçun ülkesinde ne zaman işlendiğinin tespitine ilişkin hüküm yoksa o devletin uygulamasına bakılır⁴⁰³.

Suçluların iadesi müessesesinde iadeye konu suç bir devletin ülkesinde işlenmiş ve netice farklı devletin ülkesinde meydana gelmişse veya suçun icra hareketleri farklı devletlerin ülkelerinde işlenmişse ilgili tüm devletlerin yargı hakkı olur⁴⁰⁴. Uygulamada mesafe suçunda suç kısmen ülkede işlenmiş sayılacağından⁴⁰⁵ Almanya'dan gönderilen bombalı mektubun Türkiye'de patlaması durumunda icra hareketi yönünden Almanya'da, neticesi yönünden Türkiye'de gerçekleşmesi nedeniyle Almanya'nın iade istemi reddedilmiştir⁴⁰⁶.

SİDAS m.7/1'ye göre talep edilen devlet hukukuna göre iadeye konu suçun kısmen veya tamamen kendi ülkesinde veya kendi ülkesi sayılan mahalde işlenmesi halinde talep edilen devletin yargı hakkı olduğu için iade talebi reddedilebilir. İadeye konu suç bir devletin ülkesinde işlenmiş ve netice farklı bir devlette ortaya çıkmışsa veya iadeye konu suçun icra hareketleri farklı devletlerde işlenmişse ilgili her devlet yargılama hakkına sahip olur, iade talebini reddedebilir⁴⁰⁷. Talep edilen devlet iade talebine konu suç nedeniyle soruşturma veya kovuşturma yapıyorsa SİDAS m.8'e göre kişiyi yargılama hakkına sahip olduğu için iade etmeyebilir. SİDAS m.7/2'ye göre iadeye konu suç hem talep eden hem talep edilen devletin ülkesi dışında işlenmişse ve talep edilen devlet hukukuna göre ülkesi dışında işlenen suçtan dolayı soruşturma veya kovuşturma yapılamıyorsa, talep edilen devleti hukukuna göre iade talebine konu suç nedeniyle iade mümkün değilse iade talebi reddedilebilir.

Türk hukukunda 5237 sayılı TCK'nın UAİK ile yürürlükten kaldırılan m.18/1'e göre talep edilen devletin ülkesinde işlenen veya işlendiği iddia olunan bir suç nedeniyle kişinin iade edilebileceği ifade edilmiştir. Aynı fıkranın f bendine göre devletin güvenliğine karşı, devletin veya Türk vatandaşının veya Türk kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişinin zararına bir suç işlenmesi durumunda Türkiye yargı hakkına sahip olacaktır. 5237 sayılı TCK m.8'e göre suçun kısmen veya tamamen Türkiye'de işlenmesi veya neticenin Türkiye'de gerçekleşmesi halinde Türkiye yargılama hakkına sahip olacaktır. Suçun Türkiye'de işlenmiş sayılacağı yerler aynı maddenin 2. fıkrasında⁴⁰⁸ belirtilmiştir.

⁴⁰³ Ergül, s. 63, Erem/Artuk/Danışman, s. 221.

⁴⁰⁴ Özgenç, s. 950.

⁴⁰⁵ Erem/Artuk/Danışman, s. 221.

⁴⁰⁶ Tezcan/Erdem/Önok, s. 218.

⁴⁰⁷ Özgenç, s. 1103.

⁴⁰⁸ Hükme göre suç,

- a) Türk kara ve hava sahaları ile Türk karasularında,
- b) Açık denizde ve bunun üzerindeki hava sahasında, Türk deniz ve hava araçlarında veya bu araçlarla,
- c) Türk deniz ve hava savaş araçlarında veya bu araçlarla,

UAİK m.10/1'e⁴⁰⁹ iadeye konu suç ancak yabancı ülkede işlenmişse kişi iade edilebilecektir. Dolayısıyla suçun Türkiye'de veya Türkiye sayılan yerlerde işlenmemiş olması gerekmektedir. UAİK m.11/1-c-3'te devletin güvenliğine karşı, devletin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmesi durumunda iade talebi kabul edilmeyecektir. UAİK m.11/1-c-4'te Türkiye'nin yargılama yetkisine giren bir suç olması durumunda iade talebinin kabul edilmeyeceği düzenlenmiştir. Bu hükümden ülke dışında işlenmiş ve TCK hükümleri gereği Türkiye'nin yargılama hakkına sahip olduğu suçlar anlaşılmaktadır⁴¹⁰. Nitekim Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2005 tarihli bir kararında; E, K, tarihli kararında iadesi talep edilen kişinin 2001 yılından beri Türkiye'de ikamet etmesi ve suçun Türkiye'de işlenmiş olması nedeniyle Türkiye'nin yargı hakkı olduğuna karar vermiştir⁴¹¹.

1.7.2.2.İade Edilemeyecek Kişiler

1.7.2.2.1.Vatandaş

Suçluların iadesine ilişkin olumsuz koşullardan biri kişinin talep edilen devletin vatandaşı olması nedeniyle iade edilemeyeceğine ilişkin uluslararası hukuk ilkesidir⁴¹². Vatandaşın iade edilmeyeceği ilkesi Türkiye'nin taraf olduğu hem uluslararası anlaşmalarda hem de ulusal hukuk düzenlemelerinde yerini alır⁴¹³; yalnız ABD ile iki taraflı iade anlaşmasında karşılıklılık koşuluyla vatandaşın iade edilebileceği kabul edilmiştir⁴¹⁴. Bu ilke

d) Türkiye'nin kıta sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgesinde tesis edilmiş sabit platformlarda veya bunlara karşı, işlendiğinde Türkiye'de işlenmiş sayılır.

⁴⁰⁹Hükme göre yabancı ülkede işlenen bir suç nedeniyle hakkında adli merciler tarafından ceza soruşturması veya kovuşturması başlatılan ya da mahkûmiyet kararı verilen bir yabancı, talep üzerine, soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlandırılabilmesi ya da hükmedilen cezanın infazı amacıyla talep eden devlete iade edilebilir

⁴¹⁰**Turhan**, s. 37.

⁴¹¹“...Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve 5237 sayılı TCK'nın 18. maddesi uyarınca, iadesi talep edilen Dieter'in Türk Vatandaşı olmadığı, hakkında yabancı ülke mahkemesince verilip kesinleşmiş bir hüküm bulunduğu, mahkûmiyete konu suçların Türk Ceza Kanunu uyarınca da suç kabul edildiği, zamanaşımına ve affa uğramadıkları, siyasî ya da askeri suç niteliğinde olmadıkları, Türk Devletine ya da Türk Vatandaşına karşı işlenmedikleri, suç yerleri itibarıyla Türkiye'nin yargılama yetkisine giren suçlardan olmadıkları gerekçeleri gösterilerek mahkemece kabul ve takdir kılınmış olduğundan... ONANMASINA, ...Lüberk Yerel Mahkemesinin 17.3.2005 gün 100 Gs 297/05 sayılı tutuklama emrinde belirtilen 45 dolandırıcılık eyleminde ...paraların sanığın Türkiye'deki banka hesaplarına yatırıldığının anlaşılması, sanığın savunması ve temyiz dilekçesinde 2001 yılından bu yana Türkiye'de oturduğunu beyan etmesi karşısında, bu hususlar usulince araştırılıp suçların işlendiği yer ve tarih tespit edilerek, Türkiye'de işlendiğinin saptanması halinde bu mağdurlara yönelik eylemler nedeniyle Türk Mahkemelerinin yargılama yetkisine sahip olduğu da dikkate alınarak sonucuna göre sanığın hukukî durumunun takdir ve tayini gerektiğinin gözetilmemesi, BOZULMASINA” karar verilmiştir. Yarg. 11. CD, T. 16.11.2005, E. 2005/8074, K. 2005/11516, (Erişim Tarihi:13.05.2021),

<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/kullaniciGiris.jsf?dswid=-4595#>

⁴¹²**Tezcan/Erdem/Önok**, s. 229.

⁴¹³**Koca/Üzülmez**, s. 814.

⁴¹⁴**Özgenç**, s. 1107.

nedeniyle yalnız yabancıların iadesi mümkün olduğundan suçluların iadesini ceza hukukundan çok yabancılar hukuku karakterli bir müessese haline getirmiştir⁴¹⁵.

Vatandaşın iade edilmeyeceği ilkesini ABD ve İngiltere dışındaki tüm devletler benimsemiştir⁴¹⁶. Her iki devlet mülkîlik ilkesini mutlak olarak benimsediğinden dolayı karşılıklılık koşuluyla vatandaşını iade edebilmektedir. Bundan başka 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'nda da vatandaşın iade edilebileceği kabul edilmiştir⁴¹⁷.

İadesi talep edilen kişide vatansızlık veya çifte vatandaşlık durumunun mevcut olması durumunda iade edilip edilmeyeceğinin tespiti gereklidir. Vatansızlık vatandaşlıktan çıkarılma, vatandaşlığın kaybı veya doğum yeri esasını kabul eden bir devletin vatandaşının kan esasını kabul eden devlette doğan çocuğunun durumu gibi farklı devletlere ait vatandaşlık kanunlarının menfi çatışması sonucu ortaya çıkan bir durumdur⁴¹⁸. Bir kişinin Türkiye'de vatansız kişi sayılabilmesi için daha önce başka bir ülkede vatansız muamelesi yapılmamış olması gerekmektedir⁴¹⁹. Vatansız kişi hiçbir devletin vatandaşlığına sahip olmadığından dolayı yabancı gibi muamele görecektir ve iade edilebilecektir⁴²⁰. Çifte vatandaşlık veya çok vatandaşlık durumu farklı devletlere ait vatandaşlık kanunlarının müspet çatışması sonucu ortaya çıkar ve kişi birden çok devletin vatandaşlığına sahiptir⁴²¹. Bu durumda iade talebinde bulunan devlet kendi vatandaşlığını esas alacağı için çifte vatandaşlık durumunda Türk vatandaşlığı esas alınır, kişi Türk vatandaşlığına sahip değilse iade edilebilecektir⁴²².

SİDAS m.6/1-a'da taraf devletlerin vatandaşını iade etmeme hakkı bulunduğu, vatandaşın iade edilip edilmeyeceğine ilişkin düzenlemelerin ikili iade anlaşmaları ve ulusal hukuk düzenlemeleri ile yapılacağı ifade edilmiş, bu hususta yetki taraf devletlere bırakılmıştır⁴²³. Taraf devletler iade talebinde bulunan kişinin kendi vatandaşı olup olmadığını belirlemeye yetkilidir, kişinin başka devlet vatandaşlığının bulunması önem arz etmez⁴²⁴. Talep edilen devlet vatandaşını iade etmeyecekse, SİDAS m.6/2 gereği adli kovuşturma için yetkili makamlarına iletmekle yüküm olup, iade talebi reddedilene devlet yargılama sonucundan haberdar edilecektir⁴²⁵. Bu hükümle birlikte “iade et ya da yargıla”

⁴¹⁵ **Ulutaş**, Suçluların Geri Verilmesinde, s. 182.

⁴¹⁶ **Özgenç**, s. 1106.

⁴¹⁷ **Koca/Üzülmez**, s. 814.

⁴¹⁸ **Nomer**, s. 42.

⁴¹⁹ **Doğan**, s. 9.

⁴²⁰ **İçel**, s. 714.

⁴²¹ **Nomer**, Ergin, Türk Vatandaşlık Hukuku, 25. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 35.

⁴²² **Ergül**, s. 47, **İçel**, s. 714.

⁴²³ **Akbulut**, s. 215.

⁴²⁴ **Özgenç**, s. 1107.

⁴²⁵ **Özgenç**, s. 1108.

ilkesi benimsenmiş ve vatandaşın iade edilemeyeceği ilkesinin suçun cezasız kalması gibi sakıncaları önlenmeye çalışılmıştır⁴²⁶.

Vatandaşın iade edilmeyeceği ilkesinin uygulanması bakımından iadesi talep edilen kişinin vatandaşlığının tespit anı SİDAS m.6/1-c gereği iade kararının verileceği zamandır; ancak teslim gerçekleşmeden iade talep edilen devletin vatandaşlığı kazanılmışsa kişi iade edilmeyebilecektir. Bazı durumlarda iade talebine konu suçun işlenmesinden sonra iade talep edilen devlet vatandaşlığına geçilmesi veya evlenerek aile kurması veya mutat meskeni haline gelmesi nedeniyle iade talebi reddedilebilmektedir. Uygulamada kan gütme saikiyle adam öldürmeye azmettirme suçundan sanık Türk vatandaşının Macar vatandaşıyla evli oluşu nedeniyle iade talebi reddedilmiştir⁴²⁷.

Türk hukukunda vatandaşın iade edilmeyeceği ilkesi ilk kez 765 sayılı mülga TCK m.9/1'de bir suçtan dolayı vatandaşın iade edilemeyeceği düzenlenmiştir. Anayasal düzeyde ise ilk defa 1982 Anayasa m.38/11'de vatandaşın suç sebebiyle iade edilemeyeceği düzenlenmiştir. Anayasa'nın çeşitli maddelerinde değişiklik yapan 7.5.2004 tarihli 5170 sayılı Kanunla vatandaşın iade edilmeyeceği ilkesi yumuşatılarak⁴²⁸ "Uluslararası Ceza Divanına(UCD)taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler" istisna tutulmuştur⁴²⁹. Anayasa vatandaşın iade edilmeyeceğini temel bir hak olarak güvence altına aldığından dolayı iade sürecinin her aşamasında bu hususta re'sen inceleme yapılmalıdır⁴³⁰. Yine UAİK ile yürürlükten kaldırılan 5237 sayılı TCK m.18'deUCD'ye taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler istisna olarak vatandaşın iade edilemeyeceği ilkesi kabul edilmiştir.

Türk hukukunda güncel mevzuat UAİK m.11/1-a'da UCM'ye taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler istisna tutularak vatandaşın iade edilmeyeceği ilkesi benimsenmiştir. Kişinin vatandaşlığının tespiti hususunda bulunduğu yer ağır ceza mahkemesigörevli ve yetkilidir. Mahkemenin iade edilebilir kararından teslim tarihine kadar kişinin vatandaşlık kazanması durumunda iade talebi reddedilir; ancak bu durum uluslararası hukukta iyi niyet kuralları ile bağdaşmayacağı için devletlerarası ilişkiye ciddi mahiyette zarar verir⁴³¹. Türk vatandaşının iade edilmeyeceğine ilişkin Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2016 yılında verdiği bir kararda; Almanya tarafından sahte fatura kullanma suçu nedeniyle aranılan

⁴²⁶ **Ulutaş**, Suçluların İadesi Dair, s. 119, **Ulutaş**, Suçluların Geri Verilmesinde, s. 191.

⁴²⁷ **Ergül**, Suçluların İadesi, s. 48.

⁴²⁸ **Özgenç**, s. 954.

⁴²⁹ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 169.

⁴³⁰ **Turhan**, s. 62.

⁴³¹ **Turhan**, s. 64.

kişinin Türk vatandaşı olması nedeniyle Anayasası'nın 38/son, SİDAS m. 6/1, TCK m. 18/2. maddesi gereği, başka bir ülkeye iadesinin mümkün olmayacağı ifade edilmiştir⁴³².

UAİK'te vatandaşın iade edilmeyeceği ilkesinin uygulanması bakımından iadesi talep edilen kişinin vatandaşlığının tespit anı hususunda bir düzenleme yoktur. Bu durumda Türk hukukunda vatandaşlığın tespit anına ilişkin doktrinde üç farklı görüş vardır. Doktrinde bir görüşe göre aksine sözleşme hükmü bulunmuyorsa TCK m.6/1-a gereği suçu işlediği anda Türk vatandaşı olup olmadığına bakılması gerekmektedir. İadesi talep edilen kişinin suçu işledikten sonra Türk vatandaşlığını kazanması veya kaybetmesi önem arz etmemektedir⁴³³. Buna göre SİDAS m.6/1-a gereği SİDAS'a taraf devletlerle yapılan ikili iade anlaşmalarda aksine bir hüküm yoksa vatandaşlığın tespitinde suçun işlendiği andaki vatandaşlık esas alınacaktır. Doktrinde yer alan ikinci ve çoğunluk görüşe göre, UAİK ile TCK m. 18 ilga edilerek suçluların iadesi müessesesi TCK kapsamında çıkarılmıştır; ancak yurtdışında işlenen suçların Türkiye'de yargılanması bakımından TCK m.6/1-a uygulama alanı bulacaktır. Vatandaşın iade edilemeyeceği ilkesi Anayasa'da Türk vatandaşı açısından temel hak olarak düzenlendiği için SİDAS m.6/1-c hükmü uygulanarak iade kararının alındığı an esas alınmalıdır⁴³⁴. Doktrinde yer alan üçüncü görüşe göre, suçluların iadesi yalnız ceza hukuku işlemi olmayıp adli yardımlaşma niteliği taşıdığından ve suça ilişkin bir belirleme yapılmadığından dolayı vatandaşlığın tespitinde iade kararının alındığı an esas alınmalıdır⁴³⁵.

Devletler ulusal hukukunda kişinin devletle ilgili olma durumuna ve derecesine göre yabancılar arasında sınıflandırma yapmış ve bazı durumlarda imtiyaz tanımıştır. Buna örnek olarak ABD'nin sürekli mukim yabancıya çalışma hakkı hususunda imtiyazlar veren "GreenCard" verilebilir⁴³⁶. Türk hukukunda imtiyazlı yabancılar Türk soylu yabancılar ve

⁴³² "...Alman Yetkili Makamlarına yazdığı adli yardım talebine ilişkin cevabi yazı ve eklerinin, usulüne uygun tercümesi de dâhil olmak üzere dosya içerisinde mevcut bulunduğu, belirtilen cevabi yazı ve eklerinde şüpheli hakkında açılmış bir davanın ve Alman Mahkemesince verilmiş olan bir kararın bulunmadığının belirtildiği, aynı eylemle ilgili olarak şüpheli hakkında hüküm verilip verilmediği hususunun iddianame tarihi itibarıyla tespitine ilişkin bilginin uluslararası adli yardım prosedürü kapsamında temin edilebileceği cihetle iddianame tarihinde bu bilginin tespitinin mümkün bulunmadığı gözetilerek itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet görülmediğinden bahisle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 309. maddesi uyarınca, anılan kararın bozulması istenilmiş olmakla, Dairemize gönderilen dosya incelenerek gereği görüldü: TCK'nın 11. maddesi; "Bir Türk vatandaşı, 13 üncü maddede yazılı suçlar dışında, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı bir yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede işlediği ve kendisi Türkiye'de bulunduğu takdirde, bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması ve Türkiye'de kovuşturulabilirliğin bulunması koşulu ile Türk kanunlarına göre cezalandırılır." hükmünü taşımaktadır. Bu hükmün uygulanabilmesi için yabancı ülkede işlenen eylemin Türk kanunlarında da suç olarak tanımlanmış olması gerekmektedir. Yarg. 11. CD, T. 10.03.2016 E. 2016/1590, K. 2016/2193, (Erişim Tarihi:13.05.2021),

<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/kullaniciGiris.jsf?dswid=-4595#>

⁴³³ Özgenç, s. 1107, 1108.

⁴³⁴ Turhan, s. 63.

⁴³⁵ Akbulut, s. 216.

⁴³⁶ Ulutaş, Suçluların Geri Verilmesinde, s. 198.

Mavi Kartlılar olmak üzere ikiye ayrılır⁴³⁷. Her iki imtiyazlı grubun vatandaşın iade edilemeyeceği ilkesinden yararlanıp yararlanamayacağının tespiti gerekmektedir.

2527 sayılı “Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun”⁴³⁸ Türk soylu yabancılar hususunu düzenlemiştir. Suçluların iadesine ilişkin yabancılar ile aynı muameleye tabi tutularak vatandaşın iade edilemeyeceği ilkesinden faydalanamazlar⁴³⁹.

Türk vatandaşlığından çıkma TVK m.25’te⁴⁴⁰ sayılan şartları sağlayan kişilere tanınmış bir hak olup, İçişleri Bakanlığı’nın çıkma izni vermesi veya çıkma belgesi verilmesiyle gerçekleşir. Doğumla Türk vatandaşı olup da yetkili makamlardan izin alarak Türk vatandaşlığından çıkan kişiler ve kendileri ile birlikte işlem gören çocukları talepleri üzerine T.C. kimlik numarası değiştirilmeksizin Mavi Kartlılar Kütüğüne taşınır ve yabancılar kimlik numarası verilir. Mavi Kartlılar, esasen yabancı muamelesine tabi tutulur ve TVK m.28’de⁴⁴¹ açıkça yer alan istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanmaya devam eder. Kanunun koyucu tersten düzenleme yaparak bu kişilere Türk vatandaşlarının sahip olduğu hakları tanımış ancak bu husustaki sınırlamaları katalog olarak

⁴³⁷ **Ulutaş**, Suçluların İadesine Dair, s. 125.

⁴³⁸ RG: 29.9.1981/17473.

⁴³⁹ **Ulutaş**, Suçluların İadesine Dair, s.127.

⁴⁴⁰ Hükme göre almak yoluyla Türk vatandaşlığında çıkmanın şartları şunlardır: Ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmak, yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanmış olmak veya kazanacağına ilişkin inandırıcı belirtiler bulunmak, herhangi bir suç veya askerlik hizmeti nedeniyle aranan kişilerden olmamak, hakkında herhangi bir mali ve cezai tahdit bulunmamak.

⁴⁴¹ Hükme göre çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kişilere tanınan haklar şunlardır:

Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoyları, bu maddede belirtilen istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Millî güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklıdır. Bu madde kapsamında bulunan kişilerin, seçme ve seçilme, muafin araç veya ev eşyası ithal etme hakları ile askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü yoktur. Bu kişilerin sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı olup bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tabidirler. Bu madde kapsamında bulunan kişiler, bir kadroya dayalı ve kamu hukuku rejimine tabi olarak asli ve sürekli kamu hizmeti görevlerinde bulunamazlar. Ancak kamu kurum ve kuruluşlarında işçi, geçici veya sözleşmeli personel olarak çalıştırılabilirler. Cumhurbaşkanı gerekli görmesi halinde üçüncü dereceden itibaren hangi dereceye kadar olan altsoyların bu maddede tanınan haklardan faydalanabileceğini belirleyebilir. Altsoyun, üstsoyu ile soy bağıını belgelendirmesi şarttır. Bu madde kapsamında bulunan kişilere, talepleri halinde bu maddede belirtilen haklardan faydalanabileceklerini gösteren Mavi Kart düzenlenir. Bu Kart, 21/2/1963 tarihli ve 210 sayılı Değerli Kağıtlar Kanunu kapsamındadır. Bu maddenin sağladığı hakların kullanılmasında Mavi Kartın ibrazı yeterlidir. Kartın ibraz edilememesi durumunda Kimlik Paylaşımı Sistemi aracılığıyla Mavi Kartlılar Kütüğünden alınacak kayıt örneği ve uyuğunda bulunulan devlet makamlarınca verilmiş kimlik bilgilerini gösteren belge ile işlem yapılır. Bu kişilerin kimlik bilgilerinde değişiklik olması durumunda uyuğunda bulunduğu devlet makamından alınmış eski ve yeni kimlik bilgilerini gösteren belgenin usulüne göre tasdik edilmiş Türkçe tercümesi ile birlikte ibrazı zorunludur. Bu madde kapsamında bulunan kişilere Bakanlığın tespit edeceği esaslar çerçevesinde kimlik numarası verilir. Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası aranan yerlerde bu kimlik numarası kullanılır. Mavi Kartın düzenlenmesi ve dağıtılması ile Mavi Kartlılar Kütüğünün elektronik ortamda tutulmasına ilişkin usul ve esaslar Bakanlıkça belirlenir. Kamu kurum ve kuruluşları, bu madde hükümlerinin uygulanması amacıyla her türlü tedbiri alır ve gerekli düzenlemeleri yapar.

belirtmiştir⁴⁴². Doktrinde Mavi Kartlıların iade edilip edilmeyeceği hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre kanun koyucu tersten düzenleme yaparak yalnız yararlanamayacağı hakları saydığından dolayı bu kişileri esasen Türk vatandaşı saymakta ve bu kişiler vatandaşın iade edilemeyeceği ilkesinden yararlanacaktır⁴⁴³. Bir diğer görüşe göre kişi vatandaşlıktan çıktığı anda yabancı muamelesine tabi tutulacaktır. Dolayısıyla kişi iade kapsamına dâhil olup somut olayda şartlar mevcut ise iade edilecektir⁴⁴⁴. Kanaatimizce Anayasa m.38’de yalnız vatandaşın iade edilemeyeceği ifade edildiğinden Türk vatandaşlığı bulunmayan Mavi Kartlılar iade edilebilecektir⁴⁴⁵.

1.7.2.2.2. Mülteci

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi m.33/1’de taraf devletlerin ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak mültecileri sınır dışı edemeyeceği (*expulsion*) ve ülkesine girmesini yasaklanamayacağı (*refoulement*) hüküm altına alınmıştır. Mültecilerin idarî tedbir niteliğinde sınır dışı edilemeyeceği ve ülkeye girişinin yasaklanamayacağına ilişkin düzenleme getirilmiş; ancak iade edilmeyeceğine ilişkin bir düzenleme getirilmemiştir⁴⁴⁶. Bu hükme paralel olarak ulusal hukukta YUKK m.4’te⁴⁴⁷ “geri gönderme yasağı” düzenlenmiştir⁴⁴⁸. Ancak Cenevre Sözleşmesi yalnız mülteciler açısından uygulanırken YUKK m.4 YUKK’un kapsamına giren tüm yabancılar açısından uygulama alanı bulacaktır⁴⁴⁹.

Aynı Sözleşme m.33/2’de ise ülkenin güvenliği açısından tehlikeli olması hususunda ciddi nedenler bulunan veya özellikle ciddi adi bir suçtan kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü bulunan kişilerin uluslararası korumadan yararlanamayacağı belirtilmiştir. Sözleşmenin bu amacı dikkate alınarak taraf devletlerin mülteci statüsü tanıırken hassas davranması gerekliliği karşısında Bazı Avrupa Devletleri (özellikle Hollanda, İngiltere, Bulgaristan, Almanya) Sözleşme çerçevesinde mülteci statüsü tanıyarak Türkiye’nin iade taleplerini

⁴⁴² Ulutaş, Ahmet, Suçluların Geri Verilmesinde Vatandaşlığın Rolü ve Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci Maddesinin Geri Verme Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, Ankara Barosu Dergisi, 2011, S. 4, s. 202.

⁴⁴³ Turhan, Turgut, “Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları” (TVK m.29 Üzerine Bir İnceleme), AÜHFD, Yıl: 1997, C. 46, S. 1-4, s. 57, Turhan, s. 123.

⁴⁴⁴ Doğan, s.132.

⁴⁴⁵ Aynı yönde görüş için bkz. Ulutaş, Ahmet, Suçluların Geri Verilmesinde Vatandaşlığın Rolü ve Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci Maddesinin Geri Verme Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, Ankara Barosu Dergisi, 2011, S. 4, s. 204.

⁴⁴⁶ Ergül, Suçluların İadesi, s. 44.

⁴⁴⁷ Hükme göre YUKK kapsamında yer alan hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez.” Mülteciler YUKK’un kapsamındaki kişilerdendir.

⁴⁴⁸ Ergül, Avrupa İnsan Hakları, s. 55.

⁴⁴⁹ Ekşi, s. 63.

reddetmektedir⁴⁵⁰. Mültecilerin Hukukî Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi m.1/f'e⁴⁵¹ göre sayılan suçları işlediğine dair ciddi kanaat varsa kişi uluslararası korumadan faydalanamaz. YUKK m.64'te⁴⁵² uluslararası koruma statüsünden faydalanamayacak kişiler sayılmış, Mültecilerin Hukukî Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ne atıfta bulunmuştur.

SİDAS m.3/2'de⁴⁵³ yer alan “ayrımcılık hükmü” olarak adlandırılan ret sebebi 1951 Mültecilerin Hukukî Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi m.33'te belirtilen geri göndermeme hükmüyle yakından ilişkilidir⁴⁵⁴. UAİK m.4/c'de⁴⁵⁵ benzer içerikte düzenleme yer almaktadır. Sonuç olarak görülecektir ki her ne kadar Türk Hukukunda mültecilerin iade edilemeyeceğine ilişkin bir düzenleme mevcut olmasa da uluslararası koruma sağlaması nedeniyle yarattığı sonuçlar bakımından iade hukukuyla ilişkilidir⁴⁵⁶. Ancak kişi uluslararası koruma veya sığınma talep etmişse bu talebi öncelikli sonuçlandırılarak iade süreci sona erdirilmemeli⁴⁵⁷ ve diplomatik sığınma talebinin reddedilmesi halinde teslim etme usulüyle ülkeye verilmelidir⁴⁵⁸.

Türkiye'nin güncel sorunlarından olan Suriyelilerin iade edilip edilmeyeceği hususunun da tartışılması yerinde olacaktır. Öncelikle Suriyelilerin hukukî statüsü tespit edilmeli; akabinde iade edilip edilmeyeceği belirlenmelidir. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve YUKK kapsamında mülteci sayılmayan Suriyelilere “geçici koruma” uygulanmaktadır⁴⁵⁹. YUKK m.91'e göre kitlesel olarak ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri

⁴⁵⁰ **Ergül**, Suçluların İadesi, s. 44.

⁴⁵¹ Hükme göre uluslararası korumadan faydalanamayacaklar şunlardır: Barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine veya mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine ilişkin ciddi kanaat mevcutsa faydalanamaz. Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna; dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan bir kişi söz konusu ise faydalanamaz.

⁴⁵² Hükme göre uluslararası koruma statüsünden faydalanamayacaklar şunlardır: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden hâlen koruma veya yardım görüyorsa yararlanamaz. İkamet ettiği ülke yetkili makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip bulundukları hak ve yükümlülüklerle sahip olarak tanınıyorsa veya Söleşmenin m.1/f'te belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat oluşmuşsa yararlanamaz.

⁴⁵³ Hükme göre kendisinden adi bir suç nedeniyle kendisinden iade talep edilen taraf iadesi talep edilen kişinin ırk, din, milliyet veya siyasi düşüncesi nedeniyle takip veya cezalandırılmak isteniyorsa reddedebilir. Ayrıca iadesi talep edilen kişinin durumunun bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşılabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat hâsıl ettiği takdirde de iade talebi reddedilebilir.

⁴⁵⁴ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Mülteci Örgütü, Suçluların İadesi ve Uluslararası Mülteci Koruması Hakkında Bilgi Notu, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Koruma Politikası ve Hukuki Yardım Bölümü Uluslararası Koruma Hizmetleri Dairesi Cenevre, Nisan 2008, s. 19.

⁴⁵⁵ Hükme göre talebe konu kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmayla maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair inandırıcı nedenlerin bulunması durumunda yabancı devletlerin adli işbirliği talepleri reddedilebilir.

⁴⁵⁶ **Ulutaş**, Suçluların İadesine Dair, s. 114.

⁴⁵⁷ **Ergül**, Suçluların İadesi, s. 55.

⁴⁵⁸ **Özgenç**, s. 1056.

⁴⁵⁹ Dost, Süleyman, Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukukî Durumu, **S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.4, S.1, 2014, s. 65.

dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya Türkiye sınırlarından geçen yabancılara sağlanan korumadır⁴⁶⁰. Geçici korumadan yararlanan kişilerin hak ve yükümlülükleri “Geçici Koruma Yönetmeliği”⁴⁶¹ ile belirlenmiştir. Geçici koruma statüsündeki Suriyeliler açıkça iade edilmeyeceklerine ilişkin hüküm bulunmasa da uluslararası korumadan yararlandıkları için YUKK m.4’teki “geri gönderme yasağı” geçerli olacak⁴⁶² ve iade edilemeyecektir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, 2015 tarihli bir kararına göre; geçici koruma kapsamına alınan Suriyelilerin “geri göndermeme ilkesi” kapsamında Suriye’ye gönderilemeyeceği ifade edilmiştir⁴⁶³.

1.7.2.2.3. Kişisel Nedenler

Suçluların iadesi müessesesine ilişkin iade talebinin kabul edilmeyeceği kişisel nedenler sağlık, yaş gibi somut olayda iadesi talep edilen kişide mevcut olan özel durumlardır. Bu durumlarda iade orantısız şekilde ağır ve insani olmayan sonuç doğurabileceği için talep kabul edilmeyebilir⁴⁶⁴. AİHM yerleşik içtihatlarına göre kişisel nedenler hususunda dikkate alınması gereken bazı kriterler aile durumu, aile yaşamının etkinliği, suçun ağırlığı, diğer eşin suçtan haberdar olup olmamasıdır. AİHM bu kriterlerin mevcut olmasına rağmen kişinin iadesini AİHS m.8 güvence altına alınan aile yaşamına saygı hakkının ihlali niteliğinde kabul etmiştir⁴⁶⁵.

SİDAS m.1’e göre yaş vb. nedenlerle talep edilen kişide özel durum mevcutsa kişinin iadesi ağır sonuçlara yol açacağından talep kabul edilmeyebilir. Türkiye bu hükme çekince koymuştur⁴⁶⁶.

Türk hukukunda kişisel nedenlerin mevcut olması durumunda iade talebinin kabulünün zorunlu olmadığı hususu ilk defa UAİK ile düzenlenmiştir. UAİK m.11/4’te yer alan kişisel nedenler kişinin talep tarihinde on sekiz yaşını doldurmamış olması, uzun zamandan beri Türkiye’de bulunuyor olması, evli bulunması gibi iadenin kişinin kendisini veya ailesini, fiilin ağırlığı ile orantısız şekilde mağdur edecek olması şeklinde sıralanabilir. Bu hüküm AİHM içtihatları ile paraleldir. Kişisel nedenlerin mevcut olması nedeniyle oluşabilecek mağduriyet ile iadeye konu suçun cezasının ağırlığı oranlılık ilkesine göre belirlenerek kişinin iade edilip edilmeyeceğine karar verilmelidir⁴⁶⁷.

⁴⁶⁰ **Eksi**, s. 54.

⁴⁶¹ RG: 22.10.2014/29153.

⁴⁶² **Doğan**, s. 118, 119.

⁴⁶³ AYM, T. 11.11.2015, Başvuru No: 2014/13044, RG: 17.12.2015/29565.

⁴⁶⁴ **Turhan**, Cezai Konularda, s. 54.

⁴⁶⁵ **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 232.

⁴⁶⁶ Fransa, İsveç, Belçika gibi devletler de çekince koymuştur, **Ergül**, s. 45.

⁴⁶⁷ **Akbulut**, s. 217, s. 912.

1.7.2.3. İadeye Konu Olmayacak Suçlar

1.7.2.3.1. Siyasî Suç

Suçluların iadesine ilişkin olumsuz koşullardan biri iadeye konu fiilin siyasî suç niteliğinde olmasıdır. Bu başlık altında öncelikle siyasî suçu akabinde siyasî suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesini inceleyeceğiz.

1.7.2.3.1.1. Genel Olarak

Türk hukukunda ve karşılaştırmalı hukukta siyasî suçu gerçekleştirenin amacı, suç teşkil eden fiilin niteliği ve siyasî suçla ihlal edilen hukukî menfaat somut olayın özelliğine göre değişeceğinden siyasî suçun tanımlanması çoğunlukla tercih edilmeyerek öğreti ve içtihadı bırakılmıştır⁴⁶⁸. Siyasî suçun tanımlanması sorunu uluslararası anlaşmalarla ve mahkeme içtihatlarıyla çözülmeye çalışılsa da devletlerarasında uygulamaların farklı olması nedeniyle ortak bir tanım yapılamamaktadır⁴⁶⁹. Ancak siyasî suçu tanımlayan veya sınırlı sayma yolu ile hangi suç tiplerinin siyasî suç sayılacağı hususunda hüküm içeren kanunları olan devletler de mevcuttur. Buna örnek olarak 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu verilebilir. 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu m. 8/3'te siyasî suç tanımlanmıştır⁴⁷⁰. Bu tanıma göre bir suç devletin siyasî menfaatine veya bir vatandaşın siyasî hakkına saldırı teşkil ediyorsa siyasî suç kabul edilir. Adi suç tamamen ya da kısmen siyasî saiklerle işlenmiş ise siyasî suç sayılır. Dolayısıyla devletin devlet olmaktan gelen siyasî hakkını doğrudan ihlal eden fiil siyasî suç sayılmıştır⁴⁷¹. 1930 tarihli Fransız Ceza Kanunu ise sayma yolu ile siyasî suçu belirleyen kanunlara örnektir⁴⁷².

Kesin olmamakla birlikte siyasî suçun bir tanımı yapılması gerekirse Anayasal haklara ve devletin ulusal hukukunun oluşturduğu siyasî ve toplumsal yapıya karşı işlenen fiil olarak ifade edilebilir⁴⁷³. Ayrıca bir fiilin siyasî suç niteliğinde olması için kişi hak ve özgürlüklerini ihlal ediyor olması gerekmektedir⁴⁷⁴. Doktrinde siyasî suçun tespitine ilişkin objektif teori, sübjektif teori, ayırma teorisi, üstünlük teorisi ve savaş adetleri teorisi olmak üzere beş tane görüş vardır.

⁴⁶⁸Sınar, Hasan, "Siyasal Suç Üzerine Bir İnceleme", *İÜHFM*, 58(1-2):53-77, 2000, s.58-59.

⁴⁶⁹**Köprülü**, Suçluların, s. 39.

⁴⁷⁰Yabancı Uluslararası İş birliği Kanunları, s. 11. <http://diabgm.adalet.gov.tr/>

⁴⁷¹Çolak, Haluk, "Siyasal Suçların 3005 sayılı Kanuna Göre Yargılanabilmeleri Sorunu", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 10(2), 1998, s. 581-593.

⁴⁷²Hassan, Ümit, Siyasal Suç Kavramı, *AÜSBFD*, 26(1), 1971, s. 209.

⁴⁷³**Köprülü**, Suçluların, s. 51.

⁴⁷⁴**Özgenç**, s. 1089.

Objektif teoriye göre siyasî suç, devletin varlığına veya iç ve dış güvenliğine karşı işlenen fiil olarak tanımlanabilir⁴⁷⁵. Burada korunan hukukî menfaat devletin sosyal ve siyasî yapısıdır⁴⁷⁶. Siyasî saikle işlense dahi kişiler aleyhine işlenen suçlar tam siyasî suç kapsamında değerlendirilmez⁴⁷⁷. Objektif teoride yalnız siyasî bir suçun işlenmiş olması yeterlidir⁴⁷⁸. Failin hangi saikle suçu işlediği nitelendirilmesi bakımından önemli değildir⁴⁷⁹. Önemli olan suç teşkil eden fiil nedeniyle ihlal olunan hak ile hukukî menfaatin siyasî nitelikte olmasıdır⁴⁸⁰. Objektif teorinin koşullarını taşıyan fiil tam siyasî suç niteliğindedir. Objektif teoriye göre siyasî suçlara örnek olarak hükümetin şeklini değiştirmek, seçimlere hile karıştırmak, kişilerin siyasî haklarına tecavüz verilebilir⁴⁸¹.

Sübjektif teori failin saik veya amacının siyasî nitelikte olması halini de kapsama alarak siyasî suçun alanını genişletmiştir⁴⁸². Objektif teoriden farklı olarak korunan hukukî menfaat kişilerin veya devletin özel bir hakkıdır⁴⁸³. Sübjektif teoride suç teşkil eden fiil nedeniyle ihlal olunan hak ile hukukî menfaatin siyasî nitelikte olması aranmaz⁴⁸⁴. Önemli olan failin saik veya amacının siyasî nitelikte olmasıdır⁴⁸⁵. Burada siyasî suçla ilgili başka bir suç vardır. Bu suçun temel özellikleri adî suç tipine uyar; ancak siyasî suçla ilgili olarak işlendiği için siyasî suç niteliğinde kabul edilir⁴⁸⁶. Sübjektif teorinin koşullarını taşıyan fiil nispi siyasî suç niteliğindedir. Sübjektif teoriye göre siyasî suçlara örnek olarak ihtilâl çıkarmak için silah dükkânının yağmalanması verilebilir⁴⁸⁷.

Üstünlük teorisine göre suçta adî veya siyasî unsurlardan hangisi üstün yararı ihlâl ediyorsa ona göre karar verilir⁴⁸⁸. Örneğin ihtilâl sırasında bir kişiye ait bayrağın yakılmasında siyasî suç daha üstün yararı ihlâl etmektedir. Ancak yine ihtilâl sırasında bir kişiye ait bilgisayarın çalınmasında adî suç daha üstün yararı ihlâl etmektedir⁴⁸⁹. Suçluların

⁴⁷⁵ Sımar, s. 61, 62.

⁴⁷⁶ Sımar, s. 61, 62.

⁴⁷⁷ İçel/Donay, Karşılaştırmalı, s. 224.

⁴⁷⁸ Aydın, Devrim, "Terör Eylemlerinin Siyasal Suç Açısından Değerlendirilmesi", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2(7), 2006, s. 7.

⁴⁷⁹ Taner, Tahir, **Ceza Hukuku Umumi Kısım**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1953, s. 115, Şıdım, Arif, "Siyasî Suçlar", **Adalet Dergisi**, S: 2, Ankara, 1962, s. 165.

⁴⁸⁰ Şıdım, s. 165.

⁴⁸¹ Şıdım, s. 165.

⁴⁸² Ergül, Suçluların İadesi, s. 53.

⁴⁸³ Sımar, s. 61-62.

⁴⁸⁴ Şıdım, s. 165.

⁴⁸⁵ Şıdım, s. 165.

⁴⁸⁶ İçel/Donay, s. 224, Demirbaş, s. 186, Hassan, s. 215, Aydın, s. 7.

⁴⁸⁷ Şıdım, s. 165.

⁴⁸⁸ Bayraktar, Köksal, **Siyasal Suç**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982, s. 1090.

⁴⁸⁹ Kolbaş, Bahri Tuğcan, Suçluların İadesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021, s. 46.

iadesine ilişkin uluslararası uygulamada ve Türkiye'nin taraf olduğu SİDAS ve iade anlaşmalarında “üstünlük görüşüne” itibar edilmektedir⁴⁹⁰.

Ayrırma teorisine göre suç teşkil eden fiiller ayrı bir şekilde değerlendirilerek adî ve siyasî unsurları tespit edilmelidir⁴⁹¹. Böylece kişi adî unsur içeren fiilleri için iade edilecek, siyasî unsur içeren fiilleri için iade edilemeyecektir.

Harp adetleri teorisi ise isyan, ayaklanma, iç harpte işlenen suçların savaş adetlerine göre affedilebilir nitelikteyse siyasî suç kabul edilir⁴⁹². Buna örnek olarak savaş sırasında düşmanın öldürülmesi verilebilir⁴⁹³.

Suçluların iadesi müessesesinde tam siyasî suç işleyenler iade edilmez, nispi siyasî suçta araç suçun niteliği önem kazanır. Siyasî amaçla işlenen suç ağır nitelikte ise sorun önem kazanır. Buna örnek olarak siyasî amaçla kurulan örgütün alışveriş merkezinde bomba patlatması verilebilir⁴⁹⁴. Cumhurbaşkanı suikast amacıyla muhafızların öldürülmesi de bu kapsamdadır⁴⁹⁵. Ancak işlediği adi suça kılıf hazırlamak için siyasî suçla birlikte adi suç işleniyorsa kişinin eylemi bağlı siyasî suç kabul edilmez⁴⁹⁶. Örnek vermek gerekirse ihtilâl girişimi sırasında sokağa çıkmayı engellemek zorunlu olarak siyasî suça bağlı adî bir suç iken bu esnada ırza geçme siyasî suça, siyasî amaca bağlı veya siyasî suçun aracı niteliğinde olmadığından bu kapsamda değerlendirilmeyecektir⁴⁹⁷.

1.7.2.3.1.2. Siyasî Suçlardan Dolayı İade Edilmezlik İlkesi

Siyasal suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesi, talep edilen devlet hukukuna göre iadeye konu fiil siyasî suç kabul ediliyorsa kişinin iade edilmeyeceğini ifade eder⁴⁹⁸. Bu hususta belirleme yetkisinin talep edilen devlete bırakılmasının nedeni siyasî suçun zamana ve mekâna göre hatta mevcut siyasî rejime göre değişmesinden dolayı iç işlerine karışmamaktır⁴⁹⁹. İlkenin temeli sığınma hakkı⁵⁰⁰ ve devletin siyasî rejimine karşı suç işleyen kişinin objektif ve tarafsız yargılanmasının imkânsız olmasıdır⁵⁰¹. Bundan başka siyasî suçluların suç işleme kastı bulunmaksızın devlet kurumlarını ihlal etmesi de kurumun orta

⁴⁹⁰Özgenç, s. 1090, Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s. 145.

⁴⁹¹Bayraktar, Siyasal Suç, s. 120, 121.

⁴⁹²Ergül, s. 53.

⁴⁹³Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s. 145.

⁴⁹⁴Demirbaş, s. 186.

⁴⁹⁵Soyaslan, s. 170.

⁴⁹⁶İçel/Donay, s. 224.

⁴⁹⁷Soyaslan, s. 170, 171.

⁴⁹⁸Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s. 147, Özgenç, s. 1096.

⁴⁹⁹İçel/Donay, Karşılaştırmalı, s. 222, Koca/Üzülmüş, s. 821.

⁵⁰⁰Bayraktar, Siyasal Suç, s. 196.

⁵⁰¹Bayraktar, Siyasal Suç, s. 196, Özgenç, s. 84, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 165.

çıkmasında etkili olmuştur⁵⁰². Ancak iadeye konu fiil siyasî suç niteliğindeyse, kişi aynı rejimi benimseyen ve aynı fiilin suç sayıldığı bir ülkeye sığınmış olsa dahi iade edilmeyecektir⁵⁰³.

İade talebine konu fiil talep edilen devlet hukukuna göre siyasî suç veya siyasî suçla bağlantılı bir suç ise SİDAS m.3/1⁵⁰⁴'e göre iade edilmeyecektir. SİDAS'ta siyasî amaçlarla işlenen adî suçlar siyasî suç olarak değerlendirilmiştir⁵⁰⁵. SİDAS m.3/2'ye göre adî suç nedeniyle iadesi talep edilen kişinin siyasî düşünceleri nedeniyle soruşturma veya kovuşturma başlatılmışsa ya da bu nedene dayanılarak durumu ağırlaştırılmışsa iade edilmez.

Siyasî suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesinin istisnası olarak SİDAS m.3/3'te⁵⁰⁶ dar anlamda yalnız devlet başkanı ve ailesi dâhil edilmek suretiyle "Belçika Şartı" yer almıştır⁵⁰⁷. SİDAS m.3/4'e göre taraf devletlerin siyasî suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesine ilişkin imzalamış oldukları anlaşma hükümleri saklı tutulmuştur. Bu nedenle siyasî suça ilişkin istisnalar hakkında sayma yolu tercih edilmeyerek genel bir kural belirlenmiştir.⁵⁰⁸ SİDAS'a Ek 1 No.lu Protokol m.1'desavaş suçları ve insanlığa karşı suçların siyasî suç kabul edilemeyeceği ifade edilmiştir⁵⁰⁹.

Türk hukukunda 765 Sayılı mülga TCK m.9'da siyasî veya siyasî suçla bağlantılı bir suçtan dolayı kişinin iade edilemeyeceği ifade edilmiştir. 5237 Sayılı TCK'nın UAİK ile yürürlükten kaldırılan m.18/1-b'de⁵¹⁰ ise yalnız siyasî suçtan bahsedilmiş ve siyasî suçla bağlantılı suçlar kapsam dışı bırakılmıştır. UAİK m.11/1-c-1'de siyasî suç veya siyasî suçla bağlantılı bir suç söz konusu olduğunda iade talebinin kabul edilmeyecektir. UAİK m.11/2'de kapsam daraltılarak⁵¹¹ iadeye konu fiilin siyasî suç niteliğinde kabul edilebilmesi için gereken tüm unsurlar sayılmıştır. Hükme göre iadeye konu suçun işleniş şekli, suçun işlenişinde kullanılan araçlar veya ortaya çıkan sonuçların ağırlığı dikkate alınmak suretiyle siyasî suç

⁵⁰²Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 165.

⁵⁰³İçel/Donay, s. 223.

⁵⁰⁴Hükme göre; *iade talebine sebep olan suç kendisinden iade talep edilen tarafça siyasî bir suç veya böyle bir suç ile murtabit fiil olarak telâkki edildiği takdirde suçlu iade edilmeyecektir.*

⁵⁰⁵Ergül, s. 49.

⁵⁰⁶Hükme göre; *Sözleşmenin uygulanması bakımından bir devlet reisinin veya ailesi efradından birinin hayatına kasıt siyasî bir suç sayılmayacaktır.*

⁵⁰⁷Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s. 160.

⁵⁰⁸Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s. 160.

⁵⁰⁹İçel/Donay, s. 26.

⁵¹⁰Hükme göre yabancı bir ülkede işlenen veya işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle hakkında ceza kovuşturması başlatılan veya mahkûmiyet kararı verilmiş olan bir yabancı, talep üzerine, kovuşturmanın yapılabilmesi veya hükmedilen cezanın infazı amacıyla geri verilebilir. Ancak, geri verme talebine esas teşkil eden fiil; Düşünce suçu veya siyasî ya da askerî suç niteliğinde ise geri verme talebi kabul edilmez.

⁵¹¹Turhan, s. 64.

olup olmayacağı belirlenecektir⁵¹². Bu kriterlere göre fiilin siyasî suç unsuru ağır basıyorsa mahkemenin takdir yetkisi bulunmaz⁵¹³.

Türk hukukunda siyasî suçun tanımı yapılmadığı için hangi fiillerin bu kapsamda sayılacağını doktrin ve uygulama belirleyecektir⁵¹⁴. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 1971 yılında verdiği bir kararda; devletin kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin suçları mutlak siyasi suç, siyasi amaç ve saikle işlenen suçları nispi siyasi suç olarak nitelendirmiştir. Kararında sanığın siyasî rejimi beğenmiyor olmasının siyasî suç kapsamında değerlendirilemeyeceğine kanaat getirmiştir⁵¹⁵.

1.7.2.3.1.3. Siyasî Suçlardan Dolayı İade Edilmezlik İlkesinin İstisnaları

Siyasi suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesi nedeniyle failer cezasız kalmaktadır. Bu nedenle siyasî suç kapsamı dar tutulmalı ve devletler bu konuda objektif davranmalıdır. Örneğin devletlerin birçoğu tarafından terörist olduğu kabul edilen kişinin siyasî suçlu olduğu gerekçesiyle iade edilmemesi bu kuralı zedeleyici nitelikte bir davranış olarak kabul edilmektedir. İlkenin devletler arasındaki ilişkileri olumsuz etkilememesi amacıyla bazı istisnalar kabul edilmiştir⁵¹⁶. Bunlar Belçika şartı, terör suçları, anarşizm, soykırım suçu ve insanlığa karşı işlenen suçlar, barışa karşı işlenen suçlar ve savaş suçlarıdır.

1.7.2.3.1.3.1. Belçika Şartı

Belçika şartı adını siyasî suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesinin ilk defa Belçika Kanunu ile kabul edilmesinden alır⁵¹⁷. Fransa kralı 3. Napolyon'un Belçika ziyareti sırasında Belçika'da yaşayan Fransız vatandaşı bir şahıs tarafından suikasta uğraması akabinde failer Belçika'ya kaçarlar ve Fransa failerin iadesini talep eder. Fakat Belçika İade Kanunu'nun siyasî suçluları iadeye izin vermemesi sonucu gelişen olaylar silsilesi sonucunda bu şekilde bir kanun tanzim edilerek sorun çözülür⁵¹⁸.

Belçika şartına göre görevde bulunduğu süre boyunca devlet başkanının veya ailesinin⁵¹⁹ hayatlarına yönelen suçlar siyasî suç kapsamında değerlendirilemeyecektir⁵²⁰.

⁵¹²Turhan, s. 64.

⁵¹³Turhan, s. 66.

⁵¹⁴Ergül, s. 52.

⁵¹⁵"...Sanıkların Sovyetler Birliğindeki rejim dolayısıyla, kendilerine gelecekte tazyikte bulunulabileceği ihtimaliyle öldürme ve ağır surette yaralama suçlarını işlemelerin siyasî veya ona murtabit suçlardan sayılamayacağı..." Yarg. CGK, T. 08.03.1971, E. 970/490, K. 971/65, (Erişim Tarihi:13.05.2021), <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/kullaniciGiris.jsf?dswid=-4595#>

⁵¹⁶Turan, s. 74.

⁵¹⁷İçel, Suçluların Geri Verilmesi, s. 712, Demirbaş, s.186, Tezcan/Erdem/Önok, s. 213.

⁵¹⁸Donay, s. 272, Demirbaş, s. 186.

⁵¹⁹Tezcan/Erdem/Önok, s. 213

⁵²⁰Aydın, s. 11.

Siyasî suçun kapsamını daraltan Belçika kuralında suçun gerçekleştiği an mağdurda bu sıfatın bulunması gerekmektedir⁵²¹. Bu kapsama giren suçlar insan öldürme ve yaralama suçlarıdır. Hakaret, tehdit ve benzeri suçlar bu kapsamda değildir.⁵²²

Belçika Şartı, Türkiye'nin taraf olduğu ikili iade anlaşmalarından "Türkiye ile ABD arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması" m.3/1-a'da⁵²³ yer almaktadır. Bu hükümle hükümet başkanı ve ailesi de dâhil edilerek Belçika Şartı genişletilmiştir⁵²⁴.

1.7.2.3.1.3.2. Terör Suçu

Siyasî suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesinin istisnalarından biri terör suçudur. Terör suçunda siyasî bir amaç bulunmasına rağmen suçlunun cezasız kalmaması maksadıyla siyasî suç nedeniyle iade edilmezlik ilkesinin kapsamı dışında tutulmuştur⁵²⁵. Doktrinde tedhişçilik olarak da ifade edilen terörün tanımı konusunda uzlaşma yoktur⁵²⁶. Günümüzde siber suçlar gibi yeni suç tiplerinin de ortaya çıkmasıyla bu kavramının tanımlanması daha da zorlaşmıştır⁵²⁷. Kesin olmamakla birlikte terörü tanımlamak gerekirse siyasî bir amaca ulaşabilmek için şiddetin araç olarak kullanıldığı suç tipi denilebilir⁵²⁸. Doktrinde yer alan bir diğer tanıma göre siyasî bir amaca veya iktidara ulaşabilmek amacıyla şiddet hareketlerinin sürekli kullanımıdır⁵²⁹. Burada şiddete örnek olarak baskı, korku, yılgınlık yaratmak verilebilir⁵³⁰. Şiddet ile terör arasındaki fark ise şiddet zarar verilmek istenen insanın yaptığı kötü bir eylemden dolayı cezalandırma maksadı taşırken terör için böyle bir neden yoktur⁵³¹. Doktrinde terör suçunun unsurlarının neler olduğu tartışmalıdır. Bir görüşe göre siyasî amaçla gerçekleştirilen şiddetin terör kapsamında değerlendirilebilmesi için teröre meşruluk kazandıran ideoloji, ideolojinin etrafında örgütlenme ve suç teşkil eden fiil olmak üzere üç unsurun bulunması gerekmektedir⁵³². Başka bir görüşe göre suç teşkil eden fiil, suçun işleniş yöntemi, suçun işleniş amacı ve örgütsel birliktelik olmak üzere dört tane unsurun bulunması

⁵²¹Donay, s. 251.

⁵²²İçel/Donay, s. 225.

⁵²³"Bununla birlikte, bir Devlet Başkanına veya Hükümet başkanına veya aile üyelerinden birine karşı işlenmiş veya işlenmeye teşebbüs edilmiş bir suç siyasî nitelikte bir suç sayılmayacaktır."

⁵²⁴İçel/Donay, s. 225.

⁵²⁵Özgenç, s. 1094.

⁵²⁶Tanör, Bülent, "Terörle Mücadele Kanunu Üzerine İlk Düşünceler" **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 10(1-2), 1990, s. 166.

⁵²⁷Ayhan, Halis, "Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Özelinde Birleşmiş Milletlerin 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 11(21):117-147, 2015, s. 119.

⁵²⁸İçel/Donay, s. 226.

⁵²⁹Bayraktar, s. 158, 159.

⁵³⁰Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 166.

⁵³¹Altuğ, Yılmaz, "Terörizm Sorunu", İÜHF, (52(1-4):47-99, s. 52,53.

⁵³²Özkarcı, İsmail, Ulusal ve Uluslararası Hukukta Terör Suçlarının İadesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 5.

gerekmektedir⁵³³. Anayasa Mahkemesi, 1992 yılında verdiği bir kararda; terör suçunun suçun işleniş yöntemi, suçun işleniş amacı ve örgütsel birliktelik olmak üzere üç tane unsuru bulunduğunu ifade etmiştir⁵³⁴.

Türk hukukunda terör suçunun tanımı 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu⁵³⁵ (TMK) m.1'de⁵³⁶ terörün tanımını yapmıştır. TMK m.2'de⁵³⁷ terör suçlusu tanımlanmış, m.3'te⁵³⁸ terör suçları sayılmış, m.4'te⁵³⁹ ise terör amacı ile işlenen suçlar sayılmıştır. Türk hukukunda terör suçu, mutlak terör suçu ve nispi terör suçu olmak üzere ikiye ayrılır. Mutlak terör suçu, TMK m.3'te yer alan suçlardır. Bu suçlar terör suçunun unsurları aranmaksızın ve hiçbir koşula bağlı olmaksızın terör suçu kabul edilir⁵⁴⁰. Nispi terör suçları TMK m.4'te yer alan suçlardır. Maddenin gerekçesine⁵⁴¹ göre nispi terör suçunun örgütsel birliktelik unsurunu içermesi yeterlidir. Suçun işleniş yöntemi ve suçun işleniş amacı unsuruna bakılmaksızın terör suçu olarak kabul edilmektedir. Ancak hem mutlak terör suçunda hem nispi terör suçunda cebir veya şiddet suçun unsuru olarak yer alıyorsa bu unsurların varlığının aranması gerekmektedir⁵⁴².

⁵³³ Osmanoğlu, Bilal/ Kıldıl, Fahrettin, Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü ve Terör Suçu Kavramları Üzerine Bir İnceleme, **D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, C.21, Özel Sayı, 2019, s. 1141-1177, s. 1158.

⁵³⁴ AYM, T. 31.03.1992, E. 1991/19, K. 1992/20.

⁵³⁵ RG: 12.4.1991/20843.

⁵³⁶ *Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.*

⁵³⁷ *Terör suçlusu m.1'de belirlenen amaçlara ulaşmak için meydana getirilmiş örgütlerin mensubu olup da, bu amaçlar doğrultusunda diğerleri ile beraber veya tek başına suç işleyen veya amaçlanan suçu işlemese dahi örgütlerin mensubu olan kişi terör suçludur. Terör örgütüne mensup olmasa dahi örgüt adına suç işleyenler de terör suçlusu sayılır*

⁵³⁸ 5237 sayılı TCK m.302, 307, 309, 310/1 311, 312, 313, 314, 315, 320'de yazılı suçlar, terör suçlarıdır.

⁵³⁹ *Terör amacı ile işlenen suçlar, şu suçlar m.1'de belirtilen amaçlar doğrultusunda suç işlemek üzere kurulmuş bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlendiği takdirde, terör suçu sayılır: TCK m.79, 80, 81, 82, 84, 86, 87, 96, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 142, 148, 149, 151, 152, 170, 172, 173, 174, 185, 188, 199, 200, 202, 204, 210, 213, 214, 215, 223, 224, 243, 244, 265, 294, 300, 310/2, 316, 317, 318, 319'da yer alan suçlar, 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan suçlar, 31/8/1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanunu m.110/4, 5'de tanımlanan kasten orman yakma suçları, 10/7/2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar, Anayasanın m.120 gereğince olağanüstü hal ilan edilen bölgelerde, olağanüstü halin ilanına neden olan olaylara ilişkin suçlar, 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu m.68'de tanımlanan suçlar.*

⁵⁴⁰ Osmanoğlu/Kıldıl, s. 1159.

⁵⁴¹ *Terörle Mücadele Kanununun 4'üncü maddesinde yapılan değişiklik, terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlenen çeşitli suçların da terör suçu sayılacağı kabul edilmiştir. Çeşitli suçlar, mahiyeti gereğince cebir, şiddet veya tehdit içermeseler bile bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlenmeleri halinde terör suçu sayılacaklardır. Örneğin, uyuşturucu madde imal ve ticareti, belgede sahtecilik, parada sahtecilik, kaçakçılık gibi suçlar bir terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde sıklıkla işlenebilmektedirler.*

⁵⁴² Osmanoğlu/Kıldıl, s. 1161.

Terörizmi tanımlamak gerekirse savaş veya diplomasi ile elde edilemeyen sonuçların elde edilmesi için devletlerin istikrarını bozan⁵⁴³ ve şiddetin araç olarak kullanıldığı suç tipi denilebilir. Avrupa Konseyi tarafından Cenevre'de imzalanan “Terörizmin Önlenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşmeye”⁵⁴⁴ göre terörizm kamuda korku yaratmak amacıyla devlete karşı işlenen tüm fiilleri kapsar. Politik amaçlı olmayan kişisel çıkar veya kapris olarak yapılan her türlü şiddet bu kapsamda değerlendirilecektir⁵⁴⁵. Terörizmin temel özellikleri meçhullük ve yerleşmiş kuralların ihlâli, beklenilmezlik, nefret uyandırma ve gaddarlıktır⁵⁴⁶. Terörizm, milletlerarası terörizm ve iç terörizm olmak üzere ikiye ayrılır. Milletlerarası terörizmde iç terörizmden farklı olarak fiil en az iki devletin menfaatini ihlal etmeli, mağdura verdiği zararlar birlikte asıl maksat belirli bir nüfus kitlesi ya da insan grupları arasında dehşet, korku ya da ilgi hali yaratmak olmalıdır. Ayrıca kamunun dikkatini belirli amaçlar güden gruplar üzerine çekici ve devleti ağır bir takım tepkilere başvurmaya mecbur kılıcı nitelikte bulunması gerekmektedir⁵⁴⁷.

Her devlet terör suçlarına karşı uluslararası ve ulusal hukukun öngördüğü sınırlar içerisinde ve insan hakları gözetilerek gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür⁵⁴⁸. Terörizmin önlenmesine ilişkin uluslararası sözleşmelerde “iade et veya cezalandır ilkesi” (*aut dedere aut punire*) ve “iade et ya da yargıla ilkesi” (*aut dedere, aut judicare*) hukuk genel ilkeleri yer almaktadır. Dolayısıyla terör suçu nedeniyle bir kişinin siyasî suçlardan dolayı iade edilmezlik kapsamına dâhil edilmesi durumunda dahi talep edilen devlet iadeye konu suç nedeniyle yargılamak ve cezalandırmakla yükümlüdür⁵⁴⁹. Nitekim Türk hukukunda da 5237 sayılı TCK m.13 gerekçesinde terörizmin önlenmesine ilişkin uluslararası sözleşmelerde yer alan cezalandır veya iade et (*aut dedere aut punire*), yargıla veya iade et (*aut dedere, aut judicare*) hukuk genel kuralın geçerli olacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla Türkiye’den iadesi talep edilen terör suçlusu iade edilmese dahi Türkiye’de yargılama yapılabilecektir⁵⁵⁰.

SİDAS’ta terör suçlarına ilişkin düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle devlet arasındaki anlaşmalarla bu boşluk doldurulacaktır⁵⁵¹. Uluslararası hukukta terör eylemlerine

⁵⁴³Özkarcı, İsmail, *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Terör Suçlarının İadesi*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 5.

⁵⁴⁴RG: 28.10.1980/17145 Mükerrer.

⁵⁴⁵Yılmaz, Alia, *Uluslararası Ceza Hukuku El Kitabı*, Beta Yayınları, İstanbul, 2001, s. 190.

⁵⁴⁶Altuğ, Yılmaz, “Terörizm Sorunu”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 52(1-4), 1987, s.48.

⁵⁴⁷Dönmezler, Sulhi, “Milletlerarası Tedhişçilik”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 44(1-4), 1978, s. 56.

⁵⁴⁸Tarhanlı, Turgut, “İnsan Hakları ve Terörizm”. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 24(1-2), 2004, s. 712.

⁵⁴⁹Özgenç, s. 1094.

⁵⁵⁰Özgenç, s. 1098.

⁵⁵¹Kolbaş, Bahri Tuğcan, *Suçluların İadesi*, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021, s. 57.

karşı devletlerin aldığı önlemler ve hukukî düzenlemelerden sırasıyla kısaca bahsedeceğiz. İlk olarak 11 Eylül olaylarından sonra ABD başkanı Bush'un terör suçlarının siyasî suç kapsamından çıkarılması ve terörizme savaş açılması gerektiğine ilişkin açıklamada bulunmuştur. Avrupa Devletleri İstanbul, Madrid ve Londra saldırıları sonucu terör örgütlerine karşı yaklaşımlarını değiştirerek⁵⁵² önceden destekledikleri PKK, DHKPC, IRA, ETA, 17 KASIM gibi örgütleri terörist ilan etmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşından sonra 1970'li yıllara doğru terörist eylemler uçak kaçırma suçu şeklinde sirayet etmiştir. Uçak kaçırma suçu uluslararası hukukta ve devletlerin ulusal hukukunda farklı deyimlerle kullanılmıştır. Bunlar hava korsanlığı, hava aracının yolunun değiştirilmesi, hava aracının haksız şekilde kontrol altında bulundurulması, hava aracının haksız şekilde ele geçirilmesi şeklinde sıralanabilir⁵⁵³. Bu sorunun çözümü amacıyla 14.9.1963 tarihli "Uçaklarda İşlenen Suçlar Hakkındaki Tokyo Sözleşmesi"⁵⁵⁴ imzalanmış ve uçaklarda işlenen suçlar bakımından suçluların teslim ve iade halleri düzenlenmiştir. Uçak kaçırma suçunda siyasî suç ile birlikte adî suçların da işlenmesi durumunda suçun niteliğinin tespiti zorlaştırmaktadır⁵⁵⁵. Bu konuyla ilgili olarak 16.12.1970' te "Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında La Haye Sözleşmesi"⁵⁵⁶ imzalanmıştır. Türkiye de bu sözleşmeye taraf olmuştur. Sözleşmenin başlangıç hükmünde yer alan uçuş halindeki fiillerin uçağı veya kontrolünü ele geçirme şeklinde kanunsuz fiillerin can ve mal emniyetini tehlikeye düşürdüğü, hava servislerinin faaliyetlerini ciddi olarak etkilediğini ve dünya halklarının sivil havacılığa güvenlerinin zayıfladığı ifadesi bir nevi sözleşmenin kabul gerekçesi mahiyetindedir⁵⁵⁷. Sözleşme m.1'de uçuş halindeki uçağı veya kontrolünü ele geçirme şeklindeki kanunsuz fiillerin ne zaman suç teşkil edeceği belirlenmiştir⁵⁵⁸. Sözleşmede taraf devletlere iade zorunluluğu öngörülmemiş olsa da iade etmeme halinde kişinin yargılanması maksadıyla talep eden devletin yetkili makamlarına bilgi vermekle yükümlü tutulmuştur⁵⁵⁹.

⁵⁵² Aydın, s. 18.

⁵⁵³ Bayraktar, Köksal, "Uçak Kaçırma Suçu", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 37(1-4):161-190, 1971, s. 173. (Uçak Kaçırma)

⁵⁵⁴ RG: 08.12.1975/15436.

⁵⁵⁵ Çelikel/Öztekin Gelgel, s. 157.

⁵⁵⁶ RG: 31.03.1973/14493.

⁵⁵⁷ Doğan, s. 134.

⁵⁵⁸ Hükme göre; kanun dışı olarak, zorla veya tehditle veya diğer herhangi bir korkutma yolu ile uçağı el koyar veya uçağın kontrolünü ele geçirirse, böyle bir harekete teşebbüs ederse, böyle bir hareketi yapan veya buna teşebbüs eden bir şahısla suç ortağı olursa suç işlemiş sayılır.

⁵⁵⁹ Doğan, s. 135

23.09.1971 tarihli “Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanundışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Montreal Sözleşmesi”⁵⁶⁰ m.1’de⁵⁶¹ uçak kaçırma suç olarak düzenlemiştir. 1963’te Tokyo’da kabul edilen Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilatı tarafından düzenlenen “Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin Sözleşmeye”⁵⁶² Türkiye 17.04.1975’ te taraf olmuştur. Uçağın veya yolcuların veya uçakta taşınan malların güvenliğini tehlikeye düşürebilecek tüm fiiller uçak kaçırma suçu kapsamına alınmıştır. Sözleşme m.3’te⁵⁶³ uçakta işlenen suçlarda yargı yetkisi uçağın tescilli bulunduğu devlete verilmiştir.

Uçak kaçırma suçu özü itibariyle adi suçtur; ancak siyasî amaç veya saikle işlenmesi durumunda siyasî suçlardan dolayı iade edilmezlik kuralı kapsamında olup olmayacağı uluslararası bir sorun haline gelmiştir⁵⁶⁴. Nihayet bu sorun 27 Ocak 1977 tarihinde imzalanan Türkiye’nin de taraf olduğu “Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi”⁵⁶⁵ (TÖDAS) ile çözüme kavuşmuştur. Bu Sözleşmeye göre uçak kaçırma suçu siyasî suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesinin istisnası olarak kabul edilmeyecektir⁵⁶⁶. Sözleşmede terör suçu tanımlanmamış, m.1⁵⁶⁷ ve m.2’de⁵⁶⁸ terör suçunun siyasî suç kapsamında

⁵⁶⁰ RG: 29.11.1975/15427.

⁵⁶¹ Hükme göre; *uçakta bulunan kimseler üzerinde uçağın güvenliğini tehlikeye düşürecek biçimde cebir ve şiddet kullanılması ve servisteki uçağın tahrip edilmesi ya da emniyetinin bozulması ya da bu sonucu doğuracak bir cihaz ve maddenin uçağa konulması suç olarak nitelendirilmiştir. Yanlış olduğu bilinen bilgilerin verilmesi suretiyle uçuş halindeki bir uçağın emniyetinin tehlikeye düşürülmesi suç olarak nitelendirilmiş ve bu eylemlerin failleri hakkında devletlere geri verme yükümlülüğü getirilmiştir.*

⁵⁶² RG: 08.12.1975/15436.

⁵⁶³ Hükme göre; *çağın tescilli bulunduğu Devlet, uçak içinde işlenen suçlarda ve ika edilen fiillerde kaza yetkisini haizdir. Ayrıca kaza hakkını kullanmak amacıyla yetkisini tesis etmek için gerekli tedbirleri alır. Sözleşme millî kanunlar uyarınca kullanılan hiçbir cezai kaza yetkisini ortadan kaldırmaz.*

⁵⁶⁴ Köprülü, Suçluların, s. 113.

⁵⁶⁵ RG: 26.03.1981/17291.

⁵⁶⁶ Köprülü, Suçluların, s. 107.

⁵⁶⁷ Hükme göre; *iadeye konu suç siyasî suç, siyasî suça murtabit suç veya siyasî saikle işlenmiş suç ise iade talebi reddedilecektir. Siyasî suç ve siyasî suça bağlantılı suç veya siyasî saikle işlenmiş sayılmayacak fiiller şunlardır: 16 Aralık 1970 tarihinde La Haye’de imzalanan uçakların kanun dışı yollarla ele geçirilmesinin önlenmesine ilişkin Sözleşmenin kapsamına giren suçlar; 23 Eylül 1971 tarihinde Montreal’de imzalanan sivil havacılığın güvenliğine karşı kanun dışı eylemlerin önlenmesine ilişkin Sözleşmenin kapsamına giren suçlar; diplomatik ajanlar dâhil olmak üzere uluslararası bir himayeye tabi olan şahısların hayat, fiziki bütünlüğü veya hürriyetine bir saldırıyı kapsayan vahim suçlar; adam kaldırma, rehin alma veya gayri kanuni hürriyeti tahdit eden suçlar; şahısların hayatı için tehlike teşkil ettiği ölçüde bomba, el bombası, roket, otomatik ateşli silah veya bombalı mektup veya koli kullanmak suretiyle işlenen suçlar; ve tüm bu sayılan suçlardan birini işlemeye teşebbüs veya böyle bir suçu işleyen veya işlemeye teşebbüs eden bir şahsın fiiline suç ortağı olarak iştirake ilişkin suçlar.*

⁵⁶⁸ Hükme göre; *bir şahsın hayatı, fiziki bütünlüğü veya hürriyeti aleyhine işlenip, siyasî suç, siyasî suça murtabit suç veya siyasî saikle işlenmiş suçtan başka bir şiddet eylemini içeren vahim bir suçu, siyasî suça murtabit suç veya siyasî nedenle işlenmiş suç saymamaya karar verebilir. Bunların dışında şahıslar için toplu bir tehlike teşkil ettiği takdirde mülkiyet aleyhine bir fiili içeren vahim bir suça da aynı kaide uygulanacaktır. Tüm bu sayılan suçlardan birini işlemeye teşebbüs veya böyle bir suçu işleyen veya işlemeye teşebbüs eden bir şahsın fiiline suç ortağı sıfatıyla katılma halinde de aynı kaide uygulanacaktır.*

değerlendirilmeyeceği ve iade edilebileceği,m.6/1'de⁵⁶⁹ terör suçundan dolayı iade edilmeyecekse yargılanmasının temin edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. 15.05.2003 tarihli “TÖDAS Tadil Protokolü” ile terör suçu kapsamında değerlendirilecek suçlara ekleme yapılmıştır⁵⁷⁰.

Türkiye 20.5.1999 tarihinde terör suçuna ilişkin New York'ta imzalanan “Terörist Bombalamalarının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşmeye” m.9, 12, 19 ve m.20/ilk paragrafa çekince koymak suretiyle taraf olmuştur. Sözleşme m.2'de⁵⁷¹ hangi fiillerin suç sayılacağı ifade edilmiştir.

Türkiye 1999 tarihli “Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmesine”⁵⁷² taraf olmuştur. Sözleşme kapsamında terör suçu m.1/b'de⁵⁷³ tanımlanmıştır. Hükme göre terör suçu halkı korkutmak, hükümeti değiştirmek veya uluslararası örgütü bir fiili gerçekleştirmeye veya gerçekleştirmemeye zorlamak amacıyla öldürme veya ağır yaralamaya yönelik suçtur. Ancak terör suçunun bu kapsamda değerlendirilmesi bir sivil veya silahlı çatışmaya doğrudan katılmamış kişilere karşı işlenmiş olması gerekmektedir. Bu tanıma göre silahlı çatışmaya doğrudan katılmış kişilere karşı işlenmiş öldürme ve ağır yaralama suçu terör suçu kapsamında değerlendirilmediğinden⁵⁷⁴ dolayı Türkiye bu hükme beyanda bulunmuştur⁵⁷⁵. Ancak bu beyan taraf devletler bakımından bağlayıcı değildir⁵⁷⁶.

⁵⁶⁹Hükme göre; *her Akit Devlet, şüphe edilen sanığın kendi ülkesinde bulunması ve kaza yetkisi talep edilen devletin hukukuna eşit şekilde yürürlükte olan yargı hakkı iadesine dayanan bir Akit Devletten aldığı iade talebini müteakip, sanığı iade etmemesi halinde, 1. maddede zikredilen suç hakkında kendi kaza yetkisini tesis etmek için gerekli tedbirleri alacaktır.*

⁵⁷⁰Değişiklik Protokolü Türkiye tarafından onaylanmıştır, RG: 3.3.2005/8613.

⁵⁷¹Hükme göre; *hukuka aykırı olarak ve kasten, bir kamu kesimine açık alan, bir Devlet ya da hükümet tesisi, bir kamu ulaşım sistemi ya da bir altyapı tesisine, içine ya da karşısına bir patlayıcı ya da diğer ölümcül bir araç-gereci yönlendiren, yerleştiren, ateşleyen ya da patlatan herhangi bir kişi bu kapsamda suç işlemiş sayılması için şu amaçları hedeflemesi gerekmektedir: Ölüm ya da ciddi bedensel yaralamaya yol açma ya da; bu tür bir alanın, tesisin ya da sistemin, önemli ölçüde ekonomik zararlar sonuçlanacak ya da sonuçlanması muhtemel olacak şekilde, geniş biçimde yıkılmasına yol açma.*

Ayrıca bunlara teşebbüs eden herhangi bir kişi de suç işlemiş sayılır. Bir suç ortağı olarak yukarıda yer alan amaçlardan ya da 2. paragrafında belirtilen bir suça iştirak eden; ya da diğerlerini örgütleyen ya da yönlendiren; ya da ortak bir amaçla hareket eden bir grup kişiyle, bu maddenin herhangi diğer bir yolla katkıda bulunan herhangi bir kişi suç işlemiş sayılır. Bu tür bir katkı, kasıtlı olacak veya genel suç faaliyetlerini artırma amacıyla ya da grubun amacı doğrultusunda olacak veya grubun ilgili suç ya da suçları işleme kastı bilinerek gerçekleştirilecektir.

⁵⁷²RG: 7.2.2013/6415.

⁵⁷³Niteliği veya kapsamı itibariyle, bir halkı korkutmak, ya da bir hükümeti veya uluslararası örgütü herhangi bir eylemi gerçekleştirmeye veya gerçekleştirmekten kaçınmaya zorlamak amacını gütmesi halinde, bir sivilin ya da bir silahlı çatışma durumunda muhasemata doğrudan katılmayan herhangi başka bir kişiyi öldürmeye veya ağır şekilde yaralamaya yönelik diğer tüm eylemler.

⁵⁷⁴Osmanoğlu/Kıdıl, s. 1154.

⁵⁷⁵1. Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşmenin 2'nci maddesinin 1(b) paragrafının uygulanmasının bir silahlı çatışmanın varlığına işaret etmeyeceğini, silahlı çatışma tabirinin, örgütlü bir biçimde olsun veya olmasın, ceza hukuku kapsamında terörizm suçunu oluşturan fiillerin işlenmesinden farklı olan bir durumu betimlediğini beyan eder.

2. Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşmenin 2'nci maddesinin 1(b) paragrafının, 21'inci maddede de ifade edildiği üzere, devletlerin BM Şartı da dâhil olmak üzere uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülüklerine,

Türkiye terör suçuna ilişkin 2005 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan “Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesine”⁵⁷⁷ taraf olmuştur. Sözleşmenin giriş bölümünde yer alan terör tanımına göre terör suçu üç şekilde gerçekleştirilir. Bunlardan ilki halkı sindirmek, hükümeti veya uluslararası örgütü bir fiili gerçekleştirmeye ya da gerçekleştirmemeye zorlamak, ikincisi bir devleti veya uluslararası örgütü istikrarsız hale getirmek, üçüncüsü bir devletin anayasal, siyasî, ekonomik ve toplumsal yapısını yıkmaya çalışmaktır.

22 Ekim 2015 tarihinde Riga’da imzalanan AK Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesi’ne(TÖS)Ek Protokol Türkiye’de 1 Haziran 2018’de yürürlüğe girmiştir. Bu Protokol ile terörizm amacıyla bir derneğe veya gruba katılmak, terörizm eğitimi almak ve terörizm amacıyla yurtdışına seyahat etmek gibi hareketler de suç olarak tanımlanmıştır.

Uygulamada ülkemizde terörist eylemler gerçekleştiren ve İtalya’ya kaçan terör örgütü lideri A. Ö. hem iade edilmemiş hem de TÖDAS m.7’de⁵⁷⁸ yer alan “iade et ya da yargıla ilkesi” gereği hakkında yargılama yapılmamıştır. Almanya ise uluslararası tutuklama kararını kaldırmıştır. TÖDAS’a taraf olan İtalya ve Almanya’nın bu tutumu terörle mücadele ilkeleriyle bağdaşmamaktadır⁵⁷⁹. Ancak TÖDAS m.13’te taraf devletlere çekince koyma imkânı verildiği için bir yaptırımı bulunmamaktadır.

Antidemokratik veya baskıcı rejimleri ortadan kaldırarak demokratik ve insan haklarına dayalı siyasî rejimler kurmayı amaçlayan örgütlenmeler ya da kendi kaderini tayin etmeye yönelik eylemler hoşgörü ile karşılanmaktadır. Dolayısıyla uluslararası hukukta terör suçu kapsamında değerlendirilmeyip siyasî suç kapsamında değerlendirilmiştir. Bu nedenle siyasî suç nedeniyle iade edilmezlik ilkesinden yararlanacaklardır. Her fiil somut olayın özelliğine göre siyasî ve hukukî bir değerlendirilmeye tabi tutulur. Uygulamada Çeçenistan veya Filistin halkının yürüttüğü mücadele siyasî suç kapsamında değerlendirilmiştir. Uluslararası hukukta sivilleri hedef alan veya intihar saldırıları düzenleyen örgütler terörist olarak tanımlanmaktadır.⁵⁸⁰

özellikle başka devletlerin topraklarında faaliyet gösteren terörist ve silahlı gruplara finansal destek sağlamama yükümlülüğüne zarar vermeyeceğini beyan eder.

⁵⁷⁶

⁵⁷⁷RG: 13.01.2012/28172.

⁵⁷⁸Hükme göre; ülkesinde m.1’de zikredilen bir suçu işlediğinden şüphe edilen şahsın bulunduğu her akit devlet; m.6/1. paragrafta zikredilen şartlar dâhilinde iade talebi aldığı anda, bu şahsı iade etmediği takdirde, her ne suretle olursa olsun istisnasız ve lüzumundan fazla gecikmeden olayı kovuşturma maksadıyla kendi yetkili mercilerine intikal ettirecektir. Bu yetkili merciler, o devletin kanunları gereğince vahim nitelikte herhangi bir suç olayındaki gibi karar vereceklerdir.

⁵⁷⁹Ergün, s. 130.

⁵⁸⁰Aydın, s. 19.

1.7.2.3.1.3.3. İnsanlığa Karşı Suçlar, Soykırım Suçu

Siyasî suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesinin bir diğer istisnası insanlığa karşı suçlar ve soykırım suçudur. İnsanlığa karşı suçlar insanı insan yapan yaşam hakkı, fiziksel bütünlük, özgürlük gibi unsurları zedeleyen insanlık dışı olaylar olarak tanımlanabilir⁵⁸¹. İnsanlığa karşı suçların savaş suçlarından ayrı bir suç tipi olarak kabul edilmesi zaman almış, çeşitli devletlerin itirazıyla karşılaşmıştır. Birçok uluslararası ceza mahkemesinde yer almış, bu suç tipinin uluslararası hukukta kabul edilmesi ise Nuremberg Askerî Ceza Mahkemesi ile olmuştur⁵⁸². İnsanlığa karşı suçların yer aldığı ilk uluslararası hukukî belge olan Nuremberg Askerî Ceza Mahkemesi Statüsü m.6/2-c’de tanımlanmıştır. Buna göre mahkemenin yargı yetkisi kapsamında olan suçun icrası için veya bu suçla ilgili bir sivil karşı işlenmiş insan öldürme, imha, köleleştirme, sürgün ve diğer tüm insanlık dışı fiiller bu kapsamdadır. Siyasî, ırksal veya dinî nedenlerle yapılan zulüm de insanlığa karşı suç olarak nitelendirilmektedir. Bir suçun insanlığa karşı suç sayılabilmesi için ilgili devletin iç hukukunda düzenleme şartı aranmamıştır. Savaştan önce veya savaş sırasında olması hususunda bir ayırım yapılmamıştır.

İnsanlığa karşı suçlar 17 Temmuz 1998 tarihli UCM Roma statüsünde yer almış ve bu statüde hangi fiillerin insanlığa karşı suç niteliğinde olduğu sayılmamıştır. İnsanlığa büyük acılar yaşatacak benzer fiillerin cezasız kalmaması amacından yola çıkılarak bu suç tipinin ucu açık bırakılmıştır. Ancak insanlığa karşı suçların tek tek tespit edilmemiş olması cezaların kanuniliği ilkesine, benzer fiillerin de bu kapsamda değerlendirilmesi ceza hâkiminin kıyas yapma yasağına aykırıdır⁵⁸³.

İkinci Dünya Savaşı’nın insanlığa yaşattığı büyük acı sonucu belirli bir etnik veya dinî grubun kısmen veya tamamen yok edilmesine yönelik soykırım (*jenosit*) eylemlerinin failleri siyasî suçtan dolayı iade edilmezlik kuralı kapsamı dışında bırakılmıştır. Siyasî suçun kapsamını daraltan bu istisna Paris’te BMGK’nca 1948 tarihli “Soykırım Suçunun (*Jenositin*) Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi”⁵⁸⁴ ile uluslararası hukuk kuralı olarak yer almıştır⁵⁸⁵. Bu Sözleşme m.2’de⁵⁸⁶ hangi eylemlerin soykırım suçunu oluşturacağı

⁵⁸¹Yılmaz, s. 93.

⁵⁸²Aydın, Devrim, Uluslararası Ceza Hukukunun Gelişimi, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C:51, S:4, s. 159.

⁵⁸³Seymen Çakar, Ayşen, “İnsanlığa Karşı Suçlar”, **TBB Dergisi**, 103:169-198, 2012, s.1,2.

⁵⁸⁴RG: 29.03.1950/7469.

⁵⁸⁵Sınar, s. 74.

⁵⁸⁶Hükme göre; şu fiiller soykırım suçunu oluşturur: *Gruba mensup olanların öldürülmesi; grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi; grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracığı hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek, grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak; gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek.*

sayılmıştır. Türkiye de bu sözleşmeye taraf olmuştur⁵⁸⁷. Türk hukukunda 5237 sayılı TCK m.76'da soykırım suçu⁵⁸⁸ ve m.77'de insanlığa karşı suçlar⁵⁸⁹ düzenlenmiştir⁵⁹⁰.

1.7.2.3.1.3.4. Barışa Karşı İşlenen Suçlar (Saldırı Suçu)

Barışa karşı işlenen suçlar yani saldırı suçunun tanımı 14.12.1974 tarihli BM Kurulu 3314 sayılı Kararı ile kabul gören Saldırının Tanımı Belgesi m.1'de yapılmıştır. Buna göre devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı veya BM Anlaşmasına aykırı şekilde silahlı kuvvet kullanılması bu kapsamda değerlendirilir⁵⁹¹.

Nuremberg Askerî Ceza Mahkemesi Statüsü m.6'da yer alan tanıma göre saldırı savaşının veya anlaşmalara veya güvencelere aykırı bir savaşın planlanması, hazırlanması, başlatılması, sürdürülmesi ya da bunlara ilişkin ortak bir planda veya komploda yer almak barışa karşı suç yani saldırı suçu olarak ifade edilir. Bu tanıma göre barışa karşı suçun maddi unsuru suç fiili, manevi unsuru ise suç işleme ve sonucunu isteme kastıdır⁵⁹². SİDAS'ta siyasî suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesinin istisnası olarak barışa karşı işlenen suçlar yer almamaktadır.

1.7.2.3.1.3.5. Savaş Suçları

Savaş suçlarının uluslararası alanda yargılanarak cezalandırılması ilk kez Londra Anlaşması ve eki Nuremberg Askerî Ceza Mahkemesi Statüsü ile kabul edilmiştir. Bu Statü m.6'da⁵⁹³ yer alan savaş suçları sınırlı sayı ile sınırlanmamış, savaş yasalarına veya yapılageliş

⁵⁸⁷ RG: 29.03.1950/7469.

⁵⁸⁸ Hükme göre; bir planın icrası suretiyle, milli, etnik, ırki veya dini bir grubun tamamen veya kısmen yok edilmesi maksadıyla, bu grupların üyelerine karşı şu fiillerden birinin işlenmesi, soykırım suçunu oluşturur: Kasten öldürme, kişilerin bedensel veya ruhsal bütünlüklerine ağır zarar verme, grubun, tamamen veya kısmen yok edilmesi sonucunu doğuracak koşullarda yaşamaya zorlanması, grup içinde doğumlara engel olmaya yönelik tedbirlerin alınması ve gruba ait çocukların bir başka gruba zorla nakledilmesi. Soykırım suçu failine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir. Ancak, soykırım kapsamında işlenen kasten öldürme ve kasten yaralama suçları açısından, belirlenen mağdur sayısının gerçek içtima hükümleri uygulanır. Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur. Bu suçlardan dolayı zamanaşımı işlemez.

⁵⁸⁹ Hükme göre; şu fiillerin, siyasal, felsefi, ırki veya dini saiklerle toplumun bir kesimine karşı bir plan doğrultusunda sistemli olarak işlenmesi, insanlığa karşı suç oluşturur: Kasten öldürme, kasten yaralama, işkence, eziyet veya köleleştirme, kişi hürriyetinden yoksun kılma, bilimsel deneylere tabi kılma, cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı, zorla hamile bırakma ve zorla fuhşa sevk etme. Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur. Bu suçlardan dolayı zamanaşımı işlemez.

⁵⁹⁰ Demirbaş, s. 188.

⁵⁹¹ Köprülü, Suçların, s. 125.

⁵⁹² Köprülü, Suçların, s. 126.

⁵⁹³ Hükme göre; savaş suçları kapsamında değerlendirilecek suçlar şunlardır: Kasten öldürme, kötü muamele ya da sivil halkın veya işgal altındaki sivil halkın sürgünü, kölelik veya başka amaçlarla çalıştırma, savaş tutsaklarına veya denizdeki kişilere kötü muamele, rehinelere öldürülmesi, kamu ya da özel mülkiyetin yağmalanması, gereksiz yere şehirlerin, kasaba ve köylerin yok edilmesi veya askeri gereklilik olmadan bunların yakılıp yıkılması ile sınırlı olmamak üzere savaş yasalarına veya yapılageliş kurallarına aykırı fiiller.

kurallarına aykırı filler olarak tanımlanarak ucu açık bırakılmıştır. Bu durum cezaların kanuniliği ilkesine aykırıdır.

UCM'nin savaş suçlarına ilişkin uluslararası hukuk hükümlerini uygulama açısından objektif ve tarafsız davranıldığı söylenemez. Keza uygulamaya bakıldığında Nuremberg Askerî Ceza Mahkemesi ve Tokyo Uzakdoğu Uluslararası Askerî Mahkemeleri kazananların aklandığı mahkemeler olarak nitelendirilebilir. Zira savaş suçu, insanlığa karşı suç, barışa karşı suç ithamları yalnız savaşı kaybeden tarafa yönlendirilmiştir. Örnek verilmek gerekirse teslim hazır Japonya'ya askeri hedef yerine sivillere atom bombası atılması mahkemeler olup olmadığı hususunda düzenleme yapılmamış, sadece bu suçların cezalandırılması gerekliliği ortaya konmuştur⁵⁹⁴.

1.7.2.3.2. Düşünce Suçu

AİHS m.9/1'de⁵⁹⁵ düşünce özgürlüğü, m.10'da⁵⁹⁶ ifade özgürlüğü koruma altına alınmıştır. Türk hukukunda düşünce suçunun tanımlaması yapılmamıştır. Bu nedenle konuyla ilgili mevzuatın incelenmesi yerinde olacaktır. Anayasa m.25'te düşünce ve kanaat hürriyeti düzenlemiştir. Hükme göre herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Hiç kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz veya düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz. Anayasa m.26/1'dedüşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti düzenlenmiştir. Hükme göre herkes düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsamaktadır. Ancak düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Anayasa m.26/2'de düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırları sayılmıştır. Bunlar millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi ve suçluların cezalandırılmasıdır. Bundan başka devlet sırrı niteliğindeki bilgilerin açıklanmaması,

⁵⁹⁴Turan, s. 94.

⁵⁹⁵Hükme göre; herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

⁵⁹⁶Hükme göre; herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

başkalarının şöhret ve haklarının, özel ve aile hayatlarının veya kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amacıyla da sınırlandırılabilir. Anayasa Mahkemesi'nin 1986 yılında verdiği kararda; düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetine Anayasa m.26/2 doğrultusunda getirilen sınırlamaların Anayasa m.2'de yer alan Cumhuriyetin niteliklerine uygun olması gerektiği ifade edilmiştir⁵⁹⁷.

5237 Sayılı TCK'da düşünce suçu düzenlenmemiştir. TCK mülga m.18/1-c'de var olduğu gibi UAİK m.11/1-c'de düşünce suçu sayılmıştır. Bu nedenle düşünce suçu siyasî suçtan dolayı iade edilmezlik ilkesinin istisnalarından biridir. Doktrinde bir görüşe göre SİDAS, ikili iade anlaşmaları, yabancı kanun ve doktrin düşünce suçuna ayrı bir suç tipi olarak yer vermediğinden siyasî suç kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir⁵⁹⁸. Kanaatimizce UAİK m.11/1-c'de açık bir şekilde düşünce suçu ifade edildiğinden dolayı düşünce suçunun siyasî suç kapsamında değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır.

1.7.2.3.3. Askerî Suç

Askerî suçu tanımlamak gerekirse milli savunmayı sağlamak ve korumak, askerlik hizmetinin aksamadan yerine getirilmesini sağlamak amacıyla kanunlarda yer alan tüm suç tipleri şeklinde ifade edilebilir. Başka bir deyişle askerî bir menfaat korumak amacıyla kanunlarda düzenlenmiş suç tipidir⁵⁹⁹. Tanımdan anlaşılacağı üzere bir suçun askerî suç olup olmadığı niteliğine göre belirlenecektir⁶⁰⁰. Askerî suçlar sırf askerî suç ve askerî suç benzerleri olmak üzere ikiye ayrılır⁶⁰¹.

Sırf askerî suçun unsurları failin asker kişi olması, fiilin askerî hizmetin veya görevin ihlali suretiyle işlenmesi ve suç tipinin genel ceza kanununda tanzim edilmemiş olmasıdır⁶⁰². Sırf askerî suç ile askerî suç benzerleri arasındaki temel fark sırf askerî suçun kısmen veya tamamen genel ceza kanunlarında düzenlenmemiş olmasıdır⁶⁰³.

Askerî suç benzerlerinin unsurları failin asker kişi veya sivil olması, fiilin askerî hizmetin veya görevin ihlalini içermemesi ve genel ceza kanunlarında kısmen veya tamamen düzenlenmesidir⁶⁰⁴. TCK'da yer alan ticarete hile ve fesat karıştırmak suçunun bazı unsurlarını taşımakta olan Askeri Ceza Kanunu m.133'te yazılı bozuk ölçüyü askeri hizmette

⁵⁹⁷AYM, T. 26.11.1986, E. 1985/8, K. 1985.

⁵⁹⁸Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 165, Turhan, s. 69.

⁵⁹⁹Erman, Sahir, **Askeri Ceza Hukuku, Umumi Kısım ve Usul**, 7. Baskı, İstanbul, 1983, s. 151.

⁶⁰⁰Kangal, Zeynel Temel, **Askerî Ceza Hukuku**, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2012, s. 84.

⁶⁰¹Ergül, Avrupa İnsan Hakları, s. 63, Demirbaş, s. 189, Kangal, s. 85.

⁶⁰²Erman, s. 151, Kangal, s. 85.

⁶⁰³Erman, s. 158, Kangal, s. 90.

⁶⁰⁴Erman, s. 157.

kullanmak suçu askeri suç benzeridir. Askeri Ceza Kanunu m.66'da düzenlenen askerlikten firar suçu TCK'da yer almadığından ve yalnız asker kişiler faili olabildiğinden dolayı sırf askeri suç olarak nitelendirilir⁶⁰⁵.

SİDAS m.4'e⁶⁰⁶ göre kısmen veya tamamen genel ceza kanunlarında düzenlenmeyen askerî suçlar kapsam dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla talep edilen devlet sırf askerî suçlardan dolayı iade edemeyecek; ancak askerî suç benzeri ise iade edebilecektir⁶⁰⁷. SİDAS Açıklayıcı Raporun⁶⁰⁸ m.4'te⁶⁰⁹ sırf askerî suçların iade edilmeyeceği belirtilmiştir. Doktrinde aksi yönde görüşe göre hükmün lafzından anlaşılabilecek olan sırf askerî suçlunun iade edilmeyeceği değil bu suç tipinin kapsam dışında bırakılmasıdır⁶¹⁰. Kanaatimizce sırf askerî suç SİDAS kapsamı dışında bırakılarak bu suç tipinin iadeye konu olmayacağı anlaşılmalıdır. Bu ilkeye göre sırf askeri suç iade yasağı kapsamında olacağından dolayı iade talebine konu suç genel ceza kanununa göre cezalandırılabilir bir fiil ise örneğin asker kişinin üstünü öldürmesi gibi iadesi mümkündür⁶¹¹. Nitekim Yargıtay 14. Ceza Dairesi, 2012 yılında verdiği bir kararda; sanığın iadeye konu iki suçtan sırf askerî suç teşkil eden fiili için iade edilemeyeceğine; ancak cinsel istismar suçu teşkil eden fiili için iade edilebileceğine karar vermiştir⁶¹².

Askerî suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesinin temelindeki düşünce askerî suç işleyen kişi devletin gücünü zayıflattığından dolayı o devlette tarafsız yargılanmasının imkânsız olmasıdır⁶¹³. Sırf askerî suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesinin kaldırılması yönündeki görüşlerin bulunduğu 1966 Mayıs'ında Madrid'te düzenlenen Uluslararası Askerî Ceza Hukuku ve Harp Hukuku Kongresi'nde Türk Delegasyonunun teklifi üzerine firar suçu siyasî suç kapsamına alınmıştır⁶¹⁴.

⁶⁰⁵ Aslan, M. Yasin, "Sırf Askeri Suçlar ve Ceza Hukukundaki Sonuçları", **TBB Dergisi**, 90:196-212, 2010, s. 204.

⁶⁰⁶ *Cezaî hukuka göre suç teşkil etmeyen askerî suçlar dolayısıyla iade işbu Sözleşmenin tatbik sahası dışındadır.*

⁶⁰⁷ Aslan, s. 206, **Kangal**, s. 88.

⁶⁰⁸ İngilizce tam metni için bkz. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/024> (Erişim Tarihi: 31.12.2020)

⁶⁰⁹ Hükme göre sözleşme sırf (purely) askerî suçlar için iadeyi yasaklar, fakat silahlı kuvvetler mensubunca işlenen adi suçlar için iade, sözleşme ile belirlenen koşullar yerine getirildiği takdirde kabul edilmelidir

⁶¹⁰ Erem, Faruk/Artuk, Mehmet Emin/Danışman, Ahmet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, Ankara, s. 217.

⁶¹¹ **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 216.

⁶¹² "...S.M.B. hakkında Varna Şehri Askeri Mahkemesinin 12/06/2011 tarih ve 224/200 sayılı kararında belirtilen suçlar askerî suç olduğundan 5237 sayılı TCK'nun 18/1-b maddesi gereğince Bulgaristan Cumhuriyetinin S.M.B'nin bu kararla ilgili geri verme talebinin kabul edilebilir olmadığına" ve "S.M.B. hakkında suç tarihinde 14 yaşında olan I.M.I.'ya karşı zor ve tehditle cinsel temasta bulunmak suçundan Razgrad Şehri Bölge Mahkemesinin 28/03/2005 tarih ve 159 sayılı kararıyla ilgili Bulgaristan Cumhuriyetinin geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna" ONANMASINA karar verilmiştir. Yarg. 14. CD, T. 20.11.2012, E. 2012/13748, K. 2012/11686, (Erişim Tarihi:13.05.2021),

<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/kullaniciGiris.jsf?dswid=-4595#>

⁶¹³ **Demirbaş**, s. 189.

⁶¹⁴ **Erman**, s. 152.

Türk hukukunda 765 sayılı mülga TCK m.9'da askerî suça ilişkin düzenleme yer almamaktadır. 5237 sayılı TCK'nın UAİK ile yürürlükten kaldırılan m.18/1-b'de askerî suçtan dolayı kişinin iade edilemeyeceği ifade edilmiştir. Kanaatimizce askerî suç ifadesinden anlaşılması gereken SİDAS m.4'e paralel olarak sırf askerî suçtur⁶¹⁵. UAİK m.11/1-c-2'de sırf askerî suçlardan dolayı kişinin iade edilemeyeceği ifade edilmiştir⁶¹⁶. UAİK'te askerî suç benzeri suçların iade yasağı kapsamında olmadığına açıkça ifadesi yerinde bir düzenleme olmuştur⁶¹⁷.

1.7.2.3.4. Malî Suç

Malî suçu tanımlamak gerekirse devletin malî egemenliğine karşı suçlar olarak ifade edebiliriz⁶¹⁸. Malî suçluluk ise mağdurun parası, para kaynakları ve finans ile ilgilidir⁶¹⁹. IMF'ye (*International Monetary Fund*) göre malî kayba neden olan ve şiddet içermeyen tüm fiiller malî suç kapsamında değerlendirilir. Malî suçlara örnek olarak kara para aklama, vergi kaçakçılığı gibi suçlar verilebilir. Küreselleşen ekonomik piyasada malî suç faillerinin spekülasyon ya da yasadışı işlemlerle devletlerin ekonomisini zincirleme şekilde zarara uğratması kaçınılmazdır⁶²⁰. Bu nedenle malî suç konusunda devletlerarası işbirliği yapılması gerekmektedir. Ancak uluslararası hukuk alanında iade konusunda mali suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesinin uygulama alanının gitgide daraltıldığı görülmektedir⁶²¹. Bunun nedeni AB bünyesindeki ortak bir AB bütçesi bulunması ve vergilerin tekdüzeleşmiş olmasıdır⁶²².

SİDAS m.5'te malî suçlar vergi, resim, kambiyo ve gümrük suçları olmak üzere sınırlandırmıştır⁶²³. Hükümde malî suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesi benimsenmiş olsa da taraf devletlerin ikili anlaşmalarla aksini kararlaştırabileceği ifade edilmiştir. Ancak bu düzenleme SİDAS Ek 2 No.lu Protokol⁶²⁴ ile ilga edilmiştir. SİDAS Ek 2 No.lu Protokol m.2, SİDAS m.5 yerine geçmiştir. Hükümde malî suçlar vergi, resim, gümrük ve kambiyo suçları olarak sayılmıştır. Bu suçların talep edilen devlet hukukuna göre aynı nitelikte bir suça tekabül etmesi halinde iade gerçekleştirilecektir; ancak talep edilen taraf hukukunun aynı

⁶¹⁵Aynı yönde görüşler için Bkz. **Kangal**, s. 88, **Ulutaş**, Suçluların İadesine Dair, s. 170.

⁶¹⁶**Demirbaş**, s.189.

⁶¹⁷**Turhan**, s. 70.

⁶¹⁸**Demirbaş**, 2017, s. 189, **İçel**, s. 711.

⁶¹⁹Pradel, Jean, "Mali Suçluluk Kavramlar ve Temel Açıklamalar", çev. Zeynel Temel Kangal, **İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 60(1-2):309-323, 2002, s. 312.

⁶²⁰**Köprülü**, Suçluların, s. 161.

⁶²¹**Ulutaş**, Suçluların İadesine Dair, s. 174.

⁶²²**Demirbaş**, s. 189.

⁶²³**Ulutaş**, Suçluların İadesine Dair, s. 175.

⁶²⁴RG: 5.05.2016/29703.

türde vergi, resim, gümrük veya kambiyo suçlarını içermemesi nedeniyle reddedilmeyecektir. Sonuç olarak SİDAS'a Ek 2 No.lu Protokol ile artık malî suçlardan dolayı iade gerçekleştirilecektir⁶²⁵.

Türk hukukunda 765 sayılı mülga TCK m.9 ve 5237 sayılı TCK'nın UAİK ile yürürlükten kaldırılan m.18'demalî suçlarla ilgili bir düzenleme yoktur. Türkiye'de malî suçların araştırılması amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 17 Şubat 1997'de Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) kurulmuştur⁶²⁶. UAİK'te malî suçlara ilişkin iade yasağı bulunmamaktadır. Nitekim günümüzde malî suçların örgütlü olarak işlenmesi ve ağır vergi suçu işleyenlerin artması nedeniyle bu düzenleme yerinde olmuştur⁶²⁷.

1.7.2.4. İadeye Konu Suçun Yaptırımı Nedeniyle İade Edilemeyecek Durumlar

1.7.2.4.1. Ölüm Cezası

“BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” yaşama hakkını düzenlerken ölüm cezası hususunda herhangi bir düzenleme getirmemiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda imzalanan 03.09.1953 tarihli AİHS m.2'deölüm cezası yaşama hakkının meşru sınırlaması olarak düzenlenmiştir.1966 tarihli “BM Kişisel ve Siyasî Haklar Sözleşmesinde” ölüm cezasının ancak ağır suçlar bakımından uygulanabileceği ifade edilmiştir. Ölüm cezasının uygulanamayacağı kişiler on sekiz yaşından küçükler ve hamile kadınlar olarak belirlenmiştir. “BM Kişisel ve Siyasî Haklar Sözleşmesine Ek 2 No.lu Protokol”⁶²⁸ ile insanlığın varoluş tarihinden beri uygulanan ancak modern hukuk anlayışı ile bağdaşmayan ölüm cezası taraf devletler bakımından nihayet kaldırılmıştır⁶²⁹. Ancak Protokol barış zamanı-savaş zamanı ayrımı yaparak ölüm cezasını yalnız barış zamanı için kaldırmıştır⁶³⁰. 01.03.1985 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye'nin de taraf olduğu “AİHS Ek 6 No.lu Protokol” ile ölüm cezası barış zamanı için de kaldırmıştır. Ancak taraf devletlerin hukukunda savaş zamanı veya yakın savaş tehdidi durumunda işlenen suçlar bakımından ölüm cezası öngörebileceği; ancak bunun Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine bildirmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu Protokol devletleri ölüm cezasını kaldırmakla yükümlü tutan ilk sözleşmedir⁶³¹.

AİHS'ye Ek 13 No.lu Protokol 3.5.2002'de imzaya açılmıştır. Bu Protokolün hazırlanma nedeni AİHS'e Ek 6 No.lu Protokolün savaş ve yakın savaş tehdidi durumunda

⁶²⁵Tezcan/Erdem/Önok, s. 216.

⁶²⁶<https://www.hmb.gov.tr/masak-sunus> (Erişim Tarihi: 31.12.2020)

⁶²⁷Turhan, s. 79.

⁶²⁸RG: 27.12.2005/26036.

⁶²⁹Turhan, Faruk, “Ölüm Cezasının Kaldırılmasına İlişkin Gelişmeler ve Suçluların İadesi Hukukuna Etkisi”. **İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 4(4):241-258, 1999, (Turhan, Ölüm Cezasının), s. 241.

⁶³⁰Demirdal, M. Balkan, Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Ölüm Cezasının Kaldırılması ve Türkiye'deki Süreç, **Politik Ekonomik Kuram Dergisi**, Cilt 2(1), 57-72, 2018, s. 61.

⁶³¹Turhan, Ölüm Cezasının, s. 242, 243.

ölüm cezasının kaldırmamış olmasıdır. En nihayetinde insan hakları gereği ölüm cezasının istisnasız kaldırılması gerekmektedir⁶³². Protokol m.1⁶³³ ile ölüm cezası tamamen kaldırılmıştır.

SİDAS m.11'ye göre talep eden devlet hukukunda iadeye konu suça karşılık ölüm cezası öngörülüyorsa, talep edilen devlet kanununda ölüm cezasının bulunmaması veya bulunmasına karşın genellikle uygulanmaması halinde talep eden devletin ölüm cezasını uygulamayacağına ilişkin teminat vermesi halinde iade talebi kabul edilir. Buna göre iadenin gerçekleşebilmesi için iade talep eden devletin kanunu ölüm cezası içermemeli veya ölüm cezasını infaz etmeyeceğine ilişkin kesin teminat vermelidir. Hükümde geçen ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine ilişkin teminatın yeterli olup olmadığı hususunda veyahut böyle bir teminat verilmezse iade edilip edilmeyeceği hususu konusunda talep edilen devlet iç hukukuna göre karar verecektir. Uygulamada ise bu hususun yanında bu hükme çekince koyup koymaması, teminat konusundaki tavrı, talep edilen devlet uygulamaları göz önünde bulundurulmalıdır⁶³⁴.

Türk hukukunda ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin anayasal süreçte atılan ilk adım 3.10.2001 Tarihli 4709 sayılı Kanunla yapılan Anayasa değişikliğiyle⁶³⁵ eklenen m.38/7'de ölüm cezasının sınırlandırılmasıdır. Bu sınırlamalar savaş, çok yakın savaş tehdidi ve terör suçlarıdır⁶³⁶. Akabinde 7.5.2004 tarihli 5170 sayılı Kanunla yapılan Anayasa değişikliğiyle⁶³⁷ Anayasa m.38'de ölüm cezası istisna öngörülmezsizin kaldırılmıştır. Bu Anayasa değişikliğinden sonra çeşitli kanunlarda yer alan ölüm cezası 14.7.2004 tarihli 5218 sayılı Kanunla⁶³⁸ ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına dönüştürülmüştür⁶³⁹.

Türk hukukunda 5237 sayılı TCK'nın UAİK ile yürürlükten kaldırılan m.18'de ölüm cezası hususunda bir düzenleme yoktur. Bu nedenle iadeye konu suça ilişkin talep eden devlet hukukuna göre ölüm cezası yaptırım olarak öngörülmüşse dahi iade gerçekleştirilebiliyordu⁶⁴⁰. UAİK m.11/1-d' ye göre iade talebinin, ölüm cezası gerektiren suçlara ilişkin olması durumunda iade talebinin kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir. Ancak m.11/3'te bu durumda talep eden devlet tarafından, öngörülen cezanın infaz edilmeyeceğine

⁶³²Tezcan/Erdem/Önok, s. 221.

⁶³³Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse ne böyle bir cezaya çarptırılabilir, ne de bu ceza infaz edilebilir.

⁶³⁴Ergül, s. 61.

⁶³⁵4709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun RG: 17.10.2001/24556 Mükerrer.

⁶³⁶Tezcan/Erdem/Önok, s. 221, 222.

⁶³⁷5170 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun, RG: 22.05.2004/25469.

⁶³⁸5218 Sayılı Ölüm Cezasının Kaldırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, RG: 21.07.2004/25529.

⁶³⁹Özgenç, s. 1087.

⁶⁴⁰Özgenç, s. 1087.

dair yeterli teminat verilmesi hâlinde iade talebi kabul edilebilir. Burada önemli olan ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine dair teminat verilmesidir⁶⁴¹.

1.7.2.4.2. İnsan Onuru İle Bağdaşmayan Ceza

Suçluların iadesine ilişkin iadeye konu suçun yaptırımı nedeniyle iade edilemeyecek durumlardan biri insan onuru ile bağdaşmayan cezadır. İnsan onuru ile bağdaşmayan ceza, hukuk devleti temel ilkelerine ve insan haklarına yönelik ihlal nedeniyle “*ordre public*”⁶⁴² çekincesi olarak uluslararası adli yardımlaşmanın genel ilkesi niteliğinde bir iade engelidir⁶⁴³. Bu cezalar mülkiyet hakkı ile kişi özgürlüğü dışında kalan haklara müdahale etmektedir. Buna örnek olarak bedene yönelik uzuv kesme cezası verilebilir⁶⁴⁴.

Talep edilen ülkede siyasî nedenlerle kovuşturulma, işkence veya kötü muameleyle maruz kalma tehlikesinin bulunması durumunda doktrinde yer alan deyimiyle “siyasi nedenlerle kovuşturma tehlikesi” mevcut ise iade talebinin ciddi olmaması nedeniyle suçlu iade edilmez⁶⁴⁵.

AIHM talep edilen kişinin işkence, insanlık dışı muamele veya cezaya uğrama ya da siyasî nedenlerle kovuşturulma veya cezalandırılma konusunda ciddi bir tehlikenin bulunduğu durumlarda iadenin AIHS m.3⁶⁴⁶ “işkence yasağı” ihlalini oluşturacağını kabul etmektedir⁶⁴⁷. İşkence yasağının ihlal edilip edilmediği genel durum ve iadeye konu suçlunun kişisel durumu göz önünde bulundurularak somut olayın özelliğine göre belirlenecektir⁶⁴⁸. Mutlak anlamda AIHS m.3 anlamında devlet veya üçüncü kişiler bakımından insan haklarına aykırı kovuşturma yapılma şartı aranmayacaktır⁶⁴⁹.

Uygulamada AIHM’nin Soering/İngiltere kararına atıfta bulunduğu Mamatkulov ve Askarov/Türkiye⁶⁵⁰ dava sürecinde 1977 tarihinde yürürlüğe giren Türkiye ile Özbekistan arasında karşılıklı iadeyi öngören ikili anlaşma mevcuttu. AIHS’ ye Türkiye taraf, Özbekistan ise taraf değildi. Uluslararası anlaşmalar 1969 tarihli “Vienna Anlaşmalar Hukuku

⁶⁴¹Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 163, Yaşar, Yusuf, İçer, Zafer, Tutuklu ve Hükümlülerin Takası ve İadesi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 25, S. 2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, 2019, s. 1505.

⁶⁴²Kamu düzeni.

⁶⁴³Tezcan/Erdem/Önok, s. 226.

⁶⁴⁴Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 163.

⁶⁴⁵Turhan, Faruk, “6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası İş Birliği Kanunu’nun Kapsamı ve Genel Hükümleri Hakkında Bir Değerlendirme”, DEÜ, 21(Özel Sayı), 2019, (Turhan, 6706 Sayılı), s. 3090.

⁶⁴⁶AIHS “işkence yasağı” m.3 : “Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı yahut küçük düşürücü muameleyle veya cezaya maruz bırakılmayacaktır.”

⁶⁴⁷Turhan, Cezai Konularda, s. 43.

⁶⁴⁸Mercan, Necati, “Hukukumuzda Suçluların Geri Verilmesi”, İÜHF, İstanbul, 82(1), 2008, s. 33.

⁶⁴⁹Tezcan/Erdem/Önok, s. 217.

⁶⁵⁰AIHM, Mamatkulov ve Askarov / Türkiye, T. 04.02.2005, No. 46827/99 & 46951/99.

Sözleşmesi”⁶⁵¹ m.34’e⁶⁵² göre yalnız taraf devletleri bağlamaktadır. AİHM’nin yer bakımından yetkisini düzenleyen AİHS m.1’e⁶⁵³ göre taraf devletler yalnız kendi egemenlik alanındaki ihlallerden sorumludur. Ancak AİHM taraf devletleri dolaylı yoldan sorumlu tutabilmektedir. Terör suçu söz konusu olsa dahi AİHS m.3’t⁶⁵⁴ düzenlenen işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele yasağını mutlak nitelikte, istisna bulunmaksızın ve sınırlandırmaksızın uygulamaktadır. Türkiye dava konusu olayda Özbekistan’dan diplomatik güvence alarak kişileri iade etmiştir. Bu kararda AİHM’nin ihlal kararı vermesine neden olan iki eksiklik vardır. Bunlardan ilki dönemin mülga TCK m.9’da talep edilen devlette kişinin işkence görmemesi, ölüm cezası verilmemesi ve AİHS’de yer alan hak ve özgürlüklerinin ihlal edilmemesine ilişkin koşulların bulunmamasıdır. İkincisi kişi iade edildikten sonra Türkiye’nin Özbekistan’ın diplomatik güvencelerini takip etmemesidir. AİHM’nin iade hususunda önceden verdiği tedbir niteliğinde kararlardan farklı olarak bu karar bağlayıcı nitelikte olup, devletlere sorumluluk yüklemektedir⁶⁵⁵.

SİDAS m.3/2’ye göre talep edilen devlet kişinin ırkı, dinî, milliyeti veya siyasî görüşü nedeniyle soruşturma veya kovuşturma yapılacağına ya da iade halinde kişinin durumunun bunlardan dolayı ağırlaşabileceğine kanaat getiriliyorsa iade talebi reddedilir. Türk hukukunda 765 Sayılı mülga TCK’nın iadeyi düzenleyen m.9’da bu hususta bir hüküm yoktu. 5237 sayılı TCK’nın UAİK ile yürürlükten kaldırılan m.18/3’t⁶⁵⁶ ise iade talebinin ciddi olmaması durumunda iade yasağı düzenlenmiştir. UAİK m.11/1-b’ye göre talep edilen devlet kişinin ırkı, dinî, milliyeti veya siyasî görüşü nedeniyle soruşturma veya kovuşturma yapılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına kanaat getiriyorsa iade talebi reddedilir. UAİK bu hükümle SİDAS’a paralel olarak iade yasağı düzenlenmiştir.

SİDAS’tan farklı olarak UAİK insan onuru ile bağdaşmayan cezayı iade yasağı kapsamına almıştır. Türk hukukunda UAİK m.11/1-d’de iade talebinin, insan onuru ile bağdaşmayan ceza gerektiren suçlara ilişkin olması halinde iade gerçekleştirilemeyecektir. Ancak m.11/3’e göre talep eden devlet tarafından, öngörülen cezanın infaz edilmeyeceğine dair yeterli teminat verilmesi hâlinde iade talebi kabul edilebilir. Burada önemli olan ölüm

⁶⁵¹Türkiye taraf olmamıştır.

⁶⁵²*Bir andlaşma, rızası olmadan üçüncü bir Devlet için ne hak ne de yükümlülük yaratır.*

⁶⁵³*Yüksek Sözleşmeciler Tarafından kendi yetki alanları içinde bulunan herkesin, bu Sözleşme’nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlüklerden yararlanmalarını sağlarlar.*

⁶⁵⁴*Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.*

⁶⁵⁵Korkut, Levent, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisi”. **Ankara Barosu Dergisi**, 66(4):20-35, 2008, s. 29,30,31.

⁶⁵⁶Hükme göre; kişinin, talep eden devlete geri verilmesi hâlinde ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle kovuşturulacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebepleri varsa, talep kabul edilmez.

cezasının infaz edilmeyeceğine dair teminat verilmesidir⁶⁵⁷. UAİK m.3/3'te ise adli işbirliği talebinin şarta veya teminata bağlanabileceği hususu düzenlenmekle iadenin gerçekleşmesi halinde kişinin ırkı, etnik kökeni, vatandaşlığı, dini ve belirli bir sosyal gruba mensup olması sebebiyle yargılanmayacağı, mahkûm edilmeyeceği veya mevcut mahkûmiyet şartlarının zorlaştırılmayacağı hususunda teminat istenilmesi mümkün kılınmıştır⁶⁵⁸. Türkiye'nin de taraf olduğu “İşkence ve İnsanlık Dışı Muamele ve Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”⁶⁵⁹ m.3'e göre kişinin talep edilen devlete iade edilmesi durumunda işkenceye tabi tutulacağına ilişkin kanaat bulunuyorsa iade gerçekleştirilmeyecektir⁶⁶⁰. Bu nedenle UAİK'teki düzenleme uluslararası hukuka uygun yerindedir⁶⁶¹.

⁶⁵⁷ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 163.

⁶⁵⁸ **Orhan**, s. 46.

⁶⁵⁹ RG: 29.04.1988/19799.

⁶⁶⁰ Hükme göre bu gibi esaslı sebeplerin bulunup bulunmadığını tayin maksadıyla, yetkili merciler, uygulanabilen yerlerde, insicamlı biçimde yaygın, açık seçik veya kütleli insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dâhil tüm ilgili hususları göz önünde tutacağı ifade edilmiştir.

⁶⁶¹ **Turhan**, s. 42.

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇLULARIN İADESİNE DÂHİL ULUSLARARASI KURULUŞLAR, ARAMA YÖNTEMLERİ İLE İADE USULÜ VE SONUÇLARI

Tezimizin ilk bölümünde suçluların iadesine ilişkin genel bilgileri ele aldıktan sonra bu bölümde suçluların iadesine dâhil uluslararası kuruluşları, arama yöntemleri, iade usulü ve sonuçları ele alınacaktır. Konu, üç kısımda incelenecektir

İlk kısımda suçluların iadesine dâhil uluslararası kuruluşlar Interpol ve Europol incelenecektir. İkinci kısımda Türkiye'nin taraf olduğu Interpol bünyesinde ve AB üye devletlerarasında gerçekleştirilen Avrupa Tutuklama Müzekkeresi incelenecektir. Üçüncü kısımda SİDAS ve Türk hukukunda konuya ilişkin güncel mevzuat olan UAİK çerçevesinde klasik iade usulü ve SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokole taraf olmamızla birlikte Türk hukukunda yerini alan rızaya dayalı iade usulü incelenecektir. Son kısımda suçluların iadesi müessesesinin SİDAS ve UAİK çerçevesinde klasik iadenin sonuçları ve rızaya dayalı iade usulünün SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol'de yer alan sonuçlarını incelenecektir.

2.1. Suçluların İadesine Dâhil Uluslararası Kuruluşlar

2.1.1. Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı (Interpol)

Uluslararası kriminal polis teşkilatı (The International Criminal Police Organization-Interpol), uluslararası düzeyde suç ve suçlulukla mücadele amacıyla oluşturulan polisiye işbirliği mekanizması olarak tanımlanabilir⁶⁶². Interpol tüzel kişiliği bulunan BM'den sonra dünyadaki en büyük ikinci uluslararası kuruluştur⁶⁶³. Bu nedenle kendisini meydana getiren devletlerden bağımsız bir birimdir⁶⁶⁴.

Interpol Genel Sekreterliği ana hizmet binası Fransa'da bulunmaktadır. Interpol'ün 1956 yılında Viyana'da yapılan Genel Kurul toplantısında kabul edilen ana tüzüğü halen yürürlükte dir. 1971'de BM tarafından ilk kez hükümetler arası bir kuruluş olarak

⁶⁶²Ergül, s. 33.

⁶⁶³Çiçek, Lütfü, "İade Sürecinde Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatının (Interpol) Rolü ve Uluslararası Yakalama Kararlarının Yerine Getirilmesi, 13-14 Nisan 2018 Antalya Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Sempozyumu, Dış İlişkiler ve Avrupa Genel Müdürlüğü", Ankara, 2020, s. 93.

⁶⁶⁴Sarı, Buğra, "Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatının Uluslararası Örgüt Statüsü", *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 29(1), 2020, s. 94.

benimsenmiştir⁶⁶⁵. Interpol Tüzüğü m.5'e göre bu kuruluşun organları Genel Kurul, İcra Komitesi, Genel Sekreterlik, Ülke Interpol Birimleri (National Central Bureau – NCB) ve danışmanlardan oluşur. Interpol'ün İspanyolca, Fransızca, İngilizce ve Arapça olmak üzere dört adet resmi dili vardır. Interpol logosundaki kılıç polisiye faaliyetlerin keskinliğini, terazi adaleti, dünya örgütün dünya çapındaki faaliyetlerini, defne dalı toplumsal barışı, mavi zemin örgütün uluslararası kimliğini simgeler⁶⁶⁶. Interpol'e üye 190 devlet vardır⁶⁶⁷. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün imzasını taşıyan 08.01.1930 tarih ve 8761 sayılı Kararname ile üye olan Türkiye İç İşleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı Interpol Daire Başkanlığı ile temsil edilir⁶⁶⁸.

Interpol'ün kuruluş amacı Interpol Ana Tüzüğü m.2'ye göre İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi çerçevesinde üye devletlerin ilgili polis mercileri arasında yardımlaşmayı sağlamak ve iletişim kanalı olmaktır. Dolayısıyla Interpol araştırma ve soruşturma yapmakla görevli değildir⁶⁶⁹. Interpol Ana Tüzüğü m.3'egöre siyasî, askerî, dinî ve ırkî karakter taşıyan faaliyetler Interpol'ün çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Interpol, iadeye konu suç kısmi olarak adî suç niteliğinde olsa dahi m.3 kapsamında değerlendirmektedir. Ancak iadeye konu suçun siyasî yönü olmasına rağmen adî suç niteliğinde olduğuna kanaat getirirse üye devletle işbirliğini kabul eder⁶⁷⁰. Interpol'ün Lüksemburg'da⁶⁷¹ ve Washington'da⁶⁷² aldığı kararlarda

⁶⁶⁵Sezer, Mehmet Sıraç, “İnterpol Mekanizmalarının Başta Suriye Olmak Üzere Bazı Arap Devletleri Tarafından Muhaliflerine Karşı Bir Araç Olarak Kullanılmasının Hukukiliği Sorunu”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XIX, S. 4, 2015, s. 361.

⁶⁶⁶“İnterpol'ü Tanıyalım” <https://www.egm.gov.tr/interpol/interpolutaniyalim> (Erişim Tarihi: 08.12.2020).

⁶⁶⁷Bu devletler şunlardır: Afganistan, Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Andorra, Angola, Antigua ve Barbuda, Arjantin, Arnavutluk, Aruba, Avustralya, Avusturya, Azerbaycan, Bahama, Bahreyn, Bangladeş, Barbados, Beyaz Rusya, Belçika, Belize, Benin, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, Bolivya, Bosna-Hersek, Botswana, Brezilya, Brunei, Burkina Faso, Bulgaristan, Burundi, Yeşil Burun Adaları, Cezayir, Cibuti, Komorlar, Çad, Çek Cumhuriyeti, Çin, Danimarka, Doğu Timor, Dominika, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Ekvator Ginesi, El Salvador, Endonezya, Eritre, Ermenistan, Estonya, Etiyopya, Fas, Fiji, Fildişi Sahili, Filipinler, Finlandiya, Fransa, Gabon, Gambia, Gana, Gine, Gine Bissau, Grenada, Guatemala, Guyana, Güney Afrika Cumhuriyeti, Gürcistan, Haiti, Hırvatistan, Hindistan, Hollanda, Hollanda Antilleri, Honduras, Hong Kong, Irak, İran, İrlanda, İspanya, İsrail, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Jamaika, Japonya, Kamboçya, Kamerun, Kanada, Karadağ, Katar, Kazakistan, Kenya, Kıbrıs, Kırgızistan, Kolombiya, Kongo Cumhuriyeti, Kongo DC, Kore, Kosta Rika, Kuveyt, Küba, Laos, Lesotho, Letonya, Liberya, Libya, Lihtenştayn, Litvanya, Lübnan, Lüksemburg, Macaristan, Madagaskar, Makedonya, Malavi, Malezya, Maldivler, Mali, Malta, Marshall Adaları, Maritus, Meksika, Mısır, Moğolistan, Moldova, Monako, Moritanya, Mozambik, Myanmar, Namibya, Nauru, Nepal, Nijer, Nijerya, Nikaragua, Norveç, Orta Afrika Cumhuriyeti, Özbekistan, Pakistan, Panama, Papua Yeni Gine, Paraguay, Peru, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Ruanda, Saint Kitts ve Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent ve Granada, Sao Tome ve Principe, Senegal, Seyşel Adaları, Sırbistan, Sierra Leone, Singapur, Slovakya, Slovenya, Somali, Sri Lanka, Sudan, Surinam, Suriye, Suudi Arabistan, Esvatini, Şili, Tanzanya, Tayland, Togo, Tonga, Trinidad ve Tobago, Tunus, Türkiye, Uganda, Ukrayna, Umman, Uruguay, Ürdün, Venezuela, Vietnam, Yemen, Yeni Zelanda, Yunanistan, Zambiya. Bkz. “İnterpol'e Üye Ülkeler” <https://www.egm.gov.tr/interpol/uyeulkeler> (Erişim Tarihi: 08.12.2020).

⁶⁶⁸Çiçek, s. 93.

⁶⁶⁹Kaya, Sezgin, Interpol, Europol ve Uluslararası Terörizm, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, C.1, S. 2, s. 31-39, İstanbul, 2005, s. 33.

⁶⁷⁰Sezer, s. 369.

m.3'ün geniş yorumlanması gerektiği ifade edilse de uygulamada dar yorumlamaktadır⁶⁷³. Nitekim terör suçlarına ilişkin iade taleplerini siyasî nitelikte olduğu gerekçesiyle kabul etmemektedir⁶⁷⁴. Uygulamada siyasî suç kavramının somutlaştırılması konusunda sorun çıkmaktadır⁶⁷⁵. Türkiye'nin topraklarında casusluk faaliyeti yürüttüğü iddia edilen Filistinli bir kişi ve Fetö terör örgütü üyeliği iddiasıyla birçok kişi hakkında kırmızı bülten düzenlenmesi talebi bu gerekçeyle reddedilmiştir.

Interpol bültenleri arama yöntemleri başlığı altında incelenecektir.

2.1.2. Avrupa Birliği Kolluk İşbirliği Ajansı (Europol)

Avrupa Birliği Kolluk Ajansı'nın (*European Police-Europol*) kurulmasına 7 Şubat 1992 tarihli AB "Maastricht Antlaşması" kapsamında karar verilmiştir. Europol 1 Temmuz 1999'da merkezi Hollanda'nın Lahey kenti olmak üzere faaliyete başlamıştır. "AB Maastricht Antlaşması" 01.01.2010 tarihinde yürürlüğe giren "Europol'un Kuruluşuna Dair AB Konsey Kararı" ile yürürlükten kaldırılmıştır. Konsey Kararı ile birlikte Europol AB kuruluşu niteliği kazanmıştır. Bu nedenle bölgesel bir kuruluş niteliğinde⁶⁷⁶ olup, bütçesi AB'nin genel bütçesinden karşılanmaktadır⁶⁷⁷. Güncel Europol mevzuatı 13.06.2016 tarihinde yürürlüğe giren "2009/371/JHA, 2009/934/JHA, 2009/935/JHA, 2009/936/JHA ve 2009/968/JHA sayılı Konsey Kararlarını değiştiren ve ilga eden Europol hakkındaki Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğüdür"⁶⁷⁸. "Europol Tüzüğü" olarak da adlandırılan bu Tüzük ile birlikte "Avrupa Polis Teşkilatı" adı "Avrupa Birliği Kolluk İşbirliği Ajansı" olarak değiştirilmiştir. Bunun nedeni eski isminin kolluk kuvvetleri arasından salt polis işbirliğini yansıtan yanılgıya neden olması ve bu birimin kolluk tedbiri uygulayabileceği iması

⁶⁷¹ 4-11 Eylül 1984 tarihleri arasında Lüksemburg'da düzenlenen Interpol 53. Genel Kurul toplantısıdır. Bu kararda şiddet içeren kriminal faaliyetler gerçekleştirerek, korku ve terör yayma suretiyle siyasî amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan grupların varlığı kabul edilmiştir. Terörizm kapsamında görülen suçların diğer suçlarla bağlantıları, özellikle insan yaşamı ve fiziksel bütünlüğüne yönelik saldırılar, adam kaçırma, rehin alma, sivil havacılığa yönelik yasadışı müdahaleler ile kamusal ve özel mülkiyete yönelik ciddi saldırılar terörizm çerçevesinde değerlendirilecektir. (Kaya, s. 34)

⁶⁷² 1-8 Ekim 1985 tarihleri arasında Washington'da düzenlenen Interpol 54. Genel Kurul toplantısıdır. Bu karara göre Interpol Genel Sekreterliği, terörizm olaylarına ilişkin iş birliği imkânlarını belirleyici şekilde bir yönetmelik hazırlayacaktır. Ayrıca Washington'a katılmayan devletler için Interpol'un terörizmle mücadeledeki rol başta olmak üzere sempozyum düzenleyecektir. Uluslararası terörizmle mücadele ana gündem haline gelece ve bölgesel nitelikteki uluslararası konferansların gündemine de taşınacaktır. (Kaya, s. 35, 36)

⁶⁷³ Kaya, s. 37.

⁶⁷⁴ Kaya, s. 33.

⁶⁷⁵ Tezcan/Erdem/Önok, s. 197.

⁶⁷⁶ Kaya, s. 38.

⁶⁷⁷ "Europol'ü Tanıyalım", <https://www.egm.gov.tr/interpol/europoltaniyalim> (Erişim Tarihi: 08.12.2020)

⁶⁷⁸ <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-area-of-justice-and-fundamental-rights/file-europol-regulation> (Erişim Tarihi: 08.12.2020)

taşımasıydı. Europol isminin kullanılmaya devam edilme sebebi ise artıkbu ismin marka haline gelmiş olmasıdır⁶⁷⁹.

Europol'ün kuruluş amacı Europol Tüzüğü m.1'e göre taraf devletler arasında ağır suçlar, terörizm ve Birlik politikasının kapsadığı ortak menfaati etkileyen suç tipleriyle mücadele etmektir. Ayrıca üye devletlerin yetkili mercilerinin faaliyetlerini ve bu merciler arasındaki karşılıklı işbirliğini önleme noktasında desteklemek ve güçlendirmektir.

Europol Tüzüğü m.4/1'de⁶⁸⁰ görevleri ve Europol Tüzüğü Ekinde⁶⁸¹ görev alanına giren suçlar sayılmıştır. Europol Tüzüğü m.2'ye göre Ekte sayılan suçları ifa etmek veya kolaylaştırmak ya da cezasız kalmasını sağlamak amacıyla işlenen suçlar ve Ekte sayılan suçlarda kullanılan eşyanın elde edilmesi amacıyla işlenen suçlarda yetkilidir. Interpol ve

⁶⁷⁹Yurtseven, Ahmet, Avrupa Birliği Polis İşbirliği'nde Europol'ün Rolü, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 2020, s. 140-141.

⁶⁸⁰*Kriminal istihbarat dâhil, bilgi toplamak, saklamak, işlemek, analiz etmek ve paylaşmak, Ulusal bürolar aracılığıyla üye devletleri ilgilendiren suçlarla ilgili bilgi ve bağlantıları gecikmeksizin üye devletlere bildirmek, Üye devletlerin yetkili otoritelerin faaliyetlerini desteklemek ve güçlendirmek için ya üye devletlerin yetkili otoriteleriyle ortaklaşa icra edilen ya da Eurojust ile irtibat halinde, uygun olduğunda ortak soruşturma takımları bağlamında icra edilen soruşturma ve operasyonel faaliyetleri koordine etmek, organize etmek ve uygulamak, Ortak soruşturma takımlarına katılmak ve bunların kurulması için öneride bulunmak, Büyük uluslararası olaylarla bağlantılı olarak üye devletlere bilgi ve analitik destek sağlamak, Tehdit değerlendirmeleri, stratejik ve operasyonel analiz ve genel durum raporları hazırlamak, Suç önleme yöntemleri, soruşturma usulleri ve teknik ve adli yöntemler hakkında uzmanlık bilgisi geliştirmek, paylaşmak, teşvik etmek ve üye devletlere tavsiyelerde bulunmak, Üye devletlerin sınır ötesi bilgi alışverişi faaliyetlerini, operasyonlarını ve soruşturmalarını ve ayrıca operasyonel, teknik ve finansal destek sağlamak dâhil olmak üzere ortak soruşturma takımlarını desteklemek, Üye devletlerin, mali destek sağlanması dâhil olmak üzere, CEPOL ile işbirliği içerisinde CEPOL'un amaçları kapsamında ve mevcut personel ve bütçe kaynaklarıyla uyumlu olarak eğitim düzenlemeleri konusunda yardımcı olmak ve uzmanlık eğitimi vermek, ABIHA 5. başlık (Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı) temelinde tesis edilen Birlik yapılarıyla ve OLAF (Avrupa Dolandırıcılıkla Mücadele Ofisi) ile, özellikle bilgi alışverişi yoluyla ve yetkileri dâhilindeki alanlarda analitik destek sağlayarak işbirliği yapmak, Tüzüğün 3. maddesinde belirtilen Europol'ün amaçları çerçevesinde ABA temelinde kurulan AB kriz yönetimi yapıları ve misyonlarına bilgi ve destek sağlamak, Europol'ün amaçları kapsamındaki belirli suç türleriyle mücadele için özellikle Avrupa Siber Suçlar Merkezi gibi özel uzmanlık merkezleri geliştirmek, Tüzük Ek 1'de listelenen suç türlerini önlemek ve bunlarla mücadelede internet kullanımı yoluyla işlenen suç türleriyle mücadelede üye devletlerin faaliyetlerini desteklemek, Üye ülkelerle işbirliği içinde internet ortamındaki suçların işlenmesine, teşvik edilmesine ve kolaylaştırılmasına neden olan internet içeriğini kendi şart ve koşullarıyla birlikte uyumluluğunu gönüllü olarak dikkate alan çevrimiçi hizmet sağlayıcılarına yönlendirme yapılması da dâhil olmak üzere internet kullanarak işlenmesi kolaylaştırılan, teşvik edilen veya işlenen Tüzük Ek 1'de listelenen suç türlerini önlemek ve bunlarla mücadelede üye devletlerin faaliyetlerini desteklemek.*

⁶⁸¹*Terörizm, organize suçlar, uyuşturucu kaçakçılığı, kara para aklama faaliyetleri, nükleer ve radyoaktif maddelerle bağlantılı suçlar, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti, motorlu taşıtlarla ilgili suçlar, cinayet ve ağır yaralama suçları, yasadışı organ ve doku ticareti, insan kaçırma, yasadışı alıkoyma ve rehin alma, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, Soygun ve ağır hırsızlık, Antika eserler ve sanat eserleri dâhil olmak üzere yasadışı kültürel mal ticareti, hile ve dolandırıcılık, birlik finansal çıkarlarına karşı işlenen suçlar, finansal piyasa manipülasyonu ve içerden tüyo alıp satma, haraç alma ve gasp, sahtecilik ve ürün korsanlığı, resmi evrakta sahtecilik, para ve diğer ödeme araçlarında sahtecilik, bilgisayar suçları, yolsuzluk, yasadışı silah, mühimmat ve patlayıcı madde ticareti, nesli tükenmekte olan hayvan türlerinin yasadışı ticareti, nesli tükenmekte olan bitki türlerinin yasadışı ticareti, gemi kaynaklı kirlilik dâhil olmak üzere çevresel suçlar, hormonal madde ve diğer büyüme destekleyicilerinin yasadışı ticareti, cinsel amaçlarla çocukları fuhuşa teşvik etme ve çocuk istismarı materyalleri de dâhil olmak üzere cinsel istismar ve sömürü suçları, soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar ve savaş suçları.*

Europol arasında imzalanan anlaşma sonucu 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren tüm suçlara ilişkin bilgi bankası, Euro kalpazanlığı hususunda tek bilgi merkezi olmuştur⁶⁸².

Europol devletlerle operasyonel ve stratejik olmak üzere iki türlü işbirliği yapmaktadır. Operasyonel iş birliği etkin olarak suç öncesi araştırma ve suç sonrası soruşturma amaçlı yapılan işbirliğidir. AB üye devletler, anlaşma gerekmeksizin operasyonel işbirliği kapsamındadır. Bunların dışında Amerika, Avustralya, Kanada, Hırvatistan, Makedonya, İzlanda, Monako, Norveç, İsviçre gibi ülkeler de operasyonel işbirliği kapsamına dâhil edilmiştir. Ancak bunun için kişisel verilerin yeterince korunma garantisine sahip olma şartı aranmıştır. Stratejik işbirliği suçla etkin mücadelenin nasıl yapılacağı, orta ve uzun dönem stratejik planlama yapılması ile güvenlik politikalarının şekillendirilmesi hususunda yürütülen karşılıklı işbirliği çalışmalarıdır. Europol’ün stratejik işbirliği anlaşması olan üçüncü devletler Türkiye, Arnavutluk, Bosna Hersek, Kolombiya, Moldova, Karadağ, Rusya, Sırbistan, Ukrayna olarak sıralanabilir⁶⁸³.

Europol ile Türkiye arasında stratejik işbirliği amacıyla 2004 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Polis Teşkilatı Arasında İşbirliğine İlişkin Anlaşma”⁶⁸⁴ yapılmıştır. Türkiye 2013 yılında Europol’ün stratejik işbirliğine dâhil edilecek personele güvenli bilgi değişimi ağı uygulama eğitimi verilmiştir. Ayrıca Europol’ün kullanmış olduğu Europol ve AB üye devletleriyle güvenli ve hızlı haberleşme sağlayan “SIENNA” hattına dâhil edilmiştir⁶⁸⁵.

Europol ile Türkiye arasında operasyonel işbirliğine ilişkin anlaşma bulunmamaktadır. Europol’ün operasyonel işbirliği içi aradığı ön şart kişisel verilerin iyi şekilde korunmasıdır. Türkiye, Avrupa Konseyi’nin 1981 tarihli “108 No.lu Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunmasına Dair Sözleşmeyi” imzalamış; ancak taraf olmamıştır. Bu nedenle AB veri koruma kriterlerine uygun mevzuatı bulunmamaktaydı. Ancak Türkiye 01.09.2016 tarihinde “108 No.lu Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunmasına Dair Sözleşmeye”⁶⁸⁶ 01.09.2016’da taraf olmuş ve 6698 sayılı “Kişisel Verilerin Korunması Kanununun”⁶⁸⁷ (KVKK) ile Türkiye açısından Europol Sözleşmesi’nde yer alan kriterlere uygun kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevzuat ön şartı da gerçekleştirilmiştir.

⁶⁸² Ergül, s. 41.

⁶⁸³ Akalın, Mehmet, “Europol: Türkiye’nin Operasyonel İşbirliği Tartışması”, **Türk İdare Dergisi**, 482(0), 2016, s. 17, 18.

⁶⁸⁴ RG: 15.07.2004/25523.

⁶⁸⁵ Akalın, s. 17, 18.

⁶⁸⁶ RG: 05.05.2016/29703.

⁶⁸⁷ RG: 07.04.2016/29677.

“Vize Serbestisi Yol Haritası” çerçevesinde Türkiye’nin ilerlemesine dair Komisyon tarafından Türkiye’nin Europol ile operasyonel işbirliği anlaşması imzalanması gerektiği bildirilmiştir. 4 Mayıs 2016 tarihli son raporda, operasyonel işbirliği için KVKK’da özellikle veri koruma otoritesinin bağımsız bir şekilde hareket edebilmesini ve kolluk kuvvetlerinin faaliyetlerinin de bu kanun kapsamına alınması gerektiği ifade edilmiştir⁶⁸⁸. “2019 Türkiye İlerleme Raporu’nda” müzakerelerin başlatıldığı ancak kişisel verilere ilişkin mevzuatta değişiklik yapılmadığı belirtilmiştir⁶⁸⁹. “2020 Türkiye İlerleme Raporu’nda” Europol ve Türkiye arasında operasyonel işbirliği anlaşmasına yönelik kişisel verilerin paylaşılması hususunda müzakerelerin devam ettiği belirtilmiştir⁶⁹⁰.

2.2. Arama Yöntemleri

Bu bölümde iade sürecinin hızlı ve etkili hale getirilmesi amacıyla uluslararası düzeyde Türkiye’nin üye olduğu Interpol bünyesinde ve AB üyeleri arasında Avrupa Tutuklama Müzekkeresi ile arama yöntemleri işlenecektir.

2.2.1. Interpol Bünyesinde

Suçluların iadesi müessesesinde suç işlediği iddia edilen şüphelinin veya sanığın ya da karar kesinleşmişse infazı amacıyla hükümlünün bulunduğu yer biliniyorsa iade evrakı o devlete gönderilir⁶⁹¹; ancak bilinmiyorsa öncelikle kişinin yer tespiti yapılması gerekmektedir⁶⁹². Kişinin bulunduğu ülkenin tespiti amacıyla Interpol Genel Sekreterliği’ne başvurulur. Interpol ülkelerden gelen taleplerin niteliğine göre farklı işlevlere sahip bülten çıkarır⁶⁹³. Uygulamada Interpol bünyesinde aranan kişinin yakalanması halinde, yakalandığı ülke mevzuatına göre iade işlemleri başlatılır, geçici tutuklama işlemi gerçekleştirildiğinde yakalama talebinde bulunan devlet bilgilendirilir⁶⁹⁴. Türk hukukuna göre Türkiye’de

⁶⁸⁸European Commission, Turkey’s Progress on the Visa Liberalisation Road map, 4 May 2016.

⁶⁸⁹“Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bilgilendirme, AB Genişleme Politikasına İlişkin 2019 Bilgilendirmesi, 2019 Türkiye Raporu”https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu-tr.pdf (erişim tarihi: 08.12.2020)

⁶⁹⁰“Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine ve Bölgeler Komitesine Sunulan Komisyon Bilgilendirmesi, AB Genişleme Politikasına İlişkin 2020 Bilgilendirmesi, 2020 Türkiye Raporu”https://www.ab.gov.tr/siteimages/trkiye_raporustrateji_belgesi_2020/turkey_report_30.10.2020.pdf (erişim tarihi: 08.12.2020)

⁶⁹¹Interpol’e üye devletler arasında iade evrakları diplomatik yolla gönderilmeksizin Interpol ulusal merkezleri aracılığıyla iletebilmektedir, **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 236, Doktrinde bu yol “doğrudan talep” olarak adlandırılır, **Ergül**, Suçluların İadesi, s. 39.

⁶⁹²Güler, Ülkü, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa Göre Suçluların Geri Verilmesi, **Adalet Dergisi**, S.28, 2007, s. 82.

⁶⁹³**Çiçek**, s. 94.

⁶⁹⁴**Orhan**, s. 17.

bulunduğu belirlenen ve hakkında yakalama kararı çıkartılan kişinin geçici tutuklanmasını istenebilir ve doğrudan iadesi talep edilebilir⁶⁹⁵.

Interpol renk kodlu bülten sistemine 1946 yılında geçmiştir. Bu sisteme göre Interpol bünyesinde 8 çeşit bülten yayımlanır. Bunlar kırmızı bülten, mavi bülten, yeşil bülten, sarı bülten, siyah bülten, turuncu bülten, mor bülten, Interpol-Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) Özel Bültenleridir⁶⁹⁶.

Kırmızı bülten, arayan ülke Interpol birimi veya uluslararası mahkemenin talebi üzerine⁶⁹⁷ Interpol Genel Sekreterliği'nce çıkarılan aranan şahsın açık kimliği ve isnat edilen suça ilişkin adli bilgiler ve ilgililerin bulunduğu yer tespit edildiğinde alınması gereken tedbirler ile mevcut ise fotoğraf ve parmak izi fişlerini içeren bültendir. Geçerlilik süresi beş yıldır. Arayan ülkenin talebi Interpol Tüzüğü m.3 ve SİDAS m.16⁶⁹⁸ çerçevesinde değerlendirilir. Kişinin bulunduğu yerin tespiti üzerine talep edilen devlet SİDAS'a taraf ise bu Kırmızı Bülten SİDAS m.16'dayer alan geçici tutuklama talebi niteliğindedir. Ancak SİDAS'a taraf olup Kırmızı Bülteni geçici tutuklama olarak kabul etmeyen ülkeler de vardır. Bunlara örnek olarak İngiltere, İrlanda, Malta verilebilir. Amerika geçici tutuklama için Kırmızı Bülteni yeterli görmemektedir⁶⁹⁹. Kırmızı bülten çıkartılabilmesi için iade talebinde bulunulacak kişi hakkında mahkemelerce verilmiş gıyabî tutuklama kararı veya mahkûmiyet kararı verilmişse Cumhuriyet başsavcılığınca çıkarılmış yakalama müzekkeresi bulunmalıdır. Kırmızı bülten İçişleri Bakanlığı tarafından Adalet bakanlığına, Adalet Bakanlığı tarafından ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir⁷⁰⁰. Uygulamada hakkında “Bilişim sistemleri, banka ve kredi kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle dolandırıcılık” ve “suç işlemek amacıyla örgüt kurma” suçlarından dolayı yakalama karar çıkarılan kripto borsa kurucusu bir kişi hakkında kırmızı bülten çıkartılmıştır.

Mavi bülten, suçla bağlantısı olan kişinin kimliğinin veya yerinin tespiti amacıyla çıkarılır. Yeşil bülten, sabıkalı ve suça meyilli kişiler hakkında diğer ülkeleri uyarmak amacıyla çıkarılır. Sarı bülten, kayıp kişilerin yerinin tespiti amacıyla çıkarılır. Siyah bülten,

⁶⁹⁵Mert, Harun, “Suçluların Geri Verilmesi ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, **Adalet Dergisi**, s. 43, 2012, s.88.

⁶⁹⁶Çiçek, s. 94.

⁶⁹⁷Çiçek, s. 94.

⁶⁹⁸Hükme göre: *Ağır ceza mahkemesi iade sürecinin her aşamasında iadesi talep edilen kişi hakkında Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uyarınca koruma tedbirlerine karar verebilir. İade sürecinde kişinin tutuklanması durumunda teslimine kadar geçen süre içindeki tutukluluk durumu, ağır ceza mahkemesince en geç otuzar günlük sürelerle incelenir. Ağır ceza mahkemesinin iade talebinin kabulüne ilişkin kararının kesinleşmesinden itibaren bir yıl içinde m.19'a göre iade kararı verilmemesi hâlinde kişi hakkındaki koruma tedbirleri kaldırılır. Toplam tutukluluk süresi, kişinin iade talebine konu suçtan dolayı alabileceği veya mahkûm olduğu cezanın infaz süresini geçemez.*

⁶⁹⁹Ergül, s. 37.

⁷⁰⁰Ergül, s. 38.

kimliği belirlenemeyen cesetlerin kimliğinin tespiti amacıyla çıkarılır. Turuncu bülten, kamu güvenliğine ve çevreye tehdit oluşturabilecek kişiler ve olaylar hakkında diğer ülkeleri uarmak amacıyla çıkarılır. Mor bülten soruşturmanın aydınlatılması amacıyla bilgi talep etmek için çıkarılır. Interpol-BMGK Özel Bültenleri, BMGK’ya terörizmle mücadelede yardım amacıyla çıkarılır⁷⁰¹.

Difüzyon mesajı kırmızı bülten çıkarılması için gerekli süre yönünden gecikmesinde sakınca olan kaçak şahısların ilgili ülke Interpol’ü tarafından diğer devlet Interpollerine çekilen ve bir yıl geçerliliği olan dağıtımli teleks yazıdır. Difüzyon mesajı yolunun tercih edilebilmesi için kırmızı bülten çıkarılması için gerekli şartlar sağlanmalıdır. Kırmızı bülten veya difüzyon mesajına istinaden aranan kişinin ülkesinde bulunduğunu tespit eden devlet, gerekli görürse kişinin geçici tutuklanması sağlayarak arayan ülkeyi bilgilendir ve iade talepnameisi iletilmesini ister⁷⁰². Uygulamada iki kişi hakkında “suç işlemek amacıyla örgüt kurma” ve “cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırma, görevlerini yapmasına kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs” suçlarından tutuklama talepli yakalama kararı çıkartılmıştır. Kırmızı bülten zaman alacağından diğer ülke Interpollerine çekilen dağıtımli teleks yazılar (difüzyon mesajı) yolu tercih edilmiştir.

2.2.2. Avrupa Tutuklama Müzekkeresi

Avrupa Tutuklama Müzekkeresi (ATM) , AB üye devletlerarasında soruşturma, hükmün infazı veya emniyet tedbirinin icrası amacıyla aranan bir kişinin diğer üye devlet tarafından tutuklanması veya teslimi amacıyla verilen yargısal nitelikte bir karardır⁷⁰³. ATM’nin temelinde yer alan düşünce adlî makamlar⁷⁰⁴ arasında doğrudan işbirliği yapılarak idarî makamların kapsam dışı bırakılması ve iade sürecine ilişkin siyasî baskının ortadan kaldırılmasıdır⁷⁰⁵.

AB üye devletlerarasında iade hukukunun basitleştirilmesi amacıyla önce 1995 tarihinde “suçluların iadesinde basitleştirilmiş usul” kabul edilmiş; akabinde İçişleri ve Adalet Bakanları toplantısında “ATM ve Üye Devletler Arasındaki Teslim Usulleri Hakkında 13.06.2002 tarihli Konsey Çerçeve Karar”⁷⁰⁶ ile ATM kabul edilmiştir⁷⁰⁷. Çerçeve Karar’da

⁷⁰¹Çiçek, s. 95.

⁷⁰²“Adli İşbirliği Ceza- Kırmızı Bülten” <https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adli-isbirligi-ceza-kirmizi-bulten18022020011422> (Erişim Tarihi: 08.12.2020)

⁷⁰³Yerlikaya, Mehmed, Türk Ceza Hukukunda Geri Verme Kurumu ve Avrupa Tutuklama Müzekkeresi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, 2010, s. 185.

⁷⁰⁴ATM’de iade sürecinde savcılık makamı ve mahkemeler yetkilidir.

⁷⁰⁵Baytemir Kontacı, s.1111.

⁷⁰⁶Tezimizde “Çerçeve Karar” olarak kısaltılacaktır, “Avrupa Tutuklama Emri ve Üye Devletler Arasındaki Teslim Prosedürleri Hakkında 13 Haziran 2002 tarihli Konsey Çerçeve Kararı için bkz. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0584:EN:HTML> (Erişim Tarihi: 08.12.2020)

genel olarak SİDAS'ta yer alan sistematik ve kurallar benimsenmiştir⁷⁰⁸. Nitekim Çerçeve Karar m.2/1'ye göre ATM'nin çıkarılabilmesi için müzekkereyi çıkartan devlet hukukuna göre, üst sınırı en az on iki ay hürriyeti bağlayıcı ceza veya güvenlik tedbiri ya da en az dört ay mahkûmiyet hükmü içermesi gerekmektedir.

ATM'de yer alan “tutuklama” terimi AB Hukukunun kendine özgü terminolojisi bulunduğu ve resmi dili arasında Türkçe bulunmadığından dolayı Türk hukukundaki “tutuklama tedbiri” ile aynı anlamda kullanılmamıştır⁷⁰⁹. Nitekim Çerçeve Karar m.12'de talep edilen kişi tutuklu kalabileceği gibi, o kişinin kaçmasını engellemek ve etkili biçimde teslimi için gerekli tedbirleri almak koşuluyla o kişiyi herhangi bir zamanda geçici olarak serbest bırakabileceği ifade edilmiştir.

Çerçeve Karar'da “çifte cezalandırılabilirlik ilkesi” ve “hususilik ilkesi”⁷¹⁰ kabul edilmiştir. Çerçeve Karar m.2/2'de “çifte cezalandırılabilirlik ilkesine” ilişkin bir istisna bulunmaktadır. Buna göre müzekkereye konu suç katalog olarak sayılan 32 suçtan⁷¹¹ biriye vebu suçun ceza üst sınırı müzekkereyi çıkartan devlet hukukuna göre en az üç yıl hürriyeti bağlayıcı ceza veya güvenlik tedbiri içeriyorsa çifte cezalandırma denetimi yapılmaksızın⁷¹² tutuklama müzekkeresi çıkartılabilir. Çerçeve Karar m. 27/2'de “hususilik ilkesine” ilişkin istisnalar sayılmıştır. Buna göre suç hürriyeti bağlayıcı ceza veya tutuklama müzekkeresi gerektirmiyorsa hususilik ilkesi uygulanmaz. Ayrıca suç kişisel özgürlüğü bağlayıcı önlemin uygulanmasına yol açmıyorsa veya ceza ya da önlemin kişisel özgürlüğü bağlayıcı niteliği bulursa dahi seçenek yaptırıma çevrilme olasılığı varsa hususilik ilkesi uygulanmaz.

⁷⁰⁷ Baytemir Kontacı, s.1111.

⁷⁰⁸ Benzer düzenlemelere örnek olarak iadenin koşulları, geçici tutuklama, birden fazla devletin talebinin varlığı, teslim, transit geçiş ve hususilik kuralı verilebilir, Orhan, Zehra Cansu, Suçluların İadesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Çanakaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 18.

⁷⁰⁹ Göçmen, İlke, “Karşılıklı Güven İlkesi ile Temel Hakların Korunması Arasındaki Makul Denge Arayışı: Avrupa Tutuklama Müzekkeresi Örneği”, **Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Araştırmaları Dergisi**, Cilt 27, 2019, s. 1-28, s. 4.

⁷¹⁰ Müzekkere çıkartılmasını isteyen devletin tasarruf yetkisinin isteme konu fiille sınırlı olması, **Tezcan/Erdem/Önok**, s. 174.

⁷¹¹ Yasadışı yollarla bir ülkeye girmek ve orada kalmaya yardım etmek, suç örgütüne katılma, dolandırıcılık suçları, kundakçılık, siber suçluluk, organize biçimde hırsızlık ve nitelikli yağma, adam kaçırma, kişi özgürlüğünü sınırlama ve rehin alma, gantaj ve koruma parası vermeye zorlama, kamusal belgelerde sahtecilik ve bunların ticaretini yapma, ödeme araçlarında sahtecilik, uçak ve gemi kaçırma, kalpazanlık, kara para aklama, yasadışı uyuşturucu madde ticareti, yasadışı kültür varlıkları ticareti, yasadışı hormon ve bitkilerin büyümesine destek olan maddelerin ticareti, yasadışı radyo aktif ve nükleer madde ticareti, yasadışı organ ve doku ticareti, yasadışı silah ticareti, yolsuzluk, otomobil suçluluğu, insan ticareti, nitelikli adam öldürme, marka ve patent sahteciliği, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, sabotaj, nitelikli müessir fiil, çocukların cinsel istismarı ve çocuk pornografisi, terörizm, çevre suçluluğu, UCM'nin yetki alanına giren suçlar, ırza geçme. (Kocasakal, Ümit, **Avrupa Birliği Ceza Hukukunun Esasları**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2004, s. 142)

⁷¹² **Kocasakal**, s. 142.

2.3. İade Usulü ve Sonuçları

Tezimizin bu kısmında suçluların iadesi usulü ve iadenin sonuçları incelenecektir.

2.3.1. İade Usulü

Türk hukukunda suçluların iadesi usulü klasik iade usulü ve rızaya dayalı iade usulü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Türkiye’den yabancı devlete iade ve yabancı devletten Türkiye’ye iade hükümleri birbirinden farklı olduğu için her iki iade usulünde ayrı başlık altında incelenecektir.

2.3.1.1. Klasik İade Usulü

Klasik iade usulü, iadesi talep edilen kişinin iade yargılaması esnasında Türkiye’nin de taraf olduğu SİDAS’a Ek 3No.lu Protokolde yer alan ve UAİK ile Türk hukukunda yerini alan rızaya dayalı iade müessesesini kabul etmemesi yani iadeyi kabul etmemesi halinde uygulanacak usuldür.

2.3.1.1.1. Türkiye’den Yabancı Devlete İade (Pasif İade)

SİDAS m.22’ye göre SİDAS’ta aksine hüküm bulunmadıkça suçluların iadesi ve geçici tutuklama usulünde talep edilen devlet hukuku usul hükümleri uygulanacaktır. Bu nedenle Türkiye’den yabancı devlete iade usulünde Türk hukukunda konuya ilişkin güncel mevzuat olan UAİK hükümleri uygulanacaktır.

2.3.1.1.1.1. İade Talepnamesi ve Değerlendirilmesi

SİDAS m.12/1’e göre iade talebi diplomatik yoldan yazılı olarak yapılmalıdır. Ancak taraflar taleptenilenin iletilmesi hususunda farklı bir yol belirleyebilir⁷¹³. SİDAS’ta ilke olarak merasimli yol yani iki taraflı Adalet ve Dışişleri Bakanlıklarının müdahalesi öngörülürken istisna olarak da farklı bir yol belirleyebilecekleri ifade edilmiştir⁷¹⁴.Diplomatik yol sıkı şekil kurallarına sahip olduğu için iade süreci ağır işlemekte ve bu süreçte kişi hızlı şekilde yer değiştirerek izini kaybettirmektedir⁷¹⁵. Ancak Türkiye taraf olduğu tüm ikili iade anlaşmalarında diplomatik yolu tercih etmiştir⁷¹⁶.

SİDAS Ek 2 No.lu Protokol m.5/1 ile SİDAS m.12/ilk paragrafı değiştirilerek iade talebinin talep edilen devlet Adalet Bakanlığına hitaben yazılı şekilde yapılacağı; ancak tarafların başka bir haberleşme yolu belirleyebileceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla hüküm

⁷¹³Koca/Üzülmez, s. 825

⁷¹⁴Ergül, s. 67, Özgenç, s.1110.

⁷¹⁵Özgenç, s. 1110.

⁷¹⁶Özgenç, s. 1110.

değiştirilerek iade usulü doğrudan Adalet Bakanlıkları arasında yazışma şeklinde belirlenmiştir. Ancak Türkiye SİDAS Ek 2 No.lu Protokol m.5'e koyduğu çekinceyle⁷¹⁷ diplomatik yolu tercih etmiştir⁷¹⁸.

İadesi talep edilen kişinin şüpheli veya sanık olması durumunda olay adli makamlara intikal etmiş olmalı ve suçun niteliği ile ihlal ettiği kanun maddeleri belirli olmalıdır⁷¹⁹. İade talebinde bulunacak devlet bir talepname hazırlayarak şüpheli, sanık veyahut hükümlünün ülkesinde bulunduğu devlete gönderir⁷²⁰. İade taleptanesi, hakkında bir soruşturma, kovuşturma veya mahkûmiyet hükmü bulunan kişinin ülkesinde bulunduğu devlete gönderilen ve bu kişinin iadesini içeren yazılı belgedir⁷²¹.

Taleptnamenin ekinde neler olması gerektiği Türkiye'nin taraf olduğu iki taraflı sözleşmeler ve SİDAS ile belirlenmiştir⁷²². SİDAS m.12/2'de⁷²³ taleptnameye eklenecek belgeler sayılmıştır. SİDAS'a Ek 4 No.lu Protokolde iade taleptnamesine eklenecek evraklar yeniden düzenlenmiştir⁷²⁴. SİDAS m.13'e göre talep edilen devlet taleptname ekindeki belgeleri yetersiz bulursa uygun süre vererek ek bilgi isteyebilecektir. Türkiye'nin taraf olduğu ikili iade anlaşmalarında da ek bilgi ve belge isteme hakkı mevcuttur⁷²⁵. Aynı şekilde UAIKm.13/1'de; Merkezi Makamın taleptnameleri inceleyerek koşulları taşımayan talepleri reddedebileceği ve gerekli görmesi halinde ek bilgi ve belge isteme hakkına haiz olduğu ifade edilmiştir.

⁷¹⁷Çekincesi şu şekildedir: “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, iade taleplerinin niteliği, bunlara talepte bulunulan ülkedeki diplomatik temsilcilikler tarafından takibi ve bu sırada yapılması gereken işlemler muvacehesinde, iade taleplerinin iletilmesinde diplomatik yolun hakkını saklı tutar.”

⁷¹⁸Ergül, s. 68,

⁷¹⁹Özgenç, s. 1109.

⁷²⁰Koca/Üzülmez, s. 825, Özgenç, s. 1109.

⁷²¹Özgenç, s. 120.

⁷²²Özgenç, s. 1109.

⁷²³İade taleptnamesine eklenecek belgeler şunlardır: İade talep eden tarafın kanunlarına uygun surette ısdar edilmiş ve infaz kabiliyetini haiz bir mahkûmiyet kararının veya tevkif müzekkeresinin yahut aynı tesiri haiz diğer her hangi bir kararın aslı veya tasdikli sureti; iade talebine sebep olan fiillerin ısharı, ıka edildikleri yer ve zaman hukukî tavsifleri ve bunlara tatbik olunacak kanunî hükümler mümkün olduğu kadar sarıh bir şekilde gösterilecektir, tatbik edilecek kanunî metinlerin bir sureti veya bu mümkün değilse, tatbik olunacak hukukun ızahı ve ayrıca talep olunan şahsın mümkün olduğu kadar sarıh eşkâli ile milliyetini ve hüviyetini tespiti yarayacak diğer bütün malûmat.

⁷²⁴Derhal uygulanabilir hükümlülük ve mahkûmiyet veya gözaltı emri ya da aynı etkiye sahip ve talep eden devletin yasalarında belirlenmiş usuller uyarınca çıkarılan tutuklama müzekkeresi veya başka bir emir sureti,

iade talebine konu suçun veya suçların özeti eklenmelidir. Suçların işlendiği zaman ve yer, hukukî tanımları ve ilgili yasal hükümlerle birlikte zamanışımına ilişkin hükümler,

İlgili yasal düzenlemelerin bir sureti veya bu mümkün olmadığı takdirde ilgili kanun metni ve iadesi istenen kişinin mümkün olan en doğru eşkâli ve ayrıca kimliğinin, uyruğunun, yerinin belirlenmesine katkı sağlayacak diğer bilgiler

⁷²⁵Serttaş, Alp Tolgahan, “Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Hükümleri Uyarınca Suçluların İadesi”, *Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, s. 14, Aralık, 2019, s. 673-717.

SİDAS m.23'e göre iade talepnamesi talep eden veya talep edilen devletlerden birinin dilinde gönderilebilecektir; ancak talep edilen devlet bu durumda İngilizce veya Fransızca tercümesini talep edebilecektir⁷²⁶. Uygulamada Türkiye'den yabancı devlete iade talebi çoğunlukla Türkçe ve kendi dilinde gönderilmektedir⁷²⁷.

2.3.1.1.1.1. Merkezi Makam

İade prosedürü taleptenimden Dış ilişkiler Bakanlığı'na gönderilmesi ile başlar. Talep edilen devlet taleptenimeyi ulusal hukuk kurallarına göre inceleyip karar verir. Taleptenimden incelenmesinde talep edilen devlet hukuku esas alınacağından devletlerin bu hususta uygulaması birbirinden farklıdır⁷²⁸. İade talebinin incelenmesi ve karar verilmesinde adli, idari ve karma sistem olmak üzere üç sistem vardır.

Adli sistemde hem taleptenimden incelenmesi hem kararın verilmesi yargı organlarınca yapılır. Bu nedenle kişiye yargı güvencesi sağlayarak siyasî nitelikte kararlardan korur. Uygulamada İngiltere'de adli sistem geçerlidir⁷²⁹. Bu sistemde idari makamın karara etki etmemesi, suçluların iadesi müessesesinin devlet çıkarlarıyla ilişkili olması nedeniyle siyasî sakıncalara yol açabilmektedir⁷³⁰.

İdari sistemde hem taleptenimden incelenmesi hem kararın verilmesi idari makamlarca gerçekleştirilir⁷³¹. Bu sistemde idari makamı bağlamamak kaydıyla savcılık görüşü alınır⁷³². Nihai kararın hükümet tarafından verilmesi ve iade kararının hukukî denetime tabi olmaması nedeniyle devletlerarasında siyasî ilişkilere zarar verebilmektedir⁷³³.

Karma sistemde taleptenime öncelikle yargı makamlarınca incelenmektedir. İade yargılaması neticesinde iadenin kabul edilebilir olduğuna karar verirse idari makam bu kararla bağlı değildir. Ancak iade yargılaması sonucunda iadenin kabul edilemez olduğuna karar verirse idari makam bu kararla bağlıdır. Türk hukukunda karma sistem benimsenmiştir⁷³⁴. Ancak Türk hukukunda UAİK m.13'e göre iade yargılamasından öne merkezi makam tarafından inceleme yapılmaktadır. Türkiye'nin taraf olduğu iade anlaşmalarının sayıca çok olması, devletlerin hukuk sistemlerinde ve uygulamasında

⁷²⁶Avrupa Konseyinin (AK) resmi dilleri İngilizce ve Fransızca'dır.

⁷²⁷Bazen talep eden devletin kendi dilinde ve İngilizce veya Fransızca dilinde gönderebilmektedir, Yerlikaya, Mehmed, Türk Ceza Hukukunda Geri Verme Kurumu ve Avrupa Tutuklama Müzekkeresi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, 2010, s. 115.

⁷²⁸Koca/Üzülmez, s. 825, Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s. 202, Özgenç, s. 1110.

⁷²⁹Demirbaş, s. 190.

⁷³⁰Özgen, s. 148.

⁷³¹Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 171, Demirbaş, s. 191.

⁷³²Centel/Zafer/Çakmut, s. 194, Özgen, s. 127, Demirbaş, s. 191.

⁷³³Özgen, s. 127.

⁷³⁴Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 171, Özgenç, s. 1110, Koca/Üzülmez, s. 825.

farklılıklar bulunması nedeniyle adlî işbirliği alanında koordinasyonu sağlayacak uzman kurum diğer bir ifadeyle “merkezî makam” oluşturma zorunluluğu hâsıl olmuştur⁷³⁵.

UAİK m.2/1-b’de merkezî makam Adalet Bakanlığı olarak belirlenmiştir. SİDAS Ek 4 No.lu Protokol m.22 ile SİDAS m.12’de yapılan değişiklikle Adalet Bakanlığı dışında yetkili makam tayin etme izni verilmiştir. Ülkemizde bu görevi Adalet Bakanlığı adına “Uluslararası Hukuk Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü” yerine getirmektedir⁷³⁶. Ancak Genel Müdürlüğün adı 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi⁷³⁷ m.799 ile “Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü” olarak değiştirilmiştir⁷³⁸.

UAİK m.3’te⁷³⁹ merkezî makamın görev ve yetkileri genel sayılmıştır. Merkezi makam, talepnameyi ve eklerini uluslararası anlaşmalar, uluslararası hukuk ve ulusal hukuk bağlamında inceleyerek uygun olup olmadığı hususunda bir nevi “iadeye elverişlilik testi” görevini gerçekleştirir⁷⁴⁰. Burada merkezî makamın inceleme alanı mahkemenin iade yargılaması hususunda görev alanı dışındaki örneğin kişinin vatandaşlığı, mültecilik sıfatı, Türkiye’nin yargı yetkisi olup olmadığı gibi hususlarda şekli incelemekten ibarettir. Çifte cezalandırılabilirlik şartının gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti ancak yargılama

⁷³⁵ Mert, Harun, “Cezaî Konularda Uluslararası Adlî İşbirliği Kanunu Çerçevesinde Merkezi Makamın Görev ve Yetkileri”, **Uluslararası Hukuk Bülteni**, 13. Sayı, Ocak, 2018, s. 3.

⁷³⁶ Erdem, Nursan, “Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesine Ek Dördüncü Protokol”, **Uluslararası Hukuk Bülteni**, S.8, Mayıs-Ağustos, 2016, s. 28.

⁷³⁷ RG: 15.7.2018/30479.

⁷³⁸ Adalet Bakanlığı Teşkilatını yeniden düzenleyen 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi m.45’te Genel Müdürlüğün cezaî konularda uluslararası adlî işbirliği ile ilgili görevleri sayılmıştır. Buna göre Genel Müdürlüğün görevleri şunlardır: *Bakanlığın görev alanına giren konularda uluslararası antlaşmalar ve belgelerle ilgili olarak görüş bildirmek, yapılan çalışmalara ve görüşmelere katılmak, bu antlaşma ve belgeleri Türkçeye çevirtmek, derlemek, arşivlemek, bunları ilgili kurum ve birimlere iletmek; yurtdışında işlenen ve Türk yargı yetkisine giren suçlar konusunda adli makamlara bilgi ve belge sağlanmasına yardımcı olmak, hukukî ve cezaî konularda uluslararası adli yardımlaşma; tebligat, istinabe, suçluların iadesi, hükümlülerin transferi, kovuşturmaların aktarılması işlemlerini yapmak.*

⁷³⁹ Hükme göre Merkezî Makamın görev ve yetkileri şunlardır: *Taraf olunan milletlerarası anlaşmalar veya mütekabiliyet ilkesi çerçevesinde, yabancı devletlerin adlî iş birliği taleplerinin kabulü ile Türk adlî mercilerinin yapacağı iş birliği taleplerinin uygunluğu konusunda karar vermek, uygulanacak adlî iş birliğinin türü ve izlenecek yöntem konusunda karar vermek, adlî iş birliği kapsamında devletlerce talep edilen bilgi ve belgelerin kullanılmasına muvafakat vermek, bunların kullanılmasını sınırlandırmak, teminat veya şarta bağlamak, yabancı devlet ile Türkiye arasında hukukî ve fiilî mütekabiliyet bulunmaması hâlinde, adlî iş birliği talebinin yerine getirilmesi, talep eden devletin Türkiye’nin aynı konuya ilişkin adlî iş birliği taleplerini karşılamayı garanti etmesi şartına bağlanabilir, yabancı bir devletin adlî iş birliği talebinin yerine getirilmesi, Merkezî Makam tarafından şarta veya teminata bağlanabilir. Merkezî Makam, yargı yetkisine giren hususlar hariç olmak üzere, devletlerce ileri sürülen şartları kabul edebilir veya istenen teminatı verebilir. Merkezî Makamca kabul edilen şartlar veya verilen teminatlar adlî mercileri bağlar. Adlî iş birliği taleplerinin yerine getirilmesi nedeniyle tazminat ödenmesi durumunda, Merkezî Makam ödenen tazminatı ilgili devletten talep edebilir. Adlî iş birliği talebine esas teşkil eden suçun ağırlığı ile talebin yerine getirilmesi için sarf edilecek emek, mesai ve masraf arasında açık orantısızlık bulunması veya bir devletin mutad olarak yerine getirmekten imtina ettiği işlemlere ilişkin olması hâlinde, Merkezî Makam talebi geri çevirebilir. Merkezî Makam, bu Kanun kapsamında yabancı devletlerle yapacağı işlemlerde gerektiğinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü alabilir.*

⁷⁴⁰ Ergül, s. 80.

sonucunda belirlenebileceğinden Merkezî Makamın görevi dışındadır⁷⁴¹. Yine merkezî makam iade talebine konu fiil Türk hukukuna göre suç teşkil etmiyorsa veya karşılıklılık ilkesi güvence altında değilse veya UAİK m.4'te yer alan ret sebepleri⁷⁴² varsa iade talebini reddedebilir⁷⁴³.

UAİK m.13'e göre merkezi makam talepnameyi inceler, gerekli görürse ek bilgi ve belge talep eder, koşulların gerçekleşip gerçekleşmediğini teyit eder, uluslararası sözleşmelere, uluslararası hukuka ve ulusal hukuka uygunluğunu kontrol ederek talebi reddedebilir, ek belge isteyebilir veya uygun görürse yetkili ağır ceza mahkemesine gönderir.

2.3.1.1.1.2. Aynı Kişi Hakkında Birden Fazla Talep Olması Durumu

İadesi talep edilen kişi hakkında birden fazla aynı suçtan veya farklı suçtan kabul edilebilir iade talebi bulunması durumunda hangi devletin talebinin üstün tutulacağı belirlenmelidir⁷⁴⁴. SİDAS m.17'ye göre talep edilen devletin iade talebini kabul edip etmeme hususunda mutlak takdir yetkisi bulunmaktadır. Ancak takdir yetkisini kullanırken suçların ağırlığı, işlendiği yer, iade taleplerinin tarihleri, iadesi talep edilen kişinin vatandaşlığı, başka bir devlete iade imkânının bulunup bulunmadığı göz önünde dikkate alınmalıdır. SİDAS Açıklayıcı Rapor m.17'ye⁷⁴⁵ göre talep edilen devletin takdir yetkisinin sınırsız olmadığı ve sınırlarının ilgili maddede belirtilen ölçütler olduğu anlaşılmaktadır⁷⁴⁶. Yine Türkiye'nin tarafı bulunduğu yeni tarihli ikili iade anlaşmalarında da paralel düzenleme bulunmaktadır⁷⁴⁷.

UAİK m.10/3'teyni kişi hakkında birden fazla talep olması durumunda hangi talebin öncelikle işleme alınacağı merkezî makam tarafından belirlenir. Bu hususta suçların ağırlığı ve işlendiği yer, taleplerin geliş sırası, kişinin vatandaşlığı ve yeniden iade edilme ihtimali gibi şartlar dikkate alınmalıdır. Merkezi makam tüm talepleri yetkili ağır ceza mahkemesine

⁷⁴¹Orhan, s. 58, 59.

⁷⁴²Hükme göre;adli iş birliği talepleri şu hallerde reddedilebilir: Türkiye'nin egemenlik hakları, millî güvenliği, kamu düzeni veya diğer temel çıkarlarının ihlal edilmesi, talebe konu fiilin sırf askerî suç, düşünce suçu, siyasî suç veya siyasî suçla bağlantılı bir suç olması, talebe konu kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmayaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair inandırıcı nedenlerin bulunması, talepte bulunan devlette savunma hakkına ilişkin temel güvencelerin bulunmaması.

⁷⁴³Turhan, İş Birliği Kanunu, s. 3093.

⁷⁴⁴Güngör, Gülin, "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi", MHB, Yıl:19- 20, 2000, s. 382.

⁷⁴⁵Bu madde iade talebinin aynı anda birden fazla devlet tarafından yapılması halini kapsar. Talep edilen âkit devlet, karar verirken bu maddede yazılı faktörleri göz önünde tutmalıdır.

⁷⁴⁶Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s. 233.

⁷⁴⁷Buna örnek olarak ABD (1980, m. 12), Tunus (m. 34), Suriye(1983, m. 10), Yugoslavya (1974, m. 16) verilebilir. Özgenç, s. 1115.

ileterek, mahkemenin takdir yetkisine takdir yetkisine de bırakabilir⁷⁴⁸. UAİK'te yer alan düzenleme SİDAS ile paraleldir.

2.3.1.1.1.2. İade Yargılaması ve İade Kararı

Merkezi makam önincelemede iade koşullarının gerçekleştiğine kanaat getirirse iade taleptenmesini kişinin bulunduğu yer cumhuriyet başsavcılığına iletir. Akabinde cumhuriyet başsavcılığı iade yargılaması amacıyla yetkili ağır ceza mahkemesine talepte bulunur⁷⁴⁹. İade yargılamasında yetkili mahkeme UAİK m.15'e göre kişinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesidir. Ancak kişinin bulunduğu yer belli değil ise Ankara ağır ceza mahkemesi yetkilidir. Bunun nedeni maddenin gerekçesine⁷⁵⁰ göre kişinin bulunduğu yerin tespiti yapılarak, en kısa sürede yakalama kararı çıkartılarak sonuçlandırılmasıdır.

UAİK m.18/2'ye göre mahkeme taleptenmede yer alan bilgi ve belgeleri yeterli görmezse talep eden devlete gönderilmek üzere merkezi makama bildirir, mahkeme süre tanımamışsa merkezi makam uygun bir süre belirleyebilir. Mahkeme bilgi ve belgeleri yeterli görürse UAİK'in m.18/1'e göre öncelikle kişiye rızaya dayalı iade usulünü kabul edip etmediğini sorar. Kişi rızaya dayalı iade yöntemini kabul etmezse klasik iade usulü, kabul ederse basitleştirilmiş usul uygulanır. Kişinin rızaya dayalı iade usulünü kabul etmemesiyle iade yargılaması başlar. UAİK m.5'e göre yetkili ağır ceza mahkemesi bu kanunda ve diğer kanunlarda hüküm bulunmayan hallerde 5271 sayılı CMK uyarınca duruşmalı olarak yargılama yapar⁷⁵¹. İade yargılamasına konu olan olayda Türkiye'nin taraf olduğu suçluların iadesine ilişkin iki veya çok taraflı anlaşmada bir usul hükmü varsa öncelikli uygulanır⁷⁵².

UAİK m.18/3'e göre iade yargılamasına katılma talebinde bulunulamaz. Keza iade yargılaması delillerin değerlendirilmesi, suçun gerçekleşip gerçekleşmediği hususunda yapılan bir yargılama değil, yalnız iade talebinin kabul edilebilir olup olmadığına ilişkin bir yargılamadır⁷⁵³. Ancak maddenin gerekçesine⁷⁵⁴ göre yapılacak alenî duruşmalara talep eden

⁷⁴⁸Orhan, s. 60.

⁷⁴⁹Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 171, Özgenç, s. 1111, Koca/Üzülmez, s. 826, mülga 765 sayılı TCK m.9/3'te iade yargılamasında görevli mahkeme asliye ceza mahkemesi olarak belirlenmiştir.

⁷⁵⁰Maddeyle, Türk Ceza Kanununun 18'inci maddesindeki hükmüne benzer bir düzenlemeyle, iade talebinin hukukî olarak değerlendirilmesini ve iade yargılamasını yapacak mahkeme belirlenmektedir. Maddenin birinci fıkrasında bu görev, kişinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesine verilmektedir. Kişinin bulunduğu yerin belli olmaması hâlinde, yetki karmaşasına ve işlemlerin yavaş ilerlemesine sebebiyet vermemek amacıyla Ankara ağır ceza mahkemesinin yetkisi kabul edilmektedir. Ankara ağır ceza mahkemesine verilen bu yetkiyle, suç işleyen kişi hakkında, iadenin sağlanması amacıyla en kısa zamanda yakalama emri çıkarılması için gerekli adli işlemlerin yapılması amaçlanmaktadır.

⁷⁵¹Özgenç, s. 1111, Bkz. UAİK m.15'in gerekçesi.

⁷⁵²Turhan, 6706 Sayılı Cezaî, s. 3104.

⁷⁵³Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 172, Özgenç, s. 1112, Koca/Üzülmez, s. 826.

⁷⁵⁴Maddenin üçüncü fıkrasında, iade talebine konu suçun mağdurunun, şikâyetçisinin, katılanının, malen sorumlu olan kişinin veya iade talebinde bulunan devletin, iade yargılamasında taraf olamayacağı ve

devletin büyükelçilik ve konsolosluk yetkilileri ve vekilleri, mağdur, suçtan zarar gören katılabilir⁷⁵⁵.

İade yargılamasında bakılacak ilk olarak TVK gereği kişinin Türk vatandaşı olup olmadığını belirlemektir. Akabinde taraf devletler arasındaki iade anlaşması ve UAİK gözetilerek suçun iadeye tabi bir suç olup olmadığı belirlenir. Mahkeme yalnız somut olayda iadenin olumlu koşulları ve olumsuz koşulları hususunda inceleme yapar. Suçun işlenip işlenmediği gibi işin esasına yönelik inceleme yapmaz⁷⁵⁶. Yargıtay 15. Ceza Dairesi, 2014 tarihli bir kararında ağır ceza mahkemesinin inceleme yapacağı hususları sıralamıştır⁷⁵⁷. Talepnamenin iade koşullarını taşıdığı kanaat getirirse talebin kabul edilebilir olduğuna karar verir. İade talebine konu birden fazla suç bulunuyorsa her suç için ayrı ayrı talebin kabul edilebilir olup olmadığına karar verilir⁷⁵⁸. Mahkemenin iadenin kabul edilebilirliğine ilişkin verdiği karar hukukî niteliktedir⁷⁵⁹. İade yargılaması sonucunda talebin

katılma talebinde bulunamayacağı düzenlenmektedir. İade yargılaması, delil değerlendirme ve suçun sübutuna ilişkin bir yargılama olmadığı için katılmaya imkân verilmemektedir. Ancak, talep eden taraf devletin büyükelçilik ve konsolosluk yetkilileri ile bunların vekillerinin, davaya taraf olarak katılma hakları bulunmamakla birlikte, ağır ceza mahkemesinde yapılacak aleni duruşmaları takip etmeleri önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır.

⁷⁵⁵Bkz. UAİK m.18 gerekçesi.

⁷⁵⁶Özgenç, s. 1112.

⁷⁵⁷“Geri verme; ceza hukuku bağlamında milletlerarası adli yardım kurumu olup, bir devletin (talep edilen devlet) ülkesinde bulunan bir bireyi, kovuşturmanın yapılabilmesi veya hükmedilen cezanın infazı için diğer bir devlete (talep eden devlet) teslim etmesine olanak veren hukukî ve siyasî bir işlemdir. Mevzuatımızda geri vermeye ilişkin kaynaklar, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 38. maddesinin son fıkrası, Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS), bu sözleşmeye ek 2. protokol, değişik ülkelerle yapılmış ikili sözleşmeler ile uyuşturucu maddeler, kara para aklama, sınır aşan örgütlü suçlar, yolsuzluk ve terörizmle mücadele bağlamında uluslararası kuruluşlar bünyesinde hazırlanan çok taraflı bazı sözleşmelerdeki geri vermeye dair hükümler ve geri vermeyi düzenleyen 5237 sayılı TCK'nın 18. maddesi oluşturmaktadır. Görüldüğü üzere, geri verme kurumunu, iç hukuk ve milletlerarası hukuk normları birlikte düzenlemektedir. Anayasamızın 38/son maddesi Uluslararası Ceza Divanı'na taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, vatandaşın suç sebebiyle geri verilemeyeceği hükmünü getirirken, TCK'nın 18. maddesi hangi suçların geri vermeye konu teşkil etmeyeceğine, yetkili ve görevli mahkemeye, geçici tutuklamaya, geri vermede özellik kuralına ve geri vermeye nihai olarak karar verecek makama ilişkin hükümler içermektedir. Tüm bu yasal mevzuat çerçevesinde suçluların iadesi belli şartlara tabi tutulmuştur. Bunlar; iadesi talep edilen kişinin Türk vatandaşı olmaması, talep eden ülke içinde işlemekle itham edildiği bir suç nedeniyle soruşturma ya da ceza kovuşturmasının başlamış olması veya kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmünün bulunması, atılı fiilin ülkemiz Kanunlarına göre de suç oluşturması ve bu suçun iadeye konu olabilecek bir suç (SİDAS 2/1-2, Ek 2. Protokol 2, TCK 18/1-b maddeleri ile sınırlanan suçlardan) olması gerekmektedir. Ayrıca TCK'da iadenin olumsuz şartları da belirlenmiş olup bu şartlar aynı Kanunun 18. maddesinde;

- a) Türk kanunlarına göre suç değilse.
b) Düşünce suçu veya siyasî ya da askerî suç niteliğinde ise.
c) Türkiye Devletinin güvenliğine karşı, Türkiye Devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmişse.
d) Türkiye'nin yargılama yetkisine giren bir suç ise.
e) Zamanaşımına veya affa uğramış ise, geri verme talebi kabul edilmez, şeklinde düzenlenmiştir.” Yarg. 15. CD, T. 24.07.2014, E. 2014/16190, K. 2014/13991, (Erişim Tarihi:13.05.2021),

<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/kullaniciGiris.jsf?dswid=-4595#>

⁷⁵⁸Mert, s.94.

⁷⁵⁹Özgenç, s. 1112.

reddine karar verilirse iade mümkün olmaz⁷⁶⁰. UAİK m.18/4'e göre bu karara karşı temyiz yolu açıktır⁷⁶¹.

UAİK m.19'a göre mahkemenin iadenin kabul edilebilirliğine ilişkin kararının yerine getirilmesi Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarının görüşü alınarak Adalet Bakanının teklifi ve Cumhurbaşkanının onayına bağlıdır. İade kararı merkezi makama, merkezi makam tarafından talep eden devlet ve iadesi talep edilen kişiye iletilir. İade kararına karşı idarî yargıda iptal davası açılabilir⁷⁶².

2.3.1.1.1.3. İade Amacıyla Geçici Tutuklama ve Diğer Koruma Tedbirleri

Suçluların iade müessesesinde gerek iade yargılamasında süreci güvenceye almak için gerekse iade kararından sonra kararın uygulanabilmesi için koruma tedbirine hükmedilebilir⁷⁶³; ancak iade talebi iletilmeden koruma tedbiri talebiyle iade süreci başlamaz. Türk hukukunda taleple bağlılık ilkesi geçerli olduğu için koruma tedbiri talebi genişletilerek iade talebi olarak yorumlanamaz⁷⁶⁴. Ayrıca kişinin iade sürecinde gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreler, AK Bakanlar Komitesinin (75)12 sayılı kararına göre iade talep eden devlette çekeceği cezadan mahsup edilir⁷⁶⁵.

İade amacıyla geçici tutuklama söz konusuysa AİHS m.5 özgürlük ve güvenlik hakkı ile Anayasa m.19 kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı uygulama alanı bulacaktır. İade amacıyla diğer koruma tedbirleri söz konusuysa niteliğine göre AİHS ve Anayasa'da ilgili hükümler uygulama alanı bulacaktır. Örneğin arama ve el koyma tedbiri için mülkiyet hakkı ve özel hayatın gizliliğine ilişkin hükümler de gündeme gelecektir⁷⁶⁶. İade amacıyla geçici tutuklama ve diğer koruma tedbirleri konusunda Türk hukukunda güncel mevzuat UAİK'tir. Uygulamada iade amacıyla başvurulabilecek bazı tedbirler zorla getirme, gözaltı, yakalama, tutuklama, adlî kontrol, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, arama ve el koyma olarak sayılabilir⁷⁶⁷.

⁷⁶⁰Özgenç, s. 1112, Koca/Üzülmez, s. 828.

⁷⁶¹Türk hukukunda 2016 yılında istinaf kanun yolu olağan kanun yolları arasında yer almasına rağmen UAİK'te yetkili ağır ceza mahkemesinin kararına karşı temyiz yolu öngörülmüştür. Temyiz istemi üç ay içinde karara bağlanır. Bu kararın kesinleşmesiyle birlikte evrakı Adalet Bakanlığı'na gönderilir

⁷⁶²Koca/Üzülmez, s. 829.

⁷⁶³Zafer, s. 626.

⁷⁶⁴Zafer, s. 627.

⁷⁶⁵Ergül, Suçluların İadesi, s. 93, Durak, Cenk Alp, "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi", **Ankara Barosu Dergisi**, 4, s. 49-60, 1999, s. 56.

⁷⁶⁶Dursun, Selman, İade Amacıyla Geçici Tutuklama ve Diğer Koruma Tedbirleri, **13-14 Nisan 2018 Antalya Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Sempozyumu**, Dış İlişkiler ve Avrupa Genel Müdürlüğü, Ankara, 2020, s. 65.

⁷⁶⁷Dursun, 66.

2.3.1.1.1.3.1. İade Talebinden Önceki Süreç

Suçluların iadesi müessesesinde iade talebinden önceki süreçte koruma tedbirleri, iade talepten hazırlanması sürecinde iadesi talep edilen kişinin kaçmasını ve izini kaybettirmesini, delilleri karartmasını önlemek amacıyla alınmaktadır. Uygulamada iade talebinden önceki süreçte alınan tedbirlere örnek olarak yakalama, geçici tutuklama, adli kontrol verilebilir⁷⁶⁸. İade talebine konu suç göz önünde bulundurularak talep edilen devlet hukukunda yer alan diğer tüm tedbirlere, örneğin kişinin yakalanması için telekomünikasyon yoluyla iletişimin izlenmesine karar verebilir⁷⁶⁹. Böyle bir tedbir alınabilmesi için uygulamaya dayanak teşkil eden uluslararası anlaşma bulunması gerekmektedir⁷⁷⁰. SİDAS'ta ve Türkiye'nin tarafı olduğu ikili iade anlaşmalarında talep edilen devlet yargı organlarına doğrudan başvurularak kişinin yakalanıp tutuklanması istenebilir⁷⁷¹.

SİDAS m.2, 16/1, 32'e göre ivedilik söz konusu olan durumlarda iadeye imkân veren belgelerden biri iade niyeti bulunduğu belirtilerek diplomatik yol, posta, telgraf, İnterpol kanalıyla, yazıyla veya talep edilen devletin kabul edeceği başka bir yolla iletilebilir. Bu talep iadeye konu suç, yer, zaman, mümkünse kişinin eşkalini içermelidir. Talep edilen devlet talep hakkında ivedilikle karar vererek talep eden devlete kararını ileticektir. SİDAS m.16/1 ve m.22/1'e göre talep edilen devlet ulusal hukukuna göre karar verecektir. Bu nedenle talep edilen devlet hukukunda geçici tutuklama tedbiri veya diğer koruma tedbirlerinin bulunup bulunmaması önemlidir⁷⁷².

SİDAS m.16/4, 16/5'e göre tutuklamayı takip eden on sekiz gün içinde iade talebi veya m.12'de yer alan belgeler gönderilmezse kişi serbest bırakılacak, kırk günün sonunda kesin olarak serbest bırakılacaktır. Ancak iadesi talep edilen kişinin kaçmaması için gerekli önlemler alınması koşuluyla her zaman salıverilebilir. İade talebinin belirtilen sürelerden sonra ulaşması durumunda iadesi talep edilen kişi tekrar tutuklanabilir.

SİDAS'ın uygulaması ile ilgili Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu 27.6.1980 tarihli R(80) 7 sayılı Tavsiye Kararında SİDAS m.16 ile ilgili yorumunu bildirmiştir. Karar göre iade talebi kabul edilebilir ise geçici tutuklamanın uygulanması ve bu tutuklamanın mümkün olduğunca kısa tutulması gerekmektedir. Ayrıca talepten kapsamlı olması nedeniyle tanzimi veya tercümesi zaman alacaksa gecikme mazeretinin bildirilmesi koşuluyla 18 günlük geçici tutuklama süresinin kırk güne çıkarılması talebinde bulunulabilir⁷⁷³.

⁷⁶⁸ Dursun, 66.

⁷⁶⁹ Özgenç, s. 1114, 1115.

⁷⁷⁰ Ergül, s. 83, Zafer, s. 626.

⁷⁷¹ Özgenç, s. 1113.

⁷⁷² Ergül, Suçluların İadesi, s. 81.

⁷⁷³ Ergül, Suçluların İadesi, s. 86.

İade yargılaması ceza muhakemesi anlamında bir soruşturma veya kovuşturma evresi olmadığı için koruma tedbirleri hakkında CMK değil SİDAS m.16 ve UİAK m.14 uygulama alanı bulur⁷⁷⁴. Bu nedenle CMK’da yer alan tutuklamanın şartları aranmaksızın Türkiye’nin taraf olduğu iade anlaşmaları ve UİAK hükümleri dikkate alınarak geçici tutuklama karar verilir⁷⁷⁵. UİAK m.14/1’e göre iade talebine konu suçun işlendiği konusunda kuvvetli şüphe varsa ilgili devletin talebi ve merkezi makamın uygun bulması üzerine talepname ulaşmadan uluslararası anlaşma hükümleri veya karşılıklılık ilkesi gereği iadesi geçici tutuklama gerçekleştirilebilir. İadesi talep edilen kişinin 5237 sayılı TCK m.12/3-a’ya göre alt sınırı üç yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suç işlediği yönünde kuvvetli şüphe mevcutsa ilgili devletin talebi aranmaksızın geçici tutuklanabilir. Görüleceği üzere UİAK m.16 geçici tutuklama için yalnızca iadeye konu suçun işlendiğine dair kuvvetli şüphe bulunmasını yeterli görmüştür⁷⁷⁶; ancak talep edilen devlet geçici tutuklama talepname ile bir iade talebinin yapılacağına kanaat getirmelidir⁷⁷⁷. Kuvvetli şüphenin yabancı ülkede işlenmiş ve henüz iade talebi gönderilmemiş suç bakımından nasıl tespit edileceği ifade edilmemiştir. Madde gerekçesine göre yabancı ülke tarafından gönderilen yakalama müzekkeresinin yeterli olacağı ifade edilmiştir. Kanaatimizce kuvvetli suç şüphesinden ziyade kaçma veya delilleri karartma şüphesiyle yetinilmesi daha doğru olacaktır⁷⁷⁸.

UİAK m.14/3’te geçici tutuklama ve geçici tutuklamayla bağlantılı olarak yakalama ve gözaltı tedbirlerine ilişkin usul yer almaktadır⁷⁷⁹. Hükme göre yabancı devletin kişinin geçici tutuklanması hususundaki talebi merkezî makama iletilir. Akabinde kişinin yakalanması ve Cumhuriyet başsavcılığına sevki amacıyla geçici tutuklama talebi İçişleri Bakanlığına gönderilir. En geç yirmi dört saat içinde geçici tutuklama hususunda karar verilmek üzere kişi sulh ceza hâkimi önüne çıkarılır ve sulh ceza hâkimi rızaya dayalı iade imkânı ile bunun hukukî sonuçları hakkında bilgi verdikten sonra geçici tutuklama talebi hakkında karar verir. Hükümde yetkili savcılığın ve sulh ceza hâkimliği belirtilmediğinden UİAK m.15 kıyasen uygulanacaktır⁷⁸⁰. Uygulamada merkezî makam difüzyon mesajları, kırmızı bülten, geçici tutuklama taleplerini suçun iadeye elverişli olup olmadığı veyahut suçun işlenip işlenmediği hususunda inceleme adlî makamlara sevki için İçişleri Bakanlığı ile eşgüdümlü olarak çalışmaktadır⁷⁸¹.

⁷⁷⁴Serttaş, s. 703.

⁷⁷⁵Özgenç, s. 1114.

⁷⁷⁶Tezcan/Erdem/Önok, s. 238.

⁷⁷⁷Özgenç, s. 1113.

⁷⁷⁸Aynı yönde görüş için bkz. Dursun, s. 69.

⁷⁷⁹Dursun, s. 67.

⁷⁸⁰Dursun, s. 68.

⁷⁸¹Orhan, s. 65, 66.

Türk hukukunda geçici tutuklama süresine ilişkin UAİK m.14/4'e göre uluslararası anlaşma hükümleri esas alınır. Karşılıklılık ilkesi çerçevesinde asgari geçici tutukluluk süresi kırk gündür. Türkiye'nin taraf olduğu iade anlaşmalarında kırk günden daha fazla bir tutukluluk süresi öngörülüyorsa anlaşmada öngörülen süre esas alınır⁷⁸². SİDAS'la paralel olarak UAİK m.14/5'e göre iadesi talep edilen kişinin kaçmasını engellemek amacıyla adli kontrol kararı verilebilecektir. Ancak tutuklamadan beklenen amaç adli kontrol tedbirlerine başvurmak suretiyle de gerçekleştirilebiliyor olmalıdır⁷⁸³. Burada dikkat edilmesi gereken husus alınacak koruma tedbirleri niteliği gereği somut olaya uygun olarak kişinin kaçmasını önleyecek nitelikte olmalıdır⁷⁸⁴. UAİK m.14/4, m.14/6'da belirtilen sürede taleptenilenin gönderilmemesi halinde koruma tedbiri kaldırılacaktır.

2.3.1.1.1.3.2. İade Talebinden Sonraki Süreç

UAİK m.16/1'e göre yetkili ağır ceza mahkemesi iade sürecin her aşamasında CMK hükümleri uyarınca re'sen koruma tedbirlerine karar verebilir. Hükümde iade sürecinin her aşamasında denilse de yetkili ağır ceza mahkemesi iade talebi geldikten sonra iade yargılaması yapacağı için kastedilen iade talebinden sonraki süreçtir⁷⁸⁵. UAİK koruma tedbirleri hususunda CMK'ya atıf yaptığı için iade evrakında kuvvetli suç şüphesi koşulu aranmalı, iadeye konu suç CMK m.100/3'te⁷⁸⁶ sayılan katalog suçlardan biriye tutuklama nedeni varsayılmalı, ölçülülük ilkesi ve CMK m. 100/4⁷⁸⁷ tutuklama yasağı dikkate alınmalıdır. İade tutuklama süresi CMK m.102/2'ye göre en çok iki yıldır; ancak en fazla üç yıl daha uzatılabilir. İade talebinden sonraki süreçte tutuklama yetkili makamların karar süreci beklenildiği ve kişinin iadesi kuvvetle muhtemel olduğu için "muhafaza amacıyla geçici

⁷⁸²Tezcan/Erdem/Önok, s. 240.

⁷⁸³Tezcan/Erdem/Önok, s. 241.

⁷⁸⁴Ergül, s. 85.

⁷⁸⁵Dursun, s. 73.

⁷⁸⁶Hükme göre; TCK'da yer alan soykırım ve insanlığa karşı suçlar, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, kasten öldürme, silahla işlenmiş kasten yaralama ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama, işkence, cinsel saldırı, çocukların cinsel istismar, hırsızlık ve yağma, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti, suç işlemek amacıyla örgüt kurma, 21.7.1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun m.68 ve 74'te tanımlanan suçlar, 31.8.1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununun m.110/4, 110/5'te tanımlanan kasten orman yakma suçları, 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu m.33'te sayılan suçlar, 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 7/3'te sayılan suçlar, devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, 10.7.1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı suçları, 18.6.1999 tarihli ve 4389 sayılı Bankalar Kanununun m.22/3, 22/4'te tanımlanan zimmet suçu, 10.7.2003 tarihli ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar.

⁷⁸⁷Hükme göre; *sadece adli para cezasını gerektiren suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç olmak üzere hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez.*

tutuklama” olarak adlandırılır⁷⁸⁸. Nitekim Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2016 tarihli bir kararında; Kazakistan’da suç işlediği iddia edilen ve Interpol tarafından kırmızı bültenle aranan kişiler hakkında kırk günü geçmemek üzere geçici tutuklanmasına karar verilmesinin ardından iade taleplerinin ulaşmasıyla yetkili ağır ceza mahkemesinin CMK hükümleri uyarınca tutuklama tedbirinin uygulamasını hukuka uygun bulmuştur⁷⁸⁹.

UAİK m.16/2, 16/3, 16/4’e göre iadesi talep edilen kişinin yetkili ağır ceza mahkemesi tarafından tutuklanması durumunda her otuz günde bir tutukluluğu gözden geçirilir. Mahkeme iade talebinin kabul edilemez olduğuna karar verirse bu kararın kesinleşmesinden itibaren koruma tedbirleri sona erer; ancak mahkeme iadenin kabul edilebilirliğine karar verirse bu kararın kesinleşmesinden itibaren bir yıl içinde yetkili makamlar tarafından gerçekleştirilip iade kararı alınmazsa koruma tedbiri sona erer. Kişinin tutuklu kalacağı azami süre iadeye konu suçun cezasından veya kesinleşmiş mahkûmiyet hükmünde yer alan cezadan fazla olamaz. Burada orantılılık ilkesi uyarınca toplam tutukluluk süresine bir üst sınır getirilmiştir. Bu sürenin geçmesinden sonra yetkili ağır ceza mahkemesi gerekli görüyorsa adli kontrol kararı verilebilecektir⁷⁹⁰.

CMK m.98, 146, 199’a göre yetkili ağır ceza mahkemesi, iadesi talep edilen kişinin bulunduğu yer tespit edilemiyorsa⁷⁹¹, kaçaksa, tutuklanması için yeterli neden bulunuyorsa ya da duruşmada hazır bulunması gerekiyorsa kişi hakkında yakalama emri veya zorla getirme kararı düzenleyebilir. UAİK m.20/4, 20/6’ya göre iade talebine konu suçun ispatına yarayan, suçtan elde edilen, kişi yakalandığında üzerinde bulunan veya daha sonra ortaya çıkan eşya, talep eden devlete teslim edilebileceğinden; bu eşyaların bulunabilmesi için arama ve rızasıyla teslim etmiyorsa el koyma tedbiri verilebilmektedir⁷⁹². Yetkili ağır ceza mahkemesi iade amacıyla bu tedbirlerle birlikte veya bağımsız olarak CMK’da yer alan diğer tedbirlere karar verebilir⁷⁹³.

⁷⁸⁸ **Ergül**, Suçluların İadesi, s. 83.

⁷⁸⁹ “Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşı ...’un Kazakistan Devletinde suç ortakları ile birlikte yağma suçunu işlediği iddiasıyla hakkında soruşturma başlatıldığı ve bu nedenle Interpol tarafından kırmızı bülten ile arandığı, Bursa Cumhuriyet Başsavcılığının 03/02/2014 gün ve B.M 2013/14921 sayılı yazıları ile Sulh Ceza Mahkemesinin 27/12/2013 tarih ve 2013/1221 değişik iş sayılı kararı ile 40 günü geçmemek üzere geçici olarak tutuklanmasına karar verilen Kazakistan uyruklu 24/01/1985 Kazakistan doğumlu ...’un üzerine atılı yağma suçundan dolayı CMK’nın 100. maddesine göre tutuklanması, sanığa atılı suçun TCK’nın 18. maddesinde düzenlenen suçlardan olmaması sebebiyle iade edilebilirliğine karar verilmesinin talep edildiği” Yarg. 6. CD, T. 01.02.2016, E. 2015/9016, K. 2016/400, (Erişim Tarihi:13.05.2021), <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/kullaniciGiris.jsf?dswid=-4595#>

⁷⁹⁰ **Dursun**, s. 75.

⁷⁹¹ Kişinin bulunduğu yer belli değilse Ankara ağır ceza mahkemesi yetkilidir. Diğer hallerde kişinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesi yetkilidir.

⁷⁹² UAİK’te arama ve el koyma tedbiri açık bir şekilde düzenlenmemiş olsa da SİDAS m.20’de açıkça el koyma tedbirinden bahsedilmiştir, **Dursun**, s. 75, 76.

⁷⁹³ Buna örnek olarak CMK m.135 ile iletişimin veya mobil telefonun yerinin tespiti verilebilir, **Dursun**, s. 76.

2.3.1.1.1.4. Teslim

Klasik iade usulünde iade sürecinin tamamlanması kişinin teslimi ile olur. Teslim SİDAS m.18, 19, 20, 21 UAİK m.20’de düzenlenmiştir. Türkiye’den yabancı devlete iade taleplerinde ağır ceza mahkemesinin verdiği iade edilebilirlik kararının onaylanmasıyla birlikte teslim süreci başlar. Teslim günü ve yeri talep eden devlete bildirilir⁷⁹⁴. İadesi talep edilen çocuk ise pedagog, psikolog veya çocuk gelişimcisi gibi uzmanlar sürece katılmalıdır⁷⁹⁵. Teslim süreci merkezî makam sıfatıyla Adalet Bakanlığı tarafından ilgili bakanlıkların iş birliğiyle yürütülür.

SİDAS m.19/1’e göre talep edilen devlet, iade kararını verdikten sonra kişi hakkında başka bir suçtan yargılama yapıyorsa veya kesinleşmiş mahkûmiyet hükmünün infazı gerekiyorsa iade talebi ile ilgili karar verilebilmekle birlikte teslim ertelenebilir⁷⁹⁶. Türk hukukunda UAİK m.20/3’e göre kişi hakkında Türkiye’de farklı bir suçtan dolayı soruşturma veya kovuşturma yapıyorsa ya da hapis cezası bulunuyorsa iadesine karar verilen kişi hakkında merkezî makam teslimin ertelenmesine karar verebilir. Maddenin gerekçesinde⁷⁹⁷ sayılan durumlarda kişinin talep eden devlete teslim edilmesi durumunda yeniden Türkiye’ye iade sürecinin işletilmesi gerektiği ve bu durumun usul ekonomisine aykırı olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca merkezî makam seyahate engel hastalığın bulunması gibi mezkûr nedenlerle teslimin ertelenmesine karar verirse iade talep eden devlete ve iadesi talep edilen kişiye bildirilmelidir⁷⁹⁸.

Klasik iade usulünde SİDAS ve UAİK hükümleri çerçevesinde doğrudan teslim, transit teslim, şartlı teslim, eşya ve değerlerin teslimi olmak üzere dört teslim türü vardır.

⁷⁹⁴Demirbaş, s. 195, Özgenç, s. 1116.

⁷⁹⁵UAİK m.20’nin gerekçesi.

⁷⁹⁶Özgenç, s. 1118.

⁷⁹⁷Maddenin üçüncü fıkrasında, iadesine karar verilen kişi hakkında başka bir suç nedeniyle devam etmekte olan bir ceza soruşturması veya kovuşturması bulunması ya da hükmolunmuş bir hapis cezasının infazının gerekmesi hallerinde, Merkezî Makam tarafından resen teslimin ertelenmesine karar verilebilmesi hükme bağlanmaktadır. Aynı şekilde, kişinin seyahate engel teşkil eden hastalığı, teslimin ertelenmesine neden olabilecektir. Kişi, talep eden devlete iade edildiği takdirde, ülkemizde hakkında yapılan soruşturma veya kovuşturmanın sonuçlandırılması veya verilen hapis cezasının infazı için adli yardımlaşma veya iade sürecinin işletilmesi gerekmektedir. Kişinin adli yardımlaşma yoluyla ifadesinin alınması veya sorgusunun yapılması ya da hakkında verilen cezanın infazı amacıyla iadesinin talep edilmesi usul ekonomisine aykırı olacaktır. Zira bu durum, adli ve idarî makamların gereksiz mesaisine ve ek maliyetlere yol açacaktır. Bu nedenle, hakkında soruşturma, kovuşturma veya hükmolunmuş hapis cezası bulunan kişinin tesliminin ertelenmesine karar verilebilmesi öngörülmektedir. Fıkradaki şartlardan birinin varlığı hâlinde, Merkezî Makamın teslimin ertelenmesine ilişkin vereceği kararın, ivedilikle ilgili devlete ve iadesi talep edilen kişiye bildirilmesi gerekmektedir.

⁷⁹⁸Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 174.

2.3.1.1.4.1. Doğrudan Teslim

İadesi talep edilen kişinin doğrudan talep eden devlete teslim edilebilmesi için talep eden ve talep edilen devletin sınır komşusu olması veya aralarında yalnız deniz bulunması gereklidir⁷⁹⁹. Uygulamada çoğunlukla havalimanı sınır kapılarında, tarafların anlaşması halinde deniz veya kara sınır kapılarında doğrudan teslim gerçekleştirilir⁸⁰⁰.

SİDAS m.18/4'e göre iadesi talep edilen kişi kararlaştırılan tarihte haklı bir neden olmaksızın teslim alınmazsa, bu tarihten itibaren on beş gün sonra mahkeme koruma tedbirlerini kaldırabilir; her halükârda otuz gün sonra serbest bırakılacaktır. Bu durumda talep edilen devlet aynı suç nedeniyle kişiyi iade etmeyebilir. Türk hukukunda UAİK m.20/2'ye göre iadesi talep edilen kişi kararlaştırılan tarihte haklı bir neden olmaksızın teslim alınmazsa, otuz gün sonra mahkeme tarafından koruma tedbirleri kaldırılacaktır. Hükmün gerekçesine⁸⁰¹ göre deprem, sel gibi doğal afetler ve teknik aksaklıklar haklı neden sayılır⁸⁰². Kişi haklı nedenle süresinde teslim edilememiş veya teslim alınamamışsa taraflar birbirini haberdar edip yeni bir teslim tarihi belirleyecektir.

2.3.1.1.4.2. Transit Teslim

Transit teslimi talep eden devlet ve talep edilen devlet arasında sınır komşuluğu veya deniz bulunmadığı durumlarda kişinin üçüncü bir ülkenin topraklarından geçirilmesinin zorunlu olduğu durumlarda gerçekleştirilir⁸⁰³. SİDAS m.21/1'e göre transit teslimin gerçekleştirilebilmesi için talep eden devlet diplomatik yolla talepnameyi transit geçiş yapılacak ülkeye göndermeli ve izin almalıdır⁸⁰⁴; çünkü geçiş yapılacak topraklarda üçüncü bir ülkenin egemenlik hakkı bulunmaktadır⁸⁰⁵. SİDAS m.21/1'e göre transit geçiş talebine konu suç siyasî veya sırf askerî suç niteliğinde olmamalıdır. SİDAS m.21/2'ye göre iadesi talep edilen kişi transit geçiş yapılacak üçüncü ülkenin vatandaşıysa izin verilmeyebilir. Yine

⁷⁹⁹ Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet, Yenidünya, Ahmet Caner, Ceza Hukuku Genel Hükümler, **Turhan Yayınevi**, 4.Baskı, Ankara, 2009, s. 1132.

⁸⁰⁰ **Orhan**, s. 73.

⁸⁰¹ *Maddenin ikinci fıkrasında, iadesi talep edilen kişinin talep eden devlet ile belirlenen tarihte, haklı bir neden olmaksızın teslim alınmamasının sonuçları düzenlenmektedir. Belirlenen tarihten itibaren otuz gün içinde kişinin teslim alınmaması durumunda, bu sürenin sonunda kişi hakkındaki koruma tedbirlerinin kaldırılacağı hükmüne bağlanmaktadır. Yapılacak iade işlemlerinin gerçekleştirme koşulları dikkate alınarak sürenin üst sınırı otuz gün olarak belirlenmiştir. Haklı neden kavramıyla, kişilerin ya da devletlerin elinde olmayan, kontrol dışı gelişen olaylar kastedilmektedir. Sel ve deprem gibi tabiat olayları ya da teknik aksaklıklar gibi durumlar haklı neden kavramına örnek olarak gösterilebilir. Haklı bir nedenin varlığı hâlinde, Merkezî Makamın ilgili devletle ikinci bir teslim tarihi belirlemesi mümkündür.*

⁸⁰² UAİK m.20'nin gerekçesi.

⁸⁰³ **Özgen**, s. 147, **Özgenç**, s. 1116, 1117.

⁸⁰⁴ **Ruhi**, s.517.

⁸⁰⁵ **Özgen**, s.148.

SİDAS m.21/6'ya göre iadesi talep edilen kişi ırkı, dini, milliyeti veya siyasî nedenlerle talep eden ülkede ayrımcılığa maruz kalacaksa transit geçiş izni verilmeyecektir⁸⁰⁶.

İadesi talep edilen kişinin transit teslimi hava yolu aracılığıyla gerçekleştirilecekse yalnız iadeye ilişkin belgelerin gönderilmesi yeterlidir; ayrıca izin almaya gerek yoktur⁸⁰⁷. Acil durum nedeniyle üçüncü ülkede inilmesi gerekiyorsa SİDAS m.24/4-a gereği daha önce gönderilen iadeye ilişkin belgeler geçici tutuklama talebi niteliğinde sayılır. Bu durumda talep eden taraf ayrıca üçüncü ülkeden transit geçiş izni almalıdır⁸⁰⁸. SİDAS m. 24/4-b'ye göre transit geçiş aktarmalı gerçekleştirilecekse transit geçiş izniyle birlikte iade talebinde bulunulması gerekecektir⁸⁰⁹.

Türk hukukunda UAİK m.21'e göre transit geçiş izni verilebilmesi için iade taleptenmesinin iade edilebilirlik koşullarını sağlaması gerekmektedir. Merkezî makam tarafından transit geçiş talebi değerlendirilerek verilen karar talep eden devlete bildirilir. Transit geçiş süresinin yirmi dört saati aşması halinde sulh ceza hâkimliği tarafından yedi günü geçmemek üzere iadesi talep edilen kişi geçici tutuklanabilir. Transit geçişin durdurulması geçiş izni verilemeyecek durumların ortaya çıkması ya da geçiş sırasında re'sen soruşturma gerektiren suç işlenmesi durumunda mümkün olur.

2.3.1.1.1.4.3. Şartlı Teslim

İadesi talep edilen kişinin çok uzun süreli kesinleşmiş mahkûmiyet hükmünün infazı nedeniyle teslim ertelenmişse suç delillerinin kaybolmaması için iade kararı veren devlette cezasını çekmek şartıyla teslim edilir⁸¹⁰. Bundan başka zamanaşımı süresini kesmek amacıyla da yapılmaktadır⁸¹¹. SİDAS m.19/2'de şartlı teslim düzenlenmiştir. Hükme göre iade talep edilen devlet teslimi ertelemek yerine tarafların aralarında anlaşarak tespit edeceği şartlar altında iadesi talep edilen kişiyi teslim edebilir.

2.3.1.1.1.4.4. Eşya ve Değerlerin Teslimi

Klasik iade usulünde iadesi talep edilen kişinin teslimiyle eşzamanlı veya sonrasında eşya ve değerlerin teslimi söz konusu olabilir. Bu teslim türünde iadeye talebine konu suç ile ilgili eşyalara ve delillere el konularak talep eden devlete teslim

⁸⁰⁶Özgen, s. 148.

⁸⁰⁷Türkiye ile ABD ve Türkiye ile Tunus arasında yapılan iade anlaşmasında da havayolu ile transit geçişe ilişkin SİDAS hükmü aynen kabul edilmiştir.

⁸⁰⁸Yerlikaya, s. 149.

⁸⁰⁹Yerlikaya, s. 149.

⁸¹⁰Özgenç, s. 1118.

⁸¹¹Tezcan/Erdem/Önok, s. 243, Özgenç, s. 1118.

gerçekleştirilmektedir⁸¹². Teslim edilebilecek eşya ve değerler SİDAS m.20/1'e göre suça delil teşkil eden eşya, suçun işlenmesiyle elde edilen veya iadesi talep edilen kişinin üzerinde bulunan ya da daha sonra bulunan eşyadır. SİDAS m.20/2'ye göre suça ilişkin delil iadesi talep edilen kişinin kaçması, ölümü ve sair nedenlerle iade hakkında bir karar verilememesi durumunda dahi eşya teslimi gerçekleştirilebilir⁸¹³.

Türk hukukunda UAİK m.20/4'e göre iade talebine konu suçun işlenmesiyle elde edilen, iadesi talep edilen kişinin üzerinde bulunan ya da daha sonra bulunan eşya veya suça delil teşkil eden eşya kişinin kaçması, ölümü ve sair nedenlerle iade kararı verilememiş olsa dahi teslim edilebilir. UAİK m. 20/6'ya göre iyiniyetli üçüncü kişilere ait eşya ve değerlerin teslimi söz konusu olmaz.

2.3.1.1.1.5. Masraflar

Klasik iade usulü çok uzun ve masraflı bir süreçtir⁸¹⁴. Suçluların iadesi müessesesinde kural her devletin kendi ülkesinde yapacağı masraflardan sorumlu olacağı yönündedir⁸¹⁵. SİDAS n.24'e göre iade talep edilen devlet kendi ülkesinde yaptığı masraflardan sorumludur. Örneğin taleptenamenin tercümesi ve teslime ilişkin seyahat masraflarından talep eden devlet sorumludur.

Türk hukukunda UAİK m.34/1'de merkezî makam aksine bir anlaşma yapmamışsa masraflardan yerine getiren devlet sorumludur. UAİK m.34/2'ye göre talep eden devletin Türkiye olması durumunda sorumlu olduğu masraflar iadesi gerçekleştirilen kişiye rücu edilebilecektir. UAİK m.3/5'e göre adli işbirliği talepleri dolayısıyla Türkiye tazminat ödemesi durumunda merkezî makam ödenen tazminatı talep eden devletten isteyebilir.

2.3.1.1.2. Türkiye'nin İade Talepleri (Aktif İade)

Kişinin bulunduğu ülke ve adresi biliniyorsa veya yakalanmış ise Türkiye yabancı devletten iade talep edebilir⁸¹⁶. Türkiye'nin iade taleplerinde öncelikle taraflar arasındaki iade anlaşması hükümleri uygulanır. UAİK'in konuya ilişkin hükümleri iade anlaşmasına aykırı olmamak kaydıyla talepte bulunulan devlet tarafından dikkate alınır⁸¹⁷. 5237 sayılı TCK'nın mülga m.18'den farklı olarak⁸¹⁸ UAİK m.22'de "Türkiye'nin iade talepleri ve şartları" düzenlenmiştir. Hükme göre yabancı bir ülkede bulunan kişi hakkındaki soruşturma veya

⁸¹²Özgenç, s. 1118

⁸¹³Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 174.

⁸¹⁴Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s.248.

⁸¹⁵Demirbaş, s. 195.

⁸¹⁶Sağiroğlu, s. 534.

⁸¹⁷Koca/Üzülmez, s. 830.

⁸¹⁸5237 sayılı TCK mülga m.18'de Türkiye'nin iade talepleri şeklinde ayrı bir düzenleme yoktu.

kovuşturmanın sonuçlandırılması veya Türk mahkemeleri tarafından verilmiş mahkûmiyet kararının infazı amacıyla adli merciler tarafından kişinin iadesi talep edilebilir; ancak iade talebinin yabancı devlete gönderilebilmesi için merkezî makam tarafından uygun görülmesi gerekmektedir. İade talep edecek adlî makamlar soruşturma ve infaz aşamasında ilgili Cumhuriyet Başsavcılığı, kovuşturma aşamasında ise mahkemelerdir.

Merkezî makam iade talebini uygun görürse yabancı devlete diplomatik yoldan iletilmesi için Dışişleri Bakanlığına gönderilir. UAİK m.22/3'e göre merkezî makam iade talebini üç durumda reddedebilir. Bunlar talebin iade için gerekli koşulları taşınamaması, ceza infaz kurumlarında geçirilecek süre dikkate alındığında iade yoluna başvurulmasının kişi yararı ve kamu yararı arasında açık bir orantısızlığa sebep olması ve Türkiye'nin millî güvenliğinin veya uluslararası ilişkilerinin zarar görme ihtimalinin bulunmasıdır. Türkiye'nin iade talebi usulü yani aktif iadeyi örneklendirmek gerekirse Antalya'da suç işleyen bir kişi İtalya'ya kaçarsa Antalya Başsavcısı iade talepnameşi hazırlar ve Adalet Bakanlığı'na gönderir, Adalet Bakanlığı Dışişleri Bakanlığına gönderir. Dışişleri Bakanlığı İtalya Türk Büyükelçiliği'ne gönderilir ve talep İtalya Dışişleri Bakanlığı'na iletilir⁸¹⁹.

UAİK m.22/2'de Türkiye'nin iade talepleri azami süre ile sınırlandırılmıştır. Hükme göre üst sınırı bir yıl veya daha fazla bir suçtan dolayı soruşturma veya kovuşturma ya da en az dört ay hapis cezası içeren kesinleşmiş mahkûmiyet kararı bulunmalıdır. Birden fazla suç söz konusuysa bazılarının cezası azami sürenin altında kalsa dahi birlikte iadeye konu edilebilir.

İade talepnameşinde fiilin işlendiği yer, zaman, nasıl ve hangi vasıtalar kullanılarak işlendiği belirtilmelidir. İadeye konu suçun ayrıntılı izahı yapılmalıdır. Talepname tarihine kadar gerçekleştirilen adlî işlemler, dava veya ceza zamanaşımının sona ereceği tarih yer almalıdır. İade anlaşmasının tam ismi ile iadesi talep edilen kişinin açık kimlik bilgileri ve eşkâli yer almalıdır. Ayrıca şüpheli, sanık veya hükümlü olmasına göre iddianame veya mahkûmiyet kararı, müddetname, yakalama emri ile kişinin kimliği ve uyuğunu teşhiste yardımcı olacak belgelerin (kredi kartı numaraları, kimlik belgesi, parmak izi, pasaport fotoğraf ve diğer sayılan belgeler) eklenmesi elzemdir⁸²⁰.

SİDAS m.16/2 gereği ivedilik söz konusu olan durumlarda iadeye imkân veren belgelerden biri ile iade niyetinin bulunduğu belirtilerek geçici tutuklama talebinde

⁸¹⁹Demirbaş, s. 192.

⁸²⁰Adalet Bakanlığının Suçluların İadesi ve Hükümlü Nakli Konularında Adlî Makamlarımızca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara dair 16.11.2011 tarihli ve 69/4 sayılı Genelge m.4 ve 5 tam metni için bkz.

bulunulabilir. Bu hükme göre geçici tutuklama talebinde yakalama emri, suçun işlenişine ilişkin bilgiler, kimlik tespitine ilişkin bilgilerin bulunması yeterli olur⁸²¹.

İvedilikli durumlarda Türkiye’de suç işlemiş ve yurt dışında bulunduğu yer tespit edilemeyen kişiler hakkında kırmızı bülten çıkarılabilmektedir. Kırmızı bülten çıkarılması için mahkemelerce verilmiş bir yakalama kararı veya mahkûmiyet kararı kesinleşmişse cezanın infazı için Cumhuriyet başsavcılığınca çıkarılmış yakalama emri bulunmalıdır. Koşulların sağlanması durumunda talep Interpol aracılığıyla yabancı devlete iletilmek üzere İçişleri Bakanlığına gönderilir. Ancak talebin diplomatik kanaldan da yollanacağı hususu belirtilmelidir. Bundan başka kaçma ihtimali varsa iade amacıyla geçici tutuklanması da talep edilebilir⁸²².

2.3.1.2. Rızaya Dayalı İade Usulü

Suçluların iadesi müessesesinde devletler arasında farklı uygulamaların bulunması ve iade sürecinin ağır işlemesi nedeniyle iade usulünün “hızlandırılması”, “basitleştirilmesi” ve “uyumlulaştırılması” yönünde çözüm arayışlarına girilmiştir⁸²³. Bu hususta ilk adım SİDAS’ın AB üye devletleri arasında uygulanmasının kolaylaştırılması amacıyla gerçekleştirilen “Basitleştirilmiş İade Usulüne Dair Avrupa Birliği Anlaşması”dır⁸²⁴.

Rızaya dayalı iade usulü, iade yargılaması sırasında yabancı devlete iadeye rıza gösteren kişinin iadesini kolaylaştıran ve teslimini hızlandıran iade usulü olarak tanımlanabilir. Uluslararası ceza literatüründe bu usul “basitleştirilmiş iade” olarak adlandırılır⁸²⁵.

Rızaya dayalı iade usulü, AK Suç Sorunları Komitesi’nin yaptığı çalışmalar sonucu SİDAS’a Ek 3No.lu Protokol’de düzenlenmiştir. Protokolde amacın iadeye rıza gösteren kişi bakımından süreci basitleştirmek ve hızlandırmak olduğu ve SİDAS’ı tamamlayıcı nitelikte hükümler içerdiği ifade edilmiştir. Klasik iade usulünden farklı olarak iadesi talep edilen kişinin rızasını sisteme dâhil eden bu müessese Türk hukukuna UAİK ile kazandırılmıştır.

⁸²¹Hükme göre muvakkat tevkif talebinde m.12/2-a’da yer alan mezkûr belgelerden birinin mevcudiyeti zikredilecek ve bir iade talebi yapılmak hususundaki niyete işaret edilecektir. Bu talepte, yapılacak iade talebine esas teşkil eden fiil, bu fiilin ika edildiği yer ve tarih ve istenen şahsın eşkalî imkân nispetinde tarif edilecektir.

⁸²²Demirbaş, s. 191.

⁸²³BaytemirKontacı, s.1110.

⁸²⁴Benli, Salih, “Geri Vermede Basitleştirilmiş Usul”, *TAAD*, 1(6), 2011, s. 256.

⁸²⁵Mert, s. 2-3.

2.3.1.2.1. Türkiye’den Yabancı Devlete Rızaya Dayalı İade Usulü

Bu başlık altında Türk hukukuna SİDAS’a Ek 3 No.lu Protokol ile kazandırılan rızaya dayalı iade usulünde Türkiye’ye yapılacak iade talepleri incelenecektir.

2.3.1.2.1.1. Genel Olarak

UAİK m.17’de rızaya dayalı iade usulü düzenlenmiştir. Hükme göre iadesi talep edilen kişinin rızası bulunması halinde rızaya dayalı iade usulüyle iade edilebilecektir; ancak bu halde dahi kişi klasik iade usulü ile iade edilebilir⁸²⁶. Yetkili ağır ceza mahkemesi tarafından kişiye CMK m.147’de yer alan hakları ve rızaya dayalı iadenin mahiyeti ve hukukî sonuçları anlatılır. İadesi talep edilen kişi iadeye rıza gösterirse UAİK ve Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara göre iadenin kabul edilir olup olmadığına karar verilir ve bu karara karşı CMK m.268’e göre tefhimden itibaren yedi gün içinde itiraz edilebilir⁸²⁷. Yetkili ağır ceza mahkemesinin verdiği iade kararı ancak merkezî makamın onaylaması halinde yerine getirilebilir⁸²⁸.

SİDAS’a Ek 3 No.lu Protokol m.1 taraf devletlere protokolde öngörüldüğü gibi kişinin rızası ve talep edilen devletin onayı olması durumunda rızaya dayalı iadenin gerçekleştirileceği hususunda yükümlülük getirmiştir. SİDAS m.1’e atıf yaparak talep eden devlette gerçekleştirilen bir soruşturma, kovuşturma veya mahkûmiyet kararının infazı amacıyla aranan kişilerin bu kapsamda değerlendirileceği ifade edilmiştir.

SİDAS Ek 3 No.lu Protokol’de rızaya dayalı iade usulünün geçici tutuklama talebiyle veya iade taleptnamesinin gönderilmesiyle başlatılabileceği ifade edilmiştir. SİDAS Ek 3 No.lu Protokol m.2/1’e⁸²⁹ göre geçici tutuklama talebiyle rızaya dayalı usulün başlatılması

⁸²⁶Baytemir Kontacı, s.1116.

⁸²⁷Burada klasik iade usulüyle rızaya dayalı iade usulü arasında iki farka değinmek faydalı olacaktır. Klasik iade usulünde ağır ceza mahkemesinin kararına karşı temyiz yoluna gidilir, rızaya dayalı iade usulünde itiraz yolu açıktır. Klasik iade usulünde iade kararı Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarının görüşü alınarak Adalet Bakanının teklifi ve Cumhurbaşkanının onayına bağlı iken rızaya dayalı iade usulünde merkezi makamın onayına yeterlidir. (Yılmaz, Yavuz, “Uygulamada İade Yargılaması ve Rızaya Dayalı İade”, **13-14 Nisan 2018 Antalya Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Sempozyumu**, Dış İlişkiler ve Avrupa Genel Müdürlüğü, Ankara, 2020, s. 86, 87, **Mert**, s. 2, 3).

⁸²⁸Rızaya dayalı iade usulünde, iade edilebilirlik kararına ilişkin onay makamı, devletlerin hukuk sistemlerine göre farklılık göstermektedir. Örneğin; Fransız hukukuna göre “Adalet Bakanlığının görüşü üzerine Başbakanlık kararname, Avusturya hukukuna göre ise “Federal Adalet Bakanının onayı” ile iade kararı onaylanmaktadır.

⁸²⁹SİDAS Ek 3 No.lu Protokol m.2’de sayılan bilgi ve belgeler:

a) Temin edilebiliyorsa tabiiyeti veya tabiiyetleri dâhil olmak üzere, aranan kişinin kimliği,
b) Tutuklamayı talep eden merci,
c) Tutuklama emri veya aynı yasal etkiye sahip diğer bir belge veya infaz edilebilir bir mahkeme kararının varlığı, ayrıca kişinin SİDAS m.1’deki şartlara uygun şekilde arandığının teyidi,
d) Azami cezayı veya nihai kararda verilen cezayı ve kararın bir kısmının evvelce icra edilmiş olup olmadığını da içerir şekilde suçun mahiyeti ve tanımı,
e) Zamanaşımı ve zamanaşımının kesilmesine ilişkin bilgi,
f) Zaman, yer ve aranan kişinin suça iştirak derecesi dâhil suçun işlendiği şartların tanımı,

için SİDAS m.12'deki belgeler gerekmezsiniz hükümde yer alan bilgi ve belgelerin yeterli olacaktır. Ancak Türkiye bu hükme çekince koymuştur. Bu nedenle Türkiye'den iade taleplerinde, rızaya dayalı iade usulü uygulansa dahi SİDAS m.12'de yer alan bilgi ve belgelerin iletilmesi gerekecektir⁸³⁰. SİDAS Ek 3 No.lu Protokol m.2/2'ye göre talep edilen devlet bilgi ve belgeleri yeterli görmezse ek bilgi ve belge isteyebilecektir.

SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.8'de bilgi ve belgelerin aslına uygun olmak kaydıyla Interpol yoluyla, elektronik veya yazılı delil sağlayacak herhangi bir yolla iletilebileceği ve m.17'de bu hükme çekince konulamayacağı ifade edilmiştir. Rızaya dayalı iade usulüne ilişkin açıklayıcı rapora göre kırmızı bülten çıkarılması ya da Interpol ulusal merkezleri aracılığıyla mesaj gönderilmesi durumunda SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokolün uygulanması bakımından “geçici tutuklama” talebi kabul edilecektir.

SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol'ün m.4/1'e göre rızaya dayalı iade usulünü kabul eden kişiye hususilik korunmasından feragat edip etmeyeceği sorulur. Türk hukuku açısından iadesi talep edilen kişi rızaya dayalı iade usulünü kabul ederse ağır ceza mahkemesi hususilik kuralından vazgeçmenin sonuçlarını anlatılmalı akabinde kişiye hususilik kuralının uygulanmasından vazgeçip vazgeçmediği sorulmalıdır.

2.3.1.2.1.2. Geçici Tutuklama

SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.3'te SİDAS m.16 gereği geçici tutuklama tedbiri uygulanırsa, talep edilen devlet yetkili makamları derhal kendisi hakkında iade talebi olduğu ve rızaya dayalı iade usulü hakkında bilgilendirilmelidir. Açıklayıcı rapora göre yakalama, ev hapsi, yurt dışına çıkma yasağı gibi talep edilen devlet hukukunda yer alan diğer koruma tedbirleri de bu kapsamda olacaktır⁸³¹. Burada yetkili makamın adli makam olma zorunluluğu olma zorunluluğu yoktur. Örneğin yakalama anında polis bilgilendirme yapabilir⁸³². Önemli olan kişinin gecikmeksizin rızaya dayalı iade usulü hakkında bilgilendirilmesidir. Türk hukukunda UAİK m.14/3'e göre kişinin geçici süreyle tutuklama talebiyle sulh ceza hâkimliğine sevk edilmesi halinde hâkimliği tarafından, UAİK m.17/2'ye göre iade yargılamasına geçilmişse yetkili ağır ceza mahkemesi tarafından bilgilendirilmesi gerekmektedir. Kişiye derhal rızaya dayalı iade usulünün kapsamı ile hukukî sonuçları anlatılmalı ve ayrıca kişiye rızaya dayalı iade usulünü kabul edip etmediği sorulmalıdır.

g)Mümkün olduğu ölçüde suçun sonuçları,

h)Nihai kararın infazı için geri verme talep edildiğinde, kararın gıyapta verilip verilmediği.

⁸³⁰Türkiye dışında, SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokolü imzalayan 32 devletten hiçbirisi m.2'ye çekince koymamıştır.

⁸³¹SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokolün açıklayıcı raporun 29.paragrafı.

⁸³²Orhan, s. 100.

SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.6/1'e göre talep edilen devlet ivedilikle ve herhalde on gün geçmeden aranan kişinin rızası olup olmadığını talep eden devlete bildirmelidir. Ancak bu on günlük asgari süre sınırının başlangıcı SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.2/'de yer alan geçici tutuklama olduğu için bu hükme çekince koyan devletler bakımından uygulanmayacaktır. İadesi talep edilen kişi rızasını on günlük asgari sürenin bitiminden sonra⁸³³ ancak; SİDAS m.16'da yer alan kırk günlük azami geçici tutuklama süresi sona ermeden önce açıklarsa, talep edilen devlete SİDAS'ın m.12'de öngörülen şekilde iade evrakı ulaşmamış olsa dahi rızaya dayalı iade usulü uygulanabilir.

SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.6/2'ye göre kişinin rızası olmasına rağmen, talep edilen devlet rızaya dayalı iade usulünü uygulamama kararı alırsa; bu kararını talep eden devlete SİDAS m.16 uyarınca belirlenen kırk günlük sürenin dolmasından önce bildirmelidir.

2.3.1.2.1.3. Rıza Beyanı ve Rızanın Geri Alınması

SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.4'/1 göre iadesi talep edilen kişinin rızasının ve hususilik ilkesinden feragatin geçerli olabilmesi için talep edilen devlet hukukuna uygun olması ve bu devletin yetkili adlî mercileri önünde verilmesi gerekmektedir. Yetkili adlî makam; mahkeme, sorgu hâkimliği veya savcılık olabilir. Türk hukukunda UAİK m.17/2'ye göre kişinin yetkili ağır ceza mahkemesi huzurunda iadeye rıza göstermesi gerekmektedir; ancak geçici tutuklama anında sulh ceza hâkimliği huzurunda da rıza beyanında bulunabilir. Bu durumda yetkili ağır ceza mahkemesi önünde tekrar rıza beyanında bulunması gerekmektedir⁸³⁴. SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.7'ye göre rızaya dayalı iade süreci yirmi gün sürede tamamlanmalı ve teslim sürecine geçilmelidir.

SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.4'/2'ye göre taraf devletler rıza beyanı ve feragatin gönüllü ve hukukî sonuçlarının farkında olarak açıklanmasını sağlamak amacıyla gerekli önlemleri almalıdır. Bu amaçla kişi hukukî danışma hakkına sahiptir ve gerektiğinde kişi avukat ve tercümandan yararlanmalıdır. SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.4/3'e göre rıza beyanı ve feragat talep edilen devlet hukukuna uygun olarak kaydedilir; akabinde kişi SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.4/4'e göre rıza beyanı ve feragati geri alınamaz. Ancak rıza serbest iradeyle ve gerekli bilgilendirme yapılmamış olarak verilmesi durumunda SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m. 4/5'e göre rıza beyanı sonradan geri alınabilir. İadesi talep edilen kişi rızaya dayalı iade usulüne ilişkin beyanını geri alırsa klasik iade usulüne devam edilir. Açıklayıcı Rapora göre klasik iade usulüne ilişkin hükümlere uygulanacak süreler kabul

⁸³³Sınırlayıcı sürenin bitiminden sonra açıklanan kabul beyanı için bkz. SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m. 10.

⁸³⁴Orhan, s. 103.

beyanının talep eden devlete bildirildiği tarihten itibaren hesaplanır. Türk hukukunda yer alan uygulamaya göre iadesi talep edilen kişi rızaya dayalı iade usulünü kabul ederse, bu beyan tutanağa geçirilir.

SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokolde rızanın ne zaman beyan edilmesine ilişkin hüküm olmadığından iadesi talep edilen kişi nihai karar verilinceye kadar her aşamada rıza beyanında bulunabilir veya şartları taşıyorsa rızasını geri alabilir. UAİK'te de rıza beyanına veya geri alınmasına ilişkin hak düşürücü süre belirlenmemiştir. SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol'ün açıklayıcı raporunun 43. paragrafına göre rızanın geri alınmasında rıza beyanında uygulanacak usulün tekrarlanması gerekmemektedir.

2.3.1.2.1.4. Teslim ve Masraflar

SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.9'a göre teslim kısa sürede ve tercihen iade kararının bildiriminden itibaren on gün içinde gerçekleşmelidir. Açıklayıcı rapora göre teslimi düzenleyen SİDAS m.18'in rızaya dayalı usulde de geçerli olacağı ifade edilmiştir. SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokolde düzenlenmeyen teslimin ertelenmesi ve şartlı teslime ilişkin SİDAS hükümleri geçerli olacaktır.

SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.11'detransit teslim düzenlenmiştir. Hükme göre SİDAS transit geçiş talebine SİDS m.12'deki belgelerin eklenmesine gerek yoktur. SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol m.2/1'deki bilgiler yeterli olacaktır. Transit geçiş yapılacak üçüncü devlet ilave bilgi talep edebilir.

Türk hukukunda UAİK'te rızaya dayalı iade usulünde teslim ve masraflara ilişkin düzenleme bulunmadığından klasik iade usulünde teslim ve masraflara ilişkin hükümler geçerli olacaktır.

2.3.1.2.2. Yabancı Devletten Türkiye'ye Rızaya Dayalı İade Usulü

Yabancı devletten Türkiye'ye rızaya dayalı iade usulünü düzenleyen UAİK m.22'de rızaya dayalı iade usulüne ilişkin hüküm bulunmamaktadır. SİDAS m.22'ye göre iade usulünde aksine anlaşma yoksa talep edilen devlet hukuku uygulanır. Bu nedenle talep edilen devlet hukukuna göre rızaya dayalı iade usulü gerçekleştirilebiliyorsa bu usul uygulanarak iadesi talep edilen kişinin Türkiye'ye teslimi sağlanabilir. Uluslararası anlaşmalar çerçevesinde her devlet rızaya dayalı iade usulüne ilişkin usul ve esasları kendi ulusal hukuk kuralları ve içtihatları doğrultusunda belirleyecektir. Uygulamada talep edilen devlet hukukuna uygun olarak kişinin iadeye rıza göstermesi halinde iade kararı ve teslimin nasıl

yapılacağı hususu diplomatik yolla veya Interpol aracılığıyla merkezî makama bildirilmektedir⁸³⁵.

2.3.2. İadenin Sonuçları

Suçluların iadesi müessesesinde talep eden devletin yapacağı işlemler iadesi talep edilen kişinin teslimiyle tamamlanmakta; ancak iade edilen kişinin tesliminden sonra taraf devletlerarasında yapılan iade anlaşmasının koşullarına uyulması gerekmektedir⁸³⁶. Teslimden sonraki sürece ilişkin talep eden devletin bilgilendirme yükümlülüğü bulunmaktadır. Suçluların iadesinin sonuçları başlığı altında teslimden sonra devletlerin keyfi uygulamalarını engellemek amacıyla yapılan sınırlandırmalar ve suçluların iadesi sürecinin tamamlanmasından sonra uygulanacak kurallar klasik iade usulünde ve rızaya dayalı usulünde olmak üzere iki kısımda işlenecektir.

2.3.2.1. Hususilik İlkesi

Suçluların iadesinin sonuçlarından ilki talep eden devletin yetkisini iadeye konu suçla sınırlayan hususilik ilkesidir. Bu başlık altında sırasıyla genel itibariyle hususilik ilkesini, klasik iade usulünde hususilik ilkesini, rızaya dayalı iade usulünde hususilik ilkesini ve hususilik ilkesinin istisnalarını inceleyeceğiz.

2.3.2.1.1. Genel Olarak

İlk kez 1850 tarihli İspanya ile Fransa arasında yapılan bir anlaşmada yer alan⁸³⁷ hususilik ilkesi, iade edilen kişinin sadece iade talebinde yer alan açık olarak gösterilmiş fiillerden dolayı soruşturulması, kovuşturulması veya mahkûm olduğu hükmün infazı olarak tanımlanabilir⁸³⁸. Suçluların iadesi müessesesi esasen talep eden devlet ve talep edilen devlet arasında gerçekleştirilen diplomasi sonucu yapılmış bir anlaşma sayılacağından⁸³⁹ “ahde vefa ilkesi”⁸⁴⁰ (*pacta sunt servanda*) gereği talep edilen devletin iradesine değer verilmesi⁸⁴¹ ve bu

⁸³⁵Merkezî makam gerekli yazışmaları tamamlayarak yakalama kararının infazı için yetkili adli makamların önüne çıkarılmasını sağlar, **Orhan**, s. 109, 110.

⁸³⁶Ulutaş, SİDAS ve Türkiye, s. 241.

⁸³⁷**Özgen**, s. 154.

⁸³⁸Dönmezler, Sulhi, Erman, Sahir, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım**, Beta Yayın, 12. Baskı, İstanbul, 1997, s. 479; **Akbulut**, s. 222; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 174, **Özgenç**, s. 1119.

⁸³⁹Köprülü, Suçluların, s. 221, 222, **Özgenç**, s. 1119.

⁸⁴⁰1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi’nin Başlangıç bölümünde ahde vefa ilkesi evrensel bir ilke olarak belirlendikten sonra m.26’da ahde vefa ilkesini yürürlükte olan anlaşmanın tarafları bağladığı ve tarafların iyiniyet kurallarına uygun davranması gerektiği şeklinde açıklamıştır.

⁸⁴¹**Ruhi**, s. 518.

irade doğrultusunda hareket edilmesini gerekmektedir⁸⁴². Hususilik ilkesi (*specialty principle*), kişinin talep eden devlette haklarının korunmasını sağlamakta⁸⁴³ birlikte esasen uluslararası hukukta devletlerin egemenlik hakkı ile yakından ilişkilidir⁸⁴⁴.

Hususilik ilkesi, iade kabul edilebilirliğini sağlamayan suçlar bakımından hileli yollarla kişinin iadesini engellemektedir⁸⁴⁵. Aynı zamanda kişinin talep eden devlet tarafından yargılanarak beraat etmesi veya mahkûmiyet hükmünün infaz edilmesinden sonra iadede önce işlediği suç sebebiyle üçüncü bir devlete iadesini de sınırlar⁸⁴⁶; ancak iade edilen kişinin teslimden sonra işlediği suçlar bu kapsamda değildir⁸⁴⁷. Hususilik ilkesi sadece ceza davaları için geçerlidir, iade edilen kişinin taraf olduğu hukuk davaları ve hakkında açılmış bulunan disiplin soruşturmaları bu kapsamda değildir⁸⁴⁸.

2.3.2.1.2. Klasik İade Usulünde Hususilik İlkesi

Türkiye'nin taraf olduğu tüm ikili iade anlaşmalarında ve SİDAS'ta hususilik ilkesi yer almaktadır⁸⁴⁹. SİDAS m.14/1'e göre iade edilen kişinin teslimden önce işlediği ve iade talebine konu olmayan fiilden dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılamayacağı gibi bir ceza veya emniyet tedbirinin infazı amacıyla hürriyeti kısıtlanamaz⁸⁵⁰.

Türk hukukunda UAİK m.10/4'te paralel bir düzenleme mevcuttur. Hükme göre kişi ancak iade talebine konu suçlardan dolayı yargılanabilir veya mahkûmiyet hükmü infaz edilebilir⁸⁵¹. İade edilen kişinin teslimiyle yokluğunda yapılabilecek işlemler gerçekleştirilebileceği gibi başka cezaî yargılamalarda tanık olarak dinlenebilir⁸⁵². Bu halde hususilik ilkesi ihlali söz konusu olmaz⁸⁵³. Nitekim Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2010 tarihli bir kararında; devletin egemenlik hakkıyla ilgili hususilik ilkesinin işletilebilmesi için iade talepten önce suçların işlendiği yer, zaman ve hukukî nitelendirmesinin açıkça yer alması nedeniyle bozma kararı vermiştir⁸⁵⁴.

⁸⁴²Özgen, s. 154, Akbulut, s. 222, Koca/Üzülmez, s. 831, Cin, Mustafa, Suçluların Geri Verilmesi ve Türk Hukuku, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996, s. 227.

⁸⁴³Özgenç, s. 1119.

⁸⁴⁴Ulutaş, SİDAS ve Türkiye, s. 241.

⁸⁴⁵Özgenç, s. 1119.

⁸⁴⁶Dönmezler/Erman, s. 481.

⁸⁴⁷Koca/Üzülmez, s. 831, Özgenç, s. 1119.

⁸⁴⁸Tezcan/Erdem/Önok, s. 235.

⁸⁴⁹Özgenç, s. 1119.

⁸⁵⁰Yerlikaya, s. 155.

⁸⁵¹TCK mülga m.18/8'de iade halinde, kişi ancak geri verme kararına dayanak teşkil eden suçlardan dolayı yargılanabilir veya mahkûm olduğu ceza infaz edilebileceği ifade edilmiştir.

⁸⁵²Ergül, s. 95.

⁸⁵³Yerlikaya, s. 156, Kolbaş, s. 164.

⁸⁵⁴"5237 sayılı TCK m. 18/son ve Türkiye Cumhuriyeti ile iade talebinde bulunan Gürcistan Devleti'nin taraf olduğu Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 14. maddeleri gereğince iade edilen şahsın, iadede

2.3.2.1.3. Rızaya Dayalı İade Usulünde Hususilik İlkesi

Rızaya dayalı iade usulünde kural hususilik ilkesi uygulanmasıdır; ancak klasik iade usulünden farklı olarak kişi hususilik ilkesinden feragat edebilmektedir. SİDAS’a Ek 3 No.lu Protokol m.4/4’e göre hususilik ilkesinden feragatin geri alınması mümkün değildir. SİDAS’a Ek 3No.lu Protokol m.5’e göre devletler iade edilen kişinin iadeye rıza vermesi ya da iadeye rıza vermesi ile birlikte hususilik ilkesinden feragat etmesi halinde SİDAS m.14 hususilik ilkesi hükümlerinin uygulanmayacağını beyan edebilir. Rızaya dayalı iade usulünde hususilik ilkesinin uygulanmaması için devletlere iki seçenek sunulmuştur. Bunlardan ilki rızaya dayalı iade usulünü kabul etmesi halinde re’sen hususilik ilkesinin uygulanmamasıdır⁸⁵⁵. İkinci seçenek kişinin rızaya dayalı iade usulünü kabul etmesi ile birlikte hususilik ilkesinden feragat beyanının da bulunması şartının aranmasıdır⁸⁵⁶. Ancak SİDAS m.14 hususilik ilkesi hükümlerinin uygulanmayacağına ilişkin beyan zorunluluğu olmadığı için devletler her halükarda hususilik ilkesini uygulayabilecektir⁸⁵⁷. Sonuç olarak SİDAS’a Ek 3 No.lu Protokol m.5’e göre feragatin geri alınamayacağına aksi yönde beyanda bulunan devletlerde geri alma mümkün olacaktır. Türkiye hususilik ilkesinden feragatin geri alınabileceğini kabul etmiştir; ancak geri almanın mümkün olabileceği azami süre iadesi talep edilen kişinin teslim anıdır⁸⁵⁸.

SİDAS’a Ek 3 No.lu Protokol m.4’e göre hususilik ilkesinden feragatin geçerli olabilmesi için talep edilen devlet hukukuna uygun olarak yetkili adlî mercilerin önünde beyanda bulunulmalıdır. Türk hukukunda UAİK m.17/2’ye göre yetkili ağır ceza mahkemesi önünde feragat beyanında bulunulmalıdır⁸⁵⁹. İade edilen kişinin hususilik ilkesinden feragat etmesi halinde derhal talep eden devlete bildirmelidir⁸⁶⁰. Uygulamada bu bildirim iade kararıyla birlikte veya en geç teslim anında yapılmakla birlikte ortaya çıkan sorunlar genelde rızaya dayalı iade kararıyla birlikte hususilik kuralının uygulanmasından vazgeçilip

evvel ika ettiği ve geri verme kararma dayanak teşkil eden suçlardan başka bir fiilden dolayı yargılanamayacağı gibi bir ceza veya emniyet tedbirinin infazı için tutuklanamayacağı ve herhangi bir surette hürriyetinin kısıtlanamayacağı nazara alınarak, iade eden Devletin egemenlik hakkıyla ilgili bu kuralın işletilebilmesi için iade talepten önce ve kararında geri vermeye konu edilen suçların ika edildikleri yer, zaman ve hukukî tavsiflerinin açıkça gösterilmesi gerektiği ve geri verme talebinde sanığın Gürcistan Ceza Kanunu'nun 180/4-a, 182/3-b ve 210/2-a-b maddelerinde düzenlenen dolandırıcılık, çalma veya zimmete para geçirme ve sahtecilik suçlarını işlediği ve bunlardan dolayı takip altında bulunduğu bildirilerek iadesi istendiği halde, sahtecilik ve dolandırıcılık suçlarıyla ilgili bir karar verilmemesi, ayrıca kararda suçların işleniş biçimleri ve hukukî tavsiflerinin sarıh ve iade sonrası yapılacak yargılamanın kapsamını belirleyecek şekilde gösterilmemesi” nedeniyle BOZULMASINA karar verilmiştir. (Yarg. 5. CD, T. 12.97.2010, E. 2009/5426, K. 201/6126).

⁸⁵⁵Litvanya, Çekya ve Avusturya bu usulü benimsemişlerdir.

⁸⁵⁶Türkiye, Almanya, İsviçre, Romanya, Moldova, Slovenya, Letonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi bu usulü benimsemişlerdir.

⁸⁵⁷Orhan, s. 111.

⁸⁵⁸SİDAS’a Ek 3 No.lu Protokol m.4/5.

⁸⁵⁹UAİK’in m.17/2.

⁸⁶⁰SİDAS’a Ek 3 No.lu Protokolün açıklayıcı raporunun 43. paragrafı.

vazgeçilmediğinin sorulmaması veyahut bunun talep eden devlete bildirilmemesinden kaynaklanmalıdır⁸⁶¹.

2.3.2.1.4. İadeye Konu Suçta Meydana Gelen Değişiklikler

İadede hususilik ilkesi gereği iade talebinde yer almayan fiiller cezanın ağırlaştırılması sonucunu doğuran nitelikli hal olarak dikkate alınamaz; ancak iade talebinde yer alan fiillerin hukukî niteliğinde sonradan değişiklik olabilir⁸⁶². İade edilen kişi talep eden devlette yargılanırken suçun hukukî niteliğinin sonradan değişmesi durumunda SİDAS m.14/3'e göre yargılamaya devam edilebilmesi için iade edilebilirlik koşullarının hala sağlanıyor olmalıdır. İadeye konu suçun hukukî niteliği değişerek iade edilemeyecek suç kapsamına girmesi durumunda kişi serbest bırakılmalıdır⁸⁶³. Ayrıca iadeye konu suçun cezasının iade edilebilecek asgari sürenin altında olduğu anlaşılırsa yargılamaya son verilmelidir⁸⁶⁴.

İadeye konu suçun hukukî niteliği değişmesine rağmen iade edilebilecek suç kapsamında kalıyorsa talep eden devletin yargılamaya devam edip edemeyeceği doktrinde tartışmalıdır. Doktrinde bir görüşe göre yeni suçun cezası talebe konu suçun cezasından daha ağır ise yargılama yapılabilmesi için talep edilen devletten izin almalı, daha hafif ise izin alması gerekmemektedir⁸⁶⁵. Başka bir görüşe göre suçta meydana gelen değişiklik sonucu cezanın ağırlaşması yargılamaya engel değildir⁸⁶⁶. Konuya ilişkin bir diğer görüşe göre suçta meydana gelen değişiklik sonucu cezanın ağırlaşması yargılamaya engeldir⁸⁶⁷.

2.3.2.1.5. Üçüncü Bir Devlete İade

Hususilik ilkesi gereği iade edilen kişi yargılama sonucu beraat ettikten sonra veya cezasının infazı tamamlandıktan sonra talep eden devlet tarafından üçüncü bir devlete iade edilemeyecektir⁸⁶⁸. SİDAS m.15'e göre talep eden devletin iade edilen kişiyi üçüncü bir devlete iade edebilmesi için talep edilen devletin onayı bulunmalıdır. Bu durumda talep edilen devlet SİDAS m.12/2'deki belgeleri isteyebilir. SİDAS m.14/1-b'ye göre hususilik ilkesinin istisnalarından olan asgari kırk beş gün içerisinde iade edilen kişinin ülkeyi terk etmemesi veya tekrar gelmesi durumu üçüncü bir devlete iade bakımından da geçerlidir.

⁸⁶¹Orhan, s. 112.

⁸⁶²Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s.243

⁸⁶³Özgen, s. 156, Özgenç, s. 1120, Ruhi, s. 520, Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 174.

⁸⁶⁴Özgen, s. 156.

⁸⁶⁵Özgen, s. 156, Koca/Üzülmez, s. 831.

⁸⁶⁶Özgenç, s. 1120.

⁸⁶⁷Dönmezer/Erman, s. 479.

⁸⁶⁸Demirbaş, s. 196.

2.3.2.1.6. Hususilik İlkesinin İstisnaları

Suçluların iadesi müessesesinde hususilik ilkesinin istisnaları SİDAS m.14/1-a, 14/1-b'de⁸⁶⁹ yer alan talep edilen devletin izin vermesi, ülkenin terk edilmemesi veya tekrar gelinmesi ve doktrinde yer alan iade edilen kişinin rızası olarak sayılabilir.

2.3.2.1.6.1. Talep Edilen Devletin İzin Vermesi

Talep eden devletin iade talepnamesinde yer almayan fiiller nedeniyle yargılama yapabilmemesi için talep edilen devlete söz konusu fiilleri içeren yeni bir iade talepnamesi göndermelidir⁸⁷⁰. Talep edilen devletin bu suçlar bakımından izin vermesi durumunda yargılama yapılabilecektir; ancak teslimden sonra yeni bir suç işlenmişse izne gerek yoktur⁸⁷¹. SİDAS'ta ve Türkiye'nin taraf olduğu tüm ikili iade anlaşmalarında talep edilen devletin izin vermesi hususilik ilkesinin istisnası olarak yer almaktadır⁸⁷².

Uygulamada talep edilen devlete gönderilen ikinci talepname “muafakat talepnamesi” olarak adlandırılır. Talep edilen devletin bu suçlar bakımından izin vermemesi durumunda yalnız iade talepnamesinde yer alan suçlar bakımından yargılama yapılacaktır⁸⁷³. SİDAS m.14'e göre SİDAS m.12'de yer alan belgelerle birlikte iade edilen kişinin söz konusu suçlardan yargılanmayı veya mahkûmiyet hükmünün infazını kabul edip etmediğine ilişkin beyanı da muafakat talepnamesine eklenmelidir.

2.3.2.1.6.2. Ülkenin Terk Edilmemesi veya Tekrar Geri Gelinmesi

İade edilen kişi talepnamede yer alan fiil nedeniyle yargılanması sonucu beraat etmiş veya cezasının infazı tamamlanmışsa iade edildiği ülkeyi terk etmelidir. Aksi hâlde teslimden önce işlediği ve iade talepnamesinde yer almayan suçlardan dolayı yargılama yapılabilecektir⁸⁷⁴.

Kişiyi iade edildiği ülkeyi terki için o ülkede kalıp kalmama hususunu serbestçe takdir edebilmesi için asgari süre tanınmıştır. Doktrinde bu asgari süre “suçluya dokunulamayacağı

⁸⁶⁹ Sayılan haller müstesnadır. a) İade eden tarafın buna muafakat etmesi. Muafakati istihsal için bir talepte bulunulacak ve buna m.12'de mezkûr belgeler ile iade edilen şahsın suçu mütaallik olarak yaptığı beyanın zaptı eklenecektir. Muafakat ancak şahsın talep edilmesine sebep olan suçun bizatihi bu Sözleşmeye göre iadeyi icap ettirmesi halinde gösterilir. b) İade edilen şahsın, nihai olarak serbestisine kavuşmasını takip eden 45 gün zarfında iade edildiği tarafın arazisini elinde imkân olduğu halde terk etmemesi veya terk ettikten sonra buraya geri dönmesi halinde. Bununla beraber iadeyi talep eden taraf, gerek bu şahsı memleketinden çıkarmak gerek-gıyap yoluyla muhakeme usulüne müracaat dâhil olmak üzere- Mevzuatına göre müruruzamanı kesmek gayesiyle lüzumlu göreceği diğer tedbirleri ittihaz edebilir.

⁸⁷⁰ Özgenç, s. 1120.

⁸⁷¹ Demirbaş, s. 196.

⁸⁷² Özgenç, s. 1121.

⁸⁷³ Orhan, s. 82.

⁸⁷⁴ Özgenç, s. 1121.

zaman” veya “yasak zaman” olarak adlandırılır⁸⁷⁵. SİDAS m.14/1-b’de asgari süre kırk beş gün olarak belirlenmiştir. Ancak ikili iade anlaşmalarıyla farklı bir asgari süre belirlenebilir⁸⁷⁶. Kişinin asgari süreyi aşmasının hususilik ilkesinin istisnasını teşkil edebilmesi için fiilen terk edebilecek olanağa sahip olması şarttır⁸⁷⁷. Kişinin ülkeden çıkışının engellenmesi durumunda ise hususilik ilkesi uygulanmaya devam edecektir⁸⁷⁸. Nitekim Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2019 tarihli bir kararında; iade edilen kişinin kırk beş gün içinde terk etmemesi veya tekrar geri gelmesi durumunda kişinin başka bir suçtan yakalanıp yakalanmadığı veya yurtdışı yasağı gibi kişinin ülkeden çıkışına engel durumların olup olmadığının araştırılması gerektiği ifade etmiştir⁸⁷⁹.

2.3.2.1.6.3. İadesi Talep Edilen Kişinin Rızası

SİDAS’ta ve Türkiye’nin taraf olduğu ikili iade anlaşmalarında iadesi talep edilen kişinin rızası hakkında düzenleme bulunmamaktadır. İade edilen kişinin iade talepnamesinde yer almayan veya iade talepnamesinde yer almasına rağmen iadeye edilemeyecek suç olduğu anlaşılan fiil nedeniyle kişi yargılanmaya rıza gösterebilir⁸⁸⁰. Bu durumun hususilik ilkesinin istisnalarından olup olmadığı hususunda doktrinde üç görüş vardır. Birinci görüşe göre iade müessesesi yalnız devletlerin egemenlik hakkına ilişkindir ve kişinin rızasının bir önemi yoktur⁸⁸¹. İkinci görüşe göre hususilik ilkesi kişinin haklarını korumayı amaçlamaktadır; ancak esasen iki devlet arasındaki iade anlaşmasından kaynaklandığında kişinin rızası hususilik ilkesini ortadan kaldırmaz⁸⁸². Üçüncü görüşe göre ise hususilik ilkesi kişinin haklarını korumak için kabul edildiğinden dolayı rızası kabul edilmeli ve kendisine yöneltilen

⁸⁷⁵ **Ulutaş**, Suçluların İadesine Dair, s. 245.

⁸⁷⁶ Örneğin Türkiye Cumhuriyeti ile ABD Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşması m.16’da 60 gün olarak kararlaştırılmıştır.

⁸⁷⁷ **Özgen**, s. 159, **Özgenç**, s. 1121.

⁸⁷⁸ **Dönmezler/Erman**, s. 587.

⁸⁷⁹ “Suçluların İadesine İlişkin Avrupa Sözleşmesinin 14.maddesinde düzenlenen iade edilen kişinin iade tarihinden önce işlediği ve iade kararına dâhil olmayan suçlar nedeni ile yargılanamamasına ilişkin olan ve “hususiyet kurulu” denilen kurala aynı maddede getirilen “iade edilen şahsın nihai olarak serbestisine kavuşmasını takip eden 45 gün zarfında iade edildiği tarafın arazisini elinde imkân olduğu halde terk etmemesi veya terk ettikten sonra buraya geri dönmesi halinde “iadedden önce işlediği ancak iade kararına dâhil olmayan suçlardan da yargılanabileceğine ilişkin istisna kuralının uygulanmasına esas teşkil etmek üzere sanığın atılı suçtan tahliye edildiği 31.12.2013 tarihinden hakkında diğer suçlar nedeni ile yakalandığı 30.10.2016 tarihine kadar başka suçlardan tutukluluk veya kesinleşmiş hürriyeti bağlayıcı cezaların infazı gibi nedenler ile cezaevinde kalıp kalmadığı, Türkiye’yi terk edip etmediğinin araştırılması, 31.12.2013 tarihinde tahliye edildiği sırada mahkemece CMK’nın 109/3-a maddesi uyarınca yurt dışına çıkışının yasaklanmasına, infazı için İstanbul Emniyet Müdürlüğüne yazı yazılmasına karar verilmesine rağmen bu kararın gereği için İstanbul Emniyet Müdürlüğüne yazı yazıldığına dair dosya içinde herhangi bir belge bulunmadığından, bu konuda varsa yazılan yazı ve yurt dışına çıkış yasağı ile ilgili yapılan işlemlere ile yazışmaların mahkemesinden ve İstanbul Emniyet Müdürlüğünden araştırılarak dosya içerisine alınması”

(Yarg. 1. CD, T. 17.06.2019, E. 2019/858, K. 2019/3136)

⁸⁸⁰ **Özgenç**, s. 1121.

⁸⁸¹ **Demirbaş**, s. 200.

⁸⁸² **Özgenç**, s. 1121.

tüm suçlamalardan kurtulabilmesine imkân verilmelidir⁸⁸³. Ancak iade edilen kişinin rızasının hür iradesine dayandığı ve baskı altında bu beyanın alınıp alınmadığı hususunun tespitinin güç olması yönüyle bu müessese eleştirilmiştir⁸⁸⁴.

2.3.2.2. Yeniden Yargılama Teminatı

SİDAS'a Ek 2 No.lu Protokol m.3'e göre iade talebine konu mahkûmiyet veya tutuklama kararı kişinin yokluğunda verilmişse, talep edilen devlet kişinin yeniden yargılanacağına ilişkin teminat isteyebilir. Talep eden devlet yeniden yargılama yapacağına ilişkin teminat vermezse iade talebi reddedilebilecektir. Uygulamada teminat istemi iade talebinden önce veya eş zamanlı olarak yapılmaktadır⁸⁸⁵.

Türk hukukunda SİDAS'a Ek 2 No.lu Protokol'ün onaylanmasına ilişkin 08.05.1991 tarih ve 3732 sayılı Kanun⁸⁸⁶ m.3'e göre Türkiye'den yeniden yargılama teminatı istenildiğinde kararın kesinleşip kesinleşmediğine bakılmaksızın iade talebine konu kararı veren mahkeme tarafından yeniden yargılanacağına dair karar verilir ve teslimden sonra bu yönde bu yönde işlem yapılır. İadesi talep edilen kişi teslim alındıktan sonra yokluğunda verilmiş karar tebliğ edilir. Bu karara yedi gün içinde itiraz edilmezse yeniden yargılama yapılmaksızın infaz edilir. Nitekim Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2017 tarihli bir kararında; kırmızı bültenle aranan kişinin başka bir suç nedeniyle Almanya'da cezaevinde bulunduğu tespitini üzerine yeniden yargılama teminatı ile Türkiye'ye teslim edilmiştir. İade edilen kişiye yokluğunda verilen kararı tebliğ edilmiş ve kişi yedi gün içinde itiraz etmiştir. İtirazın süresinde olmasına rağmen mahkemenin yeniden yargılama talebinin reddine ilişkin kararı kamu yararına bozmuştur⁸⁸⁷.

⁸⁸³Ulutaş, Suçluların İadesine Dair, s. 244.

⁸⁸⁴Tezcan/Erdem/Önok, s. 236, Özgenç, s. 1121.

⁸⁸⁵Orhan, s. 88.

⁸⁸⁶RG: 21.05.1991/20877.

⁸⁸⁷“...kırmızı bültenle ülkemize iadesi amacıyla uluslararası seviyede aranan hükümlünün işlemiş olduğu başka bir suç nedeniyle Almanya'da cezaevinde bulunduğu tespitini üzerine, Almanya yetkili makamlarınca Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesine Ek 2. Protokol uyarınca hükümlünün iade edilmesi halinde yeniden muhakeme edileceğine dair teminat talebinde bulunulması müteakip, hükümlünün ülkemize iadesi halinde yeniden yargılanacağı hususunda teminat verilmesine dair Elazığ 1. Ağır Ceza Mahkemesinin 24/03/2015 tarihli ve 2002/337 esas, 2007/135 sayılı ek Kararı sonrasında, Alman yetkili makamlarınca iade edilen hükümlünün yeniden yargılama talebinin reddine ilişkin 13/06/2016 tarihli ve 2002/337 esas, 2007/135 sayılı ek kararına vaki itirazın reddine dair mercii Elazığ 2. Ağır Ceza Mahkemesinin 28/06/2016 tarihli ve 2016/702 değişik iş sayılı kararı ile ilgili olarak; 3732 sayılı Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesine Ek İkinci Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanunun 3. maddesinde "Türk mahkemelerince gıyabında mahkûmiyet kararı verilmiş olup, sözleşmeye taraf ülkelerden birinde bulunduğu tespit edilmesi üzerine bu ülkeden iadesi istenilen kişiye Protokolün 3. maddesinin 1. bendinde öngörüldüğü şekilde yeniden muhakeme edilme hakkı tanınması için anılan ülke tarafından teminat istenilmesi halinde, kararın kesinleşip kesinleşmediğine bakılmaksızın kararı veren mahkemece sözü edilen kişinin yeniden muhakeme edileceğine dair karar verilir ve kişi iade edildikten sonra bu karar doğrultusunda işlem yapılır. İadeyi müteakip, gıyapta verilmiş olan karar iade edilen kişiye tebliğ olunur ve tebliğ tarihinden itibaren 7 gün içinde bu kişi karara itiraz etmezse, yeniden

2.3.2.3. Bilgi Verme Yükümlülüğü

Suçluların iadesi müessesesinde genel olarak talep edilen devlete bilgi verme yükümlülüğü bulunduğu kabul edilmektedir⁸⁸⁸.Talep eden devlette iade edilen kişinin yargılanması sonucu cezaya hükmedilmişse, talep edilen devlete kesinleşmiş mahkûmiyet kararının bir örneği gönderilmelidir⁸⁸⁹.

SİDAS'ta konuya ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Türkiye'nin taraf olduğu bazı ikili iade anlaşmalarında bilgi verme yükümlülüğü kabul edilmiştir⁸⁹⁰. Örneğin “Türkiye Cumhuriyeti ile ABD arasındaki Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Antlaşması” m.14’te ve “Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Antlaşması” m.17’de taraf devletlerin kovuşturma süreçleri hakkında bilgi vermesi ve yapılan yargılama neticesinde mahkûmiyet hükmü verilmişse onaylı bir örneğinin diğer tarafa gönderilmesi kabul edilmiştir.

muhakeme yapılmaksızın gıyapta verilmiş olan karar infaz edilir.” şeklinde düzenlemeye yer verildiği, iadesi halinde yeniden yargılanacağına dair teminat verilen hükümlünün Alman yetkili makamlarınca 18/05/2016 tarihinde ülkemize iade edildiği, iadeyi müteakip hakkındaki hükmün infazına başlanan hükümlünün, 3732 sayılı Kanun'un 3/2. maddesinde öngörülen 7 günlük süre içerisinde 25/05/2016 tarihinde vermiş olduğu dilekçe ile karara itiraz ettiği cihetle, Elazığ 1. Ağır Ceza Mahkemesinin.....KANUN YARARINA BOZULMASINA” karar verilmiştir. (Yarg. 1. CD, 06.11.2017, E. 2017/418, K. 2017/3696)

⁸⁸⁸ **Ulutaş**, Suçluların İadesine Dair, s. 251.

⁸⁸⁹ **Özgenç**, s.1122.

⁸⁹⁰ Türkiye ile ABD arasındaki Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşmasının m.14’de yapılan kovuşturma süreçleri hakkında bilgi verilmesi ve neticesinde mahkûmiyet hükmü verilmiş ise onaylı bir örneğinin diğer tarafa gönderilmesi düzenlenmiştir.

SONUÇ

Suçluların iadesi ilk kez 19. yüzyılda iade anlaşmalarıyla modern anlamda vuku bulan ve dönemin şartlarına göre değişmekte olan bir müessesedir. Türk hukukunda suçluların iadesine ilişkin düzenlemeler, iç hukukta UAİK m.10 vd. ile Türkiye'nin muhtelif devletlerle yaptığı iki taraflı sözleşmeler ve SİDAS ve Ek 1, 2, 3, 4 No.lu Protokolleri'dir ve suçluların iadesi yabancılara uygulanan bir yaptırımdır. Türk hukukunda vatandaş ile yabancı arasında eşitlik ilkesi geçerli olsa da suçluların iadesi bu konuda istisna teşkil eder. Burada yabancı ve vatandaş kavramının tespiti ve tespiti konusunda nasıl yol izleneceği TVK'ya göre belirlenecektir. Tüm bu nedenlerle iadenin temel prensiplerinden vatandaşın iade edilmeyeceği ilkesine ulaşılmaktadır. Ancak vatandaşını iade etmeyen devlet "iade et ya da yargıla prensibi gereği" talep eden devletten atılı suça ilişkin bilgi ve belgeleri talep ederek kendi mahkemelerinde yargılanmasını güvence altına almalıdır.

Türk hukukunda iadeye konu olmayacak suçlar siyasî suç, düşünce suçu ve sırf askeri suçlardır. Ancak siyasî suçlardan dolayı iade edilmezlik ilkesinin istisnaları Belçika şartı, soykırım suçu, insanlığa karşı suç, saldırı suçu, savaş suçudur. Dolayısıyla siyasî niteliği bulunsa dahi bu suç tiplerinden biri nedeniyle iade talebinde bulunulması durumunda iade gerçekleştirilmeyecektir. Bunun yanı sıra, mülteciler ve geçici uluslararası korumadan yararlananlar "geri göndermeme ilkesi" nedeniyle iade edilmeyecektir. Bu kapsamda Türkiye'de bulunan geçici korumadan yararlanan Suriyeliler iade edilemeyecektir. Yine iade talebinin kabulü durumunda sağlık, yaş gibi kişisel nedenler ve somut olaydaki özel bazı durumlar sebebiyle kişinin iadesi orantısız şekilde ağır ve insani olmayan durumlara yol açacaksa iade gerçekleştirilmeyebilir. Türk hukukunda iadeye konu suçun yaptırımı nedeniyle iade edilemeyecek durumlar ise ölüm cezası ve insan onuru ile bağdaşmayan cezadır. Her iki durumda da öngörülen cezanın infaz edilmeyeceğine dair yeterli teminat verilmesi halinde iade gerçekleştirilebilecektir.

Suçluların iadesi müessesesi esas itibarıyla SİDAS ve UAİK çerçevesinde gerçekleşmektedir. Düzenlemelerin ana prensipleri arasında herhangi bir çelişki olmamakla birlikte hangisinin öncelikli uygulanacağını tespiti gereklidir. Anayasa m.90/5 gereği SİDAS hükümleri iç hukukta yer alan özel düzenleme niteliğindeki UAİK'e göre önceliklidir. Bu nedenle UAİK'ın SİDAS'a aykırı hükümleri uygulanmaz, tamamlayıcı nitelikteki hükümler ise uygulanır. SİDAS'a taraf devletler bakımından SİDAS hükümleri ikili iade anlaşma hükümlerinden önceliklidir.

Suçluların iadesi müessesesinin hem adlî hem siyasî yönü bulunmaktadır. Devletlerarası ilişkiler iade sürecinde büyük önem arz etmektedir. Nitekim UAİK m.22/3-c'ye göre merkezî makam devletlerarası ilişkilerin zarar görme ihtimali varsa iade talebi reddedilebilecektir. Keza her ikili iade anlaşması taraf devletlerarasındaki ilişkilere göre farklı şartlar içermektedir.

Suçluların iadesinde esas olan diplomasi yoludur. Bu nedenle milletlerarası toplumda merasimli ve ağır olan bu sürecin hızlandırılması, basitleştirilme ve uyumlulaştırılması yönünde adımlar atılmaktadır. SİDAS'a Ek 3 No.lu Protokol'ün kabulüyle rızaya dayalı iade usulü benimsenmiş ve süreç kolaylaştırılmış ve hızlandırılmıştır. Aslında buna en güzel örnek AB üyeler arasında gerçekleşen ATM verilebilir. Zira bu yolla iade sadece mahkemeler arası bir işlem haline getirilmiştir. Bunun dışında ivedi durumlarda Türkiye'nin de üye olduğu Interpol bünyesinde arama vasıtalarıyla da süreç hızlanmaktadır. Türkiye'ye Europol ile suç öncesi araştırma ve suç sonrası soruşturma amaçlı yapılan işbirliği adı verilen operasyonel işbirliği yapabilmek için kişisel verilere ilişkin kanun çıkarılması şart koşulmuştur. Bu kapsamda KVKK çıkarılsa da veri koruma otoritesinin bağımsız bir şekilde hareket edebilmesini ve kolluk kuvvetlerinin faaliyetlerinin de bu kanun kapsamına alınması gerekliliği nedeniyle henüz görüşmeler devam etmektedir. Küreselleşen dünyada suçluların iadesi müessesesinin daha da gelişip değişeceği açıktır.

Türk hukukunda suçluların iadesi müessesesi hala gelişmekte olan bir alandır. Her ne kadar UAİK ile uluslararası adlî işbirliği alanında müstakil bir kanun yürürlüğe girmiş olsa da kanaatimizce münhasıran suçluların iadesine ilişkin kanun oluşturulması konuya ilişkin usul ve esaslarda yeknesaklık sağlayacaktır. Zira her ne kadar uygulamaya ilişkin Yargıtay kararları mevcut olsa da suçluların iadesine ilişkin usul ve esasları içeren mevzuatın uygulanması hususunda yetkili ağır ceza mahkemesi uygulamada sorun yaşamaktadır. Bu durum da suçluların iadesi sürecinin süratli işlemesine engel olmaktadır.

AİHM, AİHS'de yer alan hakların ihlallerine ilişkin somut yargısal denetim yaptığından dolayı devletler suçluların iadesi sürecinde insan haklarına saygılı davranılmalıdır. Nitekim günümüzde hükümetler ve mahkemeler tarafında iadenin insan hakları boyutuna verilen önem giderek artmakta ve AİHS'ye uygun olmayan iade talepleri reddedilmektedir.

Sonuç olarak suçluların iadesinin konusunun öncelikle insan akabinde yabancı bir gerçek kişi olduğu göz önünde bulundurulmalı ve devletlerarası siyasî ilişkiler göz ardı edilmemelidir. Adlî yönü itibariyle Türkiye'nin taraf olduğu SİDAS ve Ek 1,2,3,4 No.lu Protokolleri(diğer devlet SİDAS'a taraf değilse Türkiye ile taraf olduğu ikili iade anlaşması) ve UAİK'te yer alan usul ve esaslara uygun bir iade süreci gerçekleştirilmelidir. Suçluların iadesi süreci uluslararası ve ulusal hukuka uygun yapılmadığı takdirde milletlerarası mecrada saygınlığımız azalacak ve bundan dolayı iade taleplerimiz iade anlaşmasında hüküm bulunmasına rağmen reddedilebilecektir.

KAYNAKÇA

- Aslan, M. Yasin :“Sırf Askeri Suçlar ve Ceza Hukukundaki Sonuçları”,**Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 90:196-212, 2010.
- Aydın, Devrim :“Terör Eylemlerinin Siyasal Suç Açısından Değerlendirilmesi”,**Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2(7):1-20, 2006.
- Ayhan, Halis :“Terör Kavramı, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul Özelinde Birleşmiş Milletlerin 2001 Sonrası Terör Yaklaşımı”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 11(21):117-147, 2015.
- Akalın, Mehmet :“Europol: Türkiye’nin Operasyonel İşbirliği Tartışması”, **Türk İdare Dergisi**, 482(0):11-32, 2016.
- Akbulut, Berrin :**Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Aksar, Yusuf :**Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, 5. Baskı, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2019.
- Alibaba, Arzu :“Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu”, **AÜHFD**, Cilt: 49, S. 1-4, 2000, s. 181.
- Altuğ, Yılmaz :“Terörizm Sorunu”, **İÜHFM**, 52(1-4):47-99, 1987.
- Altun, Hasan Mutlu :Suçluların Geriverilmesi Hukuku, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2001.
- Alparslan, M. Şükrü :**Kriminoloji ve Hukuk Açısından Tedhişçilik**, Teknik Yayınları, İstanbul, 1983.
- Arslan, Cihat :Hükümlülerin Nakli (Transferi), Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Ceza ve Ceza Usul Hukuku Bilim Dalı, Ankara, 2010.
- Artuk, Mehmet Emin/Gökçen, Ahmet/Yenidünya, Ahmet, Caner :**Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, Turhan Yayınevi, Ankara, 2009.
- AnbarlıBozatay, Şeniz :“5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’na göre Türk Vatandaşlığın Kazanılması” **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 8(2):169-182, 2010.
- Asar, Aydoğan :**Yabancılar Hukuku**, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018.

- Aybay, Rona :**Yabancılar Hukuku**. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007. (Yabancılar).
- Aybay, Rona :“Bir İnsan Hakları Sorunu Olarak Sınır Dışı Edilme”, **Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2003/2. (Bir İnsan Hakları).
- Aydın, Devrim :Uluslararası Ceza Hukukunun Gelişimi, **AÜHFD**, C.51, S.4.
- Aykaç, CanAlper (çev) :“Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 77, 359-383, 2008.
- Bagheri, Saeed :“Uluslararası Hukukta Suçluların İadesi ve Suçluları Kovuşturma Yükümlülüğü”, **AÜHFD**, 62(1), 2013.
- Başaran, Ahmet :“Ceza Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu’nun Getirdiği Yenilikler”, **Uluslararası Hukuk Bülteni**, Mayıs-Ağustos, 2016.
- Bayıllıoğlu, Uğur :“Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Türkiye”, **AÜHFD**, 56:69, 2007.
- Bayraktar, Köksal :“Uçak Kaçırma Suçu”, **İÜHFM**, 37(1-4):161-190, 1971, s. 173. (Uçak Kaçırma)
- Bayraktar, Köksal :**Siyasal Suç**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982, (**Bayraktar**, Siyasal Suç)
- Baytemir, Kontacı, Burcu:**Suçluların Geri Verilmesinde Yeni Arayışlar: Geri Vermede Basitleştirilmiş Usul**, Dr. h.c. Silvia Tellenbach’a Armağan, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018.
- Benli, Salih : “Geri Vermede Basitleştirilmiş Usul”, **TAAD**, 1(6), 2011.
- Canpolat, Can, Yabancıların İadesi: “Türkiye’den Yabancı Devlete İadenin Şartları Yönünden Bir İnceleme, **TAAD**, Yıl: 11, Sayı: 43, 2020.
- Carter, Linda. E :“2021 Yılında Uluslararası Ceza Mahkemesi”, çev. Fincan, Müslüm, **Küresel Bakış**, Yıl:7, Sayı:22, Haziran, 2017.
- Centel, Nur/Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem :**Türk Ceza Hukukuna Giriş**, Beta Yayınları, İstanbul, 2011.
- Cin, Mustafa :Suçluların Geri Verilmesi ve Türk Hukuku, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996.
- Çelikel, Aysel/Öztekin Gelgel, Günseli: **Yabancılar Hukuku**. Beta Yayınları, İstanbul, 2018
- Çınar, Ali Rıza :“Hükmün Konusu ve Eylemi (Fiili) Değerlendirmede Mahkemenin Etkisi”, **Türkiye Baro Birlik Dergisi**, 84:30-62, 2009.

- Çolak, Haluk :“Siyasal Suçların 3005 sayılı Kanuna Göre Yargılanabilmeleri Sorunu”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 10(2), 1998, s. 581-593.
- Değirmenci, Olgun/Karakurumer, Alkın: “Suç İşleyen Yabancıların Sınırdışı Edilmesi Tedbirinin Tarihsel Gelişiminin Hukukî Bağlamda İncelenmesi”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Ağustos, 2014.
- Demirbaş, Timur :**Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 12. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017.
- Demirdal, M. Balkan :Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Ölüm Cezasının Kaldırılması ve Türkiye’deki Süreç, **Politik Ekonomik Kuram Dergisi**, Cilt 2(1), 57-72, 2018.
- Doğan, Vahit :**Türk Yabancılar Hukuku**. Savaş Yayınevi, Ankara, 2019.
- Donay, Süheyl :“Suçluların İadesinde Yeni Gelişmeler”, **İÜHFM**, 50 (1-4), 1984.
- Dost, Süleyman, Ulusal ve Uluslararası Mevzuat Çerçevesinde Ülkemizdeki Suriyeli Sığınmacıların Hukukî Durumu, **S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.4, S.1, 2014.
- Dönmezler, Sulhi :“Milletlerarası Tedhişçilik”, **İÜHFM**, 44(1-4), 1978.
- Dönmezler, Sulhi/Erman, Sahir :**Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım**, Beta Yayın, 12. Baskı, İstanbul, 1997.
- Duman, Berat :Türk Hukukunda Geri Verme Kurumu ve Usulü, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, S. 24, 2016, Ankara.
- Durak, Cenk Alp :“Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 4, s. 49-60, 1999.
- Duran, Gökhan Yaşar: “Askeri Ceza Hukukunda Askerlikten Kurtulmak İçin Hile Yapmak Suçu (AsCK 81)”, **TBB Dergisi**, Sayı: 105, ss. 321-377, 2013.
- Duran, Lütfü :“Yabancıların Türkiye’den Sınırdışı Edilmesi”, **İnsan Hakları Yıllığı**, S.2, ss. 3-33, 1980.
- Ekşi, Nuray :**Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2018.
- Erdem, Nursan :“Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesine Ek Dördüncü Protokol”, **Uluslararası Hukuk Bülteni**, S.8, Mayıs-Ağustos, 2016.
- Erem, Faruk / Artuk, Mehmet Emin / Danışman, Ahmet: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 1997

- Ergül, Ergin :**Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakli**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003.
- Ergül, Ergin :**Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2012. (Ergül, Avrupa İnsan Hakları)
- Ergün, Cihan :**Suçluların İadesi ve İadede Hususilik Kuralı**, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2001.
- Erman, Sahir :**Askerî Ceza Hukuku, Umumi Kısım ve Usul**, 7. Baskı, İstanbul, 1983.
- Ertuğrul, Hüseyin :**Uluslararası Ceza Hukukunda Hükümlülerin Nakli**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.
- Göçmen, İlke :“Karşılıklı Güven İlkesi ile Temel Hakların Korunması Arasındaki Makul Denge Arayışı: Avrupa Tutuklama Müzekkeresi Örneği”, **Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Araştırmaları Dergisi**, Cilt 27, 1-28, 2019.
- Göğer, Erdoğan :**Yabancılar Hukuku**, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara 1976.
- Gözler, Kemal :**Anayasa Hukukunun Temel Esasları**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Ağustos, 2018.
- Güler, Ülkü :**Türk Ceza Hukukunda Geri Verme**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı (Ceza Ve Ceza Usul Hukuku), 2010.
- Güler, Ülkü :5237 sayılı Türk Ceza Kanununa Göre Suçluların Geri Verilmesi, **Adalet Dergisi**, S.28, 2007.
- Güngör, Gülin :“Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi”, **MHB**, Yıl:19- 20, 2000. (Suçluların İadesine)
- Güngör, Gülin :**Tabiiyet Hukuku, Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler**, Yetkin Yayıncılık, Ankara, 2019. (Tabiiyet)
- Hakeri, Hakan :**Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 19. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.
- Hassan, Ümit :“Siyasal Suç Kavramı”, **AÜSBFD**, 26(1), 1971.
- İçel, Kayıhan/Donay, Süheyl :**Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım 1. Kitap**, Beta Yayınları, İstanbul, 1999.

- İçel, Kayıhan/Donay, Süheyl :**Ceza Hukuku**, 5. Baskı, Beta Yayınları, 2006, s. 214.
(İçel/Donay, Ceza)
- İçel, Kayıhan, :“Suçluların Geri Verilmesi Üzerine Bir İnceleme” **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, İstanbul. 30(3-4), 1964.
(Suçluların Geri Verilmesi)
- İçel, Kayıhan :“Suçluların Geri Verilmesi”, **İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası**, İstanbul, Cilt:30, S.1-2, ss. 693-721, 1964
- Kalabalık, Halil :“**Suçluların İadesi Kavramı ve Siyasî Suçlarda Suçlunun İade Edilmezliği**”, Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı, C.2, İstanbul, ss. 1339-1410, 2001
- Kangal, Zeynel Temel:**Askerî Ceza Hukuku**, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2012.
- Karakoç, İrem :Türk Hukuk Tarihinde Uluslararası Anlaşmaların Uluslararası Hukukun Gelişim Sürecindeki Yeri, **DEÜHFD**, C. 6, S. 2, 2004.
- Kaya, Sezgin, Interpol: Europol ve Uluslararası Terörizm, Güvenlik Stratejileri Dergisi, C.1, S. 2, s. 31-39, İstanbul, 2005.
- Kıtal, Cemal/Nezir, Şevki:Organize Suç Örgütleriyle Mücadelede İşbirliği Aracı Olarak Suçluların İadesi Rejimi, **SDÜHFD**, C. 10, S. 2, 2020.
- Kocaoğlu, S. Sinan :“Evrensel Yetki”, **TBB Dergisi**, 60:95, 2005.
- Koca, Mahmut/Üzülmez, İlhan :**Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019.
- Kocasakal, Ümit :**Avrupa Birliği Ceza Hukukunun Esasları**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2004.
- Kolbaş, Bahri Tuğcan: Suçluların İadesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2021.
- Korkut, Levent :“Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınırdışı Etme Egemen Yetkisi”. **Ankara Barosu Dergisi**, 66(4):20-35, 2008.
- Köprülü, Timuçin :Suçluların Geri Verilmesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001. (Suçluların)
- Köprülü, Timuçin :“Suçluların ve Sanıkların Geri Verilmesi”, **Hukukî Perspektifler Dergisi**, Ağustos, 2005. (Sanıkların)

- Kuşçu, Döndü :“Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hükümleri Uyarınca Sınır Dışı Edilmelerine Karar Verilen Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınmaları”, **DÜHFD**, C. 22, S. 37, s. 241-284, 2017.
- Meray, Seha :Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi**, 1. Baskı, Ankara,1977
- Mercan, Necati :“Hukukumuzda Suçluların Geri Verilmesi”, **İÜHF**, İstanbul, 82(1), 2008.
- Nomer, Ergin :**Türk Vatandaşlık Hukuku**, 25.Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2018.
- Orhan, Zehra Cansu :Suçluların İadesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.
- Osmanoğlu, Bilal/ Kıdıl, Fahrettin: Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü ve Terör Suçu Kavramları Üzerine Bir İnceleme, **DEÜHFD**, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, C.21, Özel Sayı, 2019, s. 1141-1177.
- Övet, Talha :Suçluların Geri Verilmesi ve Siyasî Suç İstisnasının Uluslararası Terörizmle Mücadeledeki Rolü, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- Özen, Mustafa :“NonBis İn İdem (Aynı Fiilden Dolayı İki Kez Yargılama Olmaz) İlkesi”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 14(1):389-417, 2010.
- Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar :**Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 11. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020.
- Özgenç, İzzet :**Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 16. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2020.
- Özgen, Eralp :“Suçluların Geri Verilmesi”, **AÜHF**, No:167, Ankara, 1962.
- Özkan, Işıl :“Uluslararası Hukuk-Ulusal Hukuk İlişkileri”, **Journal of Yaşar University**, 8(özel):0-2176, 2013.
- Özkarcı, İsmail :Ulusal ve Uluslararası Hukukta Terör Suçlularının İadesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.
- Özmen, Nevzat :Suçluların İadesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2020.
- Parlak, Türkan Melis :“Galiplerin Adaleti: Nürnberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri”, **Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi**, 37:137-153, 2015.

- Pradel, Jean :“Mali Suçluluk Kavramlar ve Temel Açıklamalar”, çev. Zeynel Kangal, **İÜHFM**, 60(1-2):309-323, 2002.
- Ruhi, Ahmet Cemal :“Türk Hukukunda Suçluların İadesi”, **AÜEHFD**, 7(1-2):497-521, 2003.
- Sağiroğlu, Mustafa :**Ceza İnfaz Sistemi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- Sarı, Buğra :“Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı’nın Uluslararası Örgüt Statüsü”, **Siyasal: Journal of Political Sciences**, 29(1), 2020.
- Savaş, Coşkun Necmi:“İnsan Hakları Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, S.2013/1, ss.252-284, Ankara, 2013.
- Savaş, Coşkun Necmi:Suçluların Geri Verilmesi, (yayımlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.
- Serttaş, Alp Tolgahan:“Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu Hükümleri Uyarınca Suçluların İadesi”, **Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.7, S.14, Aralık, 2019.
- Sezer, Mehmet Sıraç :“İnterpol Mekanizmalarının Başta Suriye Olmak Üzere Bazı Arap Devletleri Tarafından Muhaliflerine Karşı Bir Araç Olarak Kullanılmasının Hukukîliği Sorunu”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**,C. XIX, Sa. 4, 2015.
- Seymen Çakar, Ayşen:“İnsanlığa Karşı Suçlar”, **TBB Dergisi**, 103:169-198, 2012.
- Soysal, Tamer :“Sınır dışı ve Suçluların İadesi İlişkisi: Bağlantılar, Farklar ve Değerlendirmeler”, **Adalet Dergisi**, Eylül (59), 2017.
- Soyaslan, Doğan :**Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 5. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012.
- Sınar, Hasan :“Siyasal Suç Üzerine Bir İnceleme”, **İÜHFM**, 58(1-2):53-77, 2000.
- Şen, Ersan :**Uluslararası Ceza Mahkemesi**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2009.
- Şıdım, Arif :“Siyasî Suçlar”, **Adalet Dergisi**, S. 2, Ankara, 1962.
- Taner, Tahir :**Ceza Hukuku Umumi Kısım**, 3. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1953.
- Tanör, Bülent :“Terörle Mücadele Kanunu Üzerine İlk Düşünceler” **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 10(1-2), 1990.
- Tarhanlı, Turgut :“İnsan Hakları ve Terörizm”. **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, 24(1-2), 2004.

- Tekinalp, Gülören :**Türk Yabancılar Hukuku**, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İstanbul. 2003.
- Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Önok, R. Murat :**Uluslararası Ceza Hukuku**. Seçkin Yayınları, Ankara, 2019
- Turan, Cemile :Suçluların Geri Verilmesi, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.
- Turhan, Faruk :“6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası İş Birliği Kanunu’nun Kapsamı ve Genel Hükümleri Hakkında Bir Değerlendirme”, **DEÜHFD**, 21(Özel Sayı), 2019, s. 3090. (Turhan, 6706 Sayılı)
- Turhan, Faruk :“Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanununa” Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları: Doktrin ve Uluslararası Gelişmeler Işığında Bir Değerlendirme”. **SDÜHFD**, 8(2):1-87, 2018, s. 62. (Cezai Konularda)
- Turhan, Faruk :“Ölüm Cezasının Kaldırılmasına İlişkin Gelişmeler ve Suçluların İadesi Hukukuna Etkisi”. **İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 4(4):241-258, 1999, s. 241. (Turhan, Ölüm Cezasının)
- Turhan, Faruk :“Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açısından Suçluların İadesinde Ölüm Cezası ve Avrupa İnsan Hakları Divanının Soering Kararı”, **Yargıtay Dergisi**, 24(1-2):85, 1998. (Turhan, Avrupa İnsan Hakları)
- Turhan, Faruk, Alman Suçluların İadesi Hukukunun Esasları, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 11, S. 3-4, 2003, ss.75-113, (Turhan, Alman)
- Turhan, Turgut :”Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (TVK m.29 Üzerine Bir İnceleme)”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1997, C. 46, S. 1-4.
- Ulutaş, Ahmet :Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi ve Türkiye, (yayımlanmamış doktora tezi), Ankara, 2010. (Suçluların İadesine Dair)
- Ulutaş, Ahmet :“Suçluların Geri Verilmesinde Vatandaşlığın Rolü ve Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci Maddesinin Geri Verme Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Nisan, 2011. (Ulutaş, Suçluların Geri Verilmesinde)
- Ulutaş, Ahmet :**Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2012. (Ulutaş, Avrupa İnsan Hakları)

Ulutaş, Ahmet, Türkiye-İran Adli İşbirliği Sözleşmesinin Geri Vermeye İlişkin Bölümün Değerlendirilmesi, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 17, Sa. 1-2, 2013.

Ulutaş, Ahmet - Atabey, Ömer Serdar: **Ceza Alanında Uluslararası İşbirliği Hukuku**, 1. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.

Ünver, Yener/Hakeri, Hakan: **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 17. Baskı, Adalet Yayınevi, 2020.

Ünver, Yener : “Uluslararası Normlar Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi ve Türkiye”, **Anayasa Yargısı Dergisi**, No: 17, ss.410-436, 2000.

Yaşar, Yusuf - İçer, Zafer: “Tutuklu ve Hükümlülerin Takası ve İadesi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi: Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı**, C.25, S.2, ss.1486-1519, 2019

Yazgı, Ahmet Can: 6706 Sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu Çerçevesinde İadenin Kabul Edilemeyeceği Haller, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: T.C İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2019

Yenisey, Feridun :Yurtdışında İşlenen Suçlar, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, S:1,1986/6.

Yerlikaya, Mehmed :Türk Ceza Hukukunda Geri Verme Kurumu ve Avrupa Tutuklama Müzekkeresi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul, 2010.

Yılmaz, Alia :**Uluslararası Ceza Hukuku El Kitabı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.

Yılmaz, Yavuz :Uygulamada İade Yargılaması ve Rızaya Dayalı İade, **13-14 Nisan 2018 Antalya Cezaî Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Sempozyumu**, Dış İlişkiler ve Avrupa Genel Müdürlüğü, Ankara, 2020.

Yurtseven, Ahmet :Avrupa Birliği Polis İşbirliği’nde Europol’ün Rolü, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 2020.

Zafer, Hamide :**Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Beta Yayınları, İstanbul, 2015.

Adalet Bakanlığı Kaynakları

- Adalet Bakanlığı :Cezai Konularda Uluslararası Adlî İşbirliği Kanunu Tasarısı, Genel Gerekçe, S. 2, Ankara 2014.
- Adalet Bakanlığı :Uluslararası Adlî İşbirliği Kanunları ve Tercümeleri, Ankara, 2014.
- Baytemir Kontacı, Burcu: İnfazın Devri ve Hükümlünün Naklinde Güncel Gelişmeler, **13-14 Nisan 2018 Antalya Cezaî Konularda Uluslararası Adlî İşbirliği Sempozyumu**, Dış İlişkiler ve Avrupa Genel Müdürlüğü, Ankara, 2020, (**Baytemir Kontacı**, İnfazın).
- Çiçek, Lütfü :İade Sürecinde Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatının (Interpol) Rolü ve Uluslararası Yakalama Kararlarının Yerine Getirilmesi, **13-14 Nisan 2018 Antalya Cezaî Konularda Uluslararası Adlî İşbirliği Sempozyumu**, Dış İlişkiler ve Avrupa Genel Müdürlüğü, Ankara, 2020.
- Dursun, Selman :İade Amacıyla Geçici Tutuklama ve Diğer Koruma Tedbirleri, **13-14 Nisan 2018 Antalya Cezaî Konularda Uluslararası Adlî İşbirliği Sempozyumu**, Dış İlişkiler ve Avrupa Genel Müdürlüğü, Ankara, 2020.
- Mert, Harun :“Cezai Konularda Uluslararası Adlî İşbirliği Kanunu Çerçevesinde Merkezi Makamın Görev ve Yetkileri”, **Uluslararası Hukuk Bülteni**, S.13, Ocak, 2018. (Cezai)
- Mert, Harun :“Suçluların Geri Verilmesi ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, **Adalet Dergisi**, S. 43, 2012. (Suçluların)
- Orhan, Zehra Cansu :Nuremberg Askeri Ceza Mahkemesi ile Tokyo Uzakdoğu Uluslararası Askeri Mahkemesi Üzerine Bir İnceleme, **Uluslararası Hukuk Bülteni**, S.7, 2016, (**Orhan**, Nuremberg)
- Turhan, Faruk :Cezaî Konularda Uluslararası Adlî İşbirliğin Kanununa Göre İadenin Kabul Edilebilirlik Koşulları, **13-14 Nisan 2018 Antalya Cezaî Konularda Uluslararası Adlî İşbirliği Sempozyumu**, Dış İlişkiler ve Avrupa Genel Müdürlüğü, Ankara, 2020, (**Turhan**, Cezaî Konularda)

İnternet Kaynakları

Mültecilerin Hukukî Statüsüne İlişkin Sözleşme

<https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/01/Multecilerin-Hukukî-Durumuna-İliskin-Sozlesme.pdf> (erişim tarihi: 01.01.2020)

<https://sozluk.gov.tr/>

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d03/c008/tbmm03008035.pdf>(erişim tarihi: 01.01.2020)

Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme

<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf>(erişim tarihi: 01.01.2020)

European Convention on Extradition

<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/024> (erişim tarihi: 01.01.2020)

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Hakkımızda

<https://www.hmb.gov.tr/masak-sunus> (erişim tarihi: 01.01.2020)

“Suçluların İadesine ilişkin Avrupa Sözleşmesi”.
https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/suclularin_iadesi_ek/SU%C3%87LULARIN%20%C4%B0ADES%C4%B0NE%20DA%C4%B0R%20AVRUPA%20S%C3%96ZLE%C5%9EMES%C4%B0%20tur.pdf (erişim tarihi: 08/12/2020).

Genelge: “Suçluların İadesi ve Hükümlü Nakli Konularında Adli Makamlarımızca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar”.

<https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/genelgeler/69-4%20Nolu%20Genelge.pdf> (erişim tarihi: 08/12/2020)

“Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardım Anlaşması”.

https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/suclularin_iadesi_ek/i_kili_anlasmalar/AMER%C4%B0KA%20B%C4%B0RLE%C5%9E%C4%B0K%20DEVLETLER%C4%B0.pdf (erişim tarihi: 08/12/2020)

“Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesine Ek İkinci Protokol”

https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/adli_yardimlasma/adli_isbirligi_ceza/suclularin_iadesi_ek/S%C4%B0DAS%20EK%20%C4%B0K%C4%B0NC%C4%B0%20PROTOKOL,%20y%C3%BCr%C3%BCrl%C3%BCk%20%201992,%20No%2098.pdf

“İnterpol’e Üye Ülkeler”

<https://www.egm.gov.tr/interpol/uyeulkeler> (erişim tarihi: 08/12/2020)

“Adli İşbirliği-Ceza Kırmızı Bülten”

<https://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adli-isbirligi-ceza-kirmizi-bulten18022020011422>

“Avrupa Tutuklama Emri ve Üye Devletler Arasındaki Teslim Prosedürleri Hakkında 13 Haziran 2002 Tarihli Konsey Çerçeve Kararı”

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32002F0584:EN:HTML>(erişim tarihi: 08/12/2020)

“Europol’ ü Tanıyalım”

<https://www.egm.gov.tr/interpol/europoltaniyalim> (erişim tarihi: 08/12/2020)

<https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-area-of-justice-and-fundamental-rights/file-europol-regulation>

“Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi”

<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/03/29/KisiselVerilerinOtomatikIslemeTabiTutulmasiKarsisindaBireylerinKorunmasiSozlesmesi.pdf> (erişim tarihi: 08/12/2020).

EuropeanCommission, Turkey’sProgress on the Visa LiberalisationRoadmap, 4 May 2016.

“Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosuna, Konseye, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine ve Bölgeler Komitesine Sunulan Bilgilendirme, AB Genişleme Politikasına İlişkin 2019 Bilgilendirmesi, 2019 Türkiye Raporu”

https://www.ab.gov.tr/siteimages/birimler/kpb/2019_trkiye_raporu-tr.pdf (erişim tarihi: 08/12/2020)

“Avrupa Parlementosuna, Konseye, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine ve Bölgeler Komitesine Sunulan Komisyon Bilgilendirmesi, AB Genişleme Politikasına İlişkin 2020 Bilgilendirmesi, 2020 Türkiye Raporu”

https://www.ab.gov.tr/siteimages/trkiye_raporustrateji_belgesi_2020/turkey_report_30.10.2020.pdf (erişim tarihi: 08/12/2020)

“Kadeş Savaşı ve Barış Antlaşması”

<https://corum.ktb.gov.tr/TR-58685/kades-savasi-ve-baris-antlasmasi.html>

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Yağmur ALTIPARMAK
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Malhun Hatun Koleji
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Tez/ Dönem Projesi Konusu	SUÇLULARIN İADESİ
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Tüketici Hukuku Uygulamalarında Tüketicinin Korunması(Mart 2019)-Editör Doç. Dr. Selin Sert kitabında “Kredi Kartı Uygulamaları” bölümünü yazdım.	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	2018-2019 yılı avukatlık stajı
Çalıştığı Kurumlar	Serbest avukatlık